STEPHEN J. SPIGNESI

În *SERIA CULTURĂ GENERALĂ AU APĂRUT*

J. F. Pepin, F. Braunstein Michael H. Hart

Colectiv Anca Balaci Larousse Marcel Bordei R. Spangenburg, D.K. Moser

F. Braunstein Richard Tames Alex Hellemans John Simmons H.C. Schönberg V. Zartarian Pierre Miquel Jean Prieur Carol Groneman Charles Fanaţi D. Eliot Brody A.R. Brody

GHID DE CULTURA GENERALĂ RĂDĂCINILE CULTURII OCCIDENTALE 100 DE PERSONALITĂŢI DIN TOATE

TIMPURILE CARE AU INFLUENŢAT

EVOLUŢIA OMENIRII 100 CEI MAI MARI SCRIITORI ROMÂNI DICŢIONAR MITOLOGIC GRECO-ROMAN CRONOLOGIA UNIVERSALĂ ISTORIA ROMEI ANTICE ISTORIA ŞTIINŢEI vol. l ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 2 ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 3 ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 4 ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 5 ISTORIA CIVILIZAŢIILOR JAPONIA

ISTORIA DESCOPERIRILOR ŞTIINŢIFICE 100 CEI MAI MARI SAVANŢI AI LUMII VIEŢILE MARILOR COMPOZITORI MARILE CIVILIZAŢII 16 EVENIMENTE CRUCIALE ALE ISTORIEI MISTERELE REÎNCARNĂRII NIMFOMANIA CARTEA ÎNCEPUTURILOR ŞAPTE DESCOPERIRI EPOCALE ALE

ŞTIINŢEI ŞI AUTORII LOR

CELE MAI MARI DEZASTRE DIN TOATE TIMPURILdE

Traducere: ANCA IRINA IONESCU

EDITURA LIDER EDITURA CARTEA PENTRU TOŢI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României SPIGNESI, STEPHEN J. 100 Cele mai mari dezastre din toate timpurile /

Stephen J. Spignesi; trad.: Anca Irina Ionescu – Bucureşti: Lider 2005 ISBN 973 – 629 – 060 – 3

I. Ionescu, Anca Irina (trad.) 821.111 – 31 = 135.1

Redactare: ANCA BUDICĂ Tehnoredactare: PUIU ENACHE Bun

de tipar: EMILIA LEANCĂ Coperta. VERONICA DINU
THE 100 GREATEST DISASTERS OFALL TIME
Copyright e Stephen J. Spignesi
Toate drepturile asupra acestei ediţii în limba română aparţin Editurii LIDER
B-dul Libertăţii nr. 4, al. 117, el. 3, ap. 7, sector 4, cod 040128-Bucureşti.
Tel: 337.48.81, 335.07.80, 0744.530.940, 0723.334.291; Fax: 337.48.22, e-mail: lidere-xtreme.ro; site: www.trustul-lider.ro
Tipar executat la: S.C. TIPARG S.A. Piteşti
Tel.: 0248 221 275; Fax: 0248 221 348 E-mail: officetiparg.ro; www.tiparg.ro
CUPRINS
Cuvânt înainte *Sublima cruzime a naturii* 9
Introducere: *Lăudăroşenia vanitoasă* 11
Din partea autorului 13
Notă asupra numerelor 14
1. Moartea Neagră 15
2. Marea epidemie de gripă 20
3. Epidemia mondială de SIDA 24
4. Foametea din China, 1876 27
5. Seceta, foametea şi epidemia din China, secolul al XIV-lea 30
6. Seceta, foametea şi bolile catastrofale din India, 1896 33
7. Foametea din Ucraina, 1932 36
8. Foametea din Ucraina, 1921 39
9. Epidemia de variolă din Mexic, 1520 42
10. Boala engleză a transpiraţiei 45
11. Fluviul Galben şi inundaţiile fluviului Yangtze 49
12. Foametea cartofului din Irlanda 53
13. Ciclonul din Bangladesh, 1970 56
14. Marele cutremur din China, 1556 59
15. Cutremurul din Tangshan, China 1976 62
16. Foametea din Rusia, 1891 65

17. Ciuma lui Iustinian 68
18. Cutremurul din Antiohia, Siria 526 71
19. Cutremurul din sudul Asiei, 2004… 74
20. Cutremurul din Gansu, China 1920 79
21. Cutremurul din Messina, Sicilia 1908 82
10.
Marele cutremur din Kantō, 1923 85
Erupţia din 1815 a vulcanului Tambora şi anul fără vară 88
Ciclonul din Calcutta, 1864 92
Cutremurul şi alunecările de teren din Perú, 1970 95
Cutremurul din Armenia, 1988 98
Cutremurul din Lisabona, Portugalia 1755 101
Cutremurul din Erzincan, Turcia 1939 105
Ciuma lui Caragea, 1813 108
Erupţia Muntelui Krakatoa 113
Cutremurul din Izmit, Turcia 1999 116
Marele Uragan din 1780 120
Valul tsunami japonez din 1896 123
Erupţia Muntelui Vezuviu din anul 79 126
Uraganul Mitch 129
Cutremurul din România, 4 martie 1977 132
Accidentul nuclear de la Cernobîl 136
Uraganul Fifi 140
Uraganul Galveston 143
Ceaţa ucigaşă din Londra, 1952 146
Uraganul din Indiile de Vest şi Lacul Okeechobee, 1928 149
Cutremurul din Kobe, 1995 153
Coliziunea între *Doña Paz* şi *Vector*, 1987 156
Explozia Bisericii din Rhodos, 1856 159
Scurgerea de substanţe chimice de la Bhopal 162
Cutremurul din San Francisco, 1906 166
Atacul terorist din 11 septembrie 2001 171
Inundaţiile de la Johnstown 175

Explozia vasului *Montblanc*, 1917 179
Scufundarea vasului *Sultana* 182
Scufundarea *Titanicului* 185
Scufundarea feribotului *Toya Maru* 188
Explozia din minele Courrières, 1906 191
Scufundarea vasului *Empress of Ireland* 195
Incendiul de pe *General Slocum* 199
Viscolul din New York City, 1888 203
Accidentul feroviar din India, 1981 207
Tornadele din cele trei state 210
59. Incendiul de la Teatrul Iroquee, 1903 213
60. Uraganul George 217
61. Marele uragan din Noua Anglie, 1938 221
62. Coliziunea de pe pista din Tenerife, 1977 225
63. Explozia din portul oraşului Texas, 1947 228
64. Dezastrul din tunelul italian, 1944 232
65. Prăbuşirea avionului 123 aparţinând Japan Airlines, 1985 235
66. Incendiul de la Cocoanut Grove, 1942 238
67. Incendiul din trenul egiptean, 2002 241
68. Dezastrul de la mina Monongah, 1907 244
69. Coliziunea aeriană saudito-kazahă, 1996 248
00. Prăbuşirea avionului DC-10 aparţinând Turkish Airlines, 1974 251
71. Incendiul de la Magazinul Universal L'Inovation 254
72. Tornadele din jumătatea vestică a S.U.A., 1974 257
73. Încăierarea de la meciul de fotbal din Lima, 1964 261
74. Prăbuşirea avionului DC-10 aparţinând American Airlines, 1979 265
75. Bomba Panămdelalockerbie, 1988 268
76. Prăbuşirea barajului de la Stava, 1985 271
77. Prăbuşirea avionului TWA 800 274
78. Accidentul feroviar de la Quintinshill 278

79. Inundaţiile din Florenţa, 1966 281
80. Bomba de la Oklahoma City 284
81. Incendiul de la Circul Ringling Bros. şi Barnum & Bailey 287
82. Incendiul de la Fabrica Triangle 290
83. Incendiul de pe *Morrolastle*, 1934 294
84. Incendiul de la hotelul Winecoff 297
85. Prăbuşirea pasărelelor de la Hyatt Regency, 1981 300
86. Marele accident feroviar de la Nashville 303
87. Uraganul Andrew 307
88. Cutremurul din San Francisco, 1989 310
89. Inundaţiile din jumătatea vestică a S.U.A., 1993 314
90. Uraganul Hugo 318
91. Explozia de pe *Hindenburg* 322
92. Incendiul de pe dealurile din Oakland, 1991 326
93. Marele incendiu de la Londra, 1666 330
94. Scurgerile de ţiţei de pe *Exxon Valdez* 333
95. Boluldepraf 336
71.
Accidentul nuclear de pe Insula Three Mile, 1979 340
Prăbuşirea Bursei americane, 1929 343
Explozia navetei spaţiale *Challenger* 346
Incendiul de pe *Apollo l* 349
O. Incendiul de la Biblioteca Congresului, 1851 352
Ţara tornadelor 355
Măsurarea intensităţii unui cutremur 356
Tabel cronologic cu 100 dintre cele mai mari dezastre din toate timpurile 358

INTRODUCERE

Lăudăroşenia vanitoasă

Sursa nefericirii omului rezidă în faptul că ignoră Natura.

— Paul Henry Thiry d'Holbach, *The Sistem of Nature*, 1770

În ultimă instanţă, indiferent ce ar încerca omul să facă pentru a controla lucrurile, acestea sunt de fapt în mâinile naturii.

— Ed Skidmore, din cadrul Biroului de cercetare asupra eroziunii eoliene al Departamentului Agriculturii, SUA (WERU) 1

l *na dintre cele mai mari lăudăroşenii ale omului*, scria Hal Borland în *The New York Times*, în 1960, *este că stăpâneşte mediul înconjurător, acest pământ pe care trăieşte*. Studierea dezastrelor, atât a celor naturale, cât şi a celor provocate de mâna omului, ne va face cu siguranţă să dăm îngăduitori din cap.

Primele treizeci şi şase de dezastre din lucrarea *100 cele mai mari dezastre din toate timpurile* sunt toate naturale; cel cu numărul 37, explozia de la uzina nucleară Cernobîl, este primul dezastru provocat de mâna omului care apare în lista noastră.

Peste jumătate din cele o sută de dezastre, cele mai mari din toate timpurile, au fost provocate de Mama Natură. Şi dezastrele pricinuite de mâna omului care completează lista – acele dezlănţuiri de eforturi umane care au avut drept rezultat moarte şi distrugere – pălesc în comparaţie cu pagubele şi morţile provocate de natura însăşi.

Foametea şi epidemiile alcătuiesc topul primelor 20, presărate cu câte o inundaţie sau furtună pe ici, pe colo.

Disparităţile sunt şocante.

Citat în www.discovery.com în legătură cu un dezastru al Globului de Praf (Vezi capitolul 95).

11

Cel mai cumplit accident de cale ferată al tuturor timpurilor (numărul 57, în îihar, India, 1981) s-a soldat cu 800 de morţi. Cea mai îngrozitoare epidemie a uturor timpurilor (numărul!, *Moartea Neagră*) a făcut 75 de milioane de victime.

Cel mai mare dezastru maritim al tuturor timpurilor (numărul 48, explozia vasului *4 ontblanc*) aprovocat moartea a 1635 de pasageri. Cea mai devastatoare foamete numărul 4, în China, 1876) a ucis 13 milioane de oameni.

Cel mai cumplit accident aviatic al tuturor timpurilor (numărul

62, eliziunea de pe pista din Tenerife) a costat vieţile a 583 de oameni. Cel mai ngrozitor cutremur (numărul 14, în China, 1556) a secerat 830.000 de vieţi.

Studiul dezastrelor de-a lungul istoriei ilustrează cât se poate de clar puterea. aturii. Am avut la dispoziţie o multitudine de evenimente catastrofale pentru alege primele 100, cele mai înspăimântătoare dezastre.

Oricum, lista aceasta este subiectivă: şi cum ar putea fi altfel?

Fiecărui cutremur inclus în această carte îi corespund alte câteva sute cu n număr egal sau chiar mai mare de victime.

Pentru fiecare accident de avion, există zeci de alte accidente consemnate i registre.

În afara cazurilor de foamete prezentate în paginile cărţii, pot fi evocate enumerate altele. Suficiente pentru a alcătui ele singure o carte.

Şi aşa cum se întâmplă întotdeauna cu lucrările care nu sunt de ficţiune, există numeroase alte dezastre care se petrec în fiecare zi, dar o carte nu este n website care să poată fi actualizat în permanenţă.

Am introdus şi detalii despre cumplitul accident de cale ferată din anul 002, din Egipt. Dar când cartea va ajunge în mâinile dumneavoastră, fără ndoială că se va mai fi întâmplat ceva încă şi mai cumplit, care ar fi trebuit iclus aici.

Dar pentru asta există şi ediţii revizuite ale cărţilor.

Deocamdată, aceste o sută de dezastre reprezintă lucrurile care pot să leargă prost pe planeta noastră. Vă asigurăm că am încercat, în majoritatea azurilor, atunci când am fost confruntaţi cu un număr de dezastre la fel de atastrofale, să-l alegem pe acela considerat cel mai cumplit din categoria sa, e regulă cel care a avut şi o semnificaţie socială, culturală sau ştiinţifică.

O carte cum este *100 cele mai mari dezastre din toate timpurile* ne poate uta să preţuim cu adevărat viaţa.

Stephen L Spignesi iar/un *fi*. 15 aprilie 2002 *

New Haven, Connecticuf

DDIN PARTEA AUTORULUI

Unele dintre capitolele lucrării *100 cele mai mari dezastre din toate timpurile* încep cu o „relatare de la faţa locului", o povestire inspirată de evenimente reale, dar transformată în literatură pentru a ilustra impactul personal al dezastrului şi pentru a-l introduce pe cititor în atmosfera „momentului".

Personajele despre care se vorbeşte în aceste povestiri sunt fictive, reprezentând oameni implicaţi în calamitatea respectivă, dar nu se referă la persoane reale.

Detaliile specifice despre locaţii, clădiri şi dialogurile atribuite personajelor se bazează pe evenimente reale, dar sunt rezultatul imaginaţiei autorului în privinţa modului în care s-ar fi putut produce scena respectivă.

Aceste povestiri sunt opere de ficţiune menite să facă şi mai veridice cumplitele suferinţe ale oamenilor care au murit în timpul calamităţilor respective.

Nu am avut intenţia să prezentăm nicio persoană reală, decedată sau în viaţă, şi niciun fel de acţiuni ale unei persoane în carne şi oase…

NOTĂ ASUPRA NUMERELOR

Este foarte greu să găseşti o sursă, fie ea contemporană sau istorică, în care să le facă precizări cantitative atunci când se discută despre numărul de persoane ucise ptr-o anumită catastrofa, indiferent că este vorba de una naturală sau de una provocată le mâna omului.

Pentru scopurile lucrării de faţă, am decis ca în cele mai multe cazuri să folosim n singur număr, de regulă cel mai mare, atunci când se dau mai multe variante.

Dacă, de pildă, în sursele istorice se recurge în mod frecvent la exprimarea 20 – 40 de milioane" de morţi în legătură cu o anumită epidemie, foamete, inundaţie, oncluzia logică este că trebuie să existe anumite dovezi că au fost ucişi până la 40 de ulioane, căci altfel această cifră nu ar fi fost menţionată.

Am decis, aşadar, să folosim întotdeauna cifra cea mai mare. Aceasta a dus la ierarhizare mai organizată şi la eliminarea ambiguităţii în legătură cu gravitatea ezastrului.

1

Moartea Neagră Europa

1347 – 1351 75.000.000 de morţi

Cât de mulţi bărbaţi viteji, cât de multe femei frumoase au luat micul dejun

Cu rudele lor şi în aceeaşi noapte au cinat cu strămoşii

Pe lumea cealaltă! Starea oamenilor era demnă de toată mila.

Se îmbolnăveau cu miile în fiecare zi şi mureau neîngrijiţi

Şi fără vreun ajutor. Mulţi au murit pe stradă, alţii în casele lor.

Şi s-a aflat de ei după duhoarea trupurilor lor putrezite.

Curţile bisericilor nu erau suficiente pentru a înmormânta

Marea mulţime de trupuri, care stăteau în grămezi cu sutele în şanţuri mari, ca mărfurile în cala unei corăbii, acoperite cu puţină ţărână.

— Giovanni Boccaccio

Jonathan

Satul lui Jonathan era o metropolă de osuare. Zeci de locuinţe mici se întindeau de-a lungul drumurilor nepavate, din acest mic sătuc englezesc, şi în toate se aflau morţii. Ciuma decimase acest sat atât de repede, încât familii întregi rămăseseră neîngropate şi nu se rostiseră niciun fel de rugăciuni deasupra trupurilor neînsufleţite, boarea oraşului mort se simţea de la o depărtare de câteva mile.

Jonathan ignora căldura neobişnuită pentru acel anotimp şi mergea agale pe ta. gardul căsuţei sale, sprijinindu-se cu mâna stângă în timp ce se târa spre puţul dinte. Era bolnav de patru zile şi nu mai avea de trăit decât aproape o oră.

Jonathan suferea de o durere de cap care aproape că îi luase şi vederea şi nu semăna cu nimic din ceea ce avusese de îndurat până atunci. Se simţea atât de istovit, încât abia reuşise să iasă în curte ca să urineze. Deşi căsuţa lui cu o singură încăpere era plină de excremente,

vomă şi sânge de la soţia şi copiii lui morţi, Jonathan nu voia să-şi murdărească în mod conştient casa. Biblia vorbea despre sfinţenie şi curăţenie, iar Jonathan era un bărbat credincios, cu frica lui Dumnezeu. Aşa că se târî pas cu pas până la groapa pe care familia lui o folosea ca closet, rugându-se în gând să nu se prăbuşească şi să moară acolo, afară, departe de familia sa.

Jonathan ajunse la groapă şi se opri pe marginea ei o clipă, clătinându-se de eţeală şi de durere. Când se simţi destul de sigur pe el ca să-şi dea drumul, îşi desfăcu sfoara de la pantaloni, băgă mâna înăuntru şi îşi scoase penisul. Trase aer în piept, iar când urina începu să curgă, simţi o durere arzătoare în spate în partea de jos a pântecelui. Respirând cu greutate, Jonathan se uită în jos şi văzu că urina lui era un fel de lichid vâscos, aproape negru, care ardea ca focul când îi ieşea din corp şi dispărea repede în adâncimea întunecată a puţului.

Jonathan se simţi oarecum încurajat la vederea acestui lichid nefiresc de negru.

— Aha, am dat afară otrava, şopti bărbatul. Dumnezeu fie lăudat în toată măreţia Lui.

Ultimele picături ieşiră din trupul lui Jonathan provocându-i o durere încă mai mare decât cea resimţită la expulzarea fluxului principal, şi omul îşi băgă cu rijă penisul la loc, în pantaloni, trăgând apoi slab de sfori ca să-i încheie.

Se întoarse spre casă, simţindu-se parcă ceva mai bine după ce se uşurase.

Jonathan intră din nou în casă şi se aşeză la masa de lemn unde mâncase familia lui timp de aproape doisprezece ani.

Se uită la patul din colţul camerei şi ochii i se umplură de lacrimi când văzu trupul mort al soţiei sale, Sarah, şi ale celor două fiice ale lor, Mary şi ia. Sarah zăcea pe spate cu câte una din fete sub fiecare braţ. Pielea lor era gră, aproape purpurie şi pe gât aveau băşici mari. Zăceau într-o baltă de mizerie şi muştele bâzâiau deasupra trupurilor care se descompuneau rapid.

Moartea Neagră sosise în sătucul lui Jonathan în urmă cu cinci zile. Sarah şi fetele se îmbolnăviseră imediat şi muriseră în chinuri cumplite în mai puţin de trei zile. Jonathan ştia că sfârşitul lui este şi el aproape şi se ruga să aibă parte de o moarte rapidă. Ştia că n-avea rost să se roage pentru o moarte paşnică.

Jonathan închise ochii şi încercă să-şi domolească respiraţia, în timp ce inspira şi expira cu greutate, vederea începu să i se împăienjenească şi durerea de cap deveni insuportabilă.

În clipa următoare, îşi pierdu de tot vederea, începu să vomite şi fu cuprins de convulsii puternice. Căzu de pe scaun şi rămase cu spatele pe podea. Continuă să se zvârcolească şi să se zbată, şi până în ultima clipă se gândi la familia lui. Jonathan dorea să moară cu soţia şi copiii lui şi încercă să se târască spre patul unde zăceau aceştia.

Dar era prea târziu. Trupul lui Jonathan fu cuprins de o hemoragie generală şi toate fluidele corpului ţâşniră afară din el. îşi petrecu ultimele clipe într-o stare de agonie inconştientă şi când inima bătu pentru ultima oară, muri cu braţul drept întins spre soţia şi copiii lui.

Satul lui Jonathan era mort.

La un an după moartea lui Jonathan, un grup de călugări călători veni în sat şi descoperi zeci de case ocupate de schelete tăcute. Călugărul principal rosti rugăciuni pentru suflete la marginea satului şi apoi făcu un semn cu capul către ceilalţi călugări. Cu torţele lor aprinse, călugării dădură foc satului şi aşteptară până când acesta fu cuprins de flăcări din toate părţile, apoi plecară mai departe, în noaptea aceea, la mile distanţă de satul lui Jonathan, călugării încă mai vedeau fumul negru care se ridica spre cer.

Anii Şobolanului

Ce deosebire este între o epidemie şi o pandemie şi care ar trebui să fie termenul Corect pentru a descrie Moartea Neagră? Răspunsul e de domeniul geografiei.

Epidemia este izbucnirea unei boli care afectează anumite regiuni sau zone geografice specifice. De exemplu, dacă febra tifoidă se

declanşează în Houston şi în alte oraşe din Texas, ea va fi considerată epidemie. Pandemia, pe de altă parte, este o boală răspândită pe o suprafaţă mult mai întinsă. Apariţia unor cazuri de febră tifoidă în toate statele din sud-vest va fi o pandemie, deşi, evident, este vorba şi de intensitate. De pildă, epidemia de SIDA este realmente o pandemie, deoarece ea există în toate ţările lumii (Vezi capitolul 3).

Moartea Neagră a izbucnit în câteva ţări din Europa şi a fost considerată o epidemie, până când s-a răspândit pe o mare suprafaţă a continentului european. Atunci a devenit pandemie.

Moartea Neagră a fost cel mai cumplit dezastru compus dintr-un singur eveniment, care a lovit vreodată omenirea, într-o perioadă de patru ani, între 1347 şi 1350, Moartea Neagră a ucis peste 75.000.000 de oameni în Europa, cu alte cuvinte o treime din populaţia Europei. (Unele surse citează o cifră de numai piilioane de morţi, dar se pare că cea de 75 milioane este mai aproa-te de invază sunt luate în calcul toate morţile, inclusiv cele secundare – cauza

™ndecembrie 1347, Moartea Neagră s-a abămta-Supraeuropei. A™aeide

Ic era puricele. Şi mijlocul de transport al puricelui dintr-o regiune în alta, chntr-o în alta, îl reprezenta şobolanul omniprezent. Puricii erau fixaţi deblana şobolanilor, săreau pe gazdele umane ori de câte ori aveau ocazia. Puricii purtau bacteria

[*srsiniapestis*, care provoacă trei tipuri de ciumă, ce au creat cumplita Moarte îeagră.

Cele trei forme de ciumă în ordinea prevalentei erau ciuma bubonică, pulmonară şi oticemică. Toate trei atacă sistemul lim Mc al organismului, provocându-mflarea glandelor, leţealăputernică, dureri de cap, vomă şi dureri cumplite în încheieturi. Ciumapulmonară; manifestă prin tuse şi expectoraţie; ciuma septicemică provoacă o culoare purpurie a Melii, deoarece toate celulele corpului au hemoragie. Moartea survine rapid în toate cazurile: 30 – 75% în cazul ciumei bubonice, 90% în cazul ciumei pulmonare şi 100% în l ciumei septicemice. Moartea Neagră a fost şi încă mai este una dintre cele mai

cumplite morţi.

Evoluţia bolii

Anii cei mai cumpliţi ai Ciumei Negre s-au înregistrat între 1347 şi începutul anului 1351.

În decembrie 1347 ea s-a extins în Constantinopol, insulele italiene Sicilia, Sardinia şi Corsica, apoi în Marsilia, Franţa.

Şase luni mai târziu, Moartea Neagră a invadat toată Grecia, Italia, cea mai mare parte a Franţei, o treime din Spania şi toate ţinuturile unde se află acum Iugoslavia, Albania, Bosnia-Herţegovina şi Croaţia.

În decembrie 1348, la un an după declanşarea ei în Europa, Moartea Neagră a atacat şi restul Franţei şi cea mai mare parte a Austriei, a traversat Canalul Mânecii şi a invadat treimea de sud a Angliei.

Şase luni mai târziu, în iunie, la optsprezece luni după apariţia ei, Moartea Neagră devastase Elveţia, partea de sud a Germaniei, partea centrală a Angliei şi toată Austria.

La sfârşitul anului 1349, la doi ani de la izbucnirea ei, Moartea Neagră se infiltrase în Irlanda, în cea mai mare parte a Scoţiei şi în toate regiunile Angliei, în partea centrală a Germaniei, cuprinsese în întregime Danemarca şi traversase Marea Nordului invadând sudul Norvegiei.

În iunie 1350, la treizeci de luni de la izbucnirea epidemiei, Moartea Neagră se abătuse asupra celei mai mari părţi din Norvegia şi asupra regiunilor rămase din Germania.

dia sfârşitul anului 13 51, la trei ani după începutul epidemiei, Moartea Neagră s-a stins, după ce devastase toată Suedia şi treimea nordică a Poloniei.

Moartea Neagră a avut un impact puternic asupra tuturor palierelor societăţii europene: economie, criminalitate, agricultură, educaţie, călătorii. Supravieţuitorii cu meserii cum ar fi tâmplăria, fierăria şi altele asemănătoare, au devenit extrem de importanţi pentru reconstrucţia Europei. Dar au mai trecut câteva generaţii până

când populaţia a revenit la numărul de dinaintea epidemiei.

Înfrângerea Morţii Negre s-a datorat, în mare parte, îmbunătăţirii igienei care i-a împiedicat pe puricii transmiţători ai bolii să supravieţuiască. Unii istorici susţin că Marele Incendiu al Londrei din 1666 (Vezi capitolul 93) a contribuit, de asemenea, la eliminarea definitivă a ultimilor purici contaminaţi din Europa, deşi, până atunci, au mai existat câteva epidemii de ciumă, de mai mică amploare şi mai rare.

Ciuma, în toate formele ei, nu a fost complet eradicată. Izbucniri ale unor epidemii de ciumă au avut loc regulat în lume, inclusiv în Statele Unite. Una dintre ele s-a produs relativ recent, în 1924, la Los Angeles. A fost repede stăvilită, dar tot a provocat 33 de morţi.

Post-scriptum

Marţi, 19 februarie 2002, ora 10.37:

NICI confirmă cazuri de ciumă de Debjit Chakraborty

S-a confirmat oficial că boala misterioasă care a afectat mai multe sate din Himachal Pradesh şi Ultranchal este ciumă pulmonară, declară CNBC India. Oamenii de ştiinţă de la Institutul Naţional de Boli Contagioase au confirmat în lunea aceasta, după ce eşantioanele prelevate s-au dovedit a fi pozitive pentru *Yersinia Pestis*, bacteria care provoacă ciuma. Deocamdată, au fost raportate. patru morţi în regiune, dar autorităţile afirmă că situaţia este sub \ control şi că ce a fost mai rău a trecut. Aproximativ 5.000 de persoane din regiunile afectate au primit antibiotice, iar în zonă s-a instituit carantină.

(după Yahoo India)

19

2

Marea epidemie de gripă

ÎN ÎNTREAGA LUME

1918 – 1919 22.000.000 – 40.000.000 de

Condiţiile sunt incomparabil mai rele decât îşi imaginează lumea… Cred *că* e*xistă mul*t *mai mul*te *cazuri de* gripă *în* a*cest oraş decât atestă da*tele *Ministerului Sănătăţii.*

— Fostul Comisar pentru Sănătate al New York-ului, dr. Goldwater, 1918.

Am avut o pasăre mică Pe care o chema Enza Am deschis fereastra şi Enza a zburat.

— Un copil american sărind coarda, prin 1918.

atthew ştia că este bolnav şi mai ştia şi că aceasta era ultima lui şansă. 7 amilia şi vecinii lui muriseră cu toţii şi trupurile lor zăceau încă în camerele lin faţă ale caselor lor. Nu avea cine să-i ia şi să-i înmormânteze.

Matthew căzuse la pat în dimineaţa aceea ceva mai devreme şi ştia că nuire decât foarte puţin timp să-şi mobilizeze forţele în lupta cumplită împotriva; râpei care se abătuse asupra orăşelului său aflat în Boston. Matthew ştia că unii oameni se îmbolnăviseră şi apoi se vindecaseră. Nimeni nu ştia de ce nu muriseră, iar Matthew era hotărât să fie unul dintre puţinii supravieţuitori ai acestei cumplite epidemii.

Se aşeză pe un scaun cu spătar drept din dormitorul lui, beat mort din cauza celor cinci pahare de gin, cu pieptul şi gâtul unsuroase din cauza unturii reci. Picioarele scaunului erau înconjurate de patru ligheane pline cu ulei de eucalipt pe care îl încălzise până aproape de fierbere şi care stăteau acum pe podea aburind şi trimiţându-şi parfumul puternic în jurul corpului asediat de boală.

Matthew auzise că oricare din aceste leacuri ar fi putut să vindece un om de gripă şi îşi închipuia că toate trei la un loc îi ofereau aproape o garanţie că avea să se însănătoşească.

Capul i se învârtea din cauza combinaţiei de gin şi miros de eucalipt. Se simţea ameţit din cauza mirosului greu al unturii, la care se adăugau efectele gripei, îi era frig, căci nu avea pe el decât izmenele.

Şi nu mai avea mult de trăit. Virusul gripei care invadase corpul lui Matthew era necruţător şi provocase deja sângerarea multora din capilarele plămânilor lui. Matthew avea să moară peste douăzeci şi patru de ore. Şi avea să moară fără să se fi trezit din beţie.

Cele două vase ale Aliaţilor erau vapoare ale morţilor şi se mişcau neabătute pe acelaşi curs, îndreptându-se exact unul spre

celălalt în apele teritoriale ale Irlandei. Marele Război unise multe ţări într-o conflagraţie mondială împotriva tiraniei şi rutele vapoarelor diverselor ţări se întretăiau adesea.

Echipajele acestor două vapoare erau însă bolnave şi la bordul lor nu mai avea nimeni putere să schimbe cursul. Cele două vapoare s-au ciocnit şi s-au scufundat. Şi toţi cei de la bordul lor au murit, alte victime nevinovate ale Doamnei Spaniole.

După ce această cumplită epidemie de gripă mondială a devastat Statele Unite, în toamna anului 1918, şi a străbătut toate cele patruzeci şi opt de state, au apărut anunţuri care îi avertizau pe cetăţeni că este interzis să strănute sau să tuşească, iar cei care încălcau această interdicţie urma să fie amendaţi cu 500 de dolari. Dr. Noble P. Barnes din Washington a mers chiar mai departe: „Persoanele aflate în locuri publice şi care strănută sau tuşesc trebuie privite ca o ameninţare la adresa comunităţii", decreta bunul doctor, „trebuie amendate, trimise la închisoare şi obligate să poarte măşti până când se vor dezbăra de acest obicei cu *Sănătate* şi *Noroc*!"

Aşa de mare era disperarea printre funcţionarii oficiali şi lucrătorii din sănătate care încercau să-l combată pe invadatorul invizibil, ce ucidea mii de oameni pe străzi şi în case şi împotriva căruia nu exista niciun mijloc de apărare.

Un afiş din epocă, referitor la sănătatea publică, întâlnit pretutindeni, avertiza că „Această boală este extrem de contagioasă… Nu există niciun medicament cu care să fie prevenită". Afişul includea şi instrucţiuni cu privire la modul în care se putea confecţiona o mască de protecţie pentru faţă.

Marea epidemie de gripă a cunoscut două valuri. Primul val a izbucnit la începutul anului 1918; ulterior, după ce virusul a suferit mutaţii, s-a declanşat al doilea val, în vara anului 1918.

Virusul special al gripei din 1918 – 1919 care a ajuns la apogeu devenind *Marea epidemie de gripă*, a apărut pentru prima dată în februarie 1918 în localitatea San Sebastián din Spania, un orăşel de coastă, aflat la aproximativ treizeci de kilometri de graniţa cu Franţa.

Locul în care s-a declanşat boala a făcut ca aceasta să primească numele eronat de Gripă Spaniolă, respectiv Doamna Spaniolă. Gripa nu s-a limitat însă la o singură ţară şi, în momentul în care s-a stins, adică în primăvara anului 1919, atacase cea mai mare parte a Europei şi tot teritoriul Statelor Unite.

În momentul în care pandemia gripei a ajuns în Statele Unite, la Câmp

IFunston din Fort Riley, Kansas, în martie 1918, în ultimul an al Marelui Război, decimase deja Europa şi Asia, lăsând în urma ei aproximativ 16 milioane de morţi în Asia şi 2 milioane în Europa.

Au existat numeroase teorii în jurul originii şi naturii misterioasei boli. În numărul din 21 iunie 1918, ziarul *New York Times* susţinea că boala se răspândise în cadrul armatei germane datorită consumului excesiv de napi, extinzându-se apoi în Spania. Două săptămâni mai târziu, *Times* informa că vizitatorii din Spania erau trataţi cu fumigaţii înainte de a li se permite să pună piciorul în Statele Unite. Spaniolii credeau că vântul care sufla dinspre Franţa răspândise boala în Spania, în Anglia, farmaciştii foloseau chinină şi scorţişoară într-o încercare inutilă de a lupta împotriva bolii. Alţii sugerau prizatul tutunului ca tratament alternativ.

După ce a traversat Atlanticul, virusul s-a răspândit în America.

În septembrie 1918, în Statele Unite au murit 387 de oameni pe zi din cauza gripei, în total 12.000 persoane.

Spre deosebire de septembrie, în luna octombrie, în Statele Unite au murit de gripă 6300 de oameni pe zi, înregistrându-se cifra ameţitoare de 195.000 de morţi în acea lună. A fost una dintre lunile cu cei mai mulţi morţi din istoria isua şi; pentru a avea o imagine comparativă, rata mortalităţii pe zi în Statele [Unite, în anul 2000, a atins 6558 persoane, la o populaţie de aproximativ 280 milioane de oameni, în 1918, populaţia Statelor Unite era numai cu puţin peste 100 de milioane de locuitori, iar numărul de morţi din luna octombrie a acelui an aproape că l-a atins pe acela al morţilor de astăzi, când populaţia este de aproximativ două ori şi jumătate mai numeroasă

decât în 1918. Este clar că Doamna Spaniolă a devastat America precum un incendiu scăpat de sub control.

Acest ucigaş mondial a făcut dovada unei uimitoare capacităţi de a străbate distanţe uriaşe. Echipele de căutare ale Pazei de Coastă au ajuns până în satele inuiţilor, unde toţi oamenii muriseră de gripă, deşi, datorită distanţei care le separa de oraşe, satele erau atât de departe de oraşe încât erau considerate „inaccesibile". Cum a ajuns virusul atât de departe şi a infectat acei oameni atât de izolaţi?

Încă nu putem da un răspuns la această întrebare.

Tulpina specifică „spaniolă" a virusului care a provocat Marea epidemie de gripă nu a mai apărut de la începutul anului 1920, când s-a stins epidemia. Dar gripa este în continuare prezentă şi programele eficace de vaccinare au menţinut sub control, în limite restrânse, epidemiile de gripă. Avem vaccinuri pentru multe tulpini cunoscute de gripă, dar natura este inteligentă şi plină de resurse şi există oricând posibilitatea să apară o tulpină nouă, în faţa căreia să fim lipsiţi de apărare.

Vaccinul antigripal reprezintă astăzi un lucru obişnuit, în 1918 nu exista alt remediu în afara unturii.

Epidemia mondială de SIDA

ÎN ÎNTREAGA LUME

Sfârşitul anilor '70 – continuă1 Peste 22.000.000 de morţi2

La douăzeci de ani după ce s-a raportat prima dovadă clinică a sindromului imunodeficienţei dobândite, SIDA a devenit cea mai cumplită boală a omenirii din toate vremurile. De când a început epidemia, peste 60 de milioane de oameni au fost infectaţi cu acest virus… La n*ivelul întregii lumi, es*te *pe* loc*ul al* p*atrulea ca* ex*tindere.*

— Programul comun UNAID ŞI ONU referitor la HIV/SIDA

*

An 1991, Organizaţia Mondială a Sănătăţii (OMS) a estimat că, până la sfârşitul colului, 40 de milioane de oameni din întreaga lume ar putea fi infectaţi cu virusul IV care produce SIDA.

1 SIDA a început să se manifeste la sfârşitul anilor '70, deşi

cercetătorii din SUA au jşit să-i găsească urma în eşantioanele de sânge încă din anii ’50.

2 în cadrul programului UNAIDS s-au raportat 2, 8 milioane de morţi cauzate de SIDA

1999 şi, în ultimul raport, 3 milioane de morţi cauzate de SIDA în întreaga lume, în 2001.

ta morţii este în creştere şi se aşteaptă ca pandemia să continue să secere vieţi omeneşti, lumăr tot mai mare, în întreaga lume, în anii următori, dacă nu se va descoperi un vaccin l un tratament.

În decembrie 2001, Programul UN AID ŞI OMS au raportat că în întreaga lume existau 40 de milioane de oameni infectaţi cu virusul HIV. Putem fi siguri că OMS nu a fost deloc încântată să-şi vadă confirmate previziunile.

SIDA – Sindromul Imunodeficienţei Dobândite – este o boală provocată de virusul imunodeficienţei umane (HIV). El se răspândeşte prin intermediul sângelui infectat, prin contactul sexual cu persoane infectate (indiferent că este un contact heterosexual sau homosexual) şi se transmite de la mamă la făt. Virusul SIDA a fost izolat în 1984 de dr. Richard Gallo de la Institutul Naţional de Cancer al SUA şi de dr. Luc Montagnier, de la Institutul Pasteur din Paris.

În momentul de faţă nu există nicio modalitate de vindecare de SIDA, deşi se aplică diverse tratamente avansate care au transformat boala dintr-o maladie terminală într-una cronică. Acest element fragil de control nu a putut opri însă răspândirea bolii. Potrivit estimărilor specialiştilor, în viitorul apropiat, tributul luat de SIDA va depăşi Moartea Neagră şi pe cea a Marii epidemii de gripă din 1918. Dr. Ward Cates, care a lucrat anterior la Centrul de Control al Bolilor, iar în prezent îşi desfăşoară activitatea la Internaţionala Sănătăţii Familiei a spus, în 1987, în cartea lui David Chilton, *Power în Blood* [Puterea din sânge]: „Oricine are cea mai mică posibilitate a vedea în viitor îşi poate da seama că potenţialul acestei boli este *mai rău decât orice altceva a văzut omenirea până acum*”. (Sublinierea autorului.)

SIDA a apărut în Africa, în anii ’50, probabil la maimuţele verzi,

şi se crede că s-a răspândit la oameni atunci când maimuţele de laborator infectate i-au muşcat pe laboranţi. Un steward homosexual cunoscut drept Pacientul Zero a adus SIDA în America de Nord pe la sfârşitul anilor ’70. Se crede că acest bărbat, care a murit de cancer în 1984, a infectat alţi bărbaţi homosexuali din zece oraşe făcând sex neprotejat. Ulterior, boala a început să se extindă cu repeziciune printre homosexuali. Acum este larg răspândită în rândul femeilor, al copiilor şi al homosexualilor.

SIDA atacă sistemul imunitar al omului prin trei procese de îmbolnăvire: imunodeficienţa, autoimunitatea şi disfuncţia sistemului nervos.

Imunodeficienţa provocată de SIDA permite unei multitudini de infecţii şi tipuri de cancer să atace organismul şi, din cauza sistemului imunitar slăbit, deteriorat sau care funcţionează necorespunzător, organismul nu se poate lupta cu ele.

Autoimunitatea provocată de SIDA este marcată de scăderi catastrofale ale numărului de celule din sânge, ceea ce provoacă, în consecinţă, o funcţionare necorespunzătoare a organelor, precum şi vulnerabilitatea la îmbolnăvirile ocazionale.

SIDA atacă şi sistemul nervos, deşi cercetătorii nu au stabilit metoda specifică prin care se produce acest lucru. Oamenii de ştiinţă au identificat un tip special de demenţă cauzat de SIDA şi consideră că acesta are o anumită legătură cu afectarea nervilor provocată de virusul HIV.

Printre bolile curente ale celor care suferă de SIDA se numără pneumonia, sarcomul Kaposi (un cancer al vaselor de sânge), limfomul (cancerul ganglionilor limfatici), precum şi multe alte boli infecţioase şi tipuri de cancer. Tratamentul urmăreşte, în momentul de faţă, să reducă viteza de răspândire a virusului în organism şi să îmbunătăţească calitatea vieţii pacientului prin tratarea infecţiilor şi a cancerului produs de SIDA.

Centrul pentru Controlul Bolii din Atlanta a prezentat următoarele statistici îngrijorătoare, în raportul său din luna iunie,

20012:

Astăzi, 40 de milioane de oameni au HIV/SIDA. Dintre aceştia, 37, 2

milioane sunt adulţi, 17, 6 milioane femei şi 2, 7 milioane copii sub cincisprezece ani.

În 2001, SIDA a provocat moartea a aproximativ 3 milioane de oameni, dintre care 1, 1 milioane de femei şi 580.000 copii sub cincisprezece ani.

Femeile sunt afectate din ce în ce mai mult de SIDA. Aproximativ 48%, respectiv 17, 6 milioane din cei 37, 2 milioane de adulţi care au HIV sau

SIDA sunt femei.

Marea majoritate a oamenilor cu HIV – aproximativ 95% din numărul total din lume – trăiesc în ţările în curs de dezvoltare.

SIDA este un subiect fierbinte în multe ţări industrializate cu nivel de trai ridicat. Natura sexuală a căii de transmitere şi faptul că a apărut pentru prima dată la homosexuali a generat puternice resentimente împotriva homosexualilor din partea conservatorilor şi a celor care cred că religia lor le spune că homosexualitatea este un lucru condamnabil. Mulţi oameni îşi închipuie că SIDA este o pedeapsă de la Dumnezeu şi condamnă folosirea prezervativelor şi educaţia sexuală, considerând că numai renunţarea la practicile homosexuale va contribui la eliminarea bolii. Această părere este oarecum mărginită, deoarece un mare număr din persoanele infectate în momentul de faţă sunt femei heterosexuale, copii, oameni care s-au infectat pe calea transfuziilor sangvine şi utilizatorii de droguri administrate intravenos.

Indiferent de mijlocul de transmitere a virusului HIV sau de grupurile sociale care sunt cel mai mult afectate, realitatea este că SIDA reprezintă una dintre cele mai cumplite pandemii care s-au abătut vreodată asupra omenirii. Dacă virusul ar suferi vreo mutaţie devenind transmisibil pe calea aerului, SIDA ar putea foarte uşor să distrugă viaţa omenească de pe întreg pământul.

Este mare nevoie de un tratament şi de un vaccin, deoarece nu putem fi siguri că SIDA se va stinge de la sine, aşa cum s-a întâmplat cu Moartea Neagră şi cu gripa.

1 Rebecca J. Frey, www.gale.com (*Gale Encyclopedia of Medicine*).

2 Raportul de monitorizare HIV/SIDA, 2002.

Foametea din China, 1876

CHINA DE NORD

1876 – 1878 9.000.000 – 13.000.000 de morţi

Chipurile oamenilor sunt negre de foame; *mor cu miile*.

— Frederick Balfour, scriind de la Shanghai în timpul foametei

Şi Regele i-a spus ei: *Ce te doare pe tine*? *Şi ea a răspuns*: *Această femeie mi-a spus mie*, *Dă-ne copilul tău*, *ca să-l mâncăm astăzi şi o să-l mâncăm mâinepe copilul meu*.

Şi aşa l-am fiert pe copilul meu şi l-am mâncat: *Şi eu i-am spus ei a doua zi*: *Dă-ne copilul tău*, *ca să-l mâncăm*; *şi ea şi-a ascuns copilul*.

— 2, Regii, 6: 28 – 29

spera ca strămoşii lui să-l ierte, iar atunci când îi *va* întâlni în paradis să nu-l dojenească pentru faptele lui.

Fiica lui de doi ani, Min, dormea în sacul de pânză pe care îl căra în spate. Abia mai sufla şi era ultimul supravieţuitor din cei trei copii. Cu o lună înainte, Chang îi omorâse şi îi mâncase pe cei doi copii mai mari, care aveau trei şi respectiv patru ani. Soţia sa murise de foame cam în aceeaşi perioadă, dar el refuzase să-i mănânce corpul după ce se prăpădise.

27

O îngropase pe iubita lui soţie în pământul din spatele colibei şi rostise o rugăciune tre' zei pentru ca ea să fie bine primită pe lumea cealaltă. Pe atunci, copiii lui erau diferite stadii de slăbiciune şi niciunul dintre ei nu mai mâncase de multă vreme, ci Chang nu mâncase decât o mână de scoruşe strivite pe care le găsise la marginea uniului. I se făcuse rău şi le vomitase, ceea ce îl deshidratase şi mai mult, făcându-l să neţească şi să vadă ca prin ceaţă.

Acela fusese momentul în care hotărâse că, pentru ca el să trăiască, va ebui să-şi sacrifice copiii. Ştia că, oricum, aceştia aveau să moară curând şi ra mai bine să-i scutească de suferinţă şi să-şi asigure în acelaşi timp propria] upravieţuire.

Chang îi omorâse pe cei doi mai mari în acelaşi timp. îi asfixiase punându-le pernă pe faţă şi ţinând-o apăsată până când copiii încetaseră să se mai zbată.

Le tăiase gâtul şi băuse câteva picături din sângele lor. Carnea trupuşoarelor: ar mici, mâncată cu zgârcenie, îi ţinuse în viaţă, pe el şi pe fiica lui, timp de este trei săptămâni. Acum, toată mâncarea se terminase. Chang le supsese mă şi măduva din oase, dar acum nu mai rămăsese din ei nimic altceva decât i grămăjoară de oase subţiri. O să ardă oasele şi o să le ofere spiritelor când se ra întoarce.

În ziua aceea urma să-şi vândă fetiţa străvezie pentru un sac de orez. În imp ce păşea de-a lungul drumului plin de praf fierbinte, Chang plângea cu ughiţuri. Dar pe faţa lui nu curgea nicio lacrimă. Trupul lui nu-şi putea permite a verse nicio picătură din fluidele preţioase. Chang începu să strige şi îi rugă lin nou pe strămoşi să-l ierte.

Această foamete îngrozitoare – cea mai cumplită din istoria Chinei şi, de: apt, din întreaga istorie a lumii – a dat naştere unei expresii: „Gropi de zece nii de oameni". O groapă de zece mii de oameni era un mormânt colectiv atât le uriaş, încât putea adăposti zece mii de cadavre. Nenumărate asemenea gropi în împânzit nordul Chinei atunci când foametea a bântuit aici răpind vieţile a? este 12 milioane de oameni, trei ani la rând. În cei mai răi ani ai foametei, aceasta a secerat zilnic 12.000 de vieţi şi abia la un an şi jumătate după ce a început, a auzit Occidentul ce se întâmpla în China aflată sub conducerea dinastiei Manchu.

Cauza foametei a fost o secetă care s-a abătut asupra provinciilor din nordul Chinei în anii 1876 – 1878. Este aproape de neimaginat ca o suprafaţă atât de uriaşă să supravieţuiască fără ploaie ani în şir, dar asta s-a întâmplat în China începând cu anul 1876.

Culturile au pierit sau n-au mai crescut deloc, iar ţăranii plângeau în faţa ironiei destinului care făcuse ca toate culturile din sud să fie distruse de inundaţiile provocate de musonii puternici ce pârjoleau

Aşa cum era de aşteptat într-o perioadă de asemenea privaţiuni, infracţiunile şi crimele s-au înmulţit, iar rata sinuciderilor a crescut. Canibalismul şi vinderea copiilor au fost reacţiile cumplite în faţa acestei suferinţe teribile.

Guvernul chinez pretindea că nu se întâmplă nimic. Poliţia îi aresta pe hoţii disperaţi care furaseră mânaţi de foame şi organiza decapitări în masă. „Cutia durerii" reprezenta altă formă de pedeapsă aplicată frecvent. Prizonierii erau pur şi simplu închişi în lăzi şi uitaţi acolo. Nu erau hrăniţi şi, înainte să moară de foame şi de deshidratare, în mod invariabil, îşi pierdeau minţile (ceea ce constituia, poate, o binecuvântare, ţinând seama de oroarea unei morţi prin înfometare atunci când omul este în toate minţile).

În pofida încercărilor dinastiei Manchu de a ascunde realitatea (inclusiv prin faptul că, pe toată durata foametei, s-a interzis străinilor să călătorească în regiunile afectate) omenirea a aflat adevărul. Un trimis englez a expediat o telegramă la biroul său în ianuarie 1878 în care a descris clar amploarea tragediei umane din nordul Chinei:

O foamete cumplită bântuie în patru provincii din nordul Chinei.: Nouă milioane de oameni au murit. Copiii sunt vânduţi zilnic în pieţe pentru a fi mâncaţi. Comitetul pentru Ajutorarea Străinilor face apel la Anglia şi America să acorde ajutor.

Spre sfârşitul anului 1878, musonul s-a întors în nord. Câmpurile au fost plantate şi recoltele au crescut din nou. Rata criminalităţii a scăzut în zonă, la fel şi cazurile de canibalism, vânzarea copiilor şi sinuciderile. Ajutorul din străinătate a contribuit şi el la stabilizarea provinciilor din nord, dar tributul de morţi este în continuare cel mai mare plătit de omenire pentru foamete.

Se pare că gravitatea secetei şi a foametei ar fi putut fi diminuată dacă s-ar fi făcut e forturi de acordare a ajutoarelor mai devreme, ceea ce, din păcate, nu a fost posibil din cauza cenzurii

impuse de dinastia Manchu.

t o

1 *Darkest Hours*, Jay Robert, Nash, p. 114.

Seceta, foametea şi epidemia din

China, secolul al XIV-lea China

1333 – 1347 Peste 9.000.000 de morţi

Forţa atotputernică ce a creat lumea cu toate fiinţele ei vii, făcându-le parte a unei entităţi însufleţite se dezvăluie mai ales în distrugerile produse de marile dezastre. Puterile creaţiei se ciocnesc violent; uscăciunea înecăcioasă a atmosferei, tunetele subterane, ceaţa de deasupra apelor ieşite din matcă, toate acestea sunt prevestitoarele distrugerii. Natura nu este mulţumită cu alternanţa obişnuită dintre viaţă şi moarte, şi îngerul nimicirii îşi flutură spada în flăcări deasupra omului şi a animalelor.

Ciuma Orientală este cauzată, uneori, dar nu în mod obligatoriu, de o calamitate, ceea ce îi conferă o particularitate ocultă de ostilitate faţă de specia umană. Adesea îşi are originea în alte cauze, printre care medicul acesta ştia că poate fi enumerată şi contagiunea. De remarcat faptul că, după părerea lui, epidemiile de variolă şi pojar erau, în mod incontestabil, precursoare ale ciumei, opinie împărtăşită şi în prezent de medicii şi oamenii din Orient.

— J.F.C. Hecker, *Moartea Neagră*

Furia elementelor

Timp de peste un deceniu, în secolul al XIV-lea, China a fost devastată de o serie de catastrofe naturale care au provocat moartea a peste 9 milioane de oameni şi au dat naştere celei mai cumplite epidemii din istoria lumii, Moartea Neagră.

Deşi nu este vorba de un singur eveniment, această perioadă din istoria Chinei este văzută, inclusiv în această lucrare, ca o epocă de nenorociri continue, pierderi uriaşe de vieţi omeneşti care păreau a avea, în final, o „concluzie", în lipsa unui cuvânt mai potrivit, după cum afirma în lucrarea *Moartea Neagră*, profesorul J.F.C. Hecker. „Inundaţiile şi foametea au devastat mai multe districte", scrie Hecker,

„până în 1347, când furia elementelor s-a potolit în China”.

Justus Friedrich Karl Hecker a fost unul dintre cei mai distinşi profesori de medicină din secolul al XIX-lea, specialitatea lui fiind istoricul medicinii şi modul în care răspândirea bolilor şi prezenţa lor a afectat evoluţia omenirii. Lucrarea sa din 1832, *Moartea Neagră*, este un studiu amplu şi temeinic al ciumei din Europa. Profesorul Hecker oferă, de asemenea, informaţii valoroase despre China în intervalul 1333 – 1347, anii care au marcat Moartea Neagră din Europa. Aceasta a început în Europa în anul în care s-a încheiat perioada respectivă în China (Vezi capitolul 1).

Iniţial s-a abătut o secetă cumplită asupra Chinei de sud-est în zona dintre râurile Kiang şi Hoai. Aşa cum se întâmplă întotdeauna când nu plouă, recoltele au fost distruse, animalele au murit de foame şi s-a instalat foametea, în timp ce tributurile morţii creşteau şi sătenii se rugau pentru ploaie, zeii pe care îi implorau i-au auzit şi au trimis ploi torenţiale în care şi-au găsit moartea peste 400.000 de oameni, în vreme ce supravieţuitorii se străduiau să facă faţă acestor tragedii, un cutremur a provocat prăbuşirea muntelui Tsincheou din apropiere. Deschiderea unei falii pe suprafaţa pământului s-a soldat cu noi pierderi de vieţi omeneşti.

Primele luni ale anului următor, 1334, au fost aproape apocaliptice prin tributul de morţi. Mai întâi, oraşul Canton din sud (astăzi Guangzhou), care era capitala Imperiului Chinez la vremea aceea, a fost lovit de inundaţii cumplite. În acelaşi timp, asupra oraşului Tehe s-a abătut seceta, ceea ce a declanşat o epidemie de ciumă (probabil bubonică) care a ucis peste 5 milioane de oameni.

Câteva luni mai târziu, aceeaşi regiune a fost lovită de un puternic cutremur ce a provocat prăbuşirea munţilor şi a creat cratere uriaşe care s-au inundat. Unul din aceste „lacuri” nou formate avea, după informaţiile lui Hecker, o lăţime de peste o sută de mile. Mii de oameni au murit înecaţi în această groapă a morţii săpată de cutremur.

În anul următor, 1335, asupra regiunii Honan (astăzi Hunan), s-a abătut o petă care a durat cinci luni, provocând un alt fel de ciumă,

mai apropiată de biblică; un nor de lăcuste a coborât din cer şi a devorat tot ce creştea, neînţeles, distrugerea recoltelor şi lipsa ploii au avut drept consecinţă imetea, urmată de epidemii de ciumă. Zeci de mii de oameni şi-au găsit mei moartea.

Anul 1336, în sudul Chinei, a reprezentat o cumplită succesiune de trioade de secetă şi inundaţii, al căror efect combinat avea să provoace cea l-ai devastatoare foamete din istoria omenirii. În 1337, aceasta a ucis 4 milioane oameni. La moartea prin înfometare s-au adăugat alte invazii de lăcuste, fundaţii intermitente şi, ca şi cum acestea nu ar fi fost de ajuns, s-a mai relansat un cutremur care a durat şase zile.

În anul 1339 dezastrele din China au continuat. Iată ce ne spune Hecker cartea *Moartea Neagră*:

Muntele Hong-tehang s-a prăbuşit şi a provocat un potop distrugător; şi în Pien-teheon şi Leang-teheou, după – trei luni de ploaie, au urmat inundaţii cum nu s-au mai pomenit, care au distrus şapte oraşe…

Anii 1340 – 1343 au fost marcaţi, în China, de cutremure frecvente şi atastrofale; în 1344 s-a produs un tsunami uriaş care a distrus oraşul Ven-cheou; în 1345 au continuat inundaţiile şi foametea, de astă dată în Ki-teheou; i perioada s-a încheiat violent, cu inundaţii în Canton, urmate din nou de foamete şi ceea ce Hecker numeşte „tunete subterane”, înţelegând prin aceasta cutremurele de pământ.

Ciuma care a izbucnit în 1333 şi a devastat China şi-a croit drum către Europa peste cincisprezece ani, apărând pentru prima dată la Constantinopol în decembrie 1347. Ciuma a fost adusă în Europa de puricii ascunşi în blana şobolanilor cuibăriţi în cala corăbiilor care se îndreptau spre Europa.

Indiferent de distanţă şi timp, oricine poate fi victima unei boli de la celălalt J capăt al lumii.

6

Seceta, foametea şi bolile catastrofale din India, 1896

INDIA DE SUD ŞI DE VEST; REGIUNEA PUNJAB DIN

NORD-VESTUL INDIEI

1896 – 1901

8 250.000 de morţi f

Femei sărmane, străvezii, îmbrăcate în zdrenţe, veneau şi se prăbuşeau la picioarele noastre spunând: „O, domnule, nu putem să trăim, nu putem să nu murim de foame cu numai doi cenţi şi jumătate pe zi, când preţul plinii este aşa de mare şi spartul pietrei [*pentru bani*] *este o muncă aşa de grea*".

— Un misionar din India de sud în 1898, unul dintre cei mai răi ani ai secetei şi foametei1

Ieri am văzut şaisprezece cadavre; astăzi, de la oarecare distanţă, zece. Oare oamenii chiar trebuie să vadă coaste şi schelete ca să se hotărască să dea ceva?

— Reverendul J. Sinclair Stevenson, misionar în Parantij, Gujarat2

1 Jay Robert. Nash, *Darkest Hours*, p. 262.

2 Lee Davis, *Natural Disasters*, p. 118.

33

Casa săracului

Fetiţa era în permanenţă înspăimântată, dar se abţinea să plângă. Fusese isită cu câteva zile mai înainte pe marginea drumului, aşezată pe vine alături le mama ei moartă. O luaseră de acolo şi o aduseseră în acest loc, un fel de ombinaţie între orfelinat şi adăpost pentru săraci. Locul era un adevărat lalamuc zgomotos şi murdar, un azil macabru împânzit de oameni cărora le tpseau părţi din feţe şi din mâini şi de bărbaţi care nu-i dădeau pace. Erau aici

proşi, întinşi pe saltelele putrezite, oameni care tuşeau din cauza tuberculozei, femei bolnave de holeră sau febră tifoidă care zăceau în propriile excremente.

mul care răspundea de azilul pentru săraci înjura tot timpul. O ameninţa că i-o s-o mai hrănească dacă nu face ce îi cere el. Aşa că fata se supunea. Se (spetea muncind şi tăcea din gură. E drept că era tânără, dar s-a dovedit suficient le înţeleaptă ca să-şi dea seama de un

fapt de o importanţă crucială: cel puţin iici primea de mâncare. Şi asta era mult mai mult decât s-ar fi putut spune iespre nenumăraţii oamenii care mureau de foame şi ale căror cadavre se întâlneau la tot pasul.

În cei cinci ani dintre 1896 şi 1901, India a fost bântuită de o secetă continuă, nemiloasă, care a provocat foamete permanentă, ceea ce a dus apoi la epidemii diverse şi la nenumărate decese. Această tragedie umană a secerat 8 250.000 de vieţi, altfel spus, peste 4 700 de morţi pe zi, *în fiecare zi*, din 1896 până în 1901.

Începând din 1896, asupra Indiei de sud şi de vest s-a abătut o secetă care părea să nu se mai termine şi care se întindea pe o suprafaţă de peste trei sute de mii de mile pătrate, culminând cu foametea teribilă din anii 1896 – 1898, când au murit 6 milioane de indieni. Seceta şi foametea au afectat peste 61 de milioane de indieni şi au fost urmate curând de o altă secetă de doi ani şi de un coşmar al foametei care a secerat vieţile altor 2.500.000 de indieni.

Cadavrele, ca cel al mamei tinerei fete, zăceau împrăştiate pe străzi, copiii rămăseseră fără casă. Azilurile pentru săraci din India erau pline până la refuz de oameni fără adăpost. Milioane de oameni se vedeau nevoiţi să se ducă la azilurile pentru săraci, iar aceste paradisuri sprijinite de guvern s-au transformat curând în adevărate vizuini ale criminalităţii, bordeluri care funcţionali în văzul tuturor şi ultim popas (fără îngrijiri medicale) pentru cei aflaţi în stadii terminale ale bolilor.

Tinerele fete erau nevoite să se prostitueze, fiind obligate să lucreze ore în şir, aproape fără niciun ban. O englezoaică ce a vizitat un azil pentru săraci din India scria acasă: „Bărbaţi răi, femei imorale, tinere fete pure şi copii inocenţi se amestecau unii cu alţii… Mulţi dintre ei suferă de lepră şi de alte boli

Inimaginabile. Dumnezeu să le ajute pe tinerele fete care sunt obligate să se ducă în taberele de ajutor sau în casele pentru săraci”. 1

La început, populaţia înfometată a Indiei din zonele cele mai crunt lovite a scotocit toată ţara pentru a găsi ceva care să fie cât de cât

comestibil. Rusia trecuse printr-o încercare asemănătoare cu câţiva ani mai înainte, când cetăţenii ei lihniţi de foame au început să mănânce „pâinea foametei", făcută din buruieni, paie, coajă de copac şi chiar nisip. (Vezi capitolul 16.) în India, oamenii înfometaţi mâncau cactuşi, rădăcini, orice fel de fructe sălbatice reuşeau să găsească, ba chiar şi iarbă, în medie, un indian câştiga 75 de cenţi pe lună, dacă avea norocul să găsească de lucru. Dar preţul grâului era de 3, 60 dolari baniţa, astfel încât indianul nu-şi putea permite să cumpere mâncarea pe care o producea propria sa ţară, o paradigmă pe care am văzut-o în repetate rânduri de-a lungul istoriei. (Vezi capitolul 12 pentru o ilustrare deosebit de convingătoare a acestei inechităţii guvernamentale.) Unii bărbaţi, în încercarea disperată de a asigura cele necesare pentru familiile lor, mergeau pe jos câteva zile până la oraş, unde auziseră că este de lucru. Adesea, astfel de locuri de muncă existau, dar supraveghetorii, exploatând disperarea oamenilor angajau muncitori cu 2 sau 3 cenţi pe zi, iar această sumă derizorie se plătea pentru un mare număr de ore de muncă grea, care ar fi fost foarte solicitantă şi pentru un om în formă fizică bună, darămite pentru oamenii pe jumătate morţi de foame, care mergeau zile întregi fără să mănânce nimic sau aproape nimic.

În ultimă instanţă, numărul de morţi şi amploarea foametei a dus la ceea ce era inevitabil: canibalism. Aşa cum s-a văzut adesea în istorie, oamenii îşi mănâncă semenii atunci când foamea dobândeşte dimensiuni apocaliptice. Cadavrele zac pretutindeni în cazul unei foamete de lungă durată şi o astfel de sursă de carne şi proteine nu poate fi ignorată foarte mult timp.

Guvernul indian nu putea face prea mult – a inclus oamenii muritori de foame pe listele de protecţie socială. Seceta nu poate fi prevenită, dar foametea poate fi atenuată, iar bolile pot fi tratate. Din păcate, India era o ţară săracă, astfel că în acea perioadă de cinci ani a plătit un greu tribut de vieţi omeneşti.

1 Jay Robert Nash, *Darkest Hours*, p. 262.

Foametea din Ucraina, 1932
UCRAINA, UNIUNEA SOVIETICĂ
1932 – 1933
— T 7.000.000 de morţi1

Am văzut ravagiile foametei din 1932 – 1933 din Ucraina: *hoarde de familii în zdrenţe cerşeau în gări*, *femeile îşi ridicaupână la geamurile compartimentelor copiii înfometaţi*, *care cu membrele ca beţele de tobă*, *cu capete cadaverice uriaşe şi burţile umflate*, *arătau ca nişte embrioane scoase dintr-un borcan cu alcool*…

— Arthur Koestler, *Dumnezeu a dat greş*
Nimeni nu mai ţinea socoteala.
— Nikita Hruşciov:
T

An lucrarea sa din 1997, *Black Famine în Ukraine 1932 – 1933*: *A Struggle for Existence*, apărută în *Forum Ukrainian Review*, Andrew Gregorovich a „*n*umit această foamete tragică „cea mai mare dintre crimele lui Stalin".

Astăzi, colectivizarea fermelor este considerată aproape în mod unanim drept

1 Această cifră este menţionată de Robert Conquest în *Harvest ofăorrow*: *Soviet Collectivization and the Terror-Famine*. Conquest afirmă că este greu de stabilit numărul de decese provocate de „deschiaburire" în Ucraina şi numărul celor morţi de foame, dar, în ultimă instanţă conchide că cifra de 7 milioane este probabil exactă, cu posibilitatea ca numărul total de morţi

36

cea mai ineficientă metodă de cultură agricolă şi de creştere a animalelor. Pentru Stalin şi pentru bolşevici, colectivizarea însemna implementarea glorioasă a doctrinei sovietice. Mulţi ţărani ruşi, cărora li se inoculase ideea confiscărilor abuzive operate de regimul comunist, nu au protestat împotriva colectivizării. Dar în Ucraina, proprietatea privată asupra exploataţiilor agricole şi a terenului avea o tradiţie de sute de ani, astfel încât ţăranii nu au fost la fel de dispuşi să

se împace cu situaţia.

Aşa cum arată James Corneli în *The Great International Disaster Book*, Uniunea Sovietică a exportat 1, 7 milioane tone de grâne în 1932 şi 1, 8 milioane tone în 1933, care ar fi asigurat unui număr de 17, 5 milioane de oameni o cantitate de 1.000 de calorii pe zi pe parcursul a doi ani.

Un articol din 18 iulie 1932 apărut în ziarul rus *Svoboda* (citat ulterior în *The Ukrainian Weekly*), cu titlul *Foametea în Ucraina Sovietică şi principala ei cauză*, consemna: „Recolta din 1931 a fost îmbelşugată, dar guvernul a luat măsuri atât de drastice încât ţăranii a trebuit să dea 70% din tot ceea ce au recoltat".

O parte din chiaburii ucraineni (ţăranii înstăriţi) s-au opus colectivizării. Mulţi dintre ei au preferat să-şi ucidă vitele, decât să le ducă la colhoz. Alţii au încercat să fugă în România sau în Polonia, dar au fost ucişi de trupele sovietice atunci când au vrut să treacă graniţa. (Uneori, cadavrele erau lăsate să putrezească la vedere, pentru a-i descuraja pe alţi ucraineni să părăsească Mama Rusia.) Există şi relatări despre bolşevicii care au dat foc satelor ucrainene pentru a-i împiedica pe ţărani să fugă în alte ţări.

Ţăranii care au rămas în Ucraina au fost trataţi aproape la fel de rău. Cei cultivatori – chiar dacă mureau de foame – erau trimişi la închisoare, în exil, în Sibeprovocate numai de foamete în anii 1932 – 1933 să fie de 10 milioane. (*The Ukrainian Weekly* menţionează tot cifra de 7 milioane de morţi când scrie despre foamete. Stalin însuşi, într-o conversaţie avută în 1942 cu Winston Churchill, a spus că 10 milioane de oameni au murit din cauza colectivizării.). Iată calculul final al lui Conquest:

IY

I-Ţărani morţi: 1930 – 1937 11 milioane ţi

Arestaţi în această perioadă; morţi ulterior în lagăre 3.5 milioane

TOTAL 14, 5 milioane

„—;")". Dintre aceştia: „\t

Morţi ca urmare a deschiaburirii 6, 5 milioane;!
Morţi în timpul foametei catastrofale a cazacilor l milion j
Morţi în perioada foametei din 1932 – 1933
În Ucraina 5 milioane T
În Caucazul de nord l milion L 7 milioane".
În alte locuri l milion J

na sau erau uciși dacă nu puteau face față cotelor uriașe de grâne impuse de guvernul sovietic.

Unii ţărani au încercat să supravieţuiască vânzând tot ceea ce aveau, inclusiv o parte din haine, pentru a cumpăra pâine de secară pe piaţa neagră, pâine care era adesea contaminată cu diverse ciuperci. Acestea provocau infecţii şi, în cazuri extreme, boli şi moarte.

Unii au încercat să ascundă de colectorii guvernamentali hrana pe care o produseseră. Şi aceştia au fost aspru pedepsiţi, în august 1932, guvernul sovietic a dat o directivă potrivit căreia orice ţăran descoperit că a ascuns alimente urma să fie împuşcat.

Ca şi în alte perioade de foamete catastrofală din istoria omenirii, canibalismul a fost ultima soluţie pentru oamenii înfometaţi. Adesea se vindeau în secret cârnaţi din carne de om şi diverse alte specialităţi de carne. Uneori în carnea gătită putea fi văzut câte un deget de la mână sau de la picior.

Guvernul sovietic de sub conducerea lui Stalin a ascuns lumii exterioare această cumplită foamete şi a controlat cu strictețe accesul la informaţie al ziariştilor străini. (Se spune că ziariştii străini erau singurele persoane din afara guvernului cărora li se puneau la dispoziţie orice fel de alimente şi în orice cantitate, în orice moment.)

The Ukrainian Weekly raporta că titlurile din ziarul rus *Svoboda* din ziua de 30 septembrie 1932 anunţau: „Criza din Uniunea Sovietică se adânceşte". După cum se spunea în articol, guvernul sovietic avea de rezolvat imediat trei probleme majore. Trebuia cumva să găsească alimente pentru populaţia URSS; urma să dezvolte foarte mult comerţul exterior al ţării şi trebuia să producă imediat cele necesare traiului zilnic al cetăţenilor sovietici.

După cum arată *Svoboda*, „Guvernul căuta o soluţie socialistă pentru această situaţie".

Stalin ar fi putut pune capăt imediat foametei, furnizând grânele care fuseseră confiscate de la cei care mureau de foame. Faptul că nu a făcut acest lucru, combinat şi cu cotele de grâne imposibil de atins, dovedeşte că politica lui Stalin era o politică de genocid şi că el intenţiona să rezolve „problema ucraineană" prin dublul atac al „deschiaburirii" şi al colectivizării.

Şapte milioane de oameni au murit de o moarte oribilă din cauza acestui dezastru orchestrat de guvern. Până în ziua de astăzi mai există prostalinişti care susţin că foametea nu a fost provocată de mâna omului şi că cele „câteva" decese s-au datorat secetei prelungite din Ucraina, deşi rapoartele meteorologice arată că precipitaţiile din zonă, în perioada foametei, s-au menţinut în limite normale.

(*U*

Foametea din Ucraina, 1921
REGIUNEA VOLGĂI, UCRAINA.
UNIUNEA SOVIETICĂ
1921 – 1923 5.000.000 de morţi1

Satele erau cufundate într-o liniște mormântală. Nimeni nu ieșea din micuțele case de lemn, deși din când în când mai vedeam câte o față la ferestre – chipuri palide cu ochii înfundați în orbite care se uitau fix la noi. Într-un sat îmi amintesc că ghidul nostru era un țăran înalt, de vârstă mijlocie, cu ochi albaștri și o barbă de culoarea paiului. Când ne-a vorbit despre foametea din toate acele sate s-a lovit cu mâna în piept și din ochi i-au țâșnit lacrimile. Ne-a dus în căsuțele de bârne în care hibernau familiile ruseşti în aşteptarea morţii, în unele dintre ele nu exista niciun fel de mâncare.

— Philip Gibbs, *The Pageant of the Years* f

An lucrarea *Harvest ofăorrow*, apărută în 1986, cartea fundamentală a lui Robert Conquest despre politica de colectivizare din Uniunea Sovietică şi rezultatele acesteia – ceea ce el numeşte „foametea-teroare" – autorul face următoarele afirmaţii despre

foametea din Ucraina din 1921:

1 Robert Conquest, *Harvest ofăorrow*, p. 53.

Marea foamete din 1921 nu a fost rezultatul unei decizii conştiente conform căreia ţăranul trebuie să moară de foame. Cu toate acestea, nu ar fi corect s-o punem doar pe seama secetei. Vremea, deşi rea, n-a fost dezastruoasă. Factorul care a înclinat decisiv balanţa l-a reprezentat metoda de rechiziţionare a recoltelor impusă de guvernul sovietic – în parte pentru că s-a luat prea mult din produsele ţăranilor şi nu li s-a lăsat suficient pentru subzistenţă, şi în parte pentru că în ultimii trei ani fuseseră distruse majoritatea stimulentelor menite să încurajeze producţia, înfometarea populaţiei decurgea în mod inevitabil din modul de guvernare (aşa cum recunoscuse deschis Lenin), care nu ţinea seama de nevoile ţăranilor.1

Ca şi în cazul foametei din 1932 din Ucraina (Vezi capitolul 7), care a erai 7 milioane de vieţi, cea din 1921 a fost o foamete într-o ţară a belşugului, vernul a luat alimentele ţăranilor pentru a le vinde şi, aşa cum notează Const, Vladimir Lenin (şi, firește, Iosif Stalin) nu numai că ştiau acest lucru, l-au şi încurajat, fără să ţină seama de consecinţe.

Este adevărat că asupra Ucrainei s-a abătut seceta în primăvara şi în vara îmi 1921, ceea ce a făcut ca recoltele să fie distruse în proporţie de 75% în: astă regiune, iar în regiunea Volgăi să fie deosebit de slabe. Cu toate acestea; oiţele care au fost strânse în Ucraina, în ansamblu, erau suficiente pentru a-i ni pe locuitorii regiunii care mureau de foame, mai ales pe cei din zonele lice. Noul guvern bolşevic trebuia să facă două lucruri pentru a împiedica talarea foametei: să oprească exportul de grâne şi să adopte un program de tribuţie a hranei care să trimită grânele spre sudul Ucrainei.

Acest lucru nu s-a făcut, astfel că foametea a devenit un dezastru care a *î*; imat regiunea şi a avut drept rezultat 1, 2 milioane de oameni care mureau foame în septembrie 1921.

Guvernul, într-o jalnică încercare de a acorda ajutor, a înfiinţat orfelinate, tdăposturi pentru copii, care nu erau altceva decât nişte clădiri unde copiii i! Iaşi orfani după moartea părinţilor din cauza

foametei, aşteptau să moară şi a rândul lor.

Quakerii americani au fost foarte activi şi au oferit ajutor în tot acest] timp. Unul dintre ei scria despre un astfel de cămin construit pentru 50 de) îi care adăpostea în realitate 645, cu o rată de creştere a numărului celoraţi de 80 de copii pe zi. Descria duhoarea din casă ca „insuportabilă" şi-i intea de cacofonia interminabilă de ţipete şi plânsete care dura 24 de ore lui Dimineaţa, cadavrele erau scoase de sub paturi şi puse într-un şanţ de unde u cărate apoi mai departe.

1 Robert Conquest, *Harvest ofăorrow*, p. 55.

Ca întotdeauna când foametea se prelungeşte, bolile devin un alt ucigaş de temut. Oamenii înfometaţi sunt predispuşi la boli fatale care se răspândesc rapid şi asta este ceea ce s-a întâmplat în Ucraina. Tifosul şi holera au provocat moartea a sute de mii de oameni. Medicamentele nu existau şi chiar şi atunci când puteau fi procurate, vindecarea unei persoane care murea apoi de foame nu era de prea mare folos.

Şi ca întotdeauna când foametea se prelungeşte, s-au înregistrat cazuri de canibalism. Copiii erau mâncaţi de părinţii lor; ţăranii înfometaţi tranşau cadavrele şi le consumau. Quakerii care lucrau în regiune şi încercau să atenueze suferinţele şi să-i hrănească pe cei înfometaţi, cumpărau adesea cârnaţi ieftini de casă pentru a-şi aproviziona propriile magazine alimentare, în 1922, quakerii s-au întâlnit şi au hotărât în unanimitate să nu mai cumpere carne de pe piaţa locală. Aflaseră că aproape toate produsele din came conţineau carne umană, astfel că americanii au decis să se limiteze la mâncarea adusă din afara Uniunii Sovietice.

În iulie 1921, romancierul şi dramaturgul Maxim Gorki i-a scris (cu permisiunea lui Lenin) lui Herbert Hoover (care avea să devină preşedintele SUA opt ani mai târziu), pe atunci şeful Administraţiei Americane pentru Ajutor. Organizaţia acorda ajutor în Europa de mai mult timp, iar Gorki a cerut sprijinul americanilor pentru victimele foametei din Ucraina. Hoover s-a prezentat în faţa Congresului şi l-a convins să acorde 20 de milioane de dolari ca ajutor imediat pentru

Rusia. Aceştia, împreună cu contribuţiile individuale ale americanilor şi alte ajutoare, au atins cifra de 45 de milioane de dolari care au fost acordaţi muritorilor de foame din Rusia.

Foametea din Ucraina s-a încheiat în toamna anului 1923, când s-a obţinut o recoltă uriaşă. Urmările foametei nu au dispărut însă prea curând, şi ani în şir după aceea s-au făcut eforturi pentru ajutorarea şi adăpostirea orfanilor, înlocuirea echipamentelor distruse (sau mâncate), căci ţăranii înfometaţi au fiert şi au mâncat şei şi alte obiecte din piele, precum şi refacerea şeptelului care fie murise de foame, fie fusese ucis şi mâncat de oameni.

La sfârşitul anilor ’20, în Ucraina, condiţiile erau mult mai bune, totuşi această prosperitate relativă avea să dureze foarte puţin. Mai rămăseseră doar câteva luni până la foametea din 1932.

9

Epidemia de variolă din Mexic, 1520

AMERICA CENTRALĂ: MEXIC, GUATEMALA, BELIZE, HONDURAS, NICARAGUA

a.

1520 – 1521 4.000.000 de morţi

O boală mai cumplită nu putea să-i lovească. Se tem de ea mai mult decât de ciumă… Din *cauza lipsei de paturi, de cearşafuri şi de alte ajutoare, zac pe saltelele lor tari, iar bubele se sparg şi puroiul curge şi se amestecă cu celelalte bube; pielea lor se cojeşte din cauza saltelelor pe care zac. Când se întorc, toată pielea se jupoaie imediat şi sunt toţi scăldaţi în sânge, oferind o privelişte înspăimântătoare. Şi în dureri cumplite, răzbiţi de frig şi de alte neajunsuri, mor ca nişte oi putrezite.*

— William Bradford, despre variola de după Cortés la populaţia americană nativă1

Xlernando Cortés se simţea răzbunat. După tot ceea ce văzuseră el şi câţiva dintre oamenii lui, nu avea niciun fel de remuşcări la gândul de a cuceri fără milă poporul aztec, pe conducătorul acestora, Montezuma, şi capitala lor, Tenochtitlán (astăzi Ciudad de México).

1 Howard *Simpson*, *Invisibicărmies*, p. 680.

42

Din depărtare, spaniolii îi priviseră pe preoţii azteci îmbrăcaţi cu toţii în haine somptuoase, bogat ornamentate, cu coroane pe cap, care puneau un tânăr dezbrăcat pe o piatră mare de altar. După mai multe cântece şi rugăciuni, preotul principal a ridicat un pumnal mare, l-a înfipt adânc în pieptul victimei ceva mai jos de gâtlej şi l-a smucit în jos spre talie, făcând o despicătură largă prin cutia toracică a acestuia. Preotul a scos cuţitul şi l-a fluturat de jur-împrejur, pentru ca sângele preţios să-i stropească şi pe acoliţii săi.

Tânărul era conştient, dar gemea şi se afla în stare de şoc. Preotul întinse apoi cuţitul preotului din dreapta lui, băgă mâna în gaura din pieptul victimei, scotoci peste tot, găsi inima şi apoi o smulse cu violenţă din pieptul tânărului.

O ridică în sus în timp ce sângele i se prelingea pe mână, iar toţi participanţii la ceremonie îşi plecară capetele. Preotul puse inima într-un bol de aur şi făcu un semn din cap către ceilalţi patru preoţi. Aceştia luară cadavrul tânărului, se duseră cu el până în vârful treptelor de piatră şi îl aruncară în jos, pe scări. Acesta sări, ricoşa şi se îndoi în poziţii stranii până când ajunse la baza piramidei. Apoi trupul sfârâmat fu luat de acolo. Membrele lui au fost tranşate, fierte şi servite la masă regelui şi invitaţilor lui în acea seară. Se spunea că Montezuma prefera carnea de pe coapse gătită cu roşii şi ardei chili.

Povestea victoriei lui Hernando Cortés împotriva aztecilor cu ajutorul variolei este o ilustrare convingătoare a modului în care o boală poate schimba lumea.

În 1519, Cortés a adus variola de la Puerto Rico pe continentul nord-american, în special în Mexic, ceea ce a avut drept rezultat moartea a 3 – 4 milioane de nativi azteci lipsiţi de orice apărare biologică, una dintre cele mai devastatoare epidemii din istoria omenirii.

Cristofor Columb a adus variola în Santo Domingo, de unde s-a extins în Puerto Rico. Exploratorii spanioli erau în cea mai mare parte imuni la această boală mortală, la fel şi sclavii acestora, în realitate, nu

Hernando Cortés a fost acela care i-a expus pe azteci la variolă. Este vorba de unul dintre sclavii lui care era infectat, dar imun (şi sclavii serveau ca soldaţi în armata invadatoare a lui Cortés), iar contactul lui cu aztecii a declanşat boala.

Pânfilo de Narvâez a fost un agent involuntar al contaminării, vizita lui în Mexic, din anul 1519, împreună cu Cortés având drept rezultat moartea a 4 milioane de nativi azteci. O persoană infectată cu aceeaşi boală care s-ar plimba prin New York ar putea produce un dezastru similar.

Povestea lui Narvâez ne atrage atenţia asupra uneia dintre cele mai răspândite temeri din zilele noastre: aceea că o organizaţie teroristă va injecta unui „contaminator sinucigaş" un virus de variolă furat, şi îi va da drumul respectivei persoane într-un oraş foarte populat – cum ar fi New York-ul – lăsându-l să se

43

Îmbe printre oamenii neprotejaţi şi transmiţând virusul tuturor celor pe care îi tâlneşte. Aşa cum a fost cazul cu aztecii, în 1520, astăzi niciunul dintre noi nu este iun. În 1980 s-a crezut că variola este complet eradicată, ultimul caz fiind semnalat Somalia, în 1977. Mostre ale virusului de variolă au fost depozitate în laboratoare în Rusia şi Statele Unite şi nu putem exclude posibilitatea ca ele să cadă în mâinile roriştilor.

Când a invadat pentru prima dată Tenochtitlán, Cortés a fost întâmpinat cu rezistenţă destul de fermă. Şi nu este de mirare, căci aztecii erau puternici, ine hrăniţi şi mai aveau încă vreo câteva săptămâni până să simtă efectele irusului variolei cu care fuseseră infectaţi. Cortés s-a decis să se retragă şi se ştepta ca aztecii să-l urmărească şi să-şi angajeze trupele în luptă.

După mai multe săptămâni de pace şi în absenţa oricărui semn că ar putea urmărit, Cortés a trimis spioni înapoi la Tenochtitlán. Aceştia s-au întors şi u relatat că oraşul era slăbit şi mii de oameni se îmbolnăveau şi mureau.

La scurt timp după aceea, Cortés s-a întors şi şi-a definitivat

cucerirea în ei luni cu ajutorul a numai cinci sute de oameni, după care s-a proclamat; ge. Le-a poruncit aztecilor supravieţuitori, dintre care mulţi erau bolnavi şi iuribunzi, să părăsească oraşul. După plecarea acestora, el şi oamenii lui au îfuit oraşul de aurul şi bijuteriile găsite, apoi l-au făcut una cu pământul. Când, i cele din urmă, Cortés a plecat, imperiul aztec nu mai exista.

Ceea ce a uşurat misiunea lui Cortés şi a dus la predarea în masă a amenilor şi la căderea finală a oraşului a fost superstiţia aztecilor potrivit areia zeii lui Cortés erau mai puternici decât propriii lor zei. Cum altfel se putea explica faptul că oamenii lui Cortés nu se îmbolnăveau?

Variola ajunsese pe continent şi, în mai puţin de o sută de ani, avea să pară la Boston şi să-i atace pe americanii nativi (amerindieni), lipsiţi de nunitate, aşa cum făcuse şi cu aztecii. Aceasta a provocat nenumărate decese i, adăugate la politica de anihilare a populaţiei indigene din ceea ce avea să le, curând, America, a dus la dispariţia, aproape în totalitate, a populaţiei americane native.

Boala engleză a transpiraţiei. f*

ANGLIA *

1485 – 1551 ti

3.000.000 de morţi

Un nou fel de boală s-a răspândit în toată regiunea şi este atât de dureroasă, de cumplită şi de bruscă încât nimeni nu-şi aminteşte de ceva asemănător.

— R. Grafton, *A Chronicle at Large, and*

„F*” *Meere History of the Affayres of Englande* (1569)

Nimeni nu era în siguranţă

În 1533, Catherine Willoughby, în vârstă de paisprezece ani, s-a căsătorit cu Charles Brandon, în vârstă de cincizeci de ani, duce de Suffolk, şi cuplul a avut imediat doi fii, Henry şi Charles.

Doisprezece ani mai târziu, în 1545, ducele a murit, iar Catherine a rămas văduvă la douăzeci şi şase de ani, cu doi fii, Henry de zece ani şi Charles de nouă.

Şase ani mai târziu, Catherine şedea pe un scăunel de lemn între cele două paturi ale fiilor săi muribunzi şi îl blestema pe Dumnezeu pentru că o sortise să se căsătorească cu Charles şi să sufere mai întâi din cauza dispariţiei soţului, iar acum din cauza pierderii celor doi fii.

Cei doi băieţi se îmbolnăviseră cu o zi înainte şi Catherine ştia că nu vor mai vedea lumina zilei de mâine. Boala se declanşase în acelaşi timp la amândoi, ca şi când cei doi fraţi ar fi dorit să împartă până şi cauza morţii. Catherine îi găsise în pat pe amândoi. Se ţineau cu mâinile de cap şi plângeau din cauza durerii insuportabile. Boala a progresat repede, durerea înaintând de la cap spre picioare, însoţită de o febră mare care le-a provocat o transpiraţie cumplită, în câteva ore, cei doi băieţi gâfâiau, în timp ce febra şi durerea îi ţinea prizonieri în pat.

Cei doi băieţi îşi pierdură cunoştinţa. Catherine încerca să le uşureze suferinţa înmuind o cârpă în apă rece şi ţinând-o pe fruntea lor fierbinte şi transpirată. Le şi cânta încetişor, ferm convinsă că băieţii o auzeau şi că vocea ei îi liniştea.

Când apuse soarele şi servitorii începură să aprindă tortele de pe ziduri, Catherine", stătea tăcută, avea grijă de cei doi băieţi şi aştepta ca suferinţa lor să înceteze.

Henry şi Charles Brandon au murit în noaptea aceea, cu mama lor alături. S-a celebrat o slujbă pentru sufletele lor şi au fost înmormântaţi în cadrul unei ceremonii demne de statutul lor regal. Mama lor a poruncit ca hainele lor să fie arse. Era atât de distrusă că nu dorea să mai vadă nimic din ceea ce ar fi putut să-i amintească de ei.

Cei doi moştenitori ai tronului Angliei au fost victimele celui de-al cincilea i val al bolii englezeşti a transpiraţiei, o boală mortală cunoscută sub numele ştiinţific J de *Sudor Anglicus*, care a făcut ravagii, în Anglia, de cinci ori şi o dată în Europa continentală şi care, în cele cinci reprize, a secerat viaţa a peste 3 milioane de oameni pe parcursul unei perioade de şaizeci şi şase de ani.

Boala s-a manifestat pentru prima dată în 1485, cea dintâi

menţiune scrisă i aparţinândunui italian, Polydore Vergilio:

I

[în 1485] o boală nouă a bântuit întregatul… o molimă cu adevărat oribilă… dintr-odată o sudoare fatală atacă trupul care este chinuit de dureri de cap şi de stomac, la care se adaugă o senzaţie cumplită de fierbinţeală. De aceea pacienţii îşi aruncă de pe ei cuverturile chiar de la început; dacă sunt îmbrăcaţi, îşi sfâşie hainele de pe ei, cei însetaţi beau apă rece; cei care suferă de această fierbinţeală fetidă încep să transpire şi sudoarea lor emană un miros greu… şi toţi mor imediat sau la foarte scurt timp după ce apare sudoarea; aşa că nici măcar unul dintr-o sută nu a scăpat.1

Epidemia începea întotdeauna vara. Boala transpiraţiei a rămas în stare l latentă timp de douăzeci şi trei de ani, după prima ei apariţie, şi a revenit în 1508, fiind urmată apoi de alte manifestări în vara anilor 1517, 1528, 1551. Se

1 Geoffrey Marks, *Epidemics*, pp. 100 – 101.

crede că epidemia din 1528 a fost cea mai cumplită. Boala transpiraţiei ucidea într-o singură zi şi, în unele cazuri, chiar în trei ore. Tratamentul era inutil, totuşi, aşa cum se întâmplă atunci când oamenii sunt disperaţi şi vor să-i salveze pe cei dragi, s-au încercat remedii dintre cele mai bizare. Din anumite motive, multă lume credea că o modalitate de a vindeca Boala transpiraţiei era să-l faci pe pacient să transpire şi mai mult. Dacă cineva manifesta simptome ale acestei boli, era învelit în haine şi pături, aşezat în pat şi acoperit cu plăpumi şi cuverturi. Chinuiţi de febră, de transpiraţie şi de cuverturile groase, mulţi suferinzi mureau repede. Familiile credeau, pur şi simplu, că începuseră să aplice tratamentul prea târziu.

După 1551, boala transpiraţiei nu a mai fost semnalată niciodată nici în Anglia, nici în Europa continentală.

Durere la ficat în 1552, doctorul englez John Caius a scris un tratat în care prezenta misterioasa boală şi modul în care se manifesta la pacienţi:

Mai întâi aceştia resimt o durere în spate sau în umeri, apoi dureri în extremităţi, cum ar fi braţele, picioarele, urmate de fierbinţeală sau febră, cum spun unii dintre pacienţi. În al doilea rând, este o durere la ficat şi la stomac, în al treilea rând, durere de cap şi nebunie în acelaşi timp. În al patrulea rând, este suferinţa inimii… pacienţii respiră rapid şi cu greutate… cu o voce sugrumată, parcă ar cânta… şi totul nu durează decât o singură zi.

Ce era de fapt această epidemie mortală, cum era transmisă şi de ce s-a stins?

Medicii englezi Guy Thwaites, Mark Taviner şi Vanya Gant au publicat în numărul din 20 februarie 1997 al revistei *New England Journal of Medicine*, un articol în care au ajuns la anumite concluzii logice, în încercarea de a răspunde la aceste întrebări, deşi recunosc că numai un test ADN le va putea confirma ipotezele.

Ei consideră că boala engleză a transpiraţiei este o formă de Hantavirus contractat prin inhalarea mirosului de fecale de şobolan.

w încă o dată, această rozătoare omniprezentă împreună cu puricii ei a adus oamenilor o nouă molimă care a provocat un mare număr de morţi.

1 J. Caius, *A boke or counseill against the disease commonly called the sweate*, *or sweatyng sickness*, Londra, Richard Grifton, 1522, p. 8.

47

Se ştie că anumite specii de şobolani care se târăsc pe suprafaţa pământului mai oartă încă virusul bolii. O declanşare a epidemiei ar fi singura modalitate de a afla devărul, dar atunci va fi probabil prea târziu pentru mulţi oameni. Sperăm însă că ledicina modernă va fi în stare să-l învingă de astă dată.

Fluviul Galben şi inundaţiile fluviului Yangtze China

2297 î.Hr. – secolul al XX-lea

Nenumărate milioane de morţi

Vârfurile plopilor care străjuiau la marginea drumului plutesc acum ca nişte buruieni în apă, dar ici şi acolo câte un copac mai bătrân

cu ramuri groase ţine câţiva oameni care stau agăţaţi şi strigă după ajutor. Într-un loc, un

copil mort a plutit spre mai pe o scândură pe care l-au pus părinţii, cu mâncare şi numele scris alături, în alt loc, o familie, morţi cu toţii, a fost găsită cu un copil suit în locul cel mai înalt… şi a*coperit cu cârpe.*

— Reportaj din *North China Herald*

Un inginer hidrotehnist a spus cândva despre Fluviul Galben că „este cel mai mare laborator în aer liber din lume pentru controlul inundaţiilor. „2

Fluviul Galben şi fluviul Yangtze din China au produs inundaţii milenii la und şi aceste potopuri au secerat periodic un număr uriaş de vieţi omeneşti, provocând, în acelaşi timp, distrugeri în valoare de miliarde de dolari.

1 Joyce Robins, *The World's Greatest Disasters*, p. 75.

2 Roger Smith, *Catastrophes and Disasters*, p. 106.

49

II

Vom examina multe din aceste inundaţii în acest capitol, în mare măsură, cam în acelaşi mod în care am vorbit despre epidemiile globale care s-au abătut asupra omenirii pe parcursul mai multor decenii (Vezi capitolul 3), deoarece este un eveniment permanent şi îl considerăm o pandemie ecologică a Chinei, în general, şi a văilor Fluviului Galben şi Yangtze, în special. Considerăm că numărul uriaş de morţi din această regiune geografică – văile Fluviului Galben şi Yangtze – este un criteriu corect pentru includerea acestor inundaţii într-un singur capitol.

Fluviul Galben din nordul Chinei mai este cunoscut şi sub numele de „Nenorocirea Chinei" din cauza dezastrelor pe care le provoacă populaţiei care trăieşte în apropierea acestor ape dătătoare de viaţă şi de moarte. Fluviul Galben, cu o lungime de aproximativ 4500 km, este al şaselea fluviu, ca lungime, din lume. El scaldă şi irigă peste 600.000 km pătraţi şi, în unele porţiuni, atinge o lăţime del, 5

km. „Nenorocirea Chinei” izvorăşte din Munţii Kunlun, din China de nord, şi curge spre est către Golful Bo Hai. Apele fluviului antrenează o mare cantitate de loess galben, de unde şi numele lui. Începând din anul 2297 î.Hr., Fluviul Galben a produs peste o mie cinci sute de inundaţii.

Fluviul Yangtze are o lungime de aproximativ 5980 km, izvorăşte din podişul Tibet şi se varsă în Marea Chinei de Est. Yangtze a fost din vremuri străvechi o cale comercială şi de transport.

Triunghiul format de cele trei oraşe, Beijing, Shanghai şi Hankow reprezintă zona cea mai devastată de inundaţii, în acest triunghi, se estimează că între 1851 şi 1866 au murit în inundaţii între 40 şi 50 de milioane de oameni.

Iată mai jos câteva dintre cele mai importante inundaţii provocate de Fluviul Galben şi Yangtze în ultimele unsprezece sau douăsprezece decenii (cu specificarea primei inundaţii provocate de Fluviul Galben, care a fost consemnată cu peste patru mii de ani în urmă).

2297 î.Hr., Fluviul Galben: Potrivit consemnărilor străvechi, această inundaţie a durat treisprezece ani. Aşa cum era de aşteptat, nu se ştie nimic sigur despre această catastrofă.

Septembrie – octombrie 1887, Fluviul Galben: Fluviul a străpuns un

„J dig de 25 m la Cheng-chou în provincia Honan, a inundat complet unsprezece oraşe şi 600 de sate (după unele estimări, este vorba de 1500 rde sate care au fost înghiţite de ape). Cel puţin 900.000 de oameni s-au înecat, fiind urmaţi de mulţi alţii care au murit de diferite boli şi de înfometare. Două milioane de oameni au rămas fără adăpost; 80.000 kilometri pătraţi de teren au fost inundaţi. Iată ce scria ziaristul A.H. Godbey despre aceste inundaţii: „Pierderile actuale de vieţi omeneşti nu pot fi calculate cu precizie, dar cele mai circumspecte estimări vorbesc de aproximativi, 5

milioane de oameni, iar unele autorităţi vorbesc despre 7 milioane”, în 1889, apele s-au retras, dar au lăsat în urma lor holeră şi

foamete care au făcut să crească bilanţul morţii.

Septembrie 1911, fluviul Yangtze: Fluviul Yangtze a inundat provinciile Nganhwei, Ichang, Hupei şi Hunan, precum şi oraşul Shanghai, acoperind o suprafaţă totală de peste 1600 kilometri pătraţi de teren. Cel puţin 200.000 de oameni s-au înecat şi alţi 100.000 au murit de foame în săptămânile care au urmat. După aceste inundaţii, grupuri de vagabonzi i lihniţi de foame i-au jefuit şi ucis pe supravieţuitorii dezastrului.

„Misionarii care călătoreau la Hankow cu vaporul, în 6 septembrie, au văzut fluviul Yangtze presărat cu sicrie plutitoare. Inundaţiile au distrus un cimitir şi sicriele au început să plutească în derivă. Peste 500.000 de refugiaţi au fugit în Manciuria şi Mongolia.

August 1931, Fluviul Galben: Aceste inundaţii, precedate de doi ani de secetă, au provocat moartea a 140.000 de oameni şi au lăsat alte 10 milioane fără adăpost, în timpul inundaţiilor, aviatorul Charles Lindberg a adus alimente şi medicamente în zonele sinistrate. Inundaţiile au afectat 51 de milioane de oameni şi numărul total al morţilor provocate de înec, boli, foamete s-a ridicat la 3, 7 milioane.

1933, Fluviul Galben: Istoricul dr. George Cheung ne spune că „Inundaţiile din 1933 au afectat vieţile a 2, 7 milioane de oameni şi au ucis 12 700. Fluviul a provocat din nou inundaţii în 1935 şi în 1938 (dar acestea au fost provocate de mâna omului pentru a opri invazia armatei japoneze)". O suprafaţă de 7.000 de kilometri pătraţi a fost acoperită de ape.

Iulie 1938, Fluviul Galben: Cian Kai-şi a ordonat ca un dig să fie aruncat în aer pentru a opri înaintarea invadatorilor japonezi. Aceasta a provocat o inundaţie de proporţii apocaliptice, în care au murit probabil 500.000 de oameni (unele surse vorbesc despre 800.000) şi multe alte milioane au rămas fără adăpost.

1939, Fluviul Galben: Cel puţin 500.000 de oameni s-au înecat şi mai multe milioane au murit din cauza foametei care a urmat după inundaţii. Toată recolta de orez a fost distrasă şi luată de ape, toate casele din China de nord au fost măturate de ape şi 25 de milioane de

oameni au rămas fără adăpost.

August 1950, fluviul Yangtze: Au murit în total 489 de oameni, dar 10 milioane au rămas fără locuinţă, 890.000 de case au fost distrase, 2, 5 milioane de hectare de pământ arabil au fost inundate complet. August 1954, fluviul Yangtze: Aceste inundaţii au distras 40.000 de

51

vieţi omeneşti şi au lăsat l milion de oameni fără adăpost. (Partidul comunist a ordonat ca 600.000 de oameni să se folosească de propriile trupuri pentru, a forma un dig în calea apelor. Proiectul nu a putut fi pus în aplicare.) o suprafaţă de două ori mai mare decât Texasul a fost total acoperită de ape. Interesant este şi faptul că, înainte ca Partidul comunist să vină la putere! Statele Unite intenţionau să construiască cel mai mare dig din lume pe fluviul l Yangtze. Noul guvern comunist a respins planul american şi a aplicat aşa-l numitul Plan Bhukov, un program care prevedea folosirea argilei în locuit lemnului pentru construirea digurilor. Digurile de argilă s-au prăbuşit în 1954.1 23 aprilie 1969, Fluviul Galben: Au murit câteva sute de mii de oameni să 1600 kilometri pătraţi din provincia Shantung au fost complet inundaţi. (Trupele! japoneze care ocupau cea mai mare parte a zonei inundate au interceptaţi transporturile de alimente expediate de Crucea Roşie pentru victimele! inundaţiilor.) Un număr de 10 milioane de oameni au rămas fără adăpost şi 90 i din cele 13 O de districte din provincia Hopei au fost inundate vreme de câteva luni.

Iulie 1981, fluviul Yangtze: în provincia Sechwan, 753 de oameni aul murit înecaţi, 28 140 au fost daţi dispăruţi şi 1, 5 milioane au rămas fără adăpost în urma inundaţiilor.

Iulie – august 1996, Fluviul Galben şi fluviul Yangtze: Aproximativ 2775 de persoane s-au înecat, 234.000 au fost rănite, 8 milioane evacuate, 4, 4 milioane au rămas fără adăpost şi 4 milioane de hectare de pământ semănat au fost distruse. Inundaţia a produs pagube în valoare de 20, 5; miliarde dolari şi a afectat într-un fel sau

altul 200 de milioane de oameni, *i* Iulie – august 1998, Fluviul Galben şi fluviul Shoshun: Aceasta a fost cea mai cumplită inundaţie din China în ultimii patruzeci şi patru de ani. S-au înecat 4150 de oameni, alţi 180 de milioane au fost afectaţi într-un fel sau altul. 9 milioane de hectare de teren au fost dezafectate, 13, 3 milioane de case au fost avariate sau distruse şi inundaţiile au produs pagube în valoare de 26 de miliarde de dolari.

Cu adevărat este Nenorocirea Chinei.

MOOAU-WOMAK

CMILORtM.

Foametea cartofului din Irlanda

IRLANDA

1845 – 1850

/; l 029 552 de morţi l 180 409 emigraţi? 725 milioane $ pierderi economice1

Şase schelete înfometate, arătând ca nişte fantome, după toate aparenţele moarte, erau înghesuite într-un colţ pe nişte paie murdare, singura lor acoperitoare fiind un fel de pătură pentru cai zdrenţuită. Picioarele le atârnau afară, goale, până deasupra genunchilor. M-am apropiat cu groază şi mi-am dat seama după nişte gemete surde că cei patru copii, femeia şi ceea ce cândva fusese un bărbat erau în viaţă, în câteva minute am fost înconjurat de două sute de astfel de fantome, pe care niciun fel de cuvinte nu le pot descrie.

— Nicholas Cummins, *The Times oflondon*, 1847

t

Tha skein ukrosh. („într-adevăr, aceasta e foamea", în limba celtă)

— Un ţăran irlandez muritor de foame în timpul foametei cartofului

1725 milioane $ la nivelul anului 2002 reprezintă echivalentul a 16 milioane la nivelul anului 1848.

53

…

JLntre foametea cartofului din Irlanda şi politica de colectivizare a lui Stalin sdstă anumite similitudini oribile.

Stalin a lăsat milioane de cetăţeni sovietici să moară de foame, *în* timp ce exporta one de cereale pentru a umple casele de bani ale statului. Când recolta de cartofi rlandeză din anul 1845 a fost compromisă din cauza filoxerei, Marea Britanie a

ontinuat să exporte alimente şi animale în timp ce poporul irlandez murea de foame sau din cauza bolilor provocate de malnutriţie. Englezii le-au permis irlandezilor să cumpere grâne, dar niciunul dintre fermierii din Irlanda nu-şi puteau permite să

lătească preţul cerut. Catharina Japikse de la Agenţia SUA pentru Protecţia Mediului scria în toamna anului 1994 în *EPA Journal* că „în realitate, irlandezii au murit de poame nu din cauza lipsei de alimente, ci din cauza lipsei de alimente pe care şi le muţeau permite".

Cartoful fusese introdus în Irlanda la mijlocul secolului al XVII-lea şi a devenit curând cea mai importantă cultură a ţării. Cartofii mâncaţi cu puţin lapte şi uneori cu varză reprezentau principala hrană a ţăranului irlandez. Un fermier irlandez tipic mânca aproximativ 3, 5 kg de cartofi pe zi, iar o suprafaţă de mai puţin de un pogon de pământ cultivat cu cartofi putea să hrănească o familie irlandeză compusă din patru persoane tot anul şi să mai lase loc şi pentru alte culturi. Mulţi arendaşi irlandezi cultivau terenul şi creşteau animale, care trebuia vândute pentru a plăti arenzile foarte mari.

În 1845, o ciupercă parazită, *Phytophthom infestans*, a fost adusă în Irlanda cu vasele venind din America de Nord, în special din Mexic. Această ciupercă străină era mortală pentru cartofii irlandezi şi a distrus în întregime recolta irlandeză. Rezultatul a fost că fermierii irlandezi şi familiile lor nu au mai avut nimic de mâncare, în afară de câteva grame de mălai, pe care le primeau în cadrul asistenţei limitate oferită de guvernul britanic. Amestecau mălaiul cu lapte sau apă şi făceau un fel de casă, o fiertură fierbinte fără niciun gust, puţin consistentă şi aproape lipsită de orice substanţe nutritive.

Populaţia a slăbit tot mai mult şi a început să sufere de

înfometare, ceea ce a favorizat apariţia cazurilor de tifos, holeră, dizenterie, febră, pneumonie şi multe alte maladii provocate de malnutriţie şi slăbiciune.

Oamenii au început să moară cu zecile şi groparii erau prea istoviţi ca să sape mai mult de câţiva centimetri de la suprafaţa solului. Sicriele costau prea mult şi oricum nu existau tâmplări care să le facă, astfel încât scheletele şi rămăşiţele morţilor erau adesea îngropate în zdrenţele în care trăiseră şi muriseră.

Animozitatea, ostilitatea, prejudecăţile religioase dintre Anglia protestantă şi Irlanda catolică au izbucnit cu furie în secolul al XIX-lea. Unii irlandezi încă mai cred că ajutorul acordat în silă de guvernul britanic irlandezilor care

54

mureau de foame se datorează, în mare parte, unei dorinţe vagi a englezilor de a scăpa definitiv de irlandezii catolici. Cu toate acestea, guvernul britanic a implementat un program de lucrări publice, punându-i pe cultivatorii de cartofi să construiască poduri, drumuri, canale, docuri şi alte elemente ale infrastructurii irlandeze. Unele dintre aceste proiecte au fost inutile, numai „ca să se facă ceva", ca şi programele din timpul Marii Depresiuni şi, astăzi, în Irlanda mai există structuri construite în timpul foametei cartofului aflate încă în folosinţă.

Neajunsul proiectelor britanice a constat în faptul că cerea unor oameni străvezii şi slăbiţi de foame să presteze o muncă fizică grea, fără să le mărească în niciun fel raţiile alimentare. Muncitorii primeau salarii modeste din partea guvernului britanic şi nu beneficiau de hrană în timpul zilei de muncă. Oamenii cădeau adesea din picioare de foame şi de epuizare, iar mulţi au murit lăsând în urma lor văduve lipsite până şi de puţinul pe care îl câştigau soţii lor în acele echipe de muncă.

Mulţi fermieri irlandezi, împreună cu familiile, indiferent cât de mult îşi iubeau ţara, au refuzat să aştepte pasivi moartea. S-au înghesuit pe vasele care se îndreptau spre America şi Canada şi astfel a

luat naştere o mişcare de emigrări masive.

La începutul anilor 1840, populaţia Irlandei era de aproximativ 8 milioane de oameni, dintre care peste 5 milioane îşi câştigau existenţa în agricultură. La sfârşitul deceniului şi după foamete, un sfert din populaţie, peste 2 milioane de oameni, dispăruseră din Irlanda: peste un milion muriseră în timpul foametei şi tot atâţia părăsiseră ţara în speranţa de a găsi o soartă mai bună pe ţărmurile Americii şi ale Canadei, în 1900, ca urmare a continuării emigraţiei de după foamete, populaţia Irlandei scăzuse la 4 milioane de locuitori. Populaţia actuală este de aproximativ 3, 5 milioane.

Din păcate, condiţiile de pe vasele care se îndreptau spre Insula Smaraldului erau adesea îngrozitoare şi mulţi oameni au murit, din cauza bolilor, în drum spre o viaţă mai bună. Aceste vapoare erau numite cu cinism „vase-sicriu”. Se estimează că aproximativ 20.000 de emigranţi irlandezi au murit la traversarea oceanului.

Foametea cartofului a schimbat faţa Irlandei şi a lăsat răni adânci care se resimt şi astăzi. Este una dintre cele mai triste tragedii ale istoriei. Distrugerea recoltei nu putea fi prevenită, dar suferinţa, foametea, morţile şi emigrarea masivă ar fi putut să fie preîntâmpinate printr-o reacţie mai promptă din partea guvernului.

55

13

Ciclonul din Bangladesh, 1970

DELTA FLUVIULUI GANGE, PAKISTANUL DE EST

13 noiembrie 1970 v 1.000.000 de morţi

În timp ce planam în căutarea unui loc de aterizare, mirosul greţos al cadavrelor în descompunere – oameni şi animale – venea în valuri dinspre sol… Am a*terizat şi* o *mulţime de* bărb*aţi, băieţi şi* fe*te încă nea*j*unşi la* v*ârs la pubertăţii al*e*rgară spr*e *noi de-*a *cur*m*ezişul câmpurilor în* p*aragină… S-au* arun*cat înnebuniţi peste p*a*chete…* O *fetiţă* a ven*it în* go*ană spre* m*ine,* a*rătând sp*re *pântecele e*i *umflat ş*i *cerând mâncare, d*ar *nu mai* a*veam c*e *să-i dau*. În *apropie*re, u*n băieţel s*e p*răbuşi* d*easupra pachetului* p*rimit ca ajutor ş*i *izbucni* în l*acrimi.*

— Maynard Packer, *Newsweek*

J. rupurile moarte acopereau pământul şi nu puteai să mergi fără să calci pe cadavre. Acestea stăteau în copaci ca nişte fructe macabre şi putrezite cu feţe şi membre umane. Un milion de vaci moarte pluteau pe fluviul Gange şi în delta acestuia şi apele lui se înroşiră curând. Nenumărate ambarcaţiuni erau îngrămădite pe pământ, departe de apele unde fuseseră ancorate. Vulturii au mâncat pe săturate multe zile

56

după ce apele s-au retras. Giganticul val tsunami cu o înălţime de aproape 30 de metri care însoţise acest ciclon se ridicase mult deasupra micilor insuliţe din apropierea Golfului Bengal, le lovise apoi cu furie, lăsându-le pustiite, ca şi când n-ar fi fost niciodată locuite.

(Un val tsunami este un val oceanic uriaş provocat de un cutremur sau de o erupţie vulcanică subacvatice. Un tsunami poate produce mai multe pagube şi poate secera mai multe vieţi omeneşti decât cutremurul sau erupţia care îl declanşează. Acest monstru acvatic se înalţă din mare fără niciun fel de avertisment şi loveşte apoi zonele de coastă cu o inimaginabilă furie şi forţă distructivă. Când se retrage, ia cu el case, maşini, animale şi oameni.)

Primii morţi luaţi ca tribut de această furtună tropicală au fost raportaţi la 15 noiembrie 1970, în *New York Times*, care menţiona cifra de 11.000, cu avertismentul că „numărul total ar putea fi chiar de două ori mai mare". Dar numărul final a fost considerabil mai mare; cel puţin 500.000 de oameni au murit din cauza acestui ciclon devastator şi a valului uriaş, multe surse raportând până la un milion de morţi. Dacă luăm în calcul numărul mare de morţi provocate de răni, înfometare şi epidemiile de holeră şi febră tifoidă care au urmat după furtună, atunci cifra de l milion de morţi nu este numai probabilă, ci chiar prea scăzută.

Cu trei zile înainte să lovească cu toată forţa, acest ciclon devastator a fost observat la aproximativ un kilometru la sud de Delta Gangelui în Pakistanul de Est, astăzi Bangladesh. Un raport înaintat din

oraşul de coastă Cox's Bazar din Birmania (astăzi Myanmar) avertiza insulele aflate de-a lungul coastei şi zona Deltei Fluviului Gange că furtuna fusese localizată în Insulele Andaman şi înainta direct spre ei cu o viteză de şaisprezece kilometri pe oră.

Aceste rapoarte au fost ignorate sau minimalizate din două motive, în primul rând deoarece, cu aproape o lună mai înainte, mai fusese elaborat un raport similar şi furtuna prevăzută fusese de intensitate minimă cu foarte puţine pierderi de vieţi omeneşti şi pagube materiale reduse. Foarte multă lume credea că şi de astă dată se va întâmpla acelaşi lucru.

Al doilea motiv pentru care avertizarea nu a fost luată în serios l-a constituit faptul că cei mai mulţi dintre oamenii vulnerabili nu au auzit-o. Insulele din largul coastelor Pakistanului de Est era presărate cu mici sate de agricultori care nu aveau electricitate şi nici măcar aparate de radio cu baterii. Astfel, mulţi dintre cei care se aflau chiar în calea ucigaşului nu ştiau absolut nimic despre furtuna care se îndrepta spre ei.

Valul uriaş a lovit pentru prima dată pe la miezul nopţii de 12 noiembrie. El a fost urmat de rafale de vânt cu o viteză de peste 200 kilometri pe oră care, combinate cu forţa apei, au produs pagube uriaşe, devastând complet zona de coastă şi insulele din Delta Gangelui. Unii oameni au supravieţuit căţărându-se în copaci unde au rămas ore întregi, până a trecut furtuna. Alţii s-au urcat pe acoperişurile caselor lor inundate şi s-au rugat ca acoperişul să nu fie spulberat de vânt. Rugăciunile lor nu s-au împlinit întotdeauna, iar supravieţuitorii au povestit cum vecinii lor au fost luaţi de ape, atârnând de o bucată desprinsă din acoperiş sau duşi de vânt.

După ce furtuna s-a mai potolit, s-a trecut la evaluarea pagubelor. De îndată ce omenirea a aflat de efectele devastatoare ale furtunii, s-a iniţiat o campanie de ajutorare, condusă de SU şi Marea Britanie. Avioane de marfă englezeşti au adus i uriaşe cantităţi de mâncare şi lucruri de primă necesitate. La fel, elicopterele americane au aruncat cantităţi masive de alimente. Organizaţiile de sprijin din

întreaga lume au trimis medici şi ingineri ca să ajute la combaterea holerei şi a febrei tifoide şi pentru a începe anevoioasa muncă de reconstrucţie a drumurilor şi podurilor, precum şi a J celorlalte elemente de infrastructură.

Din păcate, guvernul pakistanez nu s-a grăbit să vină în ajutorul oamenilor din Delta fluviului Gange. Guvernele străine au fost mai rapide, mai generoase şi mai dornice să acorde sprijin decât propriii conducători ai ţării. Această reacţie apatică şi total inadecvată din partea capitalei Pakistanului, Karachi, a avut drept rezultat, în cele din urmă, o revoluţie. Pakistanezii care au supravieţuit ciclonului au declanşat un sângeros război civil pentru a se elibera de dominaţia l Pakistanului şi în acest fel a luat naştere statul Bangladesh.

Bangladeshul de astăzi îşi are problemele lui printre care se numără sărăcia, J analfabetismul, dezvoltarea economică lentă (PIB pe cap de locuitor este foarte scăzut) şi o mare rată a mortalităţii la naştere. Programele de ajutor străine şi naţionale axate pe anumite probleme specifice au marcat unele progrese, dar în ţară continuă să existe un nivel extins de sărăcie şi un sistem bancar nesigurÂI Bangladesh a creat locuri de muncă în special în industria îmbrăcămintei;! exporturile sale au crescut continuu, SUA fiind principalul său client.

La problemele curente ale economiei se adaugă cea recurentă a furtunilor; devastatoare. În această ţară au loc în fiecare an două cicloane majore, abstracţie făcând de inundaţiile, taifunurile şi alte calamităţi care fac imposibilă dezvoltarea unei agriculturi stabile.

Ciclonul din 1970, considerat cea mai cumplită furtună tropicală a secolului, a dat naştere unei ţări, dar o ţară cu necazuri mari, care nu au fost rezolvate prin schimbarea de nume.

Marele cutremur din China, 1556
PROVINCIILE SHENSI, HONAN, SHANSI.
CHINA
23 ianuarie 1556
Peste 830.000 de morţi

Pământul respiră înainte de cutremure?

— William R. Corliss, *Handbook of Unusual Natural Phenomena*

— L/i Ming stătea culcată pe burtă pe salteaua ei de papură şi se uita afară prin gaura care reprezenta intrarea în peştera unde locuia cu mama şi tatăl său. În primele ore ale dimineţii, se uita afară şi privea soarele care se înălţa încet deasupra câmpurilor ce înconjurau dealurile unde locuiau ea, rudele ei şi multe alte familii de chinezi.

Li Ming îşi amintea momentul când tatăl ei şi mulţi alţi bărbaţi şi fiii acestora sapaseră peşterile folosind unelte de lemn şi uneori chiar numai mâinile goale pentru a scoate afară pământul cenuşiu şi moale, înaintând astfel tot mai adânc şi mai adânc în munţi. Mai întâi sapaseră trepte în panta muntelui pentru a putea urca şi coborî cu uşurinţă, apoi bărbaţii se apucaseră să sape peşterile.

Peştera lui II Ming era una dintre cele mai mari şi fata ştia că tatăl ei este mândru de adăpostul pe care reuşise să-l construiască pentru familia sa. Peştera ţinea de cald iarna şi era răcoroasă vara, iar tatăl săpase chiar şi o mică nişă netedă alături de peştera lor, unde mama ei putea să pună lucrurile la uscat sau pâinea la răcit, în peşteră era suficientă lumină în timpul zilei pentru că Mi Ling să înveţe literele; noaptea, după ce se lăsa întunericul, tatăl aprindea una din preţioasele lor luminări până când se duceau cu toţii la culcare.

În acea dimineaţă, Li Ming se trezise devreme din cauza unei nelinişti nelămurite pe care n-ar fi putut s-o descrie. Se uită la tata şi la mama ei care dormeau pe salteaua lor şi îşi ridică trupşorul ca să vadă mai bine afară. Cerul era cenuşiu fără nicio urmă care să prevestească răsăritul soarelui. Era suficient de multă lumină pentru că Li Ming să vadă departe, dar lumina i se părea stranie şi tulburătoare. Li Ming simţi că i se face frică, dar era oarecum liniştită datorită prezenţei părinţilor ei la numai câţiva metri de ea.

Fetiţa hotărî că se va simţi mai bine dacă o va avea pe Lui, păpuşa ei, alături, aşa că băgă mâna pe sub pături şi pipăi după păpuşa de cârpă umplută cu iarbă pe care i-o făcuse mama ei. În momentul în care mâna ei atinse trupul de cârpă, se auzi un muget puternic, ca şi

când un zeu-urs uriaş s-ar fi trezit furios şi ar fi început să urle. Li Ming dădu să coboare de pe salteaua ei, când totul începu să se clatine.

Pereţii şi tavanul peşterii începură să tremure şi un nisip fin se prelinse ca o ploaie uşoară, în timp ce pereţii moi se rupeau în bucăţi din cauza scuturăturilor.

„Mamă, tată!" strigă Li Ming târându-se pe podea spre părinţi. Aceştia fuseseră şi ei treziţi de zgomot, dar acum tot muntele se scutura atât de violent încât nici măcar nu se puteau ridica în picioare.

În timp ce Li Ming continua să se târască spre părinţii ei, iar mama şi tata se ţineau cu toată forţa unul de altul, dintr-odată întregul munte se prăbuşi peste sutele de peşteri şi miile de oameni care locuiau în adâncimile lui cavernoase.

Pământul se scutura şi se zbătea ca un ocean furios şi curând din muntele lui II Ming nu mai rămase decât un câmp uriaş plin de bolovani şi noroi. Unii dintre ţăranii chinezi prinşi în interiorul muntelui mai erau încă în viaţă când pământul a încetat să se mai cutremure. Dar de fapt erau nişte „morţi vii", pentru că nu exista nicio modalitate de a-i scoate de acolo, şi n-avea cine să-i salveze.

Din fericire, Li Ming şi părinţii ei au murit pe loc şi nu au trebuit să aştepte să moară lent, de sufocare sau din cauza pierderii de sânge. Oasele lor mai zac şi acum sub muntele care fusese cândva căminul lor din Shensi, China.

Cutremurul din Shensi, China, din 1556 deţine tristul record de a fi (deocamdată) cel mai cumplit cutremur din istoria omenirii. Au murit 813.000

de oameni şi cutremurul s-a simţit în 212 provincii din China. Experţii consideră că, pe scara Richter de la 1 la l o utilizată astăzi, e tremurul din Shensi a fost cel puţin de intensitatea 8, poate chiar 8, 3. (Vezi „Măsurarea intensităţii cutremurelor", p. 357)

Câteva mii de oameni au murit îngropaţi de vii în timpul acestui cutremur. Mii de ţărani chinezi (inclusiv tatăl lui II Ming) săpaseră peşteri în panta moale a muntelui din acea regiune şi locuiau în aceste găuri. Munţii din Shensi erau alcătuiţi din loess, un fel de argilă cenuşie

care este uşor de săpat şi, din păcate, nu foarte rezistentă.

Când s-a produs cutremurul din 23 ianuarie, muntele s-a prăbuşit pur şi simplu peste miile de chinezi care nu bănuiau nimic şi au murit cu toţii îngropaţi sub ruine. Tributul morţii l-au plătit şi oamenii care locuiau în case şubrede, prost construite, care nu puteau rezista la cutremure.

Distrugerile au acoperit o suprafaţă de opt sute de kilometri pătraţi, dar nu se cunosc prea multe detalii cu privire la acest cutremur, cel mai tragic dintre toate.

Cutremurul din Tangshan, China 1976

TANGSHAN, CHINA

27 iulie 1976 655.000 de morţi

Transformarea peisajului rural aproape normal în scene ale distrugerii urbane este rapidă şi şocantă. *Acum*, *trenul trece în viteză printre câmpurile unduitoare de grâu*, *iar în minutul următor se târăşte prin deşertul ruinelor care se întinde cât vezi cu ochii*.

— Ziaristul Peter Griffith, în *Times* (Londra)

crede că cutremurul din 1976 din provincia Tangshan, China, a fost mai cumplit din secolul al XX-lea, însă guvernul chinez nu a publicaţi iodată bilanţul exact al dezastrului. China a declarat iniţial că numărul rţilor se ridică la 655.000, dar după aceea a susţinut că acesta a fost între j.000 şi 255.000, cifră pe care mulţi experţi o consideră prea scăzută, într-o e scrisă în 1988 de Serviciul Chinez de Seismologie se afirmă că în acest j. remur nu au murit decât 242 419 oameni. Dr. George Pararas-Carayannis, autoritate recunoscută în domeniul cutremurelor şi al vulcanologiei, autorul lucrării *The Big One*: *The Next Great Californian Earth-quake*, relata următoarele în legătură cu numărul de morţi din Tangshan din 1976:

La câteva zile după cutremurul din Tangshan din 28 iulie 1976, *United Press International* (UPI) mi-a telefonat la biroul meu din Honolulu… cerându-mi să le ofer o estimare a numărului de morţi, întrucât chinezii nu voiau să furnizeze această informaţie. (Şi nu au făcut acest lucru timp de peste un an de zile). Am spus agenţiei UPI că

probabil 700.000 – 750.000 de oameni trebuie să-şi fi pierdut viaţa din cauza cutremurului. Mi-am bazat evaluarea pe numărul de morţi provocate de cutremurul din 1555

— Care a devastat 98 de judeţe şi 8 provincii din China Centrală.

Documentele istorice atestă că distrugerile cauzate de cutremurul din 1556 – concentrate în special în Hausien, provincia Shensi – au afectat o suprafaţă totală de 800 de kilometri pătraţi şi că, în unele judeţe, numărul mediu de morţi a reprezentat 60% din totalul populaţiei. În 1556 şi-au pierdut viaţa 830.000 de oameni, astfel încât estimarea pe care am dat-o agenţiei UPI pentru cutremurul din 1976 a fost cât se poate de rezonabilă, întrucât magnitudinea acestuia a fost similară cu cea estimată pentru cutremurul din 1556

— Iar standardele de construcţie pentru această zonă nu s-au modificat simţitor. Şi aşa cum s-a văzut – peste un an şi ceva – chinezii au dat cifra totală a morţilor de 655.000 – aşadar, şi evaluarea mea a fost destul de apropiată.1

Cu un an înainte de cutremurul din Tangshan, oamenii de ştiinţă chinezi, folosind o reţea de staţii şi echipamente de monitorizare a cutremurelor, au prevăzut cu succes un cutremur din Haicheng cu suficient timp înainte pentru a se evacua populaţia şi a se salva un mare număr de vieţi omeneşti. Dar sistemul acesta a dat greş în 1976, şi singurele semne ale uriaşului cutremur de magnitudinea 8, 32 au fost cele naturale: pe cer s-au văzut luminiţe ciudate, peştişorii de aur au sărit afară din bolurile lor, găinile au refuzat să mănânce şi alergau încoace şi încolo cuprinse de panică, mulţimi uriaşe de şoareci au ieşit la suprafaţa pământului alergând înnebuniţi în căutarea unui loc unde să se ascundă, iar şi nivelul apei din puţuri a început să crească şi să scadă la întâmplare. Incapacitatea guvernului de a avertiza în mod corespunzător populaţia în privinţa unei asemenea catastrofe poate fi motivul pentru care acelaşi guvern a insistat asupra faptului că numărul de morţi a fost mult mai scăzut decât au estimat cei mai mulţi experţi.

1 Vezi paginile de web ale dr. George Pararas-Carayannis pentru

informaţii mai detaliate:

Pagina de tsunami a dr. George: www.geocities.com/Dr. GeorgePC şi

Pagina de cutremure a dr. George: www.geocities.com/Dr. GeorgePC!

2 După cum a fost înregistrat de staţia de Supraveghere Geologică a Statelor Unite din

California în ziua cutremurului iniţial.

63

Activitatea fizică a pământului din Tangshan în timpul cutremurului din 1976 a fost o înspăimântătoare dovadă a forţelor incredibile prinse în adâncurile Terrei.

După cum relatează rapoartele, la ora 3.42 A.M., ora locală, cam la 10 km: adâncime, pământul a început să se mişte în Tangshan. Energia mişcării s-a transmis i prin straturile de pământ, iar când a ajuns la suprafaţă, aceasta s-a rotit în sensul acelor de ceasornic câteva secunde, apoi în sens invers, după care s-a repezit în sus!

Acest gen de mişcări violente ale solului au dărâmat 96 din 100 de case (650 j.000 în total), şi 90 din 100 de fabrici.

Sute de mii de oameni care dormeau în paturile lor au murit pe loc; sutei de mii au fost răniţi şi mii de decese au fost provocate ulterior de răni şi boli! în special de febră tifoidă, dizenterie, gripă şi encefalită. Toate cele patru spitale din Tangshan au fost făcute una cu pământul, omorându-i pe toţi cei dinăuntru, j

Tributul de morţi a crescut şi din cauza distrugerilor provocate de replicai cutremurului care s-a produs în după-amiaza zilei următoare şi a avut o magnitudine de 7, 1, desăvârşind astfel opera cutremurului iniţial, în timp ce supravieţuitorii săpau printre ruine încercând să mai salveze răniţi sau să-şi l recupereze obiectele, cutremurul cu magnitudinea de 7, 1 a lovit nemilos, spulberând aproape tot ce mai rămăsese în picioare.

A fost distrusă o centrală hidroelectrică importantă, podurile s-au prăbuşit rezervoarele de apă s-au dărâmat. Toate şoselele din

regiune au fost distruse şfl peste 400 de kilometri de şine de cale ferată au devenit inutilizabile din cauza cutremurului, ceea ce a îngreunat sarcina echipelor de salvare care încercau să ajungă la Tangshan. Liniile telefonice şi radio au fost distruse, şi locuitorii capitalei chineze, Beijing, au aflat de cutremur abia după câteva ore.

Cutremurul din Tangshan nu i-a speriat pe supravieţuitori, care au decis ca oraşul să fie reconstruit pe acelaşi loc. Masivul efort de reconstrucţie a durat aproape 10 ani şi a costat aproximativ 8 milioane USD.

Foametea din Rusia, 1891

16 PROVINCII DIN RUSIA DE SUD-VEST1

Iarna 1891 – 1892 407.000 de morti2

Când ţi-e foame, *nu faci mofturi la mâncare*.

— Proverb chinezesc

IVloartea prin înfometare este o moarte lentă şi perfidă.

Lipsa de substanţe nutritive din organism are consecinţe mult mai grave decât simpla foame. Fiecare organ şi sistem din corpul omenesc este afectat şi simptomele care rezultă de aici sunt cumplite. Călătoria spre moarte începe cu îngrozitoarele *dureri* ale foamei – care nu sunt nişte simple crampe – însoţite de slăbiciune, umflarea picioarelor, diaree cronică, scăderea temperaturii

Kazan, Kursk, Nijni, Orei, Orenburg, Penza, Perm, Reazan, Samara, Saratov, Simbirsk, Tambov, Tuia, Ufa, Viatka, Voronej.

2 Potrivit unor evaluări ale numărului de morţi din timpul foametei se avansează cifra de „55.000, dar acesta este numărul de morţi din toată ţara din acea perioadă. Dacă numărul de wiorţi se limitează la cele şaisprezece provincii lovite de foamete şi se scade numărul morţilor Provocate de holeră (în 1892 a fost o epidemie de holeră) se ajunge la cifra de aproximativ 4°7.000, acceptată de cei mai mulţi experţi.

65

rpului şi o diminuare considerabilă a rezistenţei la infecţii şi boli. Majoritatea celor 7.000 de victime ale foametei din 1891 – 1892

au murit din cauza unor boli azionale pe care corpurile lor slăbite de nemâncare nu au putut să le combată.

Oamenii sunt dispuşi să mănânce orice când mor de foame, numai ca să a ceva în stomacurile goale care urlă de durere. Se ştie despre oamenii fometaţi că înghit pietre, nisip, ba chiar propriile fecale, atunci când foamea bândeşte dimensiuni apocaliptice.

În Rusia din iarna anilor 1891 – 1892, această disperare era foarte larg spândită.

Oamenii îi spuneau „pâinea flămândului" sau „pâinea foametei". Era o cată dezgustătoare alcătuită în principal din buruieni, combinate cu paie cate, coajă de copac şi nisip. Oamenii amestecau aceste substanţe cu apă şi otitate infimă de secară (dacă aveau) şi coceau totul pentru a obţine o bucată spietriş de culoare galben-neagră, care nu avea nicio valoare nutritivă şi servea numai pentru a umple stomacul dureros, în articolul *Conflictul Rusiei cu foametea*ntr-un număr pe 1892 al revistei *American Review of Reviews*, W. Edgar descrie bucată de pâine a foametei în felul următor: „Este atât de dezgustătoare ca liros, gust şi aspect, încât pare greu de imaginat că fiinţa umană poate fi redusă i o asemenea extremă încât să fie silită să mănânce aşa ceva".

Aparatul digestiv slăbit, fireşte că nu putea digera un astfel de „aliment" după ingerarea unei bucăţi din această pâine a foametei urmau diareea, omătul şi durerile cumplite de stomac, întrucât componentele pâinii foametei râu luate direct din natură, păduchii, puricii şi viermii erau adesea amestecaţi i ei în „reţetă", ceea ce a dus la nenumărate cazuri de tifos în rândurile celor are mâncau o astfel de pâine.

În piesa lui Shakespeare *Cum vă place*, Amiens spune cântând că „nu exişti ilt duşman mai mare decât iarna şi vremea rea" şi una dintre cele mai vii ilustrai de acestei afirmaţii este contribuţia pe care au adus-o iarna şi vremea rea la această foamete devastatoare din Rusia.

Recolta din 1891 din Rusia a fost proastă din cauza unei perioade de cinci uni fără precipitaţi, sau cu foarte puţine ploi. Recolta

totală era estimată pentru acel an la jumătate faţă de anul cel mai bun al regiunii, care fusese 1888. Au existat unele zone unde recolta a fost ceva mai bună, dar, în ansamblu, ea s-a situat sub nivelul celei din anii precedenţi, când plouase.

În ţară existau rezerve de grâu pe care ţăranii înfometaţi le-ar fi putut folosi – dacă guvernul rus ar fi permis acest lucru.

Aşa cum am văzut de-a lungul istoriei, întotdeauna când a fost vorba de foamete, guvernele au continuat să exporte grâne, în timp ce propriii cetăţeni mureau de foame, în perioada 1891 – 1892, când recolta a scăzut dramatic, exporturile de crâne ale Rusiei *au rămas aceleaşi*. Guvernul a exportat din rezerve pentru a nu pierde dolarii proveniţi din exporturi.

Ce au făcut ţăranii rămaşi fără recoltă? Au mâncat pâinea foametei.

Ministrul de Finanţe al Rusiei, L.A. Vâşnegradski, şi-a afirmat de mai multe ori politica în privinţa afacerilor cu grâne ale ţării – *Nedoedim no viveziom*, spunea el „Nu mâncăm pe săturate, dar exportăm".

În lucrarea *saFamine în Russia*, *1891 – 1892*, Richard G. Robbins Jr. descrie ce poate vedea un călător care trece printr-un sat rusesc chinuit de foamete:

l însoţit de starostele satului şi de şeful agricol local [*zemski nacealnik*], călătorul poate fi invitat să viziteze câteva case. Şeful agricol verifică – fără îndoială pentru a treia sau a patra oară – ca", să vadă dacă nu cumva ţăranii au ascuns grânele în grajduri sau sub podeaua casei. Când verificăm grajdul, constatăm că acesta nu conţine nici animale, nici grâne. Şi nu este surprinzător: în multe sate, o treime până la două treimi din animale au fost vândute. Cât despre interiorul izbei, chiar şi bărbaţii obişnuiţi cu realitatea dură i-a vieţii ţăranului rus sunt şocaţi de ceea ce întâlnesc. Prima impresie este dată de duhoarea sufocantă a bălegarului ars, de respiraţia urât mirositoare a oamenilor şi de boală. Când ochii se obişnuiesc cu întunericul din izbă, vedem o babă şi un mujic. Pe sobă sunt chirciţi doi copii. Stau

nemişcaţi, cu pielea galbenă, burţile umflate şi ochii închişi, simptome ale înfometării avansate. Mama copiilor zace pe un pat într-un colţ al încăperii, doborâtă de tifos. Soţul ei şi băiatul e mai mare au plecat din sat ca să caute de lucru în oraşul din apropiere.

Şi ce altceva mai vede călătorul în acest trist loc al suferinţei? Pe masă se află o bucată din *golodnîi hleb* – pâinea foametei.

Deşi foametea a lovit, în principal, o zonă din Rusia cu lungimea de 1300 km şi lăţimea de 800 km (străbătută de la nord la sud de fluviul Volga), dezastrul a avut impact asupra întregii ţări şi a obligat guvernul să ia măsuri. Eforturile jalnice ale guvernului au inclus şi un program de lucrări publice prost organizat şi condus, precum şi achiziţionarea de grâne din alte zone. Achiziţionarea de grâne nu a avut niciun rost, deoarece acestea nu puteau ajunge în zona foametei din cauza stării necorespunzătoare a căilor ferate şi a liniilor de transport naval.

În cele din urmă, ameliorarea recoltelor a scos provinciile din ghearele foametei şi acum se ştie că nepriceperea cu care a gestionat guvernul rus această criză a contribuit la accentuarea severităţii şi la prelungirea duratei acesteia.

Însă Rusia nu a învăţat nimic de aici şi a suferit după aceea şi alte crize de foamete în istoria sa mai recentă. (Vezi capitolele 7 şi 8.)

67

Ciuma lui Iustinian

CONSTANTINOPOL

542, vi, 300.000 de morţi

I

În acele vremuri a bântuit o mare ciumă, care a distrus aproape întreaga suflare omenească… Pentru *că* nu *s-a* abătut *asupra unei anumite părţi a lumii sau asupra unor oameni anumiţi, şi* nici *nu s-a mărginit numai la* un *anotimp al* anului, *astfel încât să* se poată *găsi o explicaţie subtilă pentru cauză, ci s-a extins în întreaga lume şi* a *secerat vieţile tuturor oamenilor… indiferent de sex* sau *vârstă…*

— Procopius, *Istoria secretă*

J ja Constantinopol (astăzi Istanbul), la mijlocul secolului al VI-lea, speranţa de viaţă pentru bărbaţi era între douăzeci şi cinci şi treizeci de ani.

Ea era şi mai mică pentru femei, care se măritau la vârsta de 14 ani. Pentru ca populaţia să crească în continuare, rata naşterii trebuia să fie foarte înaltă. La mijlocul secolului al VI-lea, aceasta era de 80 la mie, aproape de trei ori mai mare decât cea actuală, de 30 la mie.

Viaţa era scurtă şi grea pentru cetăţeanul de rând în ultimii ani ai Imperiului Roman, şi aici a izbucnit şi prima pandemie de ciumă bubonică înregistrată de istorie.

Cunoscută astăzi sub numele de Ciuma lui Iustinian, ciuma care s-a abătut

68

asupra oraşului Constantinopol în 542 se crede că ar fi fost bubonică, aşa cum reiese din documentele istorice, mai ales din scrierile lui Procopius, care atestă ca aceasta nu era contagioasă, aşa cum sunt formele respiratorii şi septicemice. Procopius vorbeşte despre membri ai familiei care îi îngrijesc pe cei bolnavi fără a se îmbolnăvi de ciumă. Dacă ar fi fost vorba de una din cele două forme de ciumă cu transmitere aeriană, oricine ar fi îngrijit un bolnav de ciumă şi-ar fi pierdut la rândul său viaţa.

Procopius scria că „niciun medic şi nici alte persoane nu au contractat această boală prin contactul direct cu cei bolnavi sau morţi, căci mulţi s-au ocupat în permanenţă de înmormântarea sau de îngrijirea celor bolnavi mai mult decât era de aşteptat…”

Se crede că ciuma a izbucnit, iniţial, în Egipt şi Etiopia în anul 540, a coborât apoi pe Nil şi a călătorit la bordul corăbiilor care mergeau spre Constantinopol, în blana şobolanilor unde se adăposteau puricii, acostând la Constantinopol în primăvara anului 542. În momentul în care corăbiile au ajuns la ţărm şi şobolanii au invadat oraşul, boala a început să se răspândească rapid.

Se estimează că ciuma a ucis 300.000 de persoane în Constantinopol în acel an. La un moment dat, mureau 10.000 de

oameni pe săptămână. Casele erau pline de trupuri în putrefacţie şi înmormântările colective erau la ordinea zilei. Curând, numărul de morţi a început să crească atât de repede, încât groparii nu mai reuşeau să sape mormintele colective suficient de repede pentru a ţine ritmul cu miile de oameni care mureau zilnic. Sute de trupuri au fost aduse pe ţărmul mării şi lăsate să putrezească acolo; cadavrele erau depuse în mormane şi pe străzi, ceea ce făcea ca mirosul înţepător de trupuri în putrefacţie să devină insuportabil. După câtva timp, nimeni nu şi-a mai bătut capul să numere cadavrele sau să înregistreze identitatea celor morţi.

Pe vremea lui Iustinian, populaţia din acea zonă era probabil de 500.000 de oameni şi se crede că 60% au fost ucişi de ciumă într-un singur an. Ciuma s-a extins apoi în Italia, Franţa, Spania, Suedia şi Germania şi există dovezi că ar fi ajuns chiar şi în Marea Britanie şi Irlanda în 544.

Ciuma s-a manifestat prin umflarea ganglionilor din zona inghinală, de la subsuoară şi din jurul gâtului. Provoca, de asemenea, vomă cu sânge, delir, diaree, dureri în gât, umflături negre şi dureri cumplite. Unele victime încercau să se sinucidă, altele intrau într-o comă profundă din care nu se mai trezeau niciodată. Procopius descrie scene ciudate de comă, spunând că „cei care erau sub blestemul comei îi uitau pe toţi cei pe care îi cunoscuseră şi parcă dormeau mereu. Iar dacă cineva le dădea de mâncare, mâncau fără să se trezească…”

Această furtună bruscă şi masivă a morţii a perturbat comerţul, a întrerupt lanţul alimentar şi a lăsat armatele fără mână de lucru pentru apărarea imperiului.

Nici chiar împăratul Iustinian nu a fost imun la ciumă. A contractat boala, dar a supravieţuit în mod miraculos.

Ciuma a lăsat oraşul Constantinopol pustiit şi pe împăratul Iustinian atât de slăbit, încât nu a mai putut reconstrui imperiul în care domnea, într-un singur an, boala transmisă de puricii abia vizibili a făcut ceea ce armatele şi cuceritorii nu reuşiseră: a marcat sfârşitul Imperiului Roman şi începutul evului mediu timpuriu.

„F, e

Cutremurul din Antiohia, Siria 526

ANTIOHIA, SIRIA

20 mai 526

250.000 de morţi j

Cu excepţia solului de pe câmpii, focul a cuprins absolut totul în oraş, ca şi când ar fi primit o poruncă de la Dumnezeu că tot ce este viu trebuie să ardă.

— Un supravieţuitor al cutremurului din Antiohia1

JL probabil că aşa a vrut Dumnezeu, ca eu şi copilaşul meu să supravieţuim, îşi spuse tânăra femeie însărcinată, Diana, în timp ce îşi ştergea praful alb de pe faţă şi încerca să respire încet.

Diana era în bucătărie când începuse cutremurul. Casa se prăbuşise în jurul ei şi ea scăpase cu viaţă pentru că fusese aruncată într-o mică nişă creată atunci când unul din ziduri căzuse peste o grămadă de moloz. Mai târziu avea să afle că întreaga ei familie murise, dar ea supravieţuise sub mormanul de Pietre şi moloz.

Diana era însărcinată în nouă luni şi moaşa îi spusese că urma să nască

1 Sturat Flexner, *A Pessimist's Guide to History*, p. 33.

din clipă în clipă. Acum era îngropată de vie şi simţea cum inima îi bate cu putere şi tâmplele îi zvâcnesc în timp ce copilul dădea din picioare în burta ei. Groapa în care se găsea era suficient de lungă ca să poată sta culcată, dar prea scundă ca să se poată ridica în picioare sau în genunchi. Dianei nu-i păsa. Oricum se simţea mai bine dacă stătea culcată.

În timp ce se pregătea să se roage la Dumnezeu să-i cruţe viaţa, ei şi copilului ei, simţi dintr-odată o umezeală între picioare. I se rupsese apa, aşa cum zăcea acolo singură în întuneric.

Prima ei reacţie fu de panică, dar apoi se linişti şi încercă să respire normal, începeau durerile despre care îi povestise bătrâna. Erau nişte spasme cumplite, îngrozitor de dureroase de parcă tot pântecele ei s-ar fi strâns ca un pumn uriaş, iar fiecare strânsoare îi

trimitea dureri de pumnal ascuţit în tot abdomenul.

În următoarele noua ore, Diana a suferit durerile facerii fără să aibă nici măcar o picătură de apă pentru a-şi umezi gâtul uscat ca pergamentul. Stătea culcată pe spate cu genunchii ridicaţi şi picioarele desfăcute, cu câte o piatră în fiecare mână cu care lovea puternic în pământul dur ori de câte ori durerile o doborau. Când a început să iasă capul copilului, durerea era atât de cumplită, încât a fost convinsă că o să moară, dar a continuat să împingă şi să respire, să lovească cu cele două pietre şi în cele din urmă copilaşul – o fetiţă – a ieşit din pântecele ei şi a alunecat în praful de la picioare.

Diana a luat-o pe Mary – cutremurul se produsese în timpul sărbătorii înălţării şi Diana o botezase pe fetiţă după numele Sfintei Fecioare – şi a şters-o cum a putut de bine. Rupse apoi cu dinţii cordonul ombilical şi o aduse pe Mary la pieptul ei. Mai întâi stoarse puţin unul din sfârcuri şi folosi puţin din lichidul ieşit ca să şteargă faţa plină de praf a fetiţei. Apoi o alăpta pe Mary şi încercă să se relaxeze printre spasmele care continuau.

Istoria acestei vieţi în mijlocul atât de multor morţi a avut un sfârşit fericit: câteva zile mai târziu, mama şi copilul au fost salvate şi au trăit amândouă ca să le povestească şi altora prin ce trecuseră.

Cutremurul din Antiohia care a îngropat-o pe Diana a ucis 250.000 de oameni – jumătate din populaţia oraşului.

Antiohia era o metropolă religioasă şi culturală înfloritoare din lumea antică, reprezentând a treia componentă a triumviratului încheiat cu Alexandria din Egipt şi Roma din Italia. Oraşul avea multe biserici, pieţe, băi publice, monumente glorioase, esplanade frumoase. Creştinismul fusese adus în Siria de către Apostolul Pavel în preajma anului 38, iar religia înflorea în Antiohia. Constantin cel Mare construise în 327 Marea Biserică din Antiohia, dedicată „Armoniei, Puterii Divine care uneşte Universul, Biserica şi Imperiul”.

Cutremurul, care avusese probabil magnitudinea 7, dacă nu mai mult, s-a produs la începutul serii, cam pe la ora şase. Pagubele au fost de dimensiuni apocaliptice. Aproape toate clădirile din Antiohia s-au

prăbuşit în timpul cutremurului, zdrobind şi omorând sub dărâmăturile lor aproape 250.000 de oameni. După şocul iniţial, s-a aşternut liniştea şi calmul, urmată la scurt timp de o replică, ceea ce a desăvârşit dezastrul. Aproape imediat au izbucnit incendii, arzându-i de vii pe cei prinşi sub dărâmături.

În mod miraculos, Marea Biserică nu s-a prăbuşit în timpul cutremurului. Mulţi supravieţuitori au văzut în asta un semn că Dumnezeu a triumfat asupra puterii care provocase acel dezastru cumplit în Antiohia. Acest sentiment de pace şi uşurare a fost, însă, de scurtă durată, pentru că, la două zile după cutremur, Marea Biserică a ars până în temelii.

Supravieţuitorii erau înspăimântaţi, mulţi rămăseseră fără adăpost şi au decis să părăsească oraşul. Şi-au adunat ce au mai găsit printre ruine şi au plecat.

De-a lungul istoriei a existat întotdeauna un fir comun care străbate toate marile dezastre ale omenirii, şi anume, apariţia bruscă a jefuitorilor după o tragedie în masă.

Antiohia nu a constituit b excepţie; bande de hoţi i-au atacat pe refugiaţi, jefuindu-i şi ucigându-i fără milă. Jefuitorii au scormonit şi în ruinele Antiohiei, recuperând tot ceea ce era de valoare, ignorându-i adesea pe răniţi şi muribunzi.

După ce s-a aşezat praful, s-a văzut că rămăseseră mii de locuitori care supravieţuiseră şi nu părăsiseră oraşul. Aceştia s-au apucat să-şi reconstruiască oraşul, hotărâţi să nu-şi piardă speranţa, să nu se dea bătuţi şi să-şi uite oraşul iubit. Timp de doi ani au muncit din răsputeri. Casele au fost reconstruite, s-au îndepărtat dărâmăturile şi molozul, s-au proiectat şi început biserici.

Dar destinul (şi constituţia geologică a pământului Siriei) aveau alte planuri pentru populaţia din Antiohia. La doi ani după devastatorul cutremur din 526, un alt cutremur a lovit Antiohia. Acesta nu a fost la fel de puternic ca cel de mai înainte, dar a dărâmat toate clădirile noi şi a ucis 5.000 de oameni.

Şi astfel istoria a spus adio Antiohiei.

73

Cutremurul din sudul Asiei, 2004

DEZASTRUL CARE A SCHIMBAT FAŢA PĂMÂNTULUI

Indonezia, Sri Lanka, India, Thailanda

26 decembrie 2004

227.000 morţi

Oamenii alergau în toate direcţiile, urlând cu ochii congestionaţi: „*Vine apa, vine apa*!"

— Werner Karasek, 48 de ani

Am fost toţi luaţi prin surprindere când valul ne-a lovit. Eu am fost aruncat câţiva metri, dar am reuşit să mă ţin de un stâlp, dar una din fiicele mele a fost luată de val. Noroc cu o saltea care plutea şi pe care fiica mea a reuşit să se urce şi să se salveze.

— A. Suppiah, 55 de ani

Am văzut de pe acoperişul hotelului cum veneau valurile. Totul s-a petrecut repede, noi eram pe punctul de a lua micul dejun când angajaţii hotelului ne-au spus să urcăm la ultimele etaje… era *un* h*aos tota*l.

— Carlos Abello, 37 de ani

Cutremurul din Asia de S-E care s-a produs la 26 decembrie 2004, ora locală 07: 58, în adâncul Oceanului Indian cu o magnitudine de 9 grade pe scara Richter, a fost cel mai mare de la cel cu o magnitudine de 9, 2 grade (Good Friday) produs în Alaska în 1964 şi a fost catalogat al patrulea ca mărime de la începutul secolului XX. Cutremurul a avut epicentrul în Oceanul Indian, în nordul Insulei Simeulue de pe coasta vestică a Sumatrei din Arhipelagul Indonezian. Valurile tsu-nami de până la 15 m înălţime, au devastat ţărmurile Indoneziei, Sri Lankăi, Indiei, Thailandei şi a altor ţări, ajungând până şi pe coasta de est a Africii, la 4500 km de epicentru, au fost observate chiar şi în Mexic şi Chile.

Epicentrul a fost la 3, 316° N, 95, 854°E, aproximativ 160 km sub nivelul mării. Cutremurul în sine (exceptând valurile tsunami) a fost simţit până în Bangladesh, India, Malaysia, Myanmar, Thailanda,

Singapore şi Insulele Maldive. Placa continentală a Indiei s-a deplasat aproximativ 15 m sub cea a Burmei. Alunecarea nu s-a produs instantaneu ci a avut loc în două faze în câteva minute. Datele seismografice au indicat faptul că prima fază a implicat formarea unei rupturi de 400 km lungime şi 100 km adâncime, localizată la 30 km sub „fundul mării". Ruptura s-a desfăşurat cu o viteză de 2 km/s, începând de pe coasta Aceh şi continuând spre nord-vest aproximativ 100 de secunde.

Placa Indiei este componentă a plăcii Indo-Australiene, care delimitează Ocenul Indian şi Bay de Bengal şi care se deplasează spre nord cu aproximativ 6 cm/an. Placa Indiei întâlneşte placa Burma (considerată componentă a plăcii Eurasiatică) la Sunda Trench, în acest punct placa Indiei pătrunde din ce în ce mai adânc sub placa Burma până când temperatura şi presiunea foarte ridicate transformă marginile plăcii Indiei în magmă care ulterior este împinsă prin vulcani în afară. Acest proces este întrerupt de blocarea plăcilor pentru câteva secole până când presiunea acumulată în timp determină producerea cutremurelor şi implicit a valurilor de tip tsunami. Activitatea vulcanică care rezultă din procesul suprapunerii plăcilor Indo-Australiene cu cea Eurasiatică a creat arcul vulcanic Sunda.

În zilele ce au urmat, numeroase replici ale cutremurului au fost raportate în Insulele Andaman, Insulele Nicobar şi în regiunile epicentrului original.

Energia eliberată de cutremurul din Ocenul Indian a fost estimată la 2 exajouli (2 x l O 8 j ouli), suficientă cât să fierbi 150 litri de apă pentru fiecare om de pe planetă. Se estimează faptul că suprafaţa Pământului s-a modificat cu 20 până la 30 cm, echivalentul raportului forţelor dintre Lună şi Soare. Eliberarea masivă de energie a Eterat uşor procesul de rotaţie a Pământului. Modelele teoretice sugerează că Pământul s-a „scuturat" în jurul axei de rotaţie cu 2, 5 până la 5 cm în direcţia est pe longitudine 145°. Oricum, datorită efectelor gravitaţionale ale Lunii, durata unei zile creşte cu 15

microsecunde pe an, astfel că orice creştere a vitezei de rotaţie a Pământului.

75

donată cu producerea cutremurului, se va pierde uşor în timp. Mult mai ataculos este faptul că unele insule mici din sud-vestul Sumatrei s-au deplasat; sud-vest cu până la 20 m. Punctul Nordic al Sumatrei care este placa Burma; iunile sudice ale plăcii Sunda), s-ar putea să se fi deplasat cu până la 3 6 m sud-l. Mişcarea s-a produs atât vertical cât şi lateral; unele zone de la ţărmuri se afla nivelul mării făcând reocuparea lor imposibilă.

În primele zile după catastrofă, plajele din sudul Asiei au devenit adevărate rgi în aer liber, cu mii de cadavre aduse de ape. În provincia indoneziana matra, acolo unde a fost înregistrat epicentrul cutremurului, supravieţuitorii fost îngroziţi de mulţimea de trupuri omeneşti rămase pe acoperişuri şi în păci, scoase la vedere de apele care începuseră să se retragă. Oficialităţi dinionezia, India, Sri Lanka şi Thailanda au anunţat că exista pericolul apariţiei or epidemii din cauza cadavrelor în descompunere şi a apei contaminate.

le mai multe victime şi pagube materiale s-au înregistrat în India şi Sri mka. Numeroşi turişti străini au fost răniţi sau au fost daţi dispăruţi în Asia.

Între ţările de provenienţă ale celor decedaţi se număra Marea Britanie, Ausilia, Italia, Japonia, Austria, Olanda şi Statele Unite.

Viteza cu care au ajuns la ţărm valurile seismice de tip tsunami, a făcutractic imposibilă evacuarea persoanelor aflate în zonele litorale. Valul a avut svoie de o oră şi jumătate pentru a ajunge la ţărmurile situate cel mai departe e epicentrul cutremurului. Un nou cutremur, cu magnitudinea de 5, 9 grade pe scara

Ichter, a lovit regiunea Nicobar. În Insulele Nicobar şi Andaman s-au înregistrat, e altfel, peste 90 de replici, în următoarele 24 de ore de la producerea cutremurului

e 9 grade. *Reconstrucţia statelor afectate de tsunami ar putea dura 10 ani şi în putea costa „miliarde de dolari*", a avertizat secretarul

general al ONU, Kofi

S.nnan. Chiar dacă autorităţile ar fi ştiut că urmează un val seismic ar fi fost dificil să ivertizeze populaţia.

Unele dintre cele circa 550 de insule ale arhipelagului Andaman şi Nicobar s-au deplasat în momentul producerii cutremurului. Cercetătorul Primvish Nag i declarat că o echipă de topografi a fost trimisă pe aceste insule pentru *a studia modul în care s-a schimbat forma insulelor*, *precum* şi *modificarea coordonatelor acestora sub impactul seismului*. S-a apreciat că evaluarea schimbărilor produse este importantă, din cauza impactului pe care acestea l-ar putea avea asupra navigaţiei în Oceanul Indian şi deoarece o posibilă deplasare spre nord a plăcilor tectonice ar putea afecta zona de mare risc seismic din nord-estul Indiei. Oficiali din cadrul armatei au confirmat că cel mai sudic punct al Indiei în ocean, un recif de corali numit Indira Point, a dispărut sub ape.

Placa Indiană se mişcă spre nord cu trei până la cinci centimetri anual, – /. WniW *n nrpsiune enormă asupra munţilor Himalaya*. *Vrem să aflăm dacă seismul din largul Insulei Sumatra a împins placa mai spre nord*, *în direcţia statului Assam*, *cunoscut drept o regiune cu o intensă activitate seismică*, a declarat Gautam Dasgupta, din cadrul Institutului Geologic din India.

În Sumatra, *localităţi întregi au fost distruse complet*, *înghiţite de ape sau pur şi simplu rase de pe faţa Pământului. În nordul insulei*, *17 sate de pe litoral nu mai există*. *Replica a fost înregistrată în data de 29 decembre şi a avut o magnitudine de 5*, *l grade pe scara Richter*, a informat Biroul de Geofizica din Jakarta.

Seismul a zdruncinat puţin planeta, *dar nu va da peste cap*

Pământul, a declarat Kerry Sieh, geolog la Institutul de Tehnologie din California.

Energia degajată de valurile tsunami a fost asemănătoare cu energia emisă de explozia a 5 megatone de dinamită (*20 petajouli*). *Aceasta reprezintă de 2 ori totalul de energie explozivă folosită în cel de al Doilea Război Mondial*

(*incluzând cele 2 bombe atomice*), Biroul de informare al Societăţii Tsunami din

Canada.

Cutremurul şi valurile ucigaşe au trecut, dar cei care au supravieţuit dezastrului au fost în pericol de moarte. Medicii şi infirmierele care au venit în sprijinul autorităţilor au constatat existenţa riscului ca în zonele calamitate să izbucnească epidemii cel puţin la fel de ucigătoare ca şi seismul. *Numărul uriaş al victimelor, dificultatea operaţiunilor de căutare şi identificare, spaţiile restrânse de depozitare a cadavrelor şi lipsa tot mai acută a apei potabile au fost tot atâtea condiţii pentru un nou dezastru*, a avertizat Crucea Roşie. S-a recurs la soluţia gropilor comune pentru cadavrele rămase neidentificate şi aflate într-un stadiu avansat de descompunere. Holera şi malaria au fost doar două dintre bolile extrem de contagioase care au avut în acele momente, – condiţiile cele mai bune pentru a se propaga şi a se transforma în epidemii. Un alt factor favorizant a fost criza de apă potabilă cu care s-au confruntat regiunile aflate în inima dezastrului, pentru că majoritatea puţurilor de apă potabila au fost contaminate cu apă sărată.

Robinson indonezian. *Un pescar indonezian a fost găsit, mai mult mort decât viu, sub barca sa eşuată pe unul dintre ţărmurile provinciei Aceh. Tengku bofyan, în vârstă de 24 de ani, era puternic deshidratat şi abia putea vorbi.*

Sofyan a fost primul supravieţuitor descoperit în următoarele trei zile după

Producerea cutremurului.

Cinci zile în derivă. *Un pescador malaezian a salvat o femeie din Indonezia ceu-e plutise timp de cinci zile în apele Oceanului Indian, după ce valurile seismice*

O luaseră din faţa casei sale, de pe Insula Sumatra. Tânăra, pe nume Melaweti în vârstă de 23 de ani, a supravieţuit agăţată de trunchiul unui palmier sago

Şi d fost reperată în apele din largul provinciei Aceh.

Drama provocată în Asia de sud-est de valurile seismice, a suscitat o mobilizare Ide proporţii în întreaga lume pentru ajutorarea victimelor dezastrului, ameninţate de foamete şi epidemii. Acest răspuns masiv al organizaţiilor şi al donatorilor privaţi a permis adunarea a doua miliarde de dolari, donaţiile venind din cele mai neaşteptate surse: de la copii care şi-au vândut cadourile de Crăciun, până la deţinuţi care au cotizat pentru victimele dezastrului.

Mai multe state asiatice au început să lucreze la un sistem de alertă care să semnaleze valurile seismice şi să contribuie la prevenirea catastrofelor de tipul celei de la 26 decembrie. Un sistem de alertă de acest gen nu există, deocamdată, în Oceanul Indian. Potrivit unui studiu dat publicităţii de consilierul ştiinţific al Guvernului Britanic, David King, un tsunami uriaş se va produce, probabil, în următorii 10.000 de ani, în Atlantic, provocând valuri de l 0 – 100 de metri în ocean. Studiul indică faptul că acest tsunami, provocat de prăbuşirea unei părţi a vulcanului Cumbre Vieja din Arhipelagul Canarelor, va afecta toate ţările situate pe malurile Atlanticului.

20

Cutremurul din Gansu, China 1920
PROVINCIA GANSU, CHINA
16 decembrie 1920 200.000 de morţi

Este trist şi umilitor să vezi dărâmate într-o clipă lucrări care i-au costat pe oameni atât de mult timp şi muncă; *dar compasiunea pentru locuitori este uitată aproape imediat*, *datorită interesului suscitat de descoperirea într-un singur moment a unei stări de lucruri pe care obişnuim s-o atribuim unei succesiuni de perioade*.

— Charles Darwin, martie 1835

— Jezastrele naturale pot genera în mod spontan o admiraţie neaşteptată din partea observatorilor şi a victimelor, un sentiment care nu este o reacţie obişnuită în faţa dezastrelor provocate de mâna omului, cu excepţia tragediilor de cele mai mari dimensiuni. O explozie

masivă care face una cu pământul un oraş, Precum explozia din portul Texas City din 1947, poate stârni o asemenea reacţie; dar, de regulă, prăbuşirea unui avion, deraierea unui tren sau un incendiu într-un oraş Produc o amorţire psihică.

Pe de altă parte, dezastrele naturale de dimensiuni colosale îl pot amuţi pe Muritor prin puterea lor imposibil de imaginat. Impactul extraordinar al catastrofelor cum sunt cutremurele, valurile tsunami sau tornadele aproape că depăşeşte limita suportabilităţii martorilor.

Nu ne aşteptăm ca pământul să se caşte şi să înghită oameni şi clădiri ca şi când ar fi nişte jucării. Ni se pare greu de crezut ca apa dintr-un port să se retragă 800 de metri de la mal lăsând dezgolit fundul mării sub privirile înmărmurite ale oamenilor de pe mal. Nu este de aşteptat ca o casă să fie ridicată, cărată aproape doi kilometri şi aruncată apoi peste o maşină. Aceste evenimente sunt atât de contrare ordinii fireşti a lucrurilor încât devin supranaturale, iar martorii lor cad adesea într-o stare de prostraţie.

Cutremurul din 1920 care a făcut ravagii în provincia Gansu din China a fost una dintre acele catastrofe naturale marcate de „fapte imposibile". În timpul acestui cutremur cu magnitudinea 8, 6, o zonă cu lungimea de 450 km şi lăţimea de 150 a fost transformată într-un fel de „ocean solid". Pământul s-a mişcat în sus şi în jos în valuri, iar munţii au fost zguduiţi violent şi rupţi în bucăţi, lăsând impresia că pământul a plecat din loc, că nişte uriaşi nemiloşi de piatră au călcat în picioare nestingheriţi provincia Gansu. Ziua de 16 decembrie 1920 este cunoscută până astăzi în China drept *shan tso-liao* („când au mers munţii").

Prima manifestare a cutremurului a fost un muget cumplit care îţi sfâşia urechile, pornind din străfundurile pământului, în seara zilei de 16 decembrie. Bubuiturile de sub pământ sunau de parcă uriaşii de piatră ar fi început să strige. la oamenii de deasupra „Păzea!". Acest zgomot alarmant a fost urmat de vânturi violente care au pornit să sufle pe neaşteptate în regiune ca nişte uragane dezlănţuite. Dar, dintr-odată, nu a mai fost un uragan, ci ceva mult mai înfricoşător.

Vântul a creat uriaşe furtuni de praf, orbitoare, care au redus vizibilitatea la zero şi i-au lovit pe oameni cu pietre şi nisip, în plus, pericolul era amplificat de faptul că ziua de 16 decembrie a fost deosebit de rece în provincia Gansu.

Apoi cutremurul a sfâşiat pământul, l-a despicat, a zguduit munţii şi a produs catastrofale alunecări de teren; bucăţi uriaşe de stâncă s-au rostogolit la vale, măturând sate întregi în calea lor. Alunecările de teren au format diguri de bolovani şi copaci şi, după ce pământul a încetat să se mai zgâlţâie, supravieţuitorii buimăciţi au trebuit să muncească în disperare pentru a înlătura barajele astfel create, căci riscau să se confrunte apoi cu inundaţii care i-ar fi ucis şi pe puţinii rămaşi, ca prin minune, în viaţă.

Revista *National Geographic* a prezentat unul din rezultatele neobişnuite ale cutremurului din Gansu:

La gura văii se află orăşelul Swen Family Gap, o aşezare cu câteva mii de oameni, dintre care o zecime au fost ucişi de clădirile prăbuşite şi de surparea locuinţelor-peşteri; celelalte nouă zecimi au fost salvate de oprirea miraculoasă a două bucăţi uriaşe de pământ care

80

s-au desprins din dealul-mamă şi au rămas suspendate deasupra aşezării; cea mai mică mişcare a terenului le putea arunca în vale. O a treia avalanşă care s-a desprins din deal, de cealaltă parte a văii, dincolo de albia râului, a format acum un nou munte, destul de aproape de sat pentru a-şi arunca umbra deasupra lui. În ambele cazuri, pământul care se rostogolise, desprinzându-se bulgăre cu bulgăre, grăunte cu grăunte din deal şi pornise în jos ca o cascadă, formând vârtejuri, bulboane, luase toate formele pe care le poate genera un torent.

În 1556, un cutremur uriaş a zguduit provincia Shensi din China. La acea dată, mulţi ţărani chinezi locuiau în grote săpate în munţii de loess, un sol de consistenţă moale. Aceşti faguri fragili s-au prăbuşit foarte uşor în timpul cutremurului. (Vezi şi capitolul 14.) în 1920, mai

existau ţărani chinezi care îşi construiau locuinţele în munţii de loess şi, la fel ca şi în 1556, aceste dealuri s-au prăbuşit, îngropând de vii sute de mii de oameni.

După cutremurul din 1920, tributul morţii a fost estimat la aproximativ 180.000 de vieţi omeneşti. Alţi 20.000 de oameni au pierit de frig în iarna aspră. S-a spus că mulţi dintre aceştia îşi pierduseră viaţa pentru că refuzaseră să-şi construiască alte adăposturi. De ce? Din *cauza* şocului şi a uimirii provocate de o asemenea catastrofă care le depăşea puterea de înţelegere. Mulţi dintre supravieţuitori erau atât de îngroziţi de alte cutremure încât şi-au petrecut iarna afară, desăvârşind astfel dezastrul provocat iniţial de cutremur.

Teama supravieţuitorilor era întrucâtva justificată, deoarece cutremurele au lovit din nou provincia Gansu, dar nu în iarna anului 1920, după cutremurul cu magnitudinea 8, 6. Zona a mai fost afectată de un cutremur uriaş în 1927, când au murit 100.000 de oameni. Şi apoi, din nou, în decembrie 1932, când au murit 70.000 de oameni, într-o perioadă de 12 ani, 370.000 de oameni au murit într-o singură regiune geografică a Chinei.

1 Jay Robert Nash, *Darkest Hours*, p. 303.

81

Cutremurul din Messina, Sicilia 1908

28 decembrie 1908 160.000 de morţi1

Dormeam cu toţii când am fost treziţi de o zguduitură teribilă care ne-a aruncat jos din pat. Am strigat că e cutremur şi le-am spus celorlalţi să fugă… În c*e*l*e din urmă, am* r*eu*ş*it să* aj*un*g *în* st*r*ad*ă îm*p*reună cu* fr*a*t*ele şi* so*r*a *mea*, *d*ar *i-a*m *pierdut cu*r*ând în* în*v*ăl*m*ăş*eala de* o*a*m*eni cu*p*rinşi de* p*a*n*ică, ce* fu*g*e*au în* to*a*t*e* p*ă*r*ţile, ţi*pâ*nd şi* u*r*lâ*nd de* g*r*oa*ză, în* a*c*e*a*s*tă goa*n*ă* n*e*b*ună, co*ş*u*r*i*le şi* ţ*i*g*lele de* p*e* ca*s*e *curgeau ca* o *p*loa*ie pes*te *noi*, *fă*r*ă în*c*etare. Mo*a*r*tea* n*epâ*n*dea la* f*iecare pas*.

— O supravieţuitoare a cutremurului din Messina2

1 Nu există încă o părere unanimă cu privire la numărul real de oameni care au murit în: est cutremur teribil şi din cauza valurilor

tsunami şi a incendiilor care au urmat. Verificând în) t surse diferite (cărţile, dar şi sursele web sunt la fel de inconsecvente), se obţin cifre diferite:

O.000, 83.000, 85.000, 100.000, 120.000, 150.000, 160.000, 250.000 şi 300.000. Trei surse bparate au citat fiecare 160.000 de morţi, aşadar am rămas la această cifră, convinşi că este ea mai aproape de adevăr (deşi nu este vorba totuşi decât de o deducţie) şi, oricum, prea mică.

1 legătură cu acest dezastru, probabil că istoricul Charles Morris a avut dreptate când a scris i cartea lui din 1909, *Morris Story* of the *Great Earthquake of 1908*: „Numărul adevărat de pierderi de vieţi omeneşti nu va fi cunoscut niciodată".

2New *York Times*, 30 decembrie 1908.

Cutremurul din Messina, Sicilial908

j 28 decembrie 1908 160.000 de morţi1

Dormeam cu toţii când am fost treziţi de o zguduitură teribilă care ne-a aruncat jos din pat. Am strigat că e cutremur şi le-am spus celorlalţi să fugă... În c*ele din urmă, am reuşit să ajung în stradă împreună cu fratele şi sora mea, dar i-am pierdut curând în* înv*ălmăşeala de oameni cuprinşi de panică, ce fugeau în toate părţile, ţipând şi urlând de groază, în această goană nebună, coşurile şi ţiglele de* pe c*ase curgeau ca* o *ploaie peste noi, fără încetare. Moartea ne* p*ândea la fiecare pas*.

— O supravieţuitoare a cutremurului din Messina2

Nu există încă o părere unanimă cu privire la numărul real de oameni care au murit în >t cutremur teribil şi din cauza valurilor tsunami şi a incendiilor care au urmat. Verificând în surse diferite (cărţile, dar şi sursele web sunt la fel de inconsecvente), se obţin cifre diferite: i) 00, 83.000, 85.000, 100.000, 120.000, 150.000, 160.000, 250.000 şi 300.000. Trei surseirate au citat fiecare 160.000 de morţi, aşadar am rămas la această cifră, convinşi că este mai aproape de adevăr (deşi nu este vorba totuşi decât de o deducţie) şi, oricum, prea mică. egătură cu acest dezastru, probabil că istoricul Charles Morris a

avut dreptate când a scris artea lui din 1909, *Morris Story of the Great Earthquake of 1908*: „Numărul adevărat de deri de vieţi omeneşti nu va fi cunoscut niciodată”.

New York Times, 30 decembrie 1908.

Imagini apocaliptice din Sicilia dPuşcăriaşi beţi bântuiau pe străzi, tăind degetele morţilor. Vulturii plonjau în jos ciugulind ochii morţilor. Supravieţuitori în pielea goală în căutare de mâncare intrau în puţinele clădiri rămase în picioare. Oamenii se omorau între ei pentru o mână de fasole. Străzile se deschideau parcă şi luau foc, închizându-se apoi la loc după ce înghiţeau sute de oameni care urlau. Marea se deschidea şi marinarii vedeau rundul oceanului înainte ca vasele lor să se prăbuşească în abis. Clădirile se prăvăleau la pământ de parcă ar fi fost castele din cărţi de joc. Un tată înnebunit se repezi înapoi în fugă în casa distrusă, în căutarea fiului său, dar acesta dispăruse de mult, iar leagănul lui era plin de peşti. O femeie în pielea goală alergă spre un marchiz italian care tocmai venise la Messina şi îi ceru o pereche de pantofi. Victimele prinse sub dărâmături îşi muşcau mâinile până la os înainte să moară. Cei norocoşi care scăpaseră din clădiri alergau pe străzile în ruină, în timp ce trupuri vii şi moarte sau sinucigaşi cădeau peste ei de sus. Şobolanii, câinii şi porcii mâncau din trupurile moarte şi îi atacau pe cei vii. Membrii unei familii rămaşi în pielea goală şedeau sub o umbrelă pe mormanul de moloz care fusese casa lor. Regele Victor Emmanuel a săpat ore în şir printre dărâmături în căutarea supravieţuitorilor. Marinarii ruşi îi aliniau pe jefuitori în grupuri de câte doisprezece şi îi executau. Un bătrân ţinea în braţe un trup de copil mort şi dansa cu el la marginea apei. Din mormanele de moloz ţâşneau braţe şi picioare care fluturau orbeşte şi implorau ajutor. Munţi de cadavre ardeau pe străzi toată noaptea. Din sate nu mai rămăseseră decât mormanele de cărămizi din care fuseseră construite.

Şi peste toate acestea, Iisus Hristos rămânea în picioare. Figura de mozaic a lui Hristos din Catedrala Domului din Messina nu s-a prăbuşit, nici nu s-a clintit în timp ce clădirea se dărâma în jurul lui.

Primele zguduituri s-au simţit dimineaţa, la ora 5.25. Se ridicau de sub apele Strâmtorii Messina, micul canal care separă peninsula Italiei de insula Sicilia. Imediat după prima zgâlţâială „de trezire" a urmat o serie de zguduituri înfiorătoare, una după alta, fiecare dintre ele cu o durată de aproximativ treizeci de secunde. Efectul cumulativ al acestor mişcări ale pământului a dărâmat clădirile una după alta, de parcă ar fi fost dinamitate, iar cineva ar fi apăsat pe declanşator din minut în minut. Un val tsunami cu o viteză de 750 km pe oră şi o înălţime de aproape 30 de metri s-a format după cutremur. Conductele de gaz s-au spart, canalele de apă au explodat, au izbucnit incendii, morţii zăceau răspândiţi peste tot.

Pe partea dinspre Italia a Strâmtorii Messina, cutremurul a ajuns în nord

83

mă la Cosenza, făcând una cu pământul oraşele Terranova şi Reggio di Calabria, irecum şi nenumărate sate aflate pe coasta Mării Tireniene.

Pe partea dinspre Sicilia, cutremurul a distrus oraşul Messina şi vecinul acestuia, atti, producând pagube uriaşe până departe în sud, la Noto şi Vittoria. Catania abst devastată, la fel şi Paterno. (Oraşul Corleone, principala sursă de inspiraţie pentru personajul central din *Naşul*, a rămas intact în colţul de nord-vest al insulei îicilia, fără să fie atins de cutremur, de inundaţiile şi incendiile care au urmat.)

Primul ajutor a sosit în dimineaţa de după cutremur, când trei vase de lupta useşti au intrat în Strâmtoarea Messina şi au aruncat ancora. Şase sute de soldaţi uşi înarmaţi au pătruns imediat în oraş, au evaluat situaţia şi au început să restabilească >rdinea şi să le acorde un prim ajutor supravieţuitorilor. Comandanţii navelor ruseşti în preluat conducerea oraşului şi într-o oră trataseră peste o mie de supravieţuitorintr-un spital de campanie ridicat în grabă. Ruşii au executat şi misiuni de salvare şi; ăutare, precum şi de arestare şi executare a jefuitorilor. La două ore după sosirea uşilor, au mai venit cinci vase britanice în Messina şi soldaţii britanici au fost la fel de apizi

în amenajarea de bucătării şi spitale, ajutându-i pe ruşi să caute supravieţuitori.

Vasele SUA nu s-au alăturat eforturilor flotei ruse şi britanice. America era încă. supărată pentru că guvernatorul antiamerican din Kingston, Jamaica, îi refuzase ajutorul; u un an înainte când acolo avusese loc un cutremur. După aceea, SUA au decis să le ducă numai acolo unde sunt chemate. După dezastrul de la Messina, autorităţile în hotărât ca vasele militare ale SUA şi cele cu ajutoare să se îndrepte spre Sicilia mmai dacă acest lucru va fi cerut personal de regele Victor Emmanuel. America a rimis însă imediat ajutoare în valoare de milioane de dolari, dar vasele SUA au amas în largul mării.

Marele cutremur din Kantō, 1923

TOKIO ŞI YOKOHAMA, JAPONIA

1 – 3 septembrie 1923

— >\ 156.000 de morţi1

Aflând despre marele dezastru care a lovit poporul Japoniei, mă simt îndemnat să-mi exprim compasiunea în numele meu propriu şi al poporului american şi să împărtăşesc Maiestăţii voastre dorinţa mea sinceră de a contribui la alinarea teribilelor suferinţe ale poporului dumneavoastră.

— Preşedintele Calvin Coolidge, telegramă adresată împăratului japonez Yoshihito, după ce a aflat de cutremurul de la Kantō

Dacă personalitatea este o serie neîntreruptă de atitudini încununate de succes, atunci se poate spune că avea ceva admirabil în el, un fel de sensibilitate crescută faţă de promisiunile vieţii, ca şi când ar fi fost el însuşi una din maşinăriile acelea complicate care înregistrează cutremurele produse la zeci de mii de kilometri de aici.

„: … – F. Scott Fitzgerald, Mare*le Gatsby2*

1 Aşa cum se întâmplă adesea cu dezastrele în masă, cifra este discutabilă. Unele surse menţionează 140.000 de morţi; altele indică cifra de 143.000; altele ajung până la 200.000.

2 Se crede că în acest pasaj Fitzgerald se referea la cutremurul din Kantō.

lvl îi de japonezi înspăimântaţi se înghesuiau în apele Golfului Yokohama, lându-şi numai capul la suprafaţă. Oraşul lor iubit ardea, şi zeci de mii de concetăţeni lor muriseră deja, fie zdrobiţi sub dărâmăturile cataclismului provocat de cutremur, le arşi de vii în incendiile uriaşe care izbucniseră aproape imediat după rostogolirile kmântului. Căci într-adevăr, pământul „se dăduse tumba" pe alocuri. Se povesteşte a bucăţi uriaşe de pământ s-au întors literalmente cu susul în jos din cauza forţei cutremurului. Cei mai mulţi dintre aceşti refugiaţi din faţa cutremurului se simţeau arecum în siguranţă în apă. La urma urmelor, ştiau că focul avea să fie stins de apă. aşa credeau ei.

Clădirea Companiei Standard Oil şi uriaşele ei tancuri petroliere se aflau i apropierea malului în Golful Yokohama. Tancurile soseau zilnic din întreaga ime şi alimentau rezervoarele uriaşe pentru Yokohama şi Tokio, oraşe care se azau aproape în exclusivitate pe petrolul importat pentru satisfacerea nevoilor e energie.

Incendiile care au izbucnit, acoperind Yokohama cu o pătură de flăcări, s-au propriat tot mai mult de clădirea Companiei Standard Oil până când s-a produs levitabilul. Clădirea şi rezervoarele au explodat şi o sută de mii de tone de ombustibil în flăcări s-au scurs în Golful Yokohama, ucigând fără milă cele câteva mii de oameni care se zbăteau neputincioşi în ceea ce fusese numai cu câteva clipe mai înainte un refugiu ignifug.

Petrolul li s-a lipit de corp şi i-a ars de vii sau numai parţial, până în omentul în care se hotărau să se înece, în loc să mai suporte durerea grozitoare de a fi acoperiţi cu petrol în flăcări pe care nicio cantitate de apă în lume nu avea cum să le stingă.

Marele cutremur din Kantō, căruia i s-a spus astfel după numele câmpiei Canto, ce se întinde între Tokio şi Yokohama, s-a declanşat exact cu un minut iupă ora 12, în ziua de sâmbătă, l septembrie 1923. Se estimează că a avut o magnitudine între 7, 9 şi 8, 3 pe scara Richter, eliberând o forţă egală cu aceea a mei explozii nucleare de o megatonă.

În următoarele trei zile, peste 1700 de cutremure au lovit această zonă, iar Jniversitatea Imperială din Tokio a înregistrat 237

care au fost simţite de copulaţia din Tokio şi Yokohama precum şi de oamenii care locuiau în zona dintre cele două oraşe.

Cutremurul iniţial a distrus 75% din clădirile din Tokio. Aproximativ 20% din clădirile din Yokohama au fost demolate în mod similar. După cutremur în izbucnit incendii – uriaşe furtuni de foc şi tornade de flăcări care i-au făcut 36 japonezi să creadă că se află la porţile infernului. Unii încercau să fugă de be, dar s-au produs rafale de vânt care puteau ridica un om de la pământ pentru b-l incinera apoi ca pe nişte frunze sau bucăţele de hârtie. Peste treizeci şi cinci de mii de oameni s-au adunat într-un parc din apropiere de râul Sumida, sperând că focul n-o să-i atace într-un loc deschis, unde nu erau clădiri care să ardă.

Din păcate, au judecat greşit puterea demonilor, şi focul i-a atacat ucigându-i pe toţi, până la unul, într-o uriaşă furtună de flăcări. După ce focul a trecut mai departe, în urma lui a rămas un morman uriaş, fumegând, de trupuri umane care se înghesuiseră aşa de tare unul în altul încât muriseră cu toţii stând în picioare.

Incendiile au continuat în Tokio şi Yokohama încă două zile, distrugând căile de comunicaţie, aprovizionarea cu apă, instalaţiile electrice şi rezervele de alimente.

După ce au fost stinse incendiile şi zguduiturile seismice au încetat, s-a constatat că aproximativ 200.000 de oameni fuseseră răniţi, 500.000 rămăseseră fără adăpost, 80.000 de locuinţe fuseseră distruse şi probabil că peste 200.000 de oameni muriseră.

Pierderile materiale fuseseră atât de mari şi datorită faptului că la Tokio şi Yokohama clădirile erau construite din lemn de esenţă moale. Foarte puţine aveau fundaţii de cărămidă sau ciment, iar pereţii erau adesea drapaţi cu perdele uşor inflamabile, în plus, în casele japoneze se gătea cu mangal, pe arzătoare mici. Când pământul a început să se clatine atât de puternic (cutremurul s-a produs la ora mesei), mii de astfel de sobiţe cu cărbune zburaseră de pe mese, aruncând tăciunii încinşi în mobilele şi perdelele inflamabile, alimentând astfel incendiul care avea să urmeze.

Schimbările geologice permanente care au survenit după marele cutremur din Kantō îţi taie răsuflarea prin amploarea lor. În mijlocul Golfului Sagami (epicentrul cutremurului), fundul mării a coborât cu 100 până la 200 metri după cutremur iar în capătul de nord al golfului, fundul mării s-a înălţat cu 250 de metri.

Asupra Japoniei avea să se abată un alt cataclism devastator în 1995, când Kobe a fost lovită de un cutremur cu magnitudinea 7, 2 ce avea să producă pagube materiale în valoare de peste 131 miliarde de dolari. (Vezi capitolul 41.)

87

23

Erupţia din 1815 a vulcanului Tambora şi anul fără vară

SUMBAWA, INDONEZIA; APOI ÎN LUMEA ÎNTREAGĂ

5 aprilie 1815 – primăvara anului 1817

150.000 de morţi

Recolte pierdute şi alte pagube materiale în valoare de miliarde de dolari

Trei coloane distincte de flăcări au ţâşniptână la o înălţime uriaşă şi întreaga suprafaţă a muntelui a fost curând acoperită de lavă incandescentă, care s-a extins pe distanţe uriaşe; pietre, unele de dimensiunile unui cap omenesc, au căzut pe o rază de câţiva kilometri şi fragmentele lor împrăştiate în aer au provocat un întuneric total… cantitatea de cenuşă aruncată în aer a fost atât de mare încât în Java, la o distanţă de peste 400 km a provocat întuneric complet în plină zi şi a acoperit solul şi acoperişurile cu un strat de câteva zeci de centimetri grosime.

— Sir Stamford Raffles, Guvernatorul din Java

Karen Farrington, *Natural Disasters*, p. 44.

Cam pe la ora 8 dimineaţa a început să ningă – şi a continuat aşa până pe la ora 2 după-amiază. Vârfurile tuturor munţilor şi versanţii acestora erau acoperiţi de zăpadă. Cea mai extraordinară vreme, pe care am văzut-o vreodată.

— Bennington, Vermont, însemnare în jurnalul fermierului Benjamin Harwood, la începutul lunii iunie 18161.

Iarna nucleară

Atâta vreme cât rachetele zboară şi inimaginabilul se produce, omenirea trebuie să facă faţă nu numai morţii şi distrugerii provocate de cataclisme, ci şi iernii nucleare.

Exploziile nucleare pot produce temperaturi cuprinse între 5400 şi 7200 de grade Fahrenheit. Aproape totul arde la temperatura aceasta şi, dacă materialele arse sunt organice (copaci, oameni), rezultatul este un fum care, deşi este gros şi nesănătos pentru respiraţie, nu va fi probabil toxic. Dar dacă materialele arse sunt din plastic, sticlă sau alte substanţe chimice sau sintetice, gazele produse şi prezente în fumul care rezultă de aici pot fi fatale.

Dacă fumul de la una sau mai multe explozii nucleare va bloca lumina soarelui şi îl va împiedica să încălzească pământul, se va instala o iarnă nucleară – o lume cufundată în întuneric şi o atmosferă cu temperatura în scădere; vor urma o scădere drastică a temperaturii, moartea vegetaţiei, precum şi o climă ciudată, cu furtuni de zăpadă în timpul verii şi ceţuri groase, poluante. (Vezi capitolul 39.)

Iarna nucleară va distruge, de asemenea, nenumărate forme de vegetaţie şi, întrucât se estimează că un război de amploare între SU şi Rusia sau China va ucide pe loc un miliard de oameni, se crede că în iarna nucleară care va urma, va pieri alt miliard.

În 1816, nord-vestul Statelor Unite a trăit o experienţă – la o scară infinitezimal de mică – similară cu iarna nucleară atunci când Noua Anglie şi statele de pe coasta Atlanticului au avut parte de un an fără vară.

De ce a nins în iunie în Connecticut?

De ce a fost ger în iulie în New Hampshire?

Răspunsul este: pentru că Muntele Tambora din Indonezia erupsese cu un an înainte, răspândind în aer cea mai mare cantitate de cenuşă vulcanică înregistrată vreodată. Oamenilor de ştiinţă le-au trebuit 104 ani ca să facă această tegătură; în 1920 au stabilit în sfârşit

legătura, şi, de atunci înainte, aceasta a

1 Keith Heidom, „Eighteen Hundred and Froze de Death", *The Weather Doctor*, la să-iskn jnet.com/-see/weather/historv/ 816.htm.

89

fost explicaţia anului fără vară – oferindu-se şi o nouă perspectivă asupra efectului erupţiilor vulcanice asupra climei pământului.

Tambora

Toată lumea credea că Tambora era un vulcan stins. Dar se înşela. La 15 aprilie 1815, acest Goliat adormit, cu o înălţime de aproape 4.000 de metri, s-a trezit şi a scos mai multe mugete care îi anunţau prezenţa şi care puteau fi auzite de la mii de kilometri distanţă. Timp de cinci zile, vulcanul a scuipat asemenea cantităţi de cenuşă, încât casele din Sumbawa s-au prăbuşit sub greutatea ei. Cenuşa era atât de impenetrabilă pentru razele soarelui, încât locuitorii insulei nu-şi vedeau nici mâinile. La 10 aprilie erupţia a atins apogeul cu coloane enorme de foc care se unduiau ca nişte şerpi deasupra vârfului incandescent al muntelui.

A urmat apoi un vânt violent, probabil asemănător cu fenomenul meteorologic al furtunilor de foc care se formează în timpul incendiilor mari din păduri. (Vezi capitolul 92.) Ca un aspirator uriaş, acest vârtej imens a ridicat în aer oameni, animale şi case. Toate fiinţele vii au fost dezmembrate şi arse de vii; obiectele neînsufleţite s-au sfărâmat în mii de bucăţele.

Puterea erupţiei de la Tambora a fost prea mult pentru muntele şi insula pe care se afla acesta. Aruncând în aer tone de stâncă, lavă şi cenuşă, vulcanul a început să se micşoreze, înălţimea lui scăzând la 3.000 m, dar suprafaţa insulei a început să se înalţe ca urmare a straturilor din ce în ce mai groase de cenuşă. Această cenuşă care în final a ajuns să aibă peste un metru grosime şi a acoperit şi apa din apropiere de Sumbawa avea să desăvârşească dezastrul început de Tambora. Cenuşa a distrus toată vegetaţia, iar foametea care a urmat, combinată şi cu epidemia de holeră, a mai adăugat încă 80.000 de

morţi la cei 12.000 de oameni ucişi chiar în timpul erupţiei.

Anul fără vară

Unul dintre observatorii erupţiei vulcanului Tambora spunea în glumă că, dacă ar fi fost aşternută în mod uniform, cenuşa aruncată de vulcan ar fi putut acoperi probabil toată Germania. Dar cea mai mare cantitate de cenuşă nu a căzut totuşi pe pământ; ea a rămas în atmosferă şi a început să călătorească în jurul lumii cu ajutorul curenţilor de aer.

Imensul nor de efluvii a provocat scăderea temperaturii mondiale, iar în Europa şi Noua Anglie distrugerea recoltelor care începuseră deja să se coacă.

Temperaturile din luna iunie au fost cu mult sub valorile normale, ceea ce a contribuit la sporirea pagubelor deja produse de seceta prelungită. Fermierii şi-au hrănit vitele cu fel de fel de grâne, pentru a nu pierde şeptelul. În Elveţia, oamenii înfometaţi au început să mănânce câini şi pisici. Fermierii din zona New York-ului au fost siliţi să scoată din pământ cartofii abia plantaţi pentru a-şi hrăni familiile. Valuri ciudate de ger în mijlocul verii au făcut să degere recoltele imediat după ce au fost însămânţate. Oamenii au început să vâneze ratoni şi porumbei ca să aibă ce mânca. Se estimează că alte 50.000 de persoane au murit de foame şi de alte boli, în afara celor care au fost ucise iniţial de erupţia vulcanului Tambora, deşi, la vremea respectivă, nimeni nu ştia de legătura dintre anul fără vară şi erupţia unui vulcan aflat la zeci de mii de kilometri depărtare, erupţie produsă cu sute de zile în trecut.

Şi chiar dacă ar fi ştiut, este mai mult ca sigur că stoicul şi taciturnul fermier din Noua Anglie a secolului al XIX-lea nu ar fi crezut aşa ceva.

24

Ciclonul din Calcutta, 1864

CALCUTTA, INDIA

5 octombrie 1864".

I; 80.000 de morţi1 „„.", i i t «j)*!*

Gloriile sângelui şi statului nostru vei < <.
Sunt umbre, nu lucruri concrete;
Nu există nicio armură împotriva destinului;
Moartea îşi pune mâna rece şi pe regi…"
Şi în ţarină ne face egali…".
— James Shirley, *înfruntarea lui Ajax şi Ulise* (1659)

v> el mai mare oraş din India şi capitala statului Bengalul de vest, Calcutta a fost întemeiată în 1690 de Compania Britanică a Indiilor de Est ca un oraş comercial şi după câteva secole şi-a câştigat o tristă notorietate de loc al sărăciei, bolilor, al unei aglomeraţii îngrozitoare şi cu condiţii de viaţă insalubre. Calcutta este cunoscută şi pentru că a fost locul de origine atât al Maicii Teresa, cât şi al infamei Găuri Negre2.

150.000 de oameni au fost ucişi în timpul furtunii; alţi 30.000 au murit la scurt timp după aceea din cauza rănilor provocate de ciclon şi de bolile transmise prin rezervele de apă contaminate.

2 Gaura Neagră era o celulă din închisoarea din Fortul Britanic din Calcutta în 1756. În acel an a avut loc o bătălie în fort între soldaţii britanici şi cei indieni. Trupele indiene au închis 146 de soldaţi britanici în Gaura Neagră, care avea dimensiunile de 3 x 6 m. Cei mai mulţi dintre soldaţii britanici – 123 de oameni – au murit sufocaţi până în dimineaţa următoare. J.Z. Howell, unul dintre supravieţuitori, şi-a povestit calvarul în *Annual Register*, 1758:

Calcutta este o metropolă care abundă în contraste. Site-urile de pe Internet care oferă sfaturi pentru vizitatorii oraşului Calcutta încep prin a spune că este un oraş murdar. Pentru mulţi occidentali, aceasta este suficient pentru a-i descuraja să-l viziteze, însă experţii continuă, subliniind apoi câteva dintre minunile Calcuttei, cunoscută şi ca „oraşul bucuriei" şi considerată de localnici drept încântătoare şi fascinantă.

Astăzi, Calcutta este o destinaţie turistică, lăudându-se cu multe locuri cunoscute în întreaga lume, inclusiv Moscheea Nakhoda (care poate adăposti 10.000 de credincioşi), Catedrala Sf. Paul, Misiunea de

caritate a Maicii Teresa, Templul Budist japonez, Planetariul Birla, Academia de Arte Frumoase, Biblioteca Naţională, Muzeul Indian, Muzeul Copiilor lui Nehru, Muzeul Plutitor, Grădina Botanică, Grădina Zoologică, Stadionul Rânji, precum şi un hipodrom, teren de golf şi terenuri de polo.

Calcutta anului 1864 era un loc complet diferit. Deşi se afla sub control britanic, oraşul era extrem de sărac, şi catastrofe precum cea reprezentată de ciclonul din 5 octombrie 1864 nu făceau decât să mărească şi mai mult nenorocirea. Mulţi dintre indienii nativi locuiau în colibe şubrede, în timp ce coloniştii britanici şi familiile lor beneficiau de locuinţe mai bine construite, mai spaţioase, deservite cel mai adesea de localnici. Ciclonul care a lovit Calcutta în ziua de 5 octombrie s-a dovedit imparţial. Furtuna a fost atât de puternică încât, pe lângă miile de colibe luate pe sus de rafale, au fost smulse şi acoperişurile caselor solide ale englezilor, înseşi clădirile fiind grav avariate de valurile uriaşe şi de vântul care avea puterea şi viteza unui taifun. Ciclonul s-a format în Golful Bengal, a pătruns pe valea fluviului Hooghly şi a lovit apoi direct în Calcutta şi în portul aglomerat al acesteia, în portul Calcutta erau ancorate la vremea aceea aproximativ 300 de vase şi toate au fost distruse şi scufundate, împreună cu echipajele şi marfa aflată la bord.

Mulţi dintre cei din dreapta şi din stânga s-au prăbuşit din cauza presiunii uriaşe a trupurilor şi, în curând, au murit sufocaţi; acum, din trupurile moarte şi din cele vii se ridica un fel de abur care ne producea suferinţe îngrozitoare, de parcă am fi fost ţinuţi cu forţa cu capul deasupra unei oale cu esenţă volatilă de.com de cerb până ne sufocam; aburul care provenea de la un om nu putea fi distins de celelalte; şi adesea, când eram silit de apăsarea de pe capul şi umerii mei să-mi las faţa în jos, mă vedeam nevoit, aşa cum stăteam aproape de fereastră, s-o ridic din nou, ca să nu mor sufocat.

Cam pe la şase fără un sfert în dimineaţa următoare, sărmanele rămăşiţe ale celor 146 de suflete din care nu mai rămăseseră decât douăzeci şi trei au scăpat cu viaţă din Gaura Neagră, dar într-o stare

care te făcea să te îndoieşti că vor mai vedea şi dimineaţa zilei următoare… Trupurile au fost târâte afară de soldaţi şi aruncate fără ruşine într-un şanţ care apoi a fost umplut cu pământ.

93

Vântul provocat de ciclon a creat un val cu o înălţime de aproximativ 15 metri pe care locuitorii Calcuttei l-au văzut cum se apropie de oraş. Acest val a scufundat practic Calcutta, înecând peste 50.000 de oameni. Nu aveai unde să fugi şi nu aveai cum să-ţi salvezi viaţa sau bunurile. Ciclonul era o forţă în stare să exploateze configuraţia geografică a Golfului Bengal pentru a prinde puteri noi, folosind apele Golfului Bengal ca o armă de distrugere. Ciclonul a pus stăpânire pe golf o zi întreagă, după care a ajuns la Calcutta, la ora l O, în dimineaţa zilei de 15 octombrie, probabil în cel mai nepotrivit moment cu putinţă. Era timpul fluxului, ceea ce făcea ca valul ucigaş să fie încă şi mai înalt şi să ajungă mult mai departe.

Dar distrugerile nu au încetat odată cu potolirea furtunii, când vântul s-a liniştit şi apele s-au retras. Pe lângă catastrofa generală deosebit de periculoasă pentru sănătatea publică reprezentată de cele 50.000 de cadavre, întreaga rezervă de apă a oraşului fusese distrusă. Rezervoarele fuseseră contaminate cu fel de fel de efluvii, inclusiv cadavre umane şi dejecţii, iar paraziţii care află imediat unde se găsesc morţii au apărut de îndată pentru a răspândi bolile şi moartea.

În numai câteva săptămâni au mai murit încă 30.000 de locuitori ai Calcuttei din cauza diferitelor boli transmise prin apa infectată, respectiv tifosul şi holera, precum şi alte boli ca pneumonia, enterita, gripa, malaria, febra galbenă.

În anul 1863, în bazinul inferior al fluviului Gange a izbucnit o epidemie de holeră care s-a răspândit rapid în toată India, apoi în China, Japonia şi

Indonezia. Această pandemie a fost mult exacerbată în India de est din cauza condiţiilor igienice precare în urma ciclonului din 1864, iar din cauza consecinţelor furtunii, epidemia s-a extins rapid şi pe coastele Mării Mediterane, în Africa de nord, apoi în Insulele Caraibe

ajungând şi în Statele Unite.

Numeroasele focare de boală apărute în Calcutta şi în împrejurimi au contribuit la extinderea pandemiei de holeră.!

Pe lângă răspândirea bolilor în toată India şi dincolo de hotarele acesteia, ciclonul din 1864 a atacat cu o precizie aproape chirurgicală oraşul Calcutta. Înregistrările vremii arată că la ora 10 dimineaţa, când furtuna cufunda Calcutta sub ape, oraşul Contai, aflat la mică distanţă de Calcutta, a rămas absolut neatins. Ţinta furtunii a reprezentat-o Calcutta, şi aici distrugerea a fost completă. Un desen din 1864 publicat în revista *Illustrated London News* după furtună redă o imagine tristă a portului oraşului: catarge de corăbii ies din apă ca nişte beţe de chibrit dintr-o cutie; clădirile sunt făcute una cu pământul, iar ţărmul este acoperit de resturi pe o distanţă de câţiva kilometri.

Golful Bengal avea să mai fie lovit de multe ori de furtuni catastrofale.

Uneori, geografia poate fi o adevărată sentinţă de condamnare la moarte.

94

Cutremurul şi alunecările de teren din Perú, 1970

CHIMBOTE, YUNGAY, HUARAS

3 1 mai 1970

— i 66 794 de morţi

Pagube materiale în valoare de 250 de milioane de dolari

Am fost îngroziţi de cutremur şi mulţi dintre noi se rugau la Dumnezeu în mijlocul străzii printre ruinele oraşului când am auzit tunetul infernal făcut de huayco coborând dinspre Huascaran. *Dumnezeule mare*, *ajută-ne*! *Nu avem medicamente*, *nu avem mâncare*… Feme*ile au plâns şi s-a*u *rugat toată noa*ptea*; un*ii *din*tre *băr*b*aţi înj*ura*u ridi*când *pum*n*ul spr*e *cer*.

— Mesaj radio din partea unui supravieţuitor, 31 mai 1970, Cutremurul din Perú, transmis după *huayco* [alunecarea de teren].1

oameni au supravieţuit fugind din oraşul morţilor. Cei nouăzeci

şi doi de locuitori din Yungay, Perú, care au fugit pe Colina Cimitirului ca să scape de cumplita alunecare de teren au supravieţuit cu toţii. Întregul oraş Yungay şi tot ce mai era în el – aproximativ trei mii de suflete – 1 Stuart Flexner, *The Pessimist's Guide to History*, p. 307.

95

fost şterse pe de faţa pământului de către alunecarea de teren. Totuşi aceşti nouăzeci ioi de oameni au supravieţuit. După ce a încetat scurgerea implacabilă a noroiului i bolovanilor, cei nouăzeci şi doi de supravieţuitori au privit năuciţi de jur-împrejur nu au mai văzut nimic altceva decât statuia lui Iisus Hristos cu braţele întinse, icându-se deasupra dărâmăturilor. (Printr-o coincidenţă, în 1908 la Messina, în: ilia, după ce un cutremur uriaş a devastat complet oraşul, inclusiv Domul liestuoasei catedrale şi după ce praful s-a aşezat şi s-a liniştit, silueta gigantică din 3 zaic a lui Iisus Hristos din Dom a rămas în picioare.)

Cutremurul din mai 1970 din Perú a avut loc la ora 3.23 după-amiaza, în ima zi a lunii şi a avut o magnitudine de 7, 75 pe scara Richter1. Staţia de praveghere Seismică din Statele Unite a declarat că acest cutremur este probabil cel mai distructiv cunoscut în istoria emisferei vestice". Cutremurul produs din cauza unei falii de pe fundul oceanului în Golful Chimbote, ru, la aproximativ patruzeci şi cinci de kilometri de coastă.

Cutremurul în sine a provocat daune îngrozitoare oraşelor de pe coastă, special în Chimbote, care a fost distrus aproape în întregime. Cazma şi Huramey suferit de asemenea distrugeri enorme, înregistrând numeroase pierderi de ţi omeneşti. Undele de şoc ale cutremurului s-au transmis în cercuri concentrice nordul statului Perú pe o arie cu raza de nouă sute de kilometri.

Huaras, un oraş balnear foarte cunoscut, a fost ras de pe faţa pământului. ntru puţinii supravieţuitori ai dezastrului nu mai exista nici apă, nici hrană, îi uriaşi de praf îi înecau şi îi îngrozeau pe puţinii oameni rămaşi în viaţă, n cauza prafului, eforturile echipelor de salvare au fost mult îngreunate, oţii elicopterelor nu vedeau unde este

solul în timp ce zburau pe deasupranelor devastate şi din această cauză s-a întârziat intervenţia personalului de care şi acordarea ajutoarelor medicale.

Aşa cum se întâmplă întotdeauna în cazul unor dezastre de asemenea nensiuni, o problemă imediată şi presantă a fost numărul mare de cadavre, ama de bolile pe care le-ar fi putut provoca trupurile rămase neîngropate a lerat acţiuni considerate intolerabile de cei rămaşi în viaţă, însă acestea s-au vedit absolut necesare. Au fost săpate nişte gropi uriaşe şi cadavrele – de regulă!

Unele surse vorbesc de 7, 5, altele de 7, 7 sau 7, 8. Indiferent de componenta fracţională a; nitudinii, faptul că a fost foarte aproape de magnitudinea 8 este cel mai grăitor pentru ilirea forţei cutremurului. Un cutremur cu magnitudinea 7, O eliberează o cantitate de energie la cu 199.000 tone de TNT. Scara Richter creşte logaritmic cu un factor de 10; astfel, gnitudinea 8, O este echivalentă cu energia unei cantităţi de 6, 3 *milioane* de tone de TNT. gnitudinea 9 este echivalentă cu o cantitate inimaginabilă de 99 milioane de tone de TNT. remurul din Perú a fost mai aproape de magnitudinea 8 decât de magnitudinea 7 şi distrugerile care le-a provocat reprezintă o dovadă puternică a diferenţei dintre cele două trepte de >incare.

neidentificate şi nerevendicate de nimeni – erau, pur şi simplu, stivuite unul peste altul până se umpleau gropile. Apoi se acopereau cu pământ, rezolvându-se astfel atât problema salubrităţii, cât şi aceea a lipsei de sicrie şi de gropi individuale.

Au murit în total 66 794 persoane. Peste 100.000 au fost răniţi, mulţi dintre ei foarte grav, iar un uriaş număr de 800.000 de oameni au rămas fără adăpost. Cinci mii dintre cei rămaşi fără adăpost erau copii deveniţi orfani în urma cutremurului.

Tunetul infernal al lui *Huayco*

Dar cutremurul nu s-a încheiat numai cu distrugerea oraşelor, cu îngroparea oamenilor şi dărâmarea a aproximativ 95% din clădirile aflate în raza sa. El a provocat şi o uriaşă alunecare de teren din Munţii Huascaran, care a adus o cantitate de un miliard de metri cubi de

pietre, bolovani, noroi şi apă, inclusiv un gheţar cu o grosime de treizeci de metri, care au strivit oraşul Yungay.

Această greutate enormă a rupt digurile din toată zona de nord a statului Perú, aducând şi alte dezastre în zona devastată. Oraşele au fost inundate şi unul din rapoarte descria efectul alunecării de teren spunând că aceasta „a finisat distrugerile" acolo unde cutremurului „îi scăpase câte ceva".

Unele din stâncile care au zburat în jos de pe muntele Huascaran aveau dimensiunea unei case mici şi multe din ele cântăreau câteva sute de tone şi mai mult. O fotografie executată de Comisia Geologică a Statelor Unite înfăţişează una din aceste stânci cu un om alături de ea. Omul este un adevărat pitic pe lângă stâncă şi dacă ne gândim că acest gigant a venit ca un bolid prin aer cu o viteză de trei sute de kilometri pe oră, nu este de mirare că rapoartele de la faţa locului susţineau că locuinţele explodaseră în bucăţele mici la impactul cu aceste rachete distrugătoare. Există o lege a fizicii care spune că forţa este un factor de greutate şi viteză. Şocul suferit de casele din Perú când au fost lovite de stâncile în greutate de peste şapte sute de tone reprezintă o demonstraţie convingătoare a acestei legi. Stâncile care nu au lovit case, au lăsat cratere gigantice în locul în care au aterizat.

Peruanii sunt obişnuiţi cu cutremurele. Au parte de ele cam la fiecare doisprezece sau cincisprezece ani, în medie. Unele dintre ele sunt foarte severe; multe dintre ele pot fi ignorate.

Cutremurul din 31 mai 1970, din Perú, împreună cu alunecările de teren care au urmat, face parte dintre calamităţile de care peruanii îşi leagă speranţele că nu se vor repeta şi a doua oară pe parcursul unui mileniu.

Q7
*Fifar**?
Îi! *" ««tţ.
flâl5 âi *"„ Mi»!" „*" „–, J – «1" TI
Cutremurul din Armenia, 1988

ARMENIA, UNIUNEA SOVIETICĂ

7 decembrie 1988 k 55.000 de morţi1

Am trecut şi prin experienţa Cernobîlului, dar n-am văzut niciodată aşa cev & – Raza de acţiune este de-a dreptul catastrofală.

j… – Evgheni I. Hazov, ministrul Sănătăţii al Uniunii Sovietice2

JI/fectele unui dezastru natural cum a fost cutremurul din Armenia din 1988 se amplifică exponenţial atunci când zona lovită este extrem de săracă şi nu dispune de niciun fel de „ajutor" împotriva catastrofelor.

Ţări ca Armenia întâmpină mari dificultăţi în asigurarea serviciilor de bază.

Numărul oficial de morţi provocate de acest cutremur a fost de 28 854; dar rapoartele neoficiale, care adesea iau în considerare multe din decesele trecute cu vederea de autorităţi, vorbesc de 55.000 de morţi. Ţinând seama de amploarea distrugerilor, de caracterul impropriu al multor recensăminte locale şi de numărul de persoane dispărute pentru totdeauna, cifra mai mare pare nu numai plauzibilă, ci mult mai probabilă, într-o informare făcută de Patrick Stanton, în decembrie 1988, pentru Apărarea Civilă Britanică cu privire la autorităţile sovietice şi icutremur, acesta spune: „Cifra adevărată nu va fi cunoscută probabil niciodată şi aceste chestiuni au fost evitate cu grijă".

2 în ziarul rusesc *Izvestia*, la scurt timp după cutremur. Vezi şi capitolul 37, referitor la dezastrul de la Cernobîl, de care aminteşte ministrul de Externe.

98

respectiv învăţământul, apa potabilă, electricitatea în cantităţi suficiente. Distrugerile catastrofale provocate de un cutremur major pot arunca ţara înapoi nu cu câteva luni sau ani, ci chiar cu câteva decenii. De exemplu, la zece ani după cutremurul din 1988, în oraşul Spitak din Armenia, zeci de mii de familii locuiau încă în nişte adăposturi temporare ca nişte cocioabe, iar în altă parte, primarul unui orăşel se lăuda cu faptul că o clădire nouă are încălzire centrală.

Aşadar, zona este atât de săracă, încât a avea încălzire centrală este considerat un lucru de care trebuie să fii mândru. În 1992, la Erevan, la patru ani după cutremur, oamenii tot mai erau obligaţi să se mulţumească cu o oră-două de electricitate pe zi.

Epicentrul acestui cutremur, care a avut magnitudinea 6, 9 pe scara Richter, s-a situat la aproximativ 40 de kilometri nord-vest de oraşul armean Leninake. Din nefericire, s-a produs la ora 11.41 dimineaţa, când toate fabricile şi şcolile erau pline. Cutremurul a durat mai puţin de un minut, iar patru minute mai târziu a urmat altul, cu magnitudinea de 5, 8. A fost cea mai cumplită catastrofa de acest gen după cutremurul din 1976 din Tangshan, China, care a avut o magnitudine de 7, 8 pe scara Richter şi care a ucis 655.000 de oameni. (Vezi capitolul 15.)

În interiorul unei circumferinţe de patruzeci şi cinci de kilometri în jurul epicentrului cutremurului, *toate* clădirile cu mai mult de două etaje s-au prăbuşit, zdrobind mortal sau îngropând de vii pe toţi cei aflaţi în interior. Cei mai mulţi dintre oamenii îngropaţi sub tonele de ciment, lemn şi sticlă au murit acolo.

Peste 15.000 de oameni au fost răniţi în cutremur şi, printr-o tristă împrejurare, spitalele care îi îngrijeau pe răniţi nu aveau suficiente antibiotice pentru numărul mare de răniţi, astfel că mii de oameni au murit în urma infecţiilor care ar fi putut fi tratate. Aceasta ilustrează, de asemenea, cât se poate de dramatic, diferenţa dintre viaţă şi moarte, generată de resursele de care dispune o naţiune săracă în comparaţie cu cele ale unei ţări bogate.

În Statele Unite, când se produce o nenorocire, se mobilizează imediat toate resursele ţării – de la guvernul SUA până la guvernele statale şi autorităţile locale – pentru a acorda ajutor cât mai grabnic. Reconstrucţia începe imediat, din toate colţurile ţării se trimit oricâte medicamente sunt necesare şi donaţiile individuale încep să curgă spre cei afectaţi. Este exclus ca vreo zonă din ţara noastră să mai prezinte urme ale cutremurului la zece ani după producerea lui, dar acest lucru este ceva obişnuit şi curent în ţările sărace, cu o

infrastructură învechită, incapabile să înceapă efortul de refacere fără ajutoare uriaşe din exterior.

Administraţia Naţională a Oceanului şi Atmosferei a descris motivele pentru care catastrofa din 1988 din Armenia a produs atât de multe distrugeri:

Au fost mai mulţi factori care au contribuit la amploarea dezastrului, inclusiv temperatura foarte scăzută, ora din zi, condiţiile solului, construcţiile improprii. Un mare număr de facilităţi medicale au fost distruse, optzeci la sută din personalul medical a pierit, în acest cutremur s-au incriminat atât defectele de proiectare, cât şi cele de construcţie pentru a se explica numărul mare de clădiri care s-au prăbuşit şi numărul mare de morţi rezultat de aici. Numeroase blocuri moderne cu mai multe etaj e nu au rezistat. Specificul solului a contribuit şi el la prăbuşirea clădirilor. Rata ridicată a morţilor poate fi atribuită, parţial, modului în care s-au prăbuşit clădirile. Când panourile mari de beton ale pardoselilor au căzut peste grămezile compacte de moloz, nu a mai rămas decât

jk foarte puţin spaţiu în care oamenii prinşi între dărâmături să poată supravieţui. Proporţia de supravieţuitori dintre oamenii prinşi sub

„Dărâmături a fost de aproximativ 3, 5 ori mai mare pentru cei de la parter

! decât pentru cei de la etajele superioare. Prăbuşirea unui număr mare de apartamente care aveau mai mulţi locatari la etajele superioare au făcut să crească numărul de morţi.

Premierul sovietic Mihail Gorbaciov se afla în America în momentul când s-a produs cutremurul. Şi-a scurtat vizita şi a zburat imediat înapoi în Uniunea Sovietică.

Cutremurul din Armenia s-a produs în *perioadaperestroikăi* – în traducere literală „ordinea reconstruită". *Perestroika* era o politică nouă de deschidere şi disponibilitate a Uniunii Sovietice de a accepta ajutor din partea ţărilor din întreaga lume. Gorbaciov promova acest nou curs de acţiune, care implica restructurarea birocraţiei şi

economiei Uniunii Sovietice, în trecut, guvernul sovietic ar fi negat că în urma cutremurului s-a produs vreo stricăciune. Şi chiar dacă ar fi acceptat acest lucru, gloriosul guvern sovietic urma să reglementeze situaţia, spre încântarea oamenilor, care erau fericiţi să aibă un regim atât de eficient.

*:

În această eră nouă, sovieticii au transmis nonstop la radio şi televiziune date despre efectele cutremurului şi au salutat toate organizaţiile de sprijin şi lucrătorii dispuşi să acorde ajutor, indiferent din ce ţară proveneau – dacă doreau să vină în Armenia mai întâi ca să salveze, apoi ca să ajute la reconstrucţie. Era o politică deschisă, dar nu putea ascunde sau nega cumplita sărăcie din regiune, precum şi incapacitatea guvernului sovietic de a gestiona situaţia.

Ajutoarele au început să curgă din toate părţile, au apărut oraşele de corturi, s-a acordat asistenţă medicală şi, totuşi, 500.000 de oameni erau fără adăpost şi oraşe întregi se transformaseră în mormane de moloz.

După mulţi ani de la acest cutremur istoric, Armenia încă mai luptă să se refacă.

1 www.ngde. noaa.gov/egi-bin/seg/z? seg/haz volume2.men + Earthquake + Damage. + Armenian + SSR.12/1988 help.

100

Cutremurul din Lisabona, Portugalia 1755

LISABONA, PORTUGALIA

Ziua Tuturor Sfinţilor, l noiembrie 1755 50.000 – 100.000 de morţi1

Tocmai intrau în oraş plângând moartea binefăcătorului lor, când au simţit că le fuge pământul de sub picioare; în port, marea se umflă clocotind şi sfarmă corăbiile ancorate. Valuri de foc şi cenuşă acoperă străzile şi pieţele publice; casele se năruie, acoperişurile se prăbuşesc peste temelii, iar temeliile se împrăştie; treizeci de mii de locuitori de toate vârstele, bărbaţi şi femei sunt zdrobiţi sub dărâmături… După *cutremurul de pământ care distrusese trei sferturi*

din Lisabona, înţelepţii nu găsiră altceva mai bun ca să împiedice o ruină totală decât să dea poporului un frumos autodafe; universitatea din Coimbra hotărâse că

1 Aşa cum se întâmplă cu multe dezastre de dată mai veche, estimarea tributului morţii este foarte aproximativă. Sursele dau diverse cifre între 50.000 şi 100.000 (într-un oraş cu 275.000 de locuitori); unele afirmă cu certitudine că este vorba de 50.000, altele de 60.000; altele preferă să folosească cifre aproximative. Cercetătorii moderni ai acestui cutremur de proporţii nu vor greşi Probabil dacă vor înclina către numărul mai mare.

spectacolul câtorva persoane arse de foc mic, în cadrul unei ample ceremonii este un mijloc sigur de a preveni cutremurele.

— Voltaire, *Candide* l noiembrie 1755 este ziua în care romano-catolicii celebrează toţi sfinţii din cer, le mulţumesc pentru ajutorul lor şi le promit să facă eforturi pentru a duce o viaţă sfântă, urmând exemplul Atotputernicului Iisus Hristos.

În Ziua Tuturor Sfinţilor din 1755, toate bisericile oraşului romano-catolic Lisabona sunt pline de credincioşii veniţi să asiste la slujba de dimineaţă.

Iată unul din scenariile posibile, într-una din catedralele condamnate.

Preotul străluceşte în veşmintele sale; credincioşii şi ministranţii au un aer plin de solemnitate şi pioşenie.

În jurul orei 9.30 dimineaţa, preotul începe să recite *Comemorarea celor vii*:

Memento, Domine, famulorum famularumque tuarum… vei *qui* = – tibi *offerunt hoc sacrificium laudis, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis et incolumitatis…*

Aminteşte-ţi, Doamne, de slujitorii şi slujitoarele Tale… care îţi *oferă acest sacrificiu de laudă pentru mântuirea sufletului lor, pentru nădejdea în mântuire şi siguranţă…*

Când se sting ultimele ecouri ale cuvântului *incolumitatis* – siguranţă – în glorioasa catedrală se aude un zgomot ca un tunet

asurzitor urmat imediat de un cutremur violent de pământ care zguduie din temelii catedrala. Statuile alunecă de pe piedestale. Crucifixul uriaş care atârnă deasupra altarului cade în capul preotului şi îl ucide pe loc. Vitraliile splendide ale ferestrelor se crapă în timp ce marmura care le înconjură plesneşte şi se prăbuşeşte.

A

În câteva secunde, plafonul înalt sub formă de cupolă al catedralei este azvârlit la pământ, antrenând cu el şi stâlpii uriaşi de marmură şi strivind sutele de credincioşi sub tonele de piatră.

Acest cutremur care a lovit Portugalia de Ziua Tuturor Sfinţilor a fost unul dintre cele mai puternice din Europa. Se crede că ar fi avut magnitudinea de cel puţin 8, 6 pe scara Richter.

Raza lui de acţiune a fost uluitoare, în Spania s-au prăbuşit clădiri. Mişcările pământului au fost resimţite până în Scoţia şi Suedia. Valuri cu o înălţime de aproape 30 de metri au lovit oraşul Helsinki pornind din Golful Finic; în Fez şi Meknes, în Maroc, au murit 10.000 de oameni, în Devonshire.

1 Voltaire, *Candid sau optimismul*, în româneşte de Al. Philippide, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1969, pp. 30, 33.

102

Anglia, pământul s-a crăpat. Nu exagerăm când afirmăm că o treime din Europa şi unele părţi din Africa au simţit cutremurul.

Dar Lisabona avea de înfruntat mult mai mult decât cutremurul catastrofal cu magnitudinea de 8, 6. Ca urmare a celor trei valuri masive de cutremure din oraş, apa din portul Lisabona s-a retras cu aproximativ un kilometru, lăsându-i pe supravieţuitorii înmărmuriţi să vadă fundul mării. Acest fenomen a fost urmat curând de un val tsunami cu o înălţime de aproximativ 20 de metri care a distrus aproape tot ce mai rămăsese din structura oraşului şi a înecat mii de oameni care supravieţuiseră cutremurului.

Dar holocaustul din Ziua Tuturor Sfinţilor încă nu se încheiase. După cutremur şi valuri au urmat incendiile. Luminările care ardeau în

bisericile distruse şi focurile de la bucătăriile din locuinţe, au provocat o deflagraţie care a făcut ravagii în Lisabona timp de trei zile, desăvârşind astfel, distrugerea oraşului.

Pagubele au fost estimate la aproximativ 90% din totalul construcţiilor: 18 – 20.000 de clădiri au fost transformate în ruine la sfârşitul celei de-a treia zi a calamităţii.

Dar înşiruirea cifrelor nu exprimă adevăratele pierderi reprezentate de vieţile omeneşti curmate brusc şi de numărul de clădiri avariate sau distruse complet.

Lisabona era un centru cultural important al Europei. Oraşul se mândrea cu multe biblioteci, muzee, galerii de artă şi alte comori de artă nepreţuită, documente, incunabule – cărţi tipărite înainte de 1501, adesea unicate.

Se crede că peste 250 de tablouri aparţinând unor maeştri ca Tizian, Rubens, Correggio au fost mistuite de focul care a nimicit oraşul. Numărul de cărţi rare distruse a fost de cel puţin 100.000, dacă nu chiar mai mult. O istorie în manuscris din secolul al XVI-lea aparţinând Sfântului împărat Roman Carol Quintul s-a pierdut; la fel şi hărţile desenate de mână de exploratorii portughezi. Două mănăstiri dominicane care adăposteau manuscrise iluminate (cărţi împodobite cu ornamente foarte frumoase şi litere decorative) au ars până în temelii.

Triplul asalt al cutremurului, apei şi focului a fost cumplit, de-a dreptul apocaliptic w sensul Vechiului Testament, astfel că preoţilor nu le-a trebuit mult ca să ajungă la concluzia că mânia lui Dumnezeu se dezlănţuise împotriva Lisabonei pentru că oraşul era plin de păcătoşi. Pentru a preîntâmpina pe viitor astfel de dezastre, liderii bisericeşti şi monarhia au decis să scape de păcătoşi. Au urmat imediat spânzurări şi decapitări Publice ale celor bănuiţi de încălcarea unor reguli, ca o continuare a atacurilor naturii.

1 Cel puţin 70.000 de cărţi s-au pierdut atunci când a fost distrus palatul regal şi alte 18.000 de volume atunci când s-a prăbuşit palatul marchizului de Lourical (Jay Robert, *Darkest Hours* PP-336,

338).

(Era vorba, la urma urmelor, tot de Inchiziţie.) Trebuia să existe un motiv pentru o astfel de pedeapsă cumplită şi, după cum susţinea înţelepciunea populară, de vină erau păcătoşii.

Dar cei cu mintea întreagă au prevalat şi chiar în acelaşi an, oamenii de ştiinţă, ca fizicianul englez John Mitchell, au început să studieze cutremurele a fenomen al naturii.

Lisabona a fost reconstruită. Reconstrucţia a durat zece ani, iar noua [Lisabona avea străzi mai late şi scăpase de cocioabe.

Lisabona a fost zguduită de sute de cutremure de-a lungul secolelor, dar el din 1755 a fost cel mai cumplit dezastru din toată istoria oraşului.

(Sutremurul din Erzincan, Turcia 1939

PROVINCIILE ERZINCAN, SIVAS, SAMSUN.

TURCIA

…–…l. 27 decembrie 1939

„50.000 de morţi

Vestitul cutremur de la Erzincan (cu magnitudinea 8, O) din 26 decembrie 1939 a avut multe efecte – crăpături ale suprafeţei pământului, alunecări de teren, intensităţi microseismice până la gradul 11, valuri tsunami în Marea Neagră, precum şi mari distrugeri şi pierderi de vieţi omeneşti (peste 30 – 40.000). Există descrieri foarte clare de la vremea respectivă (mai ales în ziare) în legătură cu anomaliile meteorologice din zona epicentrului – temperaturi extrem de scăzute, căderi abundente de zăpadă, vânturi îngheţate, furtuni violente. Toate aceste evenimente îngreunează foarte mult operaţiunile de salvare, în timpul zilelor următoare, în sud şi în sud-est au căzut ploi abundente care au dat naştere unor inundaţii şi înnămoliripe arii întinse din sudul, estul şi sud-estul Turciei. Aceste fenomene meteorologice adverse s-au soldat cu alte câteva mii de morţi şi mulţi răniţi, precum şi cu avarierea a numeroase clădiri şi distrugerea recoltei din vara următoare.

— Boiko Ranghelov şi Amd Bernaerts de la Institutul de

Geofizică din Bulgaria, raport pentru la cel de-al doilea Congres Balcanic de Geologie şi expoziţia acestuia.

105

Erzincan nu mai este un oraş, ci un cimitir.

— Unul dintre supravieţuitorii cutremurului de la Erzincan a 29 decembrie 1 939, Ismet Inönü, preşedintele Turciei, a venit la Erzincan ca să ia cunoştinţă de distrugerile provocate de cutremur cu două zile mai înainte.

Imediat după ei au sosit şi reprezentanţii organizaţiei Semiluna Roşie (echivalentul Crucii Roşii) şi un mare contingent al armatei turce. Preşedintele a inspectat dărâmăturile cu inima strânsă la gândul nenumăratelor vieţi omeneşti curmate şi al dezastrului din oraş. Inönü fusese în armată şi ministru de Război, participase la acţiuni pe front, dar această distrugere masivă nu semăna cu nimic din ceea ce văzuse în misiunile de luptă. Natura putea produce daune mult mai mari decât mortierele şi bombele omului, îşi spunea el, probabil, în timp ce privea rămăşiţele a ceea ce fusese cândva o aşezare clocotind de viaţă.

Dintr-odată, o femeie în vârstă purtând o rochie neagră acoperită de praf veni în fugă spre Inönü. Soldaţii lui încercară s-o oprească, dar preşedintele îi făcu semn să se apropie. Femeia plângea şi gâfâia. îl apucă de mână şi şi-o puse la piept. „*Bqfikan*! *Bqfikan*! „striga femeia. „*Benim ale ol gât*! *Nicin*? *Nicin*? „Domnule Preşedinte, domnule Preşedinte! Familia mea nu mai e! De ce? De ce?”

Preşedintele Inönü dădu neputincios din cap şi o îmbrăţişa pe femeie, încercând să-i ofere puţină alinare în marea ei durere, în timp ce stătea în mijlocul ruinelor ţinând-o în braţe pe femeia care continua să plângă, praful se ridica din ruinele cumplite ale oraşului Erzincan. Toţi membrii familiei femeii muriseră când acoperişul se prăbuşise din cauza greutăţii pietrelor şi a nisipului pe care soţul şi fiii ei le puseseră acolo ca un fel de izolaţie termică împotriva iernilor aspre din Turcia. Patul ei era lângă uşă, aşa că apucase să fugă afară, dar ceilalţi membri ai familiei nu fuseseră la fel de norocoşi.

Timp de trei ore, în dimineaţa zilei de 27 decembrie 1939, la

două zile după Crăciun, şapte cutremure succesive au şters de pe faţa pământului oraşe întregi şi au ucis zeci de mii de oameni în Turcia de nord şi de est, inclusiv în oraşele de pe malul Mării Negre.

Prima zguduitură s-a simţit la ora 2.00 noaptea şi alte şase cutremure au urmat după aceea până la ora 5.00 dimineaţa, când pământul s-a liniştit. S-a stârnit apoi un viscol, care a înrăutăţit şi mai mult soarta nefericiţilor supravieţuitori.

Erzincan a fost ras de pe faţa pământului împreună cu cei 25.000 de locuitori ai săi, cu excepţia unei clădiri şi a unui grup de cetăţeni, închisoarea a rămas în picioare, iar condamnaţii la moarte din interiorul ei au scăpat cu toţii.

Ulterior, deţinuţii au ieşit din închisoare, dar, într-un uimitor tribut de generozitate omenească, niciunul dintre ei nu a încercat să fugă. Dimpotrivă, au ajutat cu toţii la săpat şi au eliberat peste o mie de oameni de sub dărâmături. Au contribuit, de asemenea, la construirea adăposturilor împotriva frigului şi au făcut focuri, i-au apărat pe răniţi de haitele de câini înfometaţi.

S-a estimat că epicentrul cutremurului de la Erzincan s-a situat la o adâncime de aproximativ 25 kilometri. Optzeci de sate au fost complet distruse de cutremurul cu magnitudinea 8 pe scara Richter. A fost şi continuă să fie cel mai cumplit cutremur din istoria Turciei.

Interesant este faptul că la douăzeci şi patru de ore după cutremurul de la Erzincan, o secvenţă de cutremure a fost simţită în întreaga lume: Nicaragua, El Salvador, Honduras, Africa de Sud, Roma, ba chiar şi pe coasta de vest a Statelor Unite. Clădirile înalte din Los Angeles s-au clătinat, dar şocurile au fost relativ minore. Cu toate acestea, unii experţi. au considerat că forţa uriaşă a cutremurului de la Erzincan a declanşat o reacţie în lanţ de cutremure. Această teorie a fost respinsă de mai mulţi seismologi, printre care şi de renumitul William Lynch de la Universitatea Fordham.

Cutremurul din 1939 nu a marcat sfârşitul problemelor seismologice ale Turciei. Un alt cutremur major avea să lovească localitatea Izmit în 1999, ucigând 18.000 de oameni şi producând

pagube materiale în valoare de peste 40 miliarde de dolari. (Vezi capitolul 31.)

107

29

Ciuma lui Caragea, 1813

ŢARA ROMÂNEASCĂ

1813 – 1814, Până la 40.000 de morţi

…pe l*a sfârşitul lui octombrie, Caragea a putut ieşi din Constantinopol şi în ziua de Sf. Spiridon a anului 1812, el şi-a făcut intrarea în Bucureşti cu alai domnesc, călare pe „Tabla-başa”, în sunetul clopotelor, al surlelor şi tobelor. După ce a descălecat la Sfântul Spiridon cel Nou din podul Beilicului (astăzi calea Şerban Vodă), s-a dus de s-a miruit în biserica Curtea Veche, după obicei.*

Sosirea acestui domn în Bucureşti a fost semnalul unei mari calamităţi pentru ţară! Chiar în noaptea instalării sale, palatul domnesc de la Mihai-Vodă din Dealul Spirei a ars până în temelie şi Curtea Domnească a devenit Curtea arsă, până în ziua de astăzi, iar a doua zi, la 13 decembrie s-a ivit ciuma între oamenii Curţii veniţi cu Vodă de la Ţarigrad.

A fost în multe rânduri ciumă în ţară, dar analele României nu pomenesc de o boală mai grozavă decât „ciuma lui Caragea”! Niciodată acest flagel n-a făcut atâtea victime! Au murit până la 300 oameni pe zi, şi se crede că numărul morţilor în toată ţara a fost mai mare de 90.000. Contagiunea era aşa de primejdioasă, încât cel mai mic contact cu o casă molipsită ducea moartea într-o familie întreagă şi violenţa era aşa de mare, încât un om lovit de ciumă era un om mort.

— Ion Ghica, *Scrisori*

108

…f*iindcă înşine Domnia Mea am văzut pe mulţi copii şi oameni stând pe poduri, bolnavi, unii având pe trupul lor multe bube; de aceea poruncim Domnia Mea să orânduiţi a cerceta pe unii ca aceia, ce boli au şi ce bube sunt acelea şi să ni se arate.*

— Din scrisoarea lui Vodă Caragea către medicul său

J.n anul 1806, Rusia declara război Imperiului Otoman. Care este relevanţa acestui fapt pentru Ţara Românească şi pentru Ţările Române? Ei bine, teritoriul românesc a fost teatrul operaţiunilor militare din timpul conflictului dintre cele două imperii. Armata rusă, autoproclamată eliberatoare, a fost înregimentată în satele şi oraşele româneşti, iar capitala Ţării Româneşti a devenit punctul strategic şi preferat al ruşilor prin facilităţile pe care le oferea. Rechiziţionările începuseră, oamenii erau obligaţi să furnizeze provizii armatei ruse care, chipurile, urma să ne elibereze de sub tutela Imperiului Otoman. Jaful era ascuns sub o mască de onorabilitate. Numai că, odată cu foametea care începuse să bântuie localităţile devenite cartiere generale ale armatei ruseşti, spre sfârşitul primului deceniu al secolului al XIX-lea începuseră să circule zvonuri îngrozitoare despre prezenţa în zonă al celui mai terifiant flagel al lumii premoderne: ciuma, în Bulgaria şi Turcia fuseseră anunţate cazuri de îmbolnăviri de ciumă, iar armata rusă, aflată în marea ei majoritate în jurul Bucureştilor, avea nevoie din ce în ce mai acută de spitale de campanie, fără a anunţa, însă, care era motivul acestei necesităţi. Se încerca ascunderea molimei care se răspândea, deja, cu repeziciune, în rândurile soldaţilor ruşi. În martie 1809, comandantul şef al armatei ruse confirmă zvonul că peste Dunăre bânruia ciuma, dar nu spune încă nimic despre cei 5.000 de soldaţi ruşi care sufereau de o boală rămasă încă nediagnosticată, dar care, după măsurile luate de comandanţii ruşi, era în mod evident ciumă.

Domnul, împreună cu Divanul Ţării Româneşti, hotărăşte ca graniţele ţării să fie „securizate", astfel încât să se supravegheze traficul de persoane dinspre ţările afectate: Bulgaria şi Turcia. Aşadar, se instituie carantina, astfel încât fiecare persoană care ar fi vrut să intre în ţară trebuia să fie întâi cercetată, în „lazarete" special concepute pentru cei atinşi de molimă, „să se vază de este sănătos şi să se afume, să se aerisească şi când se va slobozi să vie, de va avea trebuinţă aici în ţară, iar până nu se va face urmarea aceasta cu paza

lazaretului, să nu se amestece nimeni cu dânşii..."

În această vreme, soldaţii ruşi continuau să se îmbolnăvească alarmant, iar primele semne de ciumă încep să apară şi printre civilii bucureşteni. Cum încă nu se ştiau cu certitudine simptomele, se întocmeşte o Comisie de medici care să cerceteze dacă boala devastatoare ce se prefigura este ciumă sau tifos. Iar soldaţii ruşi continuau să moară pe capete, într-un raport precizându-se că într-un singur an 1808 – 1809 au ftiurit 17.000 de oameni „de dizenterie şi febre epidemice...", fără a se specifica despre ce fel de epidemii este vorba. Şi totuşi, până la pacea încheiată între turci şi la Bucureşti, prin care Moldova pierde Basarabia în favoarea Rusiei, molima a ravagii numai printre soldaţii ruşi. Spre sfârşitul anului 1812, în toată Ţara

109

La l o decembrie 1812, ciuma izbucneşte cu furie în Teleorman. Autorităţile de aici sunt îngrozite de numărul morţilor, cărora cioclii din regiune nu le puteau face faţă, încât apelează la autorităţile de la Bucureşti cu rugămintea de a li se trimite un număr suplimentar de cioclii. Răspunsul Bucureştiului este o ameninţare cum că dacă nu reuşesc să se descurce cu ce au la îndemână, „nu veţi avea cuvânt de îndreptare...", adică nu vor putea scăpa nepedepsiţi. Molima se întinde însă şi în Moldova unde domnea, de curând, venit odată cu Caragea, Vodă Callimachi. În urma ameninţării ciumei, ruşii închid frontiera de peste Prut, dar se pare că adevăratul motiv era împiedicarea circulaţiei între cele două regiuni surori. Acest raţionament este lansat de Foraetti, consulul francez la Iaşi, care crede că ameninţarea ciumei poate fi îndepărtată prin venirea iernii ce va aduce şi îngheţul, care ar împiedica, credea consulul, extinderea bolii.

În Ţara Românească, proaspătul principe, Ioan Caragea, stabileşte un fel de Direcţie sanitară, Epistatul special al lazaretelor, în fruntea căruia îl numeşte pe Postelnicul Costache Şuţu, centralizând astfel informaţiile privitoare la potenţialele cazuri de ciumă.

La 6 mai 1813, domnitorul începe să simtă apropierea ciumei, vede cu ochii săi oameni plini de bube, şi cere ca medicii să cerceteze

cazurile suspecte, pentru a da un verdict, în acest răstimp, graniţele sunt păzite de soldaţi, iar carantina este obligatorie, intrarea în ţară neputându-se face în alte condiţii, decât sub ameninţarea pedepsei capitale. Se întrerupe orice comunicaţie cu Turcia, paza sanitară şi militară este drastică, şi cu toate acestea, la 11 iunie, ciuma apare în jurul mănăstirii Văcăreşti. Se interzice circulaţia înspre şi dinspre Văcăreşti, numindu-se 13 oameni care să stea de pază pentru ca nimeni să nu treacă fraudulos bariera. Se iau în evidenţă toţi cerşetorii din Bucureşti şi este numit un al doilea Epistat, banul Radu Golescu, pentru a supraveghea acţiunile sanitare şi măsurile dictate de domnitor împreună cu Postelnicul Şuţu.

Oficial, epidemia de ciumă a fost recunoscută la 4 iulie 1813, când se închid toate barierele oraşului, rămânând funcţionale numai 8, şi când se numesc epistaţii de mahalale, care erau obligaţi ca împreună cu preotul şi cu vătăşelul mahalalei să intre din casă în casă şi să cerceteze dacă sunt bolnavi care prezintă simptomele ciumei. Bolnavii erau duşi cu carele cu boi, la Dudeşti, unde era lazaretul. Ca

110

măsură de protecţie, la cele 8 puncte de intrare în oraş se va construi câte o poartă păzită.

De la Domnie sunt emise o serie de nizamuri pe care telalii sunt puşi să le citească ne la răspântiile oraşului, în care oamenilor li se spune cum să se ferească de boală. Unul dintre aceste nizamuri a fost însoţit, la cererea expresă a lui Vodă Caragea, de un înfiorător blestem al mitropolitului care să se abată asupra celor care nu respectau instrucţiunile. Principalele modalităţi de evitare a îmbolnăvirii de groaznica maladie erau: afumarea obiectelor şi a persoanelor, spălarea mai frecventă a hainelor şi a trupului, curăţenia desăvârşită a ogrăzii şi a casei. Toţi preoţii parohiilor sunt îndemnaţi de Domn să ceară îndurare de la Cel de Sus, făcând slujbe şi molitfe pentru îndepărtarea ciumei.

Dar Dumnezeu nu a putut interveni în derularea bolii. Totul depindea de oameni, iar oamenii erau îngroziţi de priveliştile

înfiorătoare: cadavre împrăştiate pe drumuri, pe care nimeni nu le îngropa, şi care, în cele din urmă, deveneau hrana câinilor rămaşi fără stăpân, cioclii care îi jefuiau pe cei morţi şi pe cei muribunzi deopotrivă, batjocorind fără milă trupurile tinerelor lovite de boala necruţătoare şi trăgând să moară. La flagelul bolii se adăuga sălbăticia cioclilor, plătiţi de stăpânire tocmai pentru a fi instrumentul de control al bolii. Despre cruzimea multora dintre aceştia, Ion Ghica scria: „Spaima intrase în toate inimele şi făcuse să dispară orice simţământ de iubire şi devotament. Muma îşi părăsea copiii şi dădea bărbatul pe mâinile cioclilor, nişte oameni fără cuget şi fără frică de Dumnezeu. Toţi beţivii, toţi destrămaţii îşi atârnau un şervet roş de gât, se urcau într-un car cu boi şi porneau pe hoţie din casă în casă, din curte în curte. Ei se introduceau ziua şi noaptea prin locuinţele oamenilor şi puneau mâna pe ce găseau, luau bani, argintării, ceasornice, scule, şaluri etc., fără ca nimeni să îndrăznească a li se împotrivi. Fugea lumea de dânşii ca de moarte, căci ei luau pe bolnavi sau pe morţi în spinare, îi trânteau în car, claie peste grămadă şi plecau cu carul plin spre Dudeşti sau spre Cioplea, unde erau ordiile ciumaţilor. Se încreţea carnea pe trup auzindu-se grozăviile şi cruzimele făcute de aceşti tâlhari asupra bieţilor creştini căzuţi în ghearele lor. Rareori bolnavul ajungea cu viaţă la câmpul ciumaţilor. De multe ori o măciucă peste cap făcea într-o clipă ceea ce reuşea să facă boala în 2 – 3 zile! Şi poate că acei ucişi astfel erau mai Puţin de plâns decât ceilalţi, căci mai mult erau de jale acei aruncaţi de vii în câmp, fără aşternut şi fără acoperământ pe pământul ud şi îngheţat. Cale de jumătate de ceas se auzeau ţipetele şi vaietele nenorociţilor din câmpul Dudeştilor!…”

Deşi se interziseseră adunările de oameni, târgurile, circulaţia liberă şi se impuseseră măsuri drastice vânzătorilor şi cumpărătorilor, deşi fuseseră scoase din °raş cu forţa şatrele de ţigani, ciuma a continuat să facă victime pe parcursul unui an

111

p.

Întreg. În ciuda faptului că oamenii au obţinut de la Vodă

permisiunea de a pleca din oraş pentru a se stabili temporar în jurul acestuia, sperând că astfel vor scăpa de boală, se poate ca ei să fi răspândit ciuma şi în satele din jurul Bucureştilor, căci controalele impuse de Vodă erau făcute în silă, fără conştiinţa importanţei lor. Până şi medicii fugiseră din oraş, ceea ce l-a determinat pe Caragea să le taie salariile plătite de vistierie.

La un an de la dezlănţuirea molimei, încet-încet, lucrurile au reintrat pe făgaşul normal, cel puţin în Bucureşti, unde ciuma începea să dea înapoi. Activităţile zilnice şi-au reluat cursul, însă satele din jurul Bucureştilor au început să fie bântuite, la rândul lor, de boala mortală. Deja trecut printr-o experienţă de coşmar cu ciuma bucureşteană, Vodă le trimite ordine precise şi eficiente. *Ispravnicii nu trebuie decât să le urmeze întocmai*, *altfel vor fi ţinuţi vinovaţi de suferinţele şi pagubele produse oamenilor din judeţele lor*, *dând socoteală în faţa lui Vodă însuşi*.

Se pare că această ciumă, cunoscută sub denumirea de „Ciuma lui Caragea", a făcut cele mai multe victime dintre toate molimele care au bântuit ţările române. Un cronicar al vremurilor susţine că au murit peste 90.000 de oameni într-un an de zile. Noi credem că au fost în jur de 40.000 de morţi într-un an de zile în întreaga Ţară Românească. Dar această ciumă a continuat să bântuie meleagurile româneşti mult spre jumătatea secolului al XIX-lea, stingându-se cu desăvârşire de-abia în anul 1830.

112
Verlaten tattg
K
Insula înainte de 26/8/1883
Krakatoa
Erupţia Muntelui Krakatoa
INSULA KRAKATOA, STRÂMTOAREA SUNDA, INDONEZIA
f 26 – 27 august 1883
36 417 de morţi
Dintr-odată am văzut un val gigantic de o înălţime impresionantă

care înainta dinspre mal cu o viteză considerabilă. Imediat echipajul a mărit presiunea şi a reuşit, în cele din urmă, să se aşeze cu faţa spre val. O clipă mai târziu, plini de spaimă, am fost ridicaţi în sus cu o repeziciune ameţitoare. Vasul a făcut o săritură cumplită şi în clipa imediat următoare am fost convinşi cu toţii că ne-am prăbuşit în abis.

— N. van Sandick, inginer pe vasul *London*, care a supravieţuit valului tsunami provocat de vulcanul Krakatoa v-ît de puternic a fost zgomotul produs de erupţia vulcanului Krakatoa, despre care se spune că a depăşit oricare alt zgomot auzit vreodată în istoria omenească? Dacă în Los Angeles, California, s-ar produce o explozie de Magnitudinea celei a vulcanului Krakatoa, ea ar putea fi auzită în New Haven, Connecticut.

113

— Alte dezastre naturale au cules un tribut al morţii mai mare decât Krakatoa, dar erupţia acestei insule vulcanice la sfârşitul lui august 1883 este o panoplie de superlative geografice incredibile. Puterea uriaşă a erupţiei vulcanului Krakatoa ilustrează în mod dramatic forţele colosale ale naturii în comparaţie cu puterea omului care este de-a dreptul minusculă. Se spune că putem distruge, teoretic, planeta cu toate armele nucleare pe care le avem în diverse ţări, dar nu am creat niciodată o arma care să aibă măcar pe departe puterea de erupţie a vulcanului Krakatoa.

Krakatoase află în Strâmtoarea Sunda, între insulele indoneziene Java şi Sumatra. De-a lungul istoriei, insula nu a fost locuită, deşi au existat vizitatori frecvenţi în insula vulcanică.

Prima erupţie înregistrată a vulcanului Krakatoa s-a produs în 1680. Apoi vulcanul a rămas tăcut timp de două sute de ani, până la începutul lui mai 1883 când s-a declanşat un nou ciclu de erupţii. Locuitorii din insulele învecinate, Java şi Sumatra, au considerat că erupţiile nu sunt alarmante. Unii oameni au vizitat chiar insula şi s-au urcat până în vârful vulcanului ca să privească în interiorul deschiderii uriaşe. Nimeni nu a evacuat populaţia, iar oamenii şi-au văzut de treburile lor.

Vara a trecut.

Şi apoi, în miezul zilei de duminică, 26 august 1883, Krakatoa a izbucnit într-o serie de explozii enorme. Oamenii din apropiere auzeau erupţiile, iar cenuşa şi lava au început să plouă peste casele şi vasele din Strâmtoarea Sunda.

Toate acestea au continuat timp de douăzeci şi patra de ore până în ziua următoare, când s-au produs patra explozii enorme. Cea mai puternică a avut i loc în jurul orei zece dimineaţa şi a şocat literalmente omenirea. Această explozie i-a trezit din somn pe oamenii din Australia de sud, aflată la o distanţă de peste 4.000 de kilometri.

Unda de şoc a exploziei de la Krakatoa a înconjurat pământul de şapte ori cu o viteză de 1.000 kilometri pe oră de trei ori într-o direcţie, de patru ori în iirecţie opusă.

Norul de cenuşă eliberat de Krakatoa s-a ridicat în aer până la o înălţime le 75 de kilometri şi praful vulcanului a înconjurat pământul de mai multe ori, iepunându-se aproape peste tot pe suprafaţa planetei. Praful a fost atât de des, încât în Strâmtoarea Sunda s-a lăsat întunericul vreme de două zile.

Krakatoa a provocat şi erupţia altor şapte vulcani mai mici de pe insulă şi Căldura combinată de la aceste explozii a făcut să crească temperatura oceanului iconjurător cu şaizeci de grade, în plus, un strat de spumă vulcanică ponce [u grosimea de un metru a acoperit apele pe o rază de câteva mile în jurul isulelor Java şi Sumatra. Erupţia a provocat şi un val tsunami, care a distrus ce a întâlnit în cale şi a fost simţit până la Capul Horn, în America de Sud.

Valurile tsunami provocate de Krakatoa şi care aveau o înălţime de 30 – 40

Înetri, au înghiţit aproximativ 300 de sate de pe coastă şi porturi, şi au ucis peste 36.000 de oameni, care au murit fie înecaţi, fie zdrobiţi mortal sub casele prăbuşite peste ei. Foarte puţini oameni au murit acoperiţi de lavă sau din cauza undelor de şoc. Valul tsunami provocat de Krakatoa a fost principalul ucigaş şi a fost atât de puternic, încât s-a simţit până pe coasta de vest a Statelor

Unite.

Exploziile au scufundat o porţiune din coasta insulei cu o suprafaţă de 75 de kilometri pătraţi şi mai multe insule mici din Strâmtoarea Sunda.

Vasul olandez de luptă *Berow*, ancorat în portul Telok Betong din Sumatra a fost ridicat de valul tsunami al lui Krakatoa, transportat prin aer şi aruncat la mai mult de o milă în interiorul ţărmului, într-o pădure din Sumatra. Nenumărate alte vase din toată Indonezia au fost mai puţin norocoase. Cele mai multe dintre ele s-au scufundat şi nu au mai fost recuperate niciodată.

Krakatoa a trimis 10 kilometri cubi de resturi în atmosferă, şi pietrişul mărunt expulzat de el a rămas în aer doi ani întregi. Aceasta a făcut ca la *amiază* soarele să fie albastru în America de Sud şi verde la apus, în Hawaii, timp de câteva luni de zile.

Praful a creat de asemenea apusuri de soare spectaculoase în nenumărate părţi ale lumii, câteva luni bune după explozie. Unele dintre ele semănau cu nişte incendii uriaşe în depărtări.

Două luni mai târziu, în octombrie 1883, mulţi oameni din New Haven, Connecticut, au chemat pompierii pentru că li se părea că apusul de soare era un incendiu scăpat de sub control. Astfel de apusuri au fost semnalate în multe alte zone de pe coasta de est a Statelor Unite.

În cele din urmă, Krakatoa s-a scufundat în mare, cu puterile istovite şi focul stins, în locul lui acum se află Anak Krakatoa („Copilul lui Krakatoa"), o mică insulă vulcanică ce a avut o erupţie modestă în 1928 şi continuă să erupă periodic. Dar este puţin probabil ca Anak să ajungă vreodată la puterea de cataclism a lui Krakatoa. O erupţie de aceeaşi magnitudine, ba chiar mai puternică decât aceasta este posibilă oriunde pe pământ, dar, deocamdată.

Krakatoa deţine recordul ca cea mai puternică erupţie vulcanică a tuturor timpurilor.

Cutremurul din Izmit, Turcia 1999

Izmii; Turcia

17 august 1999

30 – 40.000 de morţi1

Pagube materiale în valoare de 40 de miliarde de dolari2

Era ca şi când ceva ne-ar fi apucat pe dedesubt, ne-ar fi întors cu susul în jos şi acum ne scutura zdravăn. Apoi casa a început să se mişte încontinuu, dintr-o parte în alta. Şi, în timp ce se petreceau toate acestea, se auzeau nişte zgomote cumplite, ieşind din adâncurilepământului. Iar când mişcarea i *încetă, se auzi zgomotul înfiorător al unei clădiri care se prăbuşea. Ţipete,* \, *zgomot de g*eam *spart. Casa noastră era îngropată într-o linişte profundă*… În î*ntunericul negru ca smoala nu-*mi *mai simţeam picioarele. Ti*mp *de* două *zile am* dor*mit în stradă.*

— Pinar Onuk3, supravieţuitor al cutremurului de la Izmit

1 Numărul iniţial de morţi provocate de acest cutremur a fost de aproximativ 20.000, dar mările neoficiale plasează numărul morţilor între 30 – 40.000 de oameni.

2 Această cifră include aproximativ 7 miliarde de dolari reprezentând pagube provocate prietăţii, iar restul sunt daune economice şi impactul cauzat de cutremur.

3 Lee Davis, *Natural Disasters*, p.89.

A-a Golcuk, în Turcia, clădirile noi s-au prăbuşit cu zgomot, omorându-i pe cei din interiorul lor şi lăsând zona plină de mormane de cadavre şi moloz. Dar uriaşa moschee a oraşului, construită cu secole în urmă, a rămas în picioare şi a suferit numai avarii minime.

La ora 3.01 dimineaţa, ora locală, un cutremur cu magnitudinea de 7, 4 a lovit Izmitul, oraş din Turcia, situat pe falia Anatoliei de nord (o falie foarte asemănătoare din punct de vedere geografic cu falia San Andreas din California), provocând distrugeri masive şi uriaşe pierderi de vieţi omeneşti.

La un an după cutremur, zeci de mii de oameni continuau să locuiască în oraşe de corturi. Străzile arătau ca nişte câmpuri de luptă, cu numeroase clădiri distruse sau avariate rămase neatinse, aşa cum fuseseră în august 1999. Mulţi dintre supravieţuitori încă se mai

temeau să locuiască în case solide după ce văzuseră că trei sferturi dintre imobilele din zonă se prăbuşiseră, ucigându-i pe toţi cei dinăuntru.

Cutremurul s-a simţit la o distanţă de peste 300 de kilometri, iar daunele estimate şi numărul de morţi au fost uriaşe, întrucât epicentrul lui a fost în Izmit, a afectat una dintre cele mai populate şi mai industrializate zone ale Turciei.

Cel puţin 20.000 de oameni au murit instantaneu în timpul cutremurului, cei mai mulţi dintre ei striviţi în paturile lor atunci când casele s-au prăbuşit peste ei. Aproximativ 50.000 de oameni au fost răniţi grav şi tributul morţii avea să mai crească până la aproximativ 30 – 40.000 de victime, *întreaga ţară* a rămas fără curent electric în timpul cutremurului. O rafinărie de petrol, care furniza o treime din petrolul necesar Turciei, a luat foc şi a trebuit să fie închisă timp de mai multe săptămâni. Oamenii au fost evacuaţi pe o rază de aproximativ 4, 5 kilometri. Aproximativ 600.000 de oameni au rămas fără adăpost din cauza cutremurului şi jumătate din ei au ajuns să trăiască pe străzi. Se crede că populaţia afectată a fost în număr de aproape 15 milioane şi 10% din economia Turciei a suferit consecinţele cutremurului.

Cel puţin 20.000 de clădiri s-au prăbuşit în timpul cutremurului şi, ceea ce este cel mai îngrijorător, majoritatea structurilor distruse au fost construite cu numai câţiva ani înainte de cutremur.

Cum e posibil ca nişte clădiri nou-nouţe – construite probabil în conformitate cu norme mult mai stricte decât vechile structuri – să se prăbuşească atât de uşor? Codul de construcţie din Turcia este o adaptare a Codului Uniform de Construcţie din California, care impune anumite specificaţii clare pentru rezistenţă antiseismică. Dacă Turcia a folosit standardele de construcţie din California, de ce nu au rezistat clădirile la cutremur, aşa cum era de aşteptat?

O investigaţie efectuată de grupul de construcţii EQE International după cutremurul de la Izmit a scos la iveală răspunsuri alarmante la aceste întrebări. Cele mai multe dintre clădirile construite

în anii de dinaintea cutremurului, aparent după proiecte realizate în conformitate cu codul California, nu au fost construite, de fapt, ţinând cont de aceste standarde.

Iată ce susţine raportul EQE:

Cele mai multe dintre clădiri nu au respectat cerinţele proiectului codului, incluzând detalii care nu rezistă la cutremur. Avem în vedere armăturile de oţel verticale şi orizontale inadecvate şi folosirea pe scară largă a oţelului moale pentru armare.

t

EQE a mai constatat că inginerii proiectanţi nu au inspectat niciodată construcţiile ca să se asigure că specificaţiile din plan erau respectate de constructor. Inginerul proiectant lucra direct pentru constructor, astfel încât nu a existat niciun fel de supervizare independentă în cazul celor mai multe clădiri. Adesea s-au utilizat materiale de calitate inferioară, calificarea meseriaşilor a fost necorespunzătoare şi s-a prestat o muncă de mântuială. Peter Yanev, inginer consultant citat la CNN.com, a descris construcţiile din zonă ca „absolut inadecvate".2

Reacţia guvernului turc la cutremur a fost, de asemenea, necorespunzătoare, remierul turc Bulentecevit, încercând să justifice incapacitatea vizibilă a guvernului; au de a face faţă unei crize de asemenea amploare, i-a spus lui Jerrold Kessel de la CNN: „Gestionarea unei astfel de crize ar fi o sarcină dificilă pentru orice ţară din urne. Aceasta nu s-a limitat la un oraş, la o provincie, ci este vorba de o zonă foarte întinsă. Telecomunicaţiile au fost complet întrerupte timp de cel puţin două zile în trei provincii afectate în cea mai mare măsură. Şi transporturile din Turcia au fost >erturbate ca urmare a distrugerii podurilor, drumurilor şi şoselelor". 3

În ceea ce priveşte afirmaţia potrivit căreia clădirile au fost construite cu materiale le calitate inferioară şi cu nerespectarea codului de construcţie, Ecevit a recunoscut la „S-au făcut anumite greşeli", dar că guvernul turc „le va îndrepta".4

Aşa cum se întunplă în cazul tuturor dezastrelor produse în

zone urbane, pericolul >olilor a devenit iminent. Echipele de salvare şi personalul medical erau îngrijorate e perspectiva izbucnirii unor boli curente după astfel de dezastre: holeră, tifos, neumonie, precum şi diverse probleme provocate de deshidratare şi de lipsa de

1 Izmit, Turkey Earthquake of August 17, 1999. An EQE Briefmg, 1999.

2 „Rescues bring flash of hope amici grim toţi of Turkey quake", www.com… August 20.

3 Liderul turc recunoaşte greşelile în reacţia la cutremur, www.cnn.com. 24 august 1999.

4 *Ibidem*.

mâncare. Trupurile în descompunere zăceau peste tot şi muncitorii împrăştiau var şi substanţe dezinfectante pe străzi, trotuare şi peste moloz. Din nefericire, după cutremur au urmat ploi care au spălat toate substanţele chimice, iar autorităţile se temeau că apa de ploaie care spăla cadavrele ar putea contamina pânza de apă freatică.

Izmitul continuă să se refacă, deşi pagubele provocate de cutremur mai sunt încă vizibile şi au fost sporite de un alt cutremur produs în aceeaşi zonă, în noiembrie, acelaşi an.

Falia din Anatolia de nord continuă să stârnească îngrijorare. Rămâne de văzut dacă Moscheea Golcuk va mai rămâne în picioare şi după următorul mare cutremur.

Marele Uragan din 1780

INSULELE WIND WARD ŞI LEEWARD DIN CARAIBE, JAMAICA ŞI PUERTO RICO

1 – 12 octombrie 1780 28 – 30.000 de morţi

Dacă nu aş fi văzut cu ochii mei, nimic nu m-ar fi putut face să cred aşa ceva. Au pierit peste şase mii de persoane şi toate locuinţele sunt în totalitate distruse… într*eaga ţar*ă *est*e *un câm*p *de* ru*in*e *şi* c*ea mai fru*m*oasă ins*ulă *din lum*e *are înfăţişarea unu*i *ţin*u*t trecut pri*n *foc şi* s*abie, at*ât *de* în*grozitor şi* de a*men*i*nţător în*c*ât nu* p*ot să* g*ăses*c *cuvinte ca s*ă-l *descriu.*

— Amiralul George Rodney, însemnări în jurnalul său despre ravagiile uraganului din Barbados.

l tu a existat niciodată un uragan mai cumplit decât Marele Uragan din Caraibe.

În insulele Windward şi Leeward, un număr de 22.000 de persoane şi-au pierdut viaţa. Pe lângă acest cumplit tribut al morţii, mii de marinari au dispărut atunci când vasele lipsite de apărare ancorate în largul coastei au fost lovite de puterea furtunii.

Asupra zonei Caraibelor s-a abătut cel mai înfricoşător uragan cunoscut vreodată în istoria omenirii în timpul Revoluţiei Americane, cu un an înainte

120

de lupta de la Yorktown. Acesta s-a format în jurul Capului Verde, în largul coastelor Senegalului din Africa şi s-a deplasat lent spre vest, acumulând umezeală, întărindu-şi forţele şi crescând în dimensiuni, până când a lovit insula Barbados în ziua de 10 octombrie 1780.

Uraganul a produs distrugeri uriaşe şi pierderi imense de vieţi omeneşti în această insulă mică, scăldată în soare, făcând una cu pământul aproximativ toate clădirile şi ucigând 6.000 de oameni. S-a deplasat apoi către St. Lucia, dar nu înainte de a lovi flota britanică ancorată în largul coastelor ei şi ucigând 6.000 de marinari. Apoi a devastat şi insula. De aici s-a deplasat în Martinica, unde a ucis aproximativ 9.000 de oameni şi a distrus o altă flotă navală, care consta din 40 de vase franceze. Peste 4.000 de marinari francezi au murit în timpul uraganului.

Apoi furtuna şi-a continuat drumul fără odihnă prin insulele Windward, Leeward decimând Dominica, Guadelupe şi St. Eustatiu, unde a ucis peste 9.000 de persoane.

Virând uşor spre sud-vest, uraganul s-a îndreptat apoi direct către Jamaica, unde a distrus clădirile şi a măturat recoltele, ceea ce a avut drept rezultat moartea unui mare număr de sclavi pentru care nu au putut fi importate grâne, din cauza restricţiilor navale impuse de

Războiul revoluţionar.

Interesant de remarcat este şi faptul că, mai înainte cu o săptămână ca Marele Uragan să lovească Jamaica, insula a fost devastată de un val uriaş, care a produs pagube serioase în portul Savanna-la-Mar de pe coasta de vest, omorând aproximativ 300 de persoane.

Guvernatorul Jamaicăi, colonelul John Dalling, descrie daunele provocate în Savanna-la-Mar în raportul său oficial către Londra:

Cerul s-a acoperit brusc de nori şi a urmat apoi, aproape imediat, o ridicare neobişnuită a nivelului mării, în timp ce nefericiţii locuitori ai localităţii Savanna-la-Mar observau acest fenomen extraordinar, marea s-a repezit pe neaşteptate asupra oraşului şi, în retragerea ei, a măturat totul în cale, fără să lase după trecerea ei nicio urmă de oameni, animale sau case.1

Dar forţele naturii încă nu-şi încheiaseră socotelile cu Jamaica şi, o săptămână mai târziu, asupra insulei s-a abătut Marele Uuragan. Acesta s-a îndreptat apoi spre nord şi a lovit Puerto Rico, unde a scufundat o altă flotă, de astă dată armata spaniolă, omorând cel puţin 2000 de marinari.

„Un spasm general al Naturii".

Reproducem în continuare un fragment dintr-o scrisoare a gen. – mr. Vaughn, comandantul forţelor navale britanice, ancorate în Insulele Leeward, către regele George al III-lea.

Jamaica Gleaner, 17 august 2001.

30 octombrie 1780

Sunt foarte îngrijorat că trebuie s-o informez pe Maiestatea voastră că această insulă a fost aproape în întregime distrusă de un uragan foarte violent, care s-a declanşat în ziua de marţi, ora 10, pe neaşteptate. Furtuna a continuat aproape fără încetare timp de aproximativ patruzeci şi opt de ore. îmi este imposibil să descriu în cuvinte furtuna. Este suficient să spun că numai puţine familii au scăpat de distrugerea generală şi nu cred că au mai rămas în picioare nici măcar zece case în toată insula. Abia dacă mai există o casă în

Bridgetown. Familii întregi au fost îngropate în ruinele propriilor locuinţe şi mulţi dintre cei care au încercat să se salveze au fost mutilaţi şi sfârtecaţi. Parcă se produsese un spasm general al naturii după care a urmat distrugerea generală. Chiar şi cele mai sumbre culori ar fi insuficiente pentru a reda nenorocirile locuitorilor: pe de o parte, pământul acoperit cu trupuri încâlcite între ele, pe de altă parte, familii respectabile rătăcind printre ruine, căutând adăpost şi mâncare. Pe scurt, imaginaţia este prea slabă pentru a-şi forma fie şi o idee vagă despre ororile acestor scene de coşmar.1

Marele Uragan din 1780 a secerat cel mai mare număr de vieţi omeneşti dintre toate uraganele care au lovit o zonă populată şi este foarte posibil ca recordul său să reziste în timp. Astăzi, ştim nu numai unde va ajunge un uragan, dar şi când. Aceasta ne permite să ne pregătim (să stocăm alimente, lumânări, apă, să ne blocăm ferestrele) şi, când se consideră că un uragan este extrem de periculos, să se ia decizia evacuării populaţiei, în 1780, semnalul furtunii l-au reprezentat primele rafale de vânt şi, apoi, primele picături de ploaie, în momentul în care oamenii şi-au dat seama de primejdie, era mult prea târziu.

Astăzi, valoarea pagubelor materiale produse de un uragan puternic este mult mai mare decât cea din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, dar, din fericire, tributul de morţi reprezintă doar o mică fracţiune din ceea ce era atunci când nu puteam prevedea un uragan de felul celui din 1780.

PatrickJ. *Fitzpatiick*, *Natural Disasters*: *Hurricanes*, pp. 154 – 155.

Valul tsunami japonez din 1896

COASTA DE NORD-EST A INSULEI HONSHU, JAPONIA

15 iunie 1896 peste 28.000 de morţi

Rănile suferite de supravieţuitori şi care pot fi văzute pe corpurile morţilor sunt de-a dreptul şocante. În unele cazuri, carnea a fost sfâşiată în bucăţele, scoţând la iveală oasele de dedesubt; în altele, ochii au fost smulşi din orbite; uneori trunchiurile par răsucite de forţe care au

acţionat în direcţii opuse; *în alte cazuri*, *victima arată de parcă ar fi fost aruncată în apă clocotită şi aproape toate trupurile au pete roşii ca şi când le-ar fi marcat cineva cu fierul înroşit*.

,.

— Corespondent anonim raportând despre distrugerile din Japonia provocate de valul tsunami din 1896.

—…? y?

Oătrânul soldat ştia: vechiul duşman se întorsese.

Îşi ţinu răsuflarea ca să asculte ceea ce identifică imediat drept zgomotul asurzitor al focurilor de armă. Iubita lui Japonie natală era din nou invadată dinspre mare. Cele mai cumplite temeri ale lui se adevereau şi ştia ce are de

1 Jay Robert Nash, *Darkest Hours*, pp. 284 – 285.

123

racut. t; ra injoc onoarea lui, iar respectul pentru strămoşi îi impunea să-şi îndeplinească obligaţiile pe care i le rezervase destinul.

Bătrânul soldat îşi prinse la brâu pumnalul de războinic înroşit de sânge. Apoi îşi fixă teaca lungă, gravată, care îi adăpostea *katana*, sabia; rosti o scurtă rugăciune către tatăl lui şi către tatăl tatălui lui şi părăsi coliba mică de pe dealul de deasupra plajei, unde trăise atâţia ani. Nu avea să-şi mai vadă niciodată umila locuinţă.

Înaintând cu grijă printre copacii de deasupra plajei, auzea bubuitul tunurilor inamice. Pe măsură ce se apropia de ţărm, simţea în nări mirosul sărat al mării şi îşi mobiliza forţele pentru luptă, îşi scoase sabia, o apucă cu ambele mâini aşa cum fusese învăţat încă de când era copil şi începu apoi să alerge în josul pantei care ducea spre mare.

Se aştepta să le iasă în întâmpinare soldaţilor invadatori şi, deşi ştia că poate fi ucis, îşi plănuise să omoare el, mai întâi, cât putea mai mulţi.

Scoase un strigăt ascuţit de luptă, flutură sabia lungă de oţel deasupra capului şi se repezi în fugă pe ţărm.

Dar bătrânul soldat se opri la câţiva metri de apă, uluit de ceea ce vedea. Nu erau niciun fel de vase şi nici soldaţi inamici în bărci lungi

care să vâslească spre ţărm. În schimb, un zid uriaş de apă de treizeci de metri înălţime se năpustea spre el. De aici venea zgomotul acela ca de tunet, înţelese el, cu o clipă înainte ca valul să-l strivească sub el, împreună cu acest ultim gând din viaţa lui.

După ce valul tsunami se retrase, coasta şi apele se liniştiră, o echipă de salvare îl găsi pe bătrân pe un deal, la aproximativ 7 kilometri de ţărm.

Zăcea pe o parte, cu preţioasa lui sabie înfiptă în trup. Vârful ascuţit îi ieşea prin spate, mânerul ornamentat stătea înfipt în stomac. Valul tsunami mulsese sabia din mâinile soldatului, îl străpunsese cu ea şi apoi îl aruncase la rământ.

Bătrânul luptător avusese dreptate: în clipa în care plecase din coliba lui, ornise în întâmpinarea ultimului său duşman.

Valul tsunami din 1896, din Japonia, a umplut Golful Honshū cu atât de iulie cadavre, încât vasele nu mai puteau naviga printre ele. Când a lovit coasta; nord-est a Japoniei, valul avea peste 450 kilometri lăţime şi aproape) metri înălţime înaintând peste 150 kilometri pe uscat. (La zece ore şi jumătate apă ce a lovit Honshū, valul tsunami a fost înregistrat de detectoarele seismice n San Francisco, California.)

Valul s-a abătut asupra oraşelor şi satelor de pe coastă pe la începutul rii, cam pe la ora 8.30. În 1896, sătenii din Japonia se duceau la culcare irte devreme, astfel că mulţi dintre cei condamnaţi dormeau în paturile lor. sale lor, cu ei cu tot, au fost măturate de mare într-o clipă. Din fericire, mulţi au murit instantaneu, atunci când uriaşa cantitate de apă a căzut peste ei. Şi poate că a fost o mângâiere pentru sufletele lor că familii întregi au murit împreună, în acelaşi timp. Mulţi dintre cei care au căzut victime furiei apelor au fost zdrobiţi şi apoi omorâţi de clădirile prăbuşite, sau au fost sfârtecaţi şi străpunşi de resturile care ţâşneau din apă cu o viteză de peste şapte sute de kilometri pe oră.

Cu toate acestea, majoritatea celor ucişi s-au aflat pe ţărm în momentul producerii valului. Zeci de mii de oameni se adunaseră la marginea apei pentru tradiţionala „Sărbătoare a băiatului". Potrivit

declaraţiilor celor care au supravieţuit distrugerilor, mulţi dintre participanţii la festival au auzit bubuiturile şi au simţit cutremurul care a precedat valul. Dar japonezii sunt atât de obişnuiţi cu cutremurele, încât nimeni nu a luat în serios situaţia, şi festivităţile nu s-au anulat, în Japonia se produseseră mii de cutremure în ultimele sute de ani şi numai câteva dintre ele fuseseră însoţite de valuri gigantice.

Se estimează că peste 20.000 din cei 28.000 de oameni care au murit, în ziua aceea, erau participanţi la „Sărbătoarea băiatului".

Valul tsunami a provocat distrugeri catastrofale oraşelor Miyako, Kamaishi, Kesennuma şi Ishinomaki din Honshū. Aşa cum se întâmplă întotdeauna după un dezastru de asemenea proporţii, bolile şi rănile au doborât mult mai mulţi oameni decât ucisese apa la început. Unele sate mai mici au fost rase de pe faţa pământului.

Satul Hongo a pierdut 142 de persoane din populaţia sa de 150 de oameni. Au supravieţuit opt bărbaţi. Când a lovit valul, aceştia erau ascunşi într-un mic templu de pe versantul dealului şi jucau vechiul joc japonez Go, în care obiectivul este să îndepărtezi piesele adversarului, folosind un plasament strategic al pieselor albe şi negre.

Aceşti opt bărbaţi au avut sentimentul să zeii jucau propriul lor joc de Go şi îi plasaseră strategic într-un templu, când a venit monstrul de apă.

Erupţia Muntelui Vezuviu din anul 79

LA SUD DE NEAPOLE, ITALIA

24 august 79 20.000 de morţi

Norul se ridica de pe un munte – de la asemenea distanţă nu ne dădeam seama de pe care munte, dar după aceea am aflat că era Vezuviu. Cel mai bine îl pot descrie dacă îl compar cu un pin. Creştea spre cer ca un „trunchi" foarte lung din care se desprindeau câteva „ramuri", îmi imaginez că a fost înălţat de o suflare bruscă ce a slăbit apoi în intensitate şi a lăsat norul fără sprijin, astfel că acesta s-a împrăştiat înjur datorită propriei sale greutăţi, în unele părţi norul era alb, în altele avea pete întunecate de pământ şi cenuşă.

— Plinius cel Tânăr, scrisoare către Tacit în care descrie erupţia vulcanului Vezuviu din anul 79

Vîinele nu voia să fugă, indiferent cât de greu îi era să respire, indiferent II de cald şi de întuneric se făcuse în casă din cauza norului de cenuşă. Stătea ulcat alături de stăpânul său. Nu voia să-şi părăsească stăpânul iubit. Mirosul uternic şi pătrunzător de sulf anihilase aproape total simţul, altfel atât de ascuţit, l mirosului pe care îl avea câinele, aşa încât acesta nu ştia că stăpânul lui se

26

sufocă. Câinele îşi puse capul pe labe în timp ce ochii îi lăcrimau din cauza sulfului din aer. Când temperatura crescu şi mai mult, iar pieptul începu să-i ardă insuportabil la fiecare respiraţie, câinele scheună, dar tot nu se ridică să fugă din casă. Se rostogoli, fără să vrea, pe spate, lovind aerul spasmodic cu picioarele, cu gura larg deschisă, încercând să inspire puţin aer proaspăt. Dar nu mai exista aer proaspăt în casa stăpânului său, şi câinele muri în această poziţie.

Astăzi, un mulaj în ghips al acestui câine poate fi văzut la muzeul din Pompei. Când cenuşa fierbinte a umplut casa stăpânului lui, ea a cuprins şi trupul câinelui şi, în timp ce acesta se descompunea, devenind ţărână, cenuşa s-a întărit ca o cochilie. Această „sculptură a Vezuviului" a fost găsită după mai bine de 1800 de ani de la erupţia vulcanului. Arheologii au reuşit să facă un mulaj după cochilia de cenuşă şi au redat imaginea câinelui în ultimele momente ale agoniei lui, una din numeroasele victime ale muntelui Vezuviu.

Astăzi, mulţi dintre locuitorii din zona oraşului Neapole se roagă la sfinţi implorându-i să-i protejeze de mânia Vezuviului, vulcanul ameninţător, care îşi aruncă umbra peste casele şi vieţile lor. Credincioşii se roagă pentru că sunt conştienţi de un fapt indiscutabil: nu se pune problema *dacă* Vezuviul va erupe, ci *când* se va întâmpla acest lucru.

Din anul 1036, Vezuviul a erupt în medie la fiecare 39 de ani. De la prima lui erupţie, înregistrată în anul 79, intervalul mediu între erupţii a fost de şaizeci şi patru de ani. Dacă folosim pentru

previzionare ultima mie de ani, Vezuviul ar fi trebuit să erupă în 1883. Înseamnă că a întârziat cu aproximativ douăzeci de ani. Dacă luăm ca perioadă de calcul cei 1923 de ani de când sunt înregistrate erupţiile lui, ne putem aştepta ca vulcanul să erupă din nou în 2008.

Cât de puternică va fi erupţia nu se poate spune. Dar un lucru este cert, şi anume acela că dacă Vezuviul erupe cu aceeaşi putere ca în anul 79 şi dacă oraşele din Golful Neapole nu vor fi evacuate, tributul morţii va fi de sute de mii de oameni.

Vezuviul are o înălţime de peste 1300 metri şi, aşa după cum afirmă Jay Robert Nash în *Darkest Hours*, este „în mod constant cel mai ucigător vulcan de pe pământ".

Erupţia din anul 79 i-a luat prin surprindere pe romanii care ocupau terenurile din preajma vulcanului şi cultivau solul bogat de pe coastele lui. Vezuviul rămăsese în stare latentă zeci de ani la rând şi romanii se obişnuiseră atât de mult cu el încât exploraseră şi peşterile lui interioare. Istoricul roman Strabo scria nonşalant că s-ar putea ca Vezuviul să fi fost cândva un vulcan activ.

Nici chiar un cutremur din anul 63 nu i-a tulburat prea tare pe locuitorii

127

din Pompei, deşi a dărâmat multe clădiri şi a provocat uriaşe pagube materiale. Pe tot parcursul evenimentului nu se văzuse nici măcar un firicel de fum pe Vezuviu. Oamenii au fost şi mai convinşi că Vezuviul e mort şi că sunt în siguranţă. Au avut dreptate – dar numai pentru şaisprezece ani.

Vezuviul s-a trezit în ziua de 24 august, la ora l după-amiaza şi a erupt fără întrerupere timp de opt zile. Această erupţie a constat dintr-o explozie de

Laz şi pietre asemănătoare cu „pinul" descris de Plinius, şi din şuvoaie de flăcări compuse din bolovani, piatră ponce şi cenuşă, în această erupţie nu a jxistat lavă. Milioane de tone de cenuşă fierbinte au căzut pe oraşele Pompei

? i Herculanum, urmate de revărsarea unei cantităţi uriaşe de

apă provenind iintr-un rezervor constituit într-unul din craterele vulcanului. Apa amestecată

u cenuşă a format un fel de pastă incandescentă care a acoperit totul în calea a, inclusiv câinele al cărui mulaj se află acum în muzeu.

Mii de oameni au reuşit să fugă din Pompei, dar au fost destul de numeroşi; ei care au refuzat să-şi părăsească locuinţele.

În *Ecclesiastul* ni se spune: „Nimic nu este nou sub soare", în zilele care u urmat după atacul terorist de la World Trade Center din 11 septembrie 2001, oliţia a arestat mai multe persoane care scotoceau prin dărâmături în căutare e valori sau cadavre pe care le-ar fi putut jefui. Săpăturile efectuate în oraşul ompei au scos la iveală un proprietar de casă care şedea pe un morman de aur i argint, înconjurat de trupurile sfârtecate ale jefuitorilor. Această erupţie cumplită impresionează prin acurateţea cu care cenuşa erbinte i-a conservat pe nefericiţii cetăţeni din Pompei.

În secolul al XVIII-lea, când regele Neapolelui le-a permis arheologilor să înceapă săpăturile la Pompei, aceştia au găsit pâine în cuptoarele de piatră, vin i căni, măsline plutind în uleiul încă lichid, doi soldaţi romani în uniformă, a descoperit schelete care ţineau în mână monede şi chei, paznici înarmaţi în osturile de gardă şi o mamă ţinându-şi în braţe fiica înspăimântată.

Pompeiul renăscut este astăzi una dintre cele mai faimoase atracţii turistice n Italia şi există pe internet nenumărate fotografii ale clădirilor restaurate! coloanelor, caselor şi amfiteatrului, precum şi imagini ale unor trupuri port conservate.

Vezuviul este în continuare activ. Dacă îşi va încheia cariera cu puterea care şi-a început-o, tributul morţii şi al distrugerilor ar putea fi inimaginabil.

Uraganul Mitch
HONDURAS, NICARAGUA, GUATEMALA.
EL SALVADOR, COSTA RICA, BELIZE.
MEXIC, FLORIDA KEYS
26 octombrie – 5 noiembrie 1998 18 323 de morţi1

Acesta este cel mai groaznic. Nu are precedent în istoria ţării şi nici în istoria Americii Centrale.

— Delmer Urbizio, Ministrul Guvernării şi Justiţiei din Honduras

— T reşedinţele Carlos Flores Facusse al Hondurasului, ţara din America Centrală cel mai grav lovită de Uraganul Mitch, a spus că această furtună devastatoare, de gradul 5, a anihilat într-o singură zi 50 de ani de progres din istoria ţării sale.

A

În timp ce a lovit Hondurasul, Uraganul Mitch a ucis 14.000 de oameni, a Produs distrugeri catastrofale în 21 de oraşe, a dărâmat sute de mii de case, a

1 Cifra include numărul oficial de morţi pentru Honduras (14.000), Nicaragua (3500), Guatemala (440), El Salvador (370), Costa Rica (7) şi Mexic (6), precum şi persoanele dispărute şi Probabil decedate. (Cifrele oficiale citate pe www.Honduras.com.1

129

mpromis 75% din recoltele ţării. „Cadavrele zac peste tot", a spus preşedintele acusse după furtună, „victime ale alunecărilor de teren şi ale apelor". În Hon-aras, aproape toate şoselele şi podurile din ţară au fost distruse sau avariate furtună.

Mitch a fost cel mai devastator uragan din Emisfera Vestică în ultimii 200

ani. Înainte de aceasta, America mai fusese lovită de un uragan cumplit, în

80, când Marele Uragan, chiar mai cumplit decât acesta, a secerat 22.000 de îţi omeneşti numai pe uscat şi a devastat zona Caraibelor. (Vezi capitolul

Mitch a fost precoce. Născut dintr-o depresiune tropicală în ziua de 22

tombrie 1998, a avut nevoie de numai patru zile ca să ajungă la categoria irte rară de uragan de categoria 5, o furtună ucigaşă care dă naştere unui vânt

O viteză de aproape 250 km pe oră (cu rafale de 300 km/oră)

provocând ceea a fost descris, atât de sugestiv, în *USA Today*, ca distrugeri apocaliptice.

America Centrală este deosebit de expusă la furtuni puternice, nu atât din uza aşezării ei geografice, cât din cauza economiei. (Deşi şi geografia are va da spus în cazul vulnerabilităţii, dacă ne gândim mai ales la faptul cănd urasul a fost lovit de două dintre cele mai gigantice uragane din istoria nii – Fifi şi Mitch – într-o perioadă de douăzeci şi cinci de ani, precum şi de irele Uragan din 1780.) Ţările din America Centrală – Honduras, Guate-la, Nicaragua, El Salvador şi altele – sunt sărace. Infrastructurile multora aceste ţări, drumurile, podurile, sistemele de comunicaţii şi transport, liniile electricitate, aprovizionarea cu apă etc. sunt, în cele mai multe cazuri, vechi ragile, incapabile să reziste atacului unei furtuni precum Uraganul Mitch. exemplu, insulele din largul coastei Hondurasului au case pe stâlpi. Aşa p era de aşteptat, puţine dintre acestea au mai rămas în picioare după dezastru.

Mitch a adus cu sine şi nişte ploi fără precedent, care au ajuns până la 56 pe metru pătrat în unele locuri, pe dealuri, ceea ce a provocat desprinderea ilui bogat, dând naştere la alunecări de teren şi de noroi care au antrenat *se* întregi cu tot ce era în ele – oameni, animale, clădiri. Sute de hectare de oi au acoperit drumurile, fermele şi clădirile. După furtună, echipele de rare au scos sute de cadavre din noroi. Aşa cum spunea unul dintre muncitori, te ca un deşert presărat cu trupuri îngropate". Unul dintre salvatori a propus, te numai pe jumătate în glumă, ca toată zona să fie declarată cimitir şi apoi tsită.

Scene ireale de nebunie şi disperare se vedeau la tot pasul. Părinţii îşi u copiii de copaci în speranţa că nu vor fi luaţi de inundaţiile enorme, în tala ţării, Tegucigalpa, închisoarea s-a prăbuşit şi mulţi dintre deţinuţi au îtat de ocazie ca să evadeze, în timp ce apele făceau ravagii pe străzi şi le se prăbuşeau, poliţiştii trăgeau în deţinuţii evadaţi. Băncile s-au închis, dar banii nu ar fi fost, oricum, de mare folos, pentru că magazinele fuseseră luate de ape. Oamenii priveau cu groază cum trupurile vecinilor lor morţi pluteau pe străzile inundate.

Aşa cum se întâmplă întotdeauna în cazul catastrofelor care implică mii de morţi, bolile au devenit curând o mare problemă pentru guvernele ţărilor afectate, ca şi pentru supravieţuitori. Cantităţile mari de apă au dus la contaminarea cu ţânţarii care transmiteau malarie şi friguri galbene. Au început să apară cazuri de holeră şi febră tifoidă, iar lipsa apei şi a alimentelor s-a făcut imediat simţită. S-au înregistrat de asemenea probleme respiratorii şi oculare, ciuperci ale picioarelor din cauza contactului prelungit cu noroiul care clipocea peste tot.

Există date diferite cu privire la numărul de oameni care au rămas fără adăpost ca urmare a Uraganului Mitch. Cifrele variază între 1, 5 şi peste 3 milioane, însă datele sunt mai puţin importante faţă de realitatea reprezentată de aceste mase uriaşe de oameni – sute de mii în fiecare oraş – care nu aveau unde să locuiască.

După uraganul Mitch, America Centrală a avut nevoie de ajutor, şi ţările lumii au reacţionat în consecinţă.

Statele industrializate au trimis tone de alimente, apă, personal medical, echipament de transport, spitale de campanie, adăposturi mobile. Elicopterele americane au adus pachete cu alimente şi medicamente în satele mici, rupte de lume, din cauza prăbuşirii podurilor şi a drumurilor luate de ape.

Statele Unite şi alte ţări care împrumutaseră bani ţărilor din America Centrală au anulat cu generozitate multe din datoriile externe ale republicilor Honduras şi Nicaragua. Statele dezvoltate şi-au dat seama că în faţa ţărilor din America Centrală care fuseseră cel mai crunt lovite stăteau zeci de ani de efort de reconstrucţie şi nu vor avea bani să plătească dobânzile la împrumuturi, ca să nu mai vorbim de înapoierea capitalurilor. Astfel, într-un act de altruism global, datoriile au fost şterse.

După ce a părăsit America Centrală, Mitch s-a îndreptat spre Mexic, către peninsula Yucatán, apoi a traversat Golful Mexic, unde a prins puteri de la apă şi s-a transformat din nou în furtună tropicală. La 4 noiembrie a coborât în Florida Keys ca un vânt cu o viteză de 80 km/oră. Nu mai era uragan, dar s-a dovedit suficient de puternic

pentru a provoca daune serioase. Mitch nu a ucis. Pe nimeni în Florida, dar a provocat răniri, a smuls acoperişurile caselor, a Garâmat stâlpii de electricitate şi a smuls arborii din rădăcini, după care a ieşit în largul mării unde s-a stins.

36

Cutremurul din România, 4 martie 1977

1500 de morţi Pagube materiale în valoare de peste 2 milioane de dolari

Adică ce îmi amintesc eu? ziceam că nu e prea interesant pentru că m-a ferit Dumnezeu de întâmplări dramatice. Aveam 8 ani, ţi-am zis; eram în pat, dar nu dormeam, mă uitam cum se reflecta luna din fereastră pe parchet. La un moment dat am văzut cum „sare" nefiresc, luna pe parchet. L-am auzit pe tata cum ne striga să ieşim că e cutremur. Am ieşit ca la armată, fără comentarii; camera era chiar la ieşire. Se deschiseseră uşile, căzuseră sticle ţie ulei, borcane, erau cioburi, nu ştiu prin ce minune nu s-a t-iat nimeni deşi am ieşit desculţi, în bucătărie oala cu sarmale s-a păsturnat pe jos şi peste ea ghiveciul în care pusesem boabe de fasole. Tata ne-a dus cu maşina în apropiere, la adăpost, şi s-a întors să ia nişte haine. Mai am în minte câteva secvenţe: una confuză; eram încă în casă şi pe geam, în întuneric, am văzut blocurile din preajmă: nu îţi vine să crezi cum se poate schimba geometria unui peisaj. Arăta aproape ca un trucaj prost. Pe urmă, afară, în drum spre Valea Lungă, la bunici, drumul era blocat de un munte. Era scara care se prăbuşise din blocul O 16. Pe urmă mai ştiu că, întorşi acasă, stând în pat, nici nu îndrăzneam să respir; apartamentul e la marginea blocului şi aveam impresia că orice mişcare de-a mea putea să ducă la un dezastru (ca în Stan şi Bran *când se aşază musca pe casă!).*

Despre amplitudinea clădirii la etajul 8 nu ştiu ce să vă spun… la e*taj*u*l 8,* mob*i*l*e s-a*u *deplasat cam 8*0 – 1*00 cm* faţă *de* poziţ*i*a *lor iniţială (pe* par*chet).*

— Mărturia lui A.M., martor al cutremurului din 4 martie 1977

Cutremurul din 4 martie 1977, generat de un şoc multiplu subcrustal de adâncime intermediară, din zona Vrancea, a fost unul

dintre cele mai puternice cutremure de pământ consemnate istoric în ţara noastră, urmând la mai puţin de 40 de ani după cutremurul foarte violent din 10 noiembrie 1940, fapt care marchează o frecvenţă relativ ridicată de apariţie a unor astfel de cutremure mari.

Caracteristicile cutremurului din 4 martie 1977, specifice în general seismelor determinate de focarul Vrancea, s-au dovedit cu totul deosebite de cele ale altor cutremure de pe glob, fiind de relevat în acest sens perioadele predominante relativ lungi ale mişcării seismice, distribuţia zonală neuniformă a intensităţii seismice, apariţia unor zone de intensitate ridicată la mari distanţe de zona epicentrală, influenţa puternică pe anumite direcţii de propagare.

— Cutremurul de pământ din România de la 4 martie 1977, coordonatori Şt. Bălan, Valeriu Cristescu, Ion Cornea

Cutremurul din 1977 a fost poate cel mai puternic cutremur din România secolului al XX-lea, aducând locuitorilor ţării mai multe pagube materiale şi pierderi de vieţi omeneşti decât cel din 1940, a cărui magnitudine a fost destul de apropiată de cel din martie. De asemenea, a fost printre puţinele cutremure, poate unicul, care a afectat zone foarte întinse pe teritoriul ţării, numeroase centre urbane, cele mai afectate judeţe fiind, după Municipiul Bucureşti, Dolj, Iaşi, Prahova şi Teleorman.

Marea amploare geografică, precum şi faptul că au fost afectate destul de multe zone urbane, deci zone cu densitate a populaţiei ridicată şi cu mari aglomerări de clădiri au făcut ca acel cutremur din 4 martie 1977 să rămână ca cel mai dezastruos din istoria dezastrelor României. Pe lângă pierderile materiale impresionante, un număr la fel de memorabil a fost cel al morţilor: peste 1500 de persoane. Iar mulţi dintre aceşti morţi erau artişti de mare clasă, actori, ale căror cariere s-au sfârşit în plin avânt, curmate în mod brutal atunci, în seara de /!

4 martie. Îi amintim numai pe câţiva dintre ei: Toma Caragiu, Alexandru Bocăneţ, Alexandru Ivasiuc, Mihai Gafiţa, Doina Badea, Veronica Porumbacu, Mihai Petroveanu.

Pagubele materiale s-au ridicat, la nivelul pe care îl avea dolarul

în anul 1974, la peste două miliarde de dolari. De asemenea, s-au înregistrat 11.000 de răniţi. Peste 33.000 de locuinţe au fost avariate.

În Bucureşti, amintirea dezastrului este încă vie, deoarece multe dintre

133

blocurile cu valoare istorică, zestrea perioadei interbelice, au fost complet distruse, odată cu ele distrugându-se o parte din mărturiile unei civilizaţii înfloritoare odinioară. Printre acestea se numără blocul Dunărea, complet reconstruit după dărâmare, blocul cu restaurantul „Turist", „Scala", iar blocul „Patria" a scăpat cu serioase avarii, dar a putut fi salvat, suferind multiple lucrări de consolidare. Nu în ultimul rând, trebuie amintit faimosul bloc la parterul căruia se afla nu mai puţin celebra cofetărie „Casata", loc de întâlnire a generaţii de scriitori interbelici, distrus în totalitate la 4 martie 1977. Din toate aceste clădiri nu a mai rămas nimic. Toate au fost reconstruite, dar fără a li se păstra structura arhitectonică de dinainte.

Priveliştea acelor ruine de clădiri era înfricoşătoare. Nu puteai să nu rămâi mut în faţa înfricoşătoarei demonstraţii de forţă pe care natura o făcuse în capitală, în aer plutea o senzaţie apocaliptică. Oamenii îngroziţi şi plini de moloz, cu feţele albe (nu se ştie dacă de frică sau de la praful de zidărie) alergau buimaci de colo-colo, încercând să afle dacă cei apropiaţi lor erau în [viaţă. De pretutindeni se auzeau vaiete de durere sau de jale, plânsete şi gemete je care trecătorii aveau să le audă încă multe nopţi de atunci încolo. Oameni; emeni de-ai lor în suferinţe pe care cei din jur încercau să le aline dar nu prea cuşeau. Răni în suflete, răni pe trupuri. Tot oraşul era o rană deschisă şi aveau să treacă ani până când urmele se vor fi cicatrizat.

I

Au existat mii de poveşti, aşa cum se întâmplă de fiecare dată când natura e dezlănţuie: fiecare are o poveste tragică şi atât de personală. Dar există şi >oveşti pline de haz, pe care cei norocoşi nu încetează să le spună ca pe nişte nici miracole. Căci, surprinzător, deşi dezastrul era de proporţii catastrofale; ei care supravieţuiseră erau

mult, mult mai numeroşi decât cei nenorocoşi, lecât cei care, fără a avea nicio vină trecuseră spre o viaţă mai bună.

Povestea micuţei Ana, care la cutremur avea aproape trei anişori, este o semenea relatare a unei întâmplări miraculoase. Era în apartamentul familiei, a mama, tatăl, unchiul şi fratele cel mic, sugarul pe care mama îl strângea la iept cu dragoste. Nu avea mai mult de 6 luni. Era doar un boţ de carne, aşa că uia nu era geloasă că beneficia mai des de îmbrăţişarea mamei. Ea ştia că este referata familiei. Aşa că îşi găsea tot felul de lucruri de făcut, dar în seara ceea nu-şi găsea locul. Se agita de colo-colo prin casă. Ajunse, la un moment at, în bucătărie: era mult mai scundă decât masa, dar auzea un zgomot ciudat, are venea de deasupra sa, de pe masă. Un zgomot foarte strident, de cratiţă are joacă tontoroiul. Nu, nu se putea, Ana nu îşi dădea seama ce se întâmpla, ar atunci când a văzut că farfuriile şi cratiţele de pe masă încep să se năpustească mpra ei, a ţipat şi a luat-o la fugă spre mama ei. Ieşind din bucătărie, o alta ivelişte de coşmar: mama, cu sugarul în braţe, era aşezată pe hol, pe jos, iar arul de pe pereţi le cădea în cap. Cel mic ţipa din toate puterile, iar unchiul ei.

34

care făcea duş, ieşise de acolo plin de clăbuc, pe cap şi pe corp, urlând un cuvânt pe care ea nu-l mai auzise înainte: cutremur! Abia acum începu să simtă că podeaua i se clătina sub picioare şi remarcă frica din ochii adulţilor care îi spuneau cu voce gâtuită că totul va fi în regulă. S-au hotărât la un moment dat să părăsească apartamentul, după ce zgâlţâielile au încetat, în faţa blocului, toţi vecinii ieşiseră îngroziţi, în noaptea aceea nimeni nu s-a mai întors acasă. Au dormit cu toţii în sălile de clasă de la şcoala de vizavi de bloc. A doua zi aveau să afle adevăratele proporţii pe care le avusese cutremurul şi că ei făceau parte dintre cei norocoşi, care încă mai aveau o casă unde să se adăpostească. Aveau unde merge „acasă”, spre deosebire de locuitorii din centrul capitalei, miile de oameni care rămăseseră pur şi simplu în stradă. Sau de ceilalţi ale căror locuinţe fuseseră atât de grav avariate încât erau imposibil de locuit.

Zile în şir au fost căutaţi supravieţuitori, s-au mobilizat toate forţele militare şi civile necesare pentru a scoate cadavrele sau eventualii supravieţuitori de sub dărâmături. Uriaşele mormane de moloz au îngropat sub ele vieţi atât de preţioase.

Ulterior, în anii de după dezastru, cercetările au relevat că multe dintre blocurile prăbuşite erau neconforme cu rigorile unor construcţii moderne, rezistente la cutremure. Reconstrucţia lor s-a făcut cu imaginea dezastrului provocat de cutremurul ucigaş în minte.

Şi acum, la aproape 30 de ani de la dezastru, oamenii sunt încă traumatizaţi de posibilitatea unui alt seism de o putere egală cu cea a cutremurului din 4 martie 1977, care a rămas ca un punct de referinţă în istoria dezastrelor care s-au abătut asupra acestei ţări. Şi ele nu au fost deloc puţine…

135

Accidentul nuclear de la Cernobîl

CERNOBÎL, UCRAINA, UNIUNEA SOVIETICĂ

26 aprilie 1986

31 de morţi (iniţial)

335.000 de persoane evacuate

Proiectul reactorului era necorespunzător din punct de vedere al protecţiei muncii şi de neiertat pentru operatori, iar aceste două aspecte au provocat o stare de operare periculoasă.

— Din raportul Agenţiei pentru Energia Nucleară „Cernobîl după zece ani".

Un accident nuclear de oriunde este un accident nuclear de pretutindeni.

— Din raportul Agenţiei pentru Energia Nucleară: „Fapte, gânduri şi lecţii referitoare la accidentul de la Cernobîl".

De neiertat

!

Între 1990 şi 1998 au fost diagnosticate 1791 de cazuri de cancer la copiii ucraineni! locuiau în împrejurimile uzinei nucleare de la Cernobîl. Experţii au atribuit aceste i de cancer accidentului de la

Cernobîl. Este de aşteptat să mai apară şi alte cazuri.

Proiectul incorect

Uzina nucleară de la Cernobîl utiliza un reactor cunoscut sub numele de RBMK-1.000, proiectat şi utilizat de sovietici, care nu era, nici pe atunci, şi nu este nici acum folosit nicăieri în lume.

RBMK-1.000 utilizează blocuri de granit în loc de apă de răcire. El a fost proiectat pentru două scopuri: să genereze energie electrică şi să-i aprovizioneze pe sovietici în mod constant cu plutoniu utilizabil în arme – unul din produsele secundare ale sistemului cu grafit, în timpul războiului rece, Uniunea Sovietică era decisă să producă arme de distrugere în masă echivalente cu cele aflate în programul de arme nucleare al Statelor Unite. Având o rezervă permanentă şi solidă de plutoniu, sovieticii puteau să-şi extindă mereu arsenalul, furnizând, în acelaşi timp, electricitate pentru nevoile ţării.

Problema reactorului RBMK-1.000 – aşa cum a arătat raportul AEN „Cernobîl după zece ani" – consta în faptul că se baza pe un proiect extrem de periculos care nu tolera niciun fel de eroare de operare şi nu avea un sistem intern de autoalarmare în cadrul rutinei operaţionale. Altfel spus, la tipurile de reactoare nucleare construite şi utilizate în Statele Unite şi în alte ţări, dacă reactorul începe să piardă apă de răcire, diminuează rata de fisiune (producţia de energie electrică), acesta încearcă, automat, să reducă temperatura provocată de pierderea apei de răcire. La reactorul RBMK-1.000, dacă sistemul pierde apă de răcire, se declanşează şi mai multe fisiuni, iar nucleul central devine şi mai fierbinte. Este exact opusul reacţiei ideale la pierderea apei de răcire şi multe ţări au încercat să-i convingă pe sovietici că se jucau, literalmente, cu focul nuclear. Este clar că sovieticii erau dispuşi să-şi asume acest risc pentru a obţine plutoniu.

Pe lângă riscurile inerente, legate de modul în care se producea energia electrică cu ajutorul proiectului reactorului RBMK-1.000, o altă problemă cu acest reactor era absenţa unui dom de protecţie. Toate reactoarele din SUA au un dom de ciment şi oţel care împiedică scurgerea de radioactivitate în atmosferă, în cazul unui accident

nuclear. Sovieticii au fost avertizaţi şi în legătură cu acest lucru, dar nu au luat niciun fel de măsuri.

În ziua de vineri, 26 aprilie 1985, ora 13.24, unitatea 4 de la Uzina Nucleară Cernobîl a explodat. Au avut loc două explozii uriaşe la interval de trei secunde, una după alta, care au smuls acoperişul clădirii. Gazele, resturile şi materialele radioactive din interiorul clădirii reactorului au fost aruncate în aer pe o rază de un kilometru. Bucăţi din combustibilul extrem de fierbinte al reactorului au zburat prin aer şi au aterizat la aproape un kilometru distanţă, provocând incendii radioactive care au mărit dezastrul din zonă.

137

Doi muncitori au fost ucişi imediat, alţi douăzeci şi nouă au fost iradiaţi atât de uternic, încât puteau fi consideraţi deja morţi din acel moment, deşi unii dintre ei au l-ai zăcut câteva săptămâni în spital, suferind de diverse grade de intoxicaţie cu radiaţii, ute de mii de oameni au fost evacuaţi din zonă, nenumărate animale au fost sacrificate pentru a se preveni ingerarea de carne radioactivă şi multe ţări europene au refuzat transporturile de grâne din toate ţările din apropierea Ucrainei, cerându-le cetăţenilor or să spele cu foarte mare grijă fructele şi legumele – chiar dacă proveneau din ţara or.

Accidentul de la Cernobîl s-a produs deoarece câţiva lucrători au încercat n experiment neautorizat, de joasă putere, care implica dezafectarea istemului de răcire pentru situaţii de avarie, în momentul în care oamenii i-au dat seama că nucleul se supraîncălzise, era prea târziu pentru a se inversa rocesul (au permis deformarea canalelor în care trebuia să se afle baghetele e combustibil) şi următorul lucru de care au luat cunoştinţă a fost că coperişul zburase, doi oameni muriseră şi un nor ucigaş, radioactiv, se aspândea în zonă.

Radioactivitatea exploziei de la Cernobîl avea să fie înregistrată, în ultimă istanţă, chiar şi în Statele Unite.

Conducerea sovietică nu a spus niciun cuvânt despre explozie decât două de mai târziu, după ce oamenii de ştiinţă suedezi au raportat înregistrarea noi creşteri a radioactivităţii în atmosfera ţării

lor şi au ajuns astfel la sursa esteia, respectiv Cernobîl. Chiar şi după ce au informat publicul în privinţa ceidentului, sovieticii n-au ştiut cum să reacţioneze în faţa unei catastrofe de semenea amploare.

În cele din urmă, reactorul de la Cernobîl a fost închis într-o structură de eton numită „sarcofagul". Peste şase sute de mii de lucrători, cunoscuţi drept lichidatori" au curăţat reactorul şi au construit sarcofagul. Dar structura de eton a fost construită prost şi a început să aibă scurgeri de radiaţii la câţiva ani după încheierea lucrării. S-a lucrat în continuare la asigurarea integrităţii lui, ar există încă dubii cu privire la calitatea acesteia.

Accidentul nuclear de la Cernobîl a fost fără precedent. Survenind la un timp după accidentul din Insula Three Mile, acesta a dat apă la moară dversărilor energiei nucleare şi a determinat multe ţări să emită noi eglementări referitoare la siguranţa construcţiilor şi la operarea uzinelor ucleare.

Cât despre efectele pe termen lung ale exploziei asupra sănătăţii oamenilor, xpunerea la radiaţiile de la Cernobîl va cauza, probabil, sute de mii de noi ancere, dintre care zeci de mii vor fi mortale.

Raportul AEN evidenţiază impactul accidentului de la Cernobîl în raportul au din 2001, o actualizare a versiunii iniţiale:

Istoria lumii industriale moderne a fost afectată în nenumărate rânduri de catastrofe comparabile sau chiar mai grave decât accidentul de la Cernobîl. Cu toate acestea, accidentul a avut un impact semnificativ asupra societăţii umane. Nu numai că a produs consecinţe grave asupra sănătăţii, precum şi daune industriale şi economice pe termen scurt, dar este de aşteptat ca toate consecinţele lui pe termen lung în domeniul socio-economic, al stresului psihologic şi al compromiterii imaginii energiei nucleare să fie de durată.

La cincisprezece ani după accidentul de la Cernobîl, comunitatea internaţională continuă să tragă învăţăminte şi se străduieşte să le extindă şi la cazurile de accidente mai mici. Să sperăm că aceste lecţii nu vor mai fi niciodată aplicate la un accident de dimensiunile şi amploarea celui de la Cernobîl.1

1 *Cernobîl după zece ani*, Agenţia pentru Energie Nucleară, 1996.
139
Uraganul Fifi
HONDURAS, AMERICA CENTRALĂ
18 – 20 septembrie 1974 10.000 de morţi

Plantaţia de banane fusese făcută una cupământul. Oamenii şedeau pe acoperişurile clădirilor, îşi ţineau copiii în braţe şi făceau semn cu mâna cerând ajutor… Noroiul *a ajuns în unele locuri la* o *grosime de peste doi metri. Nu avem nici cea mai mică idee câţi oameni pot fi prinşi acolo. S-ar putea să dureze câteva săptămânipână când vom reuşi să săpăm în noroi şi să găsim trupurile… Oamenii mor de foame, rezervele lor au fost luate de ape şi nu există niciun fel de depozite în apropierea satelor lor. Nu au cum să primească mâncare decât de la noi.*

— Colonelul Eduardo Andino, Comitetul Naţional de Urgenţă Honduras, în *The New York Times*

U na dintre cele mai şocante fotografii care a sosit din Honduras după ganul Fifi înfăţişează o căsuţă de lemn, o locuinţă tipică, cioplită cu mâna, cum se găsesc peste tot în ţările sărace. Strict utilitară, casa are două ferestre uşă şi, dacă nu ar exista pereţi în interior, s-ar compune dintr-o singură înere mare, dreptunghiulară. Casa nu are fundaţie, bineînţeles, şi se pare că litorii ei nu beneficiau nici de canalizare interioară, nici de apă curentă în L

Surprinzător la această casă nu este faptul că a supravieţuit uraganului Fiii. ci locul unde se află. Uraganul Fifi a smuls casă, a cărat-o departe de locul ei iniţial şi a depus-o, intactă şi în picioare, în mijlocul unui pod.

Văzând această imagine, nu putem să nu ne amintim de poveştile relatate după inundaţiile de la Johnstown (Vezi capitolul 47), când apele au luat o biserică şi au cărat-o pe străzile oraşului Johnstown până când au scufundat-o şi astfel clopotul ei a amuţit, în Honduras, însă, casa de pe pod nu avea clopot, şi nu a fost scufundată, dar a fost cărată la o distanţă remarcabilă de furtuna numita

Fifi.

În anul 2000, rata şomajului în Honduras era 28%, iar rata inflaţiei 11%

CIA World Factbook numeşte Hondurasul „una dintre cele mai sărace ţări din Emisfera Vestică", iar în anul 2001 ţara încă mai reconstruia şi încerca să recupereze pagubele făcute în 1998 de uraganul ucigaş Mitch. (Vezi capitolul 35.)

În Honduras, 53% din familii trăiesc sub pragul sărăciei şi aproape jumătate din forţa de muncă a ţării este ocupată în agricultură – aşadar este evident că dezastrele majore reprezintă o mare problemă pentru populaţie.

În 1974, cu aproximativ un sfert de secol înainte ca ţara să fie devastată grav de Uraganul Mitch, Uraganul Fifi a făcut ravagii în Honduras.

Uraganul Fifi a ucis 10.000 de oameni, a lăsat 60.000 de persoane fără locuinţă, a distrus 60% din industria agricolă a ţării, provocând pagube enorme, mai ales în plantaţiile de banane. Fifi a avariat grav orăşelul Chomola, aflat în partea de nord a centrului comercial San Pedro Sula (care a fost şi el lovit greu de Fifi). Jumătate din populaţia aşezării Chomola, de 6.000 de locuitori, a pierit în furtună. Toate casele din Chomola au fost făcute una cu pământul. Pe lângă cei ucişi chiar de uragan, mulţi alţi oameni s-au înecat când inundaţiile masive au lovit Chomola după încetarea uraganului Fifi. Morţile şi pagubele provocate de inundaţii au fost foarte mari, deoarece cele două fluvii, Uliia şi Aguân au ieşit din matcă.

Viteza vânturilor provocate de Fifi a fost apreciată la 175 km/oră şi se pare că nivelul apei provenind din ploile care au durat o zi şi jumătate, cât timp Fifi s-a deplasat spre partea de nord-vest a Hondurasului, a fost de peste 60 cm.

E drept că uraganul Fifi n-a zăbovit prea mult în Honduras, dar pagubele pe care le-a provocat recoltelor – a măturat toată recolta anului respectiv, adică banane în valoare de 150 de milioane de dolari – au dus la foametea generalizată, într-o ţară în care hrana era greu de

procurat *şi înainte* de furtună.

Uraganul a lăsat în urma sa şi o spaimă uriaşă: febra tifoidă. Erau atât de multe cadavre care zăceau în apa inundaţiilor, expuse căldurii înăbuşitoareire a urmat după uragan, încât autorităţile sanitare au prezis izbucnirea unei jidemii de febră tifoidă. Preşedintele Hondurasului, generalul Oswaldo Loez, acţionat rapid şi a ordonat ca trupurile să fie arse în toate zonele afectate; ena avea ceva apocaliptic: kilometri întregi de regiuni devastate, case strivite, mpuri inundate şi mii de trupuri stivuite în grămezi cât mai înalte care erau ioi incinerate.

După uragan au început eforturile de refacere, cu un sprijin substanţial n partea Statelor Unite, Cubei, Marii Britanii, Mexicului şi a altor ţări. Crucea >şie a organizat vaccinarea şi centrele de sprijin, Corpul Păcii a înfiinţat) ere. Refacerea a mers încet, iar reconstrucţia a fost oarecum frânată din uza corupţiei guvernului şi a deturnării fondurilor caritabile.

Uraganul Fifi ar fi trebuit să fie o lecţie pentru Honduras. Daunele) vocate de furtună ar fi trebuit să îndemne guvernul să aloce bani şi să facă >râuri pentru pregătirea, conservarea şi gestionarea inundaţiilor şi pentru a-i aţa pe oameni să nu construiască în zonele de mare risc.

În articolul înserat în publicaţia *periodică Honduras This Week*, Jon Kohl rână că, după toate probabilităţile, Hondurasul n-a tras niciun fel de ăţăminte de pe urma uraganului Fifi:

Pe coasta de nord, Fluviul Aguân a produs inundaţii mari după Fifi. Este un bazin închis care aruncă apoi cantităţi masive de apă direct în ocean. Nu numai că aceleaşi inundaţii s-au produs şi în cazul uraganului Mitch, dar acesta a antrenat cu el satul Santa Roşa de Aguân şi l-a aruncat în mare, înecând zeci de oameni. Nu s-a făcut niciun efort prealabil pentru a se evita repetarea acestei catastrofe.

Filosoful George Satayana a scris că cei care nu învaţă din istorie sunt lamnaţi s-o repete. Nicăieri nu este mai vizibil acest lucru ca în evenimentele rocate de uraganele Fifi şi Mitch în Honduras.

Uraganul Galveston
INSULA GALVESTON, TEXAS
8 septembrie 1900
8.000 de morţi1 (;
Pagube materiale în valoare de 30 milioane de dolari2?

La ora 8 seara mai multe case au fost smulse de vânt la est şi sud-est de reşedinţa mea. Forţa vântului era ca un berbec de spart zidurile căruia nu-i rezista nicio clădire. La ora 8.30, reşedinţa mea s-a prăbuşit, împreună cu toţi cei 50 de oameni care veniseră aici să se adăpostească într-un loc sigur şi toţi, mai puţin optsprezece, s-au mutat în eternitate. Printre cei dispăruţi s-a numărat şi soţia mea, care nu s-a mai ridicat la suprafaţa apei dintre resturile casei. Am fost şi eu aproape înecat şi mi-am pierdut cunoştinţa, dar mi-am revenit, deşi am fost zdrobit de bârne şi m-am trezit agăţat de copilul meu cel mai mic, care se scufundase împreună cu mine şi cu soţia mea.

— Isaac Cline, din raportul lui pentru Biroul Naţional de Meteorologie cu privire la uraganul din Galveston

1 6.000 în Galveston; 2000 în zonele învecinate. Unele estimări ajung până la peste 12.000 de morţi.

1 În dolari, la nivelul anului 1925. Aceasta înseamnă aproximativ 700 milioane de dolari la nivelul actual.

Cea mai sumbră oroare din istoria Americii s-a abătut asupra coastei noastre de sud… soa*rele dimineţii se* ri*dică deasupra une*i sce*ne de suferinţă şi* de*zastre fără ega*l *în* is*toria lumii.*

— W.J. McGee, *National Geographic*

Jake era de-a dreptul extaziat la gândul că nu fusese ucis de furtuna gigantică şi se considera unul dintre cei mai norocoşi oameni din lume. Supravieţuise şi, chiar dacă îşi pierduse mama, doi fraţi şi logodnica, era recunoscător lui Dumnezeu că reuşise să scape cu viaţă.

Acum, la o săptămână după acea zi cumplită, Jake se întreba dacă nu ar fi fost mai bine să fi pierit şi el odată cu familia. La scurt timp după încetarea furtunii, primarul din Galveston instituise legea marţială, iar Jake fusese recrutat pentru a face parte dintr-o „bandă a

morţii". Aceasta nu era o instituţie de aplicare a legii. Sute de soldaţi înrolaţi se rafinau cu hoardele de jefuitori care e năpustiseră asupra oraşului. Peste 250 de scotocitori prin gunoaie au fost

mpuşcaţi şi ucişi pe loc, unii dintre ei cu buzunarele pline de degete amputate

u inele pe ele. (Un jefuitor fusese găsit cu douăzeci şi trei de degete umane în

uzunare.)

Oraşul Galveston era un infern, cu cadavre stivuite peste tot. Trupurile: aveau pe străzi, în casele care mai rămăseseră în picioare, pe plaje sau pluteau n apele care bălteau pe tot cuprinsul oraşului. Lumea spunea că este vorba de treime din populaţia oraşului. Apa şi căldura soarelui, combinate, au provocat escompunerea rapidă a miilor de cadavre şi autorităţile oraşului erau foarte grijorate să nu izbucnească o epidemie de febră tifoidă sau de holeră, cu >ale trupurile acelea răspândite pretutindeni. (Ca să nu mai vorbim de duhoarea abuşitoare care se instalase în Galveston.)

De aceea s-a pus în aplicare un program de îndepărtare rapidă a trupurilor i toţi bărbaţii în stare să muncească – la fel ca Jake – au fost recrutaţi pentru a icra în echipele morţii. Aceste echipe rezolvau problema cadavrelor în două: Iuri. Stivuiau sute de trupuri pe plute, le dădeau drumul pe apă şi apoi le ufundau în ocean. Sau băgau trupurile în gropi adânci pe mal, apoi le dădeau C. Miasma corpurilor în descompunere a fost curând înlocuită de mirosul Iceag, la fel de greţos, de carne şi păr arse.

Nu s-a făcut nicio încercare de a se identifica sau înapoia trupurile rudelor pravieţuitoare. În timpul unei crize de sănătate publică, nu este timp pentru aluri.

Aşa că Jake lucra cu echipa de pe ţărm şi singurul lucru care îi oprea să mească imediat spre Houston era băutura gratuită oferită de primar. Jake nu za niciodată ceva de băut.

Uraganul care a lovit Galveston, pe Insula Galveston din Texas, la 8 septembrie}900, a fost cel mai cumplit dezastru natural care a

avut loc vreodată în Statele
Unite.

A luat viaţa a cel puţin 8.000 de persoane, dar observatorii furtunii ne amintesc că numărul total de morţi din Galveston este mai mare decât acela al oamenilor ucişi de inundaţiile de la Johnstown (Vezi capitolul 47), cutremurul din San Francisco (Vezi capitolul 45), uraganul din Noua Anglie din 1938 (Vezi capitolul 61) şi marele incendiu din Chicago (Capitolul 51). Şi au dreptate.

Uraganul s-a format în apropierea Insulelor Capului Verde din largul coastelor Africii, a traversat Oceanul Atlantic, îndreptându-se către Insulele din Marea Caraibelor, apoi şi-a continuat drumul drept către Galveston. Oraşul reprezenta o pradă uşoară pentru o furtună oceanică de asemenea amploare, deoarece partea dinspre ocean a insulei era complet descoperită. Nu era protejată de niciun fel de dig; nu existau niciun fel de recifuri în Golful Mexic care să fi putut opri înaintarea furtunii, (înainte de marea furtună din 1900 se propusese ridicarea unui dig la marginea oceanului, dar nimeni nu voise să-l construiască, pentru că cei mai mulţi îl considerau inutil. Astăzi, Galveston este protejat de un dig.)

Furtuna a atacat oraşul de pe insulă cu vânturi având o viteză de 180 km pe oră şi valuri cu o înălţime de aproape doi metri, dar care au ajuns pe alocuri şi la şapte metri. Se estimează că în timpul celor 24 de ore de uragan, în Galveston, au căzut două miliarde de tone de apă de ploaie.

Una dintre cele mai dureroase pierderi provocate de uragan a fost un orfelinat, plin cu călugăriţe şi copii, care s-a prăbuşit, ucigându-i pe toţi cei din interior.

Mulţi oameni au supravieţuit numai ca să afle că cei dragi lor fuseseră ucişi. Sinuciderile s-au înmulţit dramatic după furtună.

O povestire despre uragan ilustrează foarte clar instinctele animalelor. Mai mulţi locuitori ai oraşului Galveston îşi aminteau că văzuseră un cal fugind Pe străzi. Nu avea şa şi nici călăreţ. Părea cuprins de panică, dar în realitate ştia ce face şi încotro se îndrepta.

Calul a continuat să fugă așa, până când a ajuns la o anumită casă. Nimeni nu știe de ce a ales tocmai această casă, dar a – ost una dintre cele care a rezistat furtunii. Calul a alergat pe treptele de la intrare, a lovit cu piciorul ușa și a alergat pe scări, la etaj. A rămas acolo două zile și a fost găsit mai târziu, foarte flămând, dar teafăr.

Dacă această cabalină inteligentă s-ar fi aflat la conducerea orașului Galveston, probabil că ar fi construit digul, de care avea atât de mare nevoie, înainte de marele uragan din 1900, care a făcut orașul una cu pământul.

145

Ceața ucigașă din Londra.

1952

LONDRA, ANGLIA

5 – 9 decembrie 1952 12.000 de morți1

Ceață pretutindeni. *Ceață în susul râului care curge printre pajiști verzi*; *ceață în josul râului*, *unde*, *profanat*, *se rostogolește printre șiruri de ambarcațiuni și printre resturile poluante ale unui măreț* (*și murdar*) *oraș*. *Ceață deasupra mlaștinilor din Essex*, *ceață pe înălțimile din Kent*. *Ceață întinzându-se peste grădini și plutind pe platformele marilor nave*; *ceață aplecându-se deasupra barjelor și bărcuțelor*. *Ceață în ochii și în gâtlejurile vechilor pensionari ai Greenwich-ului*, *gâfâind lângă șeminee*, *în saloanele lor*; *ceață în pipa de după-amiază a mintosului comandant de vas*, *jos în cabina lui închisă*; *ceață ciupind cu cruzime degetele mâinilor și picioarelor micului său ucenic de pe punte*, *tremurând din toate încheieturile*. *Oameni aflați întâmplător pe poduri aplecându-se peste parapeți spre un cer coborât de ceață*, *cu ceață de jur-împrejurul lor*, *ca și când s-ar afla într-un balon*, *plutind în norii de pâclă*.

— Charles Dickens, *Bleak House*

1 Este greu de stabilit cu certitudine numărul total de morți atribuite cețeI ucigașe, dar ținând seama de ratele medii ale mortalității, autoritățile cred că în cele cinci zile ale cețeI ucigașe au murit 4.000 de oameni, în plus, din cauza unor boli respiratorii fatale cauzate de

şa cum ne descrie foarte sugestiv Dickens în *Bleak House*, Londra nu este deloc străină de ideea de ceaţă. De cele mai multe ori are doar un efect iritant, deşi poate reprezenta un pericol pentru şoferi atunci când este excesiv de densă. De regulă, ceaţa din Londra nu ucide oamenii cu miile.

Dar ceaţa ucigaşă de la Londra, din 1952, a fost diferită de ceaţa obişnuită din oraş. A început ca o acumulare de vapori reci de apă condensată, absolut tipică pentru Londra. Dar, în decembrie, o masă de aer cald venind dinspre Marea Nordului s-a instalat deasupra oraşului, prinzând sub ea ceaţa, precum şi miliardele de factori poluanţi provenind de la motoarele vehiculelor, de la fabricile pe cărbuni, de la coşurile caselor şi de la uzinele care eliberau în aer diverse chimicale în cadrul procesului de fabricaţie. Acest strat de aer cald a servit drept acoperiş gazos, aproape impenetrabil, deasupra Londrei timp de cinci zile foarte lungi, în această perioadă au murit 4.000 de londonezi – bătrâni şi tineri în egală măsură –, o rată a mortalităţii de aproape opt ori mai mare decât cea normală.

Acest aer plin de noxe a avut un efect letal datorită faptului că a stat pe loc atâta timp. De regulă, aerul Londrei este primenit de vântul care suflă dinspre Marea Nordului şi Canalul Mânecii, care acţionează ca un fel de echipă de curăţenie a naturii. Vântul alungă ceaţa şi există zile când Londra este scăldată de razele soarelui.

Din nefericire, în decembrie 1952, aerul de deasupra Londrei era nemişcat. Nu s-au stârnit niciun fel de vânturi suficient de puternice ca să împrăştie ceaţa îmbibată de poluanţi, astfel că oamenii au fost siliţi să inhaleze acest aer extrem de viciat. Există rapoarte medicale din această săptămână a morţii, din decembrie, care relatează despre oameni ce ajungeau clătinându-se la secţiile de urgenţă ale spitalelor, horcăind şi încercând să respire puţin aer. Unii dintre ei nici măcar nu mai ajungeau până la spital.

Ceaţa era foarte deasă. Aeroporturile au fost închise şi ambulanţele circulau pe străzi cu cinci kilometri pe oră, vizibilitatea fiind aproape zero. Pietonii trebuia să meargă cu mâinile întinse

înainte şi să pipăie drumul prin străzile învăluite în ceaţă. Aşa cum era de aşteptat, hoţii de buzunar s-au dovedit foarte activi. Indiferent de specializare, hoţii au ieşit în forţă, încântaţi de acoperirea naturală pe care le-o oferea ceaţa, pentru a fugi nevăzuţi. Când ceaţa pătrundea în clădiri, apăreau probleme de vizibilitate chiar şi în interior. Ceaţa dintr-un cinematograf din Londra era atât de deasă, încât filmul putea fi văzut numai dacă stăteai în primul rând.

ceaţă. După cum susţine dr. Ernest T. Wilkins, şeful Diviziei pentru poluarea atmosferei din Departamentul de cercetare ştiinţifică şi industrială al Angliei, alţi 8.000 de oameni au murit mai târziu din cauza efectelor toxice pe termen lung ale ceţei şi a acutizării afecţiunilor respiratorii S1 Pulmonare de care pacienţii sufereau deja.

La 8 decembrie, vântul a început să sufle din nou la Londra şi a împrăştiat aerul icigaş, dar era mult prea târziu pentru miile de cetăţeni care se învineţiseră din cauza lipsei de oxigen şi muriseră asfixiaţi, tuşindpână laultima suflare.

„Este aproape la scara unei exterminări în masă”, a exclamat uluit un membru al Parlamentului în timp ce numărul morţilor creştea. Poluarea aerului fusese întotdeauna o problemă la Londra, dar oamenii adoptaseră până atunci atitudine detaşată, ca şi când ceaţa şi mirosurile, uneori neplăcute, ar fi fost o particularitate a oraşului.

Ceaţa ucigaşă din 1952 a schimbat această mentalitate. La începutul anului 953, guvernul britanic a iniţiat un studiu foarte amplu cu privire la calitatea erului din Londra şi a cauzelor nivelului foarte înalt de poluare. Această cercetare avea să dureze ani de zile, pe parcursul cărora s-au identificat cu problemele şi au fost sugerate schimbările necesare.

În 1956, Marea Britanie a adoptat Legea Aerului Curat (cu şapte ani înainte de Legea Aerului Curat din Statele Unite), care a redus drastic poluarea atmosferică. Cu toate acestea, în 1962, o altă ceaţă ucigaşă a lovit Londra, demonstrând că şase ani nu fuseseră de ajuns pentru ca în calitatea aerului să se oroducă schimbări semnificative,

însă de astă dată, numărul de morţi a fost de fumai 136 şi marea majoritate a celor decedaţi erau persoane în vârstă cu probleme respiratorii sau cardiace. Aproape o mie de persoane au necesitat tratament medical, însă daunele generale au fost minore în comparaţie cu cele rovocate de ceaţa ucigaşă din 1952.

Era un oraş al maşinilor şi al coşurilor de fum înalte, *din care ieşeau*, *la*

nesfârşit, *şerpi interminabili de fum ce nu se spulberau niciodată*.

— Charles Dickens, *Hard Times*

Uraganul din Indiile de Vest şi Lacul Okeechobee, 1928

INSULELE CARAIBE, PUERTO RICO, COASTA FLORIDEI

l O-16 septembrie 1928

5.000 de morţi Pagube materiale în valoare de 75 de milioane de dolari1

Case scumpe deschise larg şi jefuite. *Recomand Legea mar*ţială *pentru Palm Beach*… Suge*rez să se trimită de îndată companii pentru întărirea serviciului de* pază*.*

j.

— Clark J. Lawrence, preşedintele Asociaţiei Ofiţerilor

Rezervei de Stat din Palm Beach, într-un mesaj adresat guvernatorului Floridei după uraganul din 1928.

1 Totalul pagubelor pentru zona Caraibelor, Puerto Rico şi Florida, în dolari, la nivelul anului 1928.

149

Nepede, David! Urcă!

Jacob se uită în jos la crengile copacului în care se urca şi îl văzu pe fiul său, în îrstă de 12 ani, David, încercând cu disperare să se ridice pe o creangă mai înaltă, acob nu putea face altceva decât să se uite neputincios din locul unde şedea sprijinit e două ramuri ale copacului cu fiica sa Rachel, de patru ani, în spate. Fetiţa îl ţinea atât de strâns cu mâinile de gât, încât abia mai putea să respire. Jacob încercă să-şi agă răsuflarea şi se rugă în gând ca David să fie în stare să se caţere cel puţin până e creanga unde stătea el cu Rachel. Dacă ajunge până aici,

îşi spunea Jacob, o să se ree până în vârful copacului, chiar dacă ar fi să-l ţin cu un braţ şi să mă caţăr cu clălalt. Uraganul împinsese apele Lacului Okeechobee în zona în care Jacob locuia u soţia şi cei doi copii ai lor. Maria murise. Fusese smulsă de valuri şi izbită de o tâncă ce se ridica în faţa căsuţei lor sărăcăcioase cu o singură cameră. Se lovise oarte tare cu capul de stâncă, şi Jacob văzuse cum ţeasta ei se despicase sub forţa îbiturii. îşi dădu seama că e moartă când văzu suprafaţa cenuşie a creierului şi sângele; şind şuvoaie pe ochi şi pe urechi, înainte să poată ajunge la ea, un zid uriaş de apă smulsese trupul din nou şi îl aruncase, urlând, cu o viteză năprasnică. Atunci Jacob apucase pe cei doi copii şi începuse să alerge spre un copac uriaş care se afla la câteva sute de metri de casa lui. În timp ce fugea, privi în urmă şi văzu cum casa lui ste smulsă de apă şi sfărâmată în bucăţele.

Reuşi să ajungă până la copac şi începu să se caţăre cu Rachel în spate. Javid îl asigură că poate să urce singur. Acum Jacob şi Rachel erau la aproape 2 metri deasupra pământului, iar David avea probleme.

Exact în momentul când Jacob se întreba dacă nu e cazul să coboare şi să-şi jute fiul, David apucă o creangă şi se ridică în braţe. Jacob îl prinse pe băiat e ceafă şi îl trase în faţa lui.

— Te-ai căţărat admirabil, băiete! Bravo, foarte bine! apoi îl sărută pe braţi.

— Acum hai să scăpăm de nenorocitul acesta de diavol de apă!

Tatăl şi fiul continuară să se caţăre până când ajunseră aproape în vârful opacului. Sub ei, la aproape 30 de metri în jos, apa începu să crească, formând n fluviu peste pământul care până ieri fusese uscat şi prăfuit.

Jacob se simţea uşurat şi ştia că vor supravieţui, chiar dacă le va fi, înjurând, foame şi sete. Apa avea să se retragă, în cele din urmă, şi ei aveau să oboare şi s-o ia de la capăt.

Exact când Jacob se instala mai bine cu Rachel pe o creangă care forma n fel de şa, David, care îşi găsise deja propria creangă pe care să stea, scoase n ţipăt.

— Tată! *Uite*!

Jacob privi spre locul pe care i-l arăta David şi inima îi îngheţă în piept. Pe ramurile care îl înconjurau pe el şi pe copiii lui erau încolăciţi zeci de şerpi. Se înfăşurau în jurul crengilor şi alunecau cu uşurinţă până pe cele mai subţiri ramuri.

Şarpele de bumbac, îşi spuse Jacob şi în acea clipă ştiu că cei doi copii îşi vor întâlni în curând mama. Şerpii erau veninoşi şi ei nu aveau unde să fugă.

În acel moment auzi strigătul lui David. Câteva secunde mai târziu, Rachel ţipă şi ea. Amândoi fuseseră muşcaţi, în timp ce se răsucea ca să se uite la Rachel, Jacob simţi doi colţi în gât. Smulse instinctiv şarpele şi îl aruncă în apă, dar era prea târziu. Pentru ei toţi.

În cincisprezece minute, toţi trei căzuseră din copac, morţi din cauza muşcăturilor veninoase.

În ziua următoare, Jacob, David şi Rachel se aflau în uriaşa plută de corpuri umane pe care o trăgeau în jos, pe râu, echipele de salvare către un rug comun pentru incinerare. După furtună erau atât de multe cadavre care pluteau pe apă încât au trebuit să le lege unul de altul.

Maria nu se număra printre cadavrele care alcătuiau pluta. Trupul ei nu fusese găsit.

Acest uragan din 1929 care a ucis 5.000 de oameni şi a provocat daune materiale în valoare de 75 de milioane de dolari a luat naştere la sfârşitul lui august şi începutul lui septembrie, probabil în preajma Insulelor Capului Verde, în largul coastelor Africii. El a traversat Atlanticul şi a lovit în Barbados la 10 septembrie, apoi în Guadelupe la 12 septembrie, unde a ucis peste 600 de persoane, şi a continuat drumul spre Puerto Rico, unde a omorât 1.000 de oameni lăsând alţi 250.000 fără adăpost şi provocând daune materiale în valoare de 50 milioane de dolari.

Şi asta nu avea să fie totul.

Uraganul s-a abătut asupra coastei de vest a Floridei, la 16 septembrie, unde a mai făcut alte pagube în valoare de 25 de milioane de dolari şi a ucis alte 2500 de persoane. Mulţi oameni au murit

muşcaţi de şerpi, înecaţi sau străpunşi şi loviţi de resturile antrenate de apa minată de un vânt cu o viteză de peste opt sute de kilometri pe oră.

Treizeci de kilometri de stăvilare de pământ au fost distruse la Lacul Okeechobee, şi mulţi dintre muncitorii imigranţi săraci şi-au găsit moartea, acolo.

La Belle Glade, în Florida, toţi cei 650 de locuitori ai oraşului s-au năpustit către cele două hoteluri, sperând că vor putea învinge astfel furtuna în clădirile mari şi rezistente. Când furtuna a încetat, toate clădirile din oraş erau dărâmate – cincizeci de case – cu excepţia celor două hoteluri. Toţi locuitorii din Belle Glade au supravieţuit.

Morţile şi daunele provocate de această furtună şi încercarea jalnică de a

era inundaţiile cu stăvilare de pământ clădite manual au impus ulterior adoptarea în măsuri la nivel federal. Preşedintele Hoover a sprijinit finanţarea unui dig vărat: o barieră de stâncă cu o lungime de peste 120 kilometri şi cu o înălţime de te 12 metri.

Pentru cei morţi, era prea târziu; pentru generaţiile viitoare care vor locui Everglades şi în zona Lacului Okeechobee reprezenta certitudinea >ravieţuirii. Uraganul din 1928 a demonstrat cât de vulnerabilă este această ia în faţa furtunilor periculos de violente.

Cutremurul din Kobe, 1995

KOBE, JAPONIA

16 ianuarie 1995

„>:

5502 de morţi Pagube materiale în valoare de 147 de miliarde de dolari1

t

Eram la etajul al patrulea al unui hotel cu cinci etaje. Cutremurul a durat circa 20 de secunde, iar eu stăteam culcat pe podea şi nu puteam să mă mişc. Am încercat să deschid uşa, dar se blocase, aşa că am spart-o şi abia am reuşit să ies afară. Partea inferioară a hotelului, de sub etajul al treilea, s-a prăbuşit complet.

— Ziarist de la televiziunea japoneză care a supravieţuit cutremurului2

— FVcest cutremur cu magnitudinea de 7, 2 din Kobe, Japonia, a deţinut tristul record de cel mai scump dezastru din toate timpurile. Impresionant în legătură cu puterea lui este faptul că a făcut toate pagubele şi şi-a ucis toate victimele, care nu bănuiau nimic, în aproximativ 20 de secunde, cât a durat de la început până la sfârşit. Un cutremur de 20 de secunde după care avea să fie nevoie de un deceniu de Afacere.

1 *Raportul de management al riscului EQE*, *16 ianuarie 1995*, *Kobe*, *Japonia*, *Cutremur*. Această cifră nu include pierderile de bunuri din interiorul clădirilor, cum ar fi instalaţii, echipament de birou, inventare materiale – care au fost substanţiale.

2Lee Davis, *Natural Disasters*, p. 65.

153

Douăzeci de secunde. Cam atât timp cât îi trebuie unui cititor obişnuit ca să ircurgă primul paragraf al acestui capitol.

Douăzeci de secunde. Asemenea distrugeri însoţite de un enorm tribut al orţii într-un interval atât de scurt de timp. Cutremurai de la Kobe din 1995 a odus o schimbare de atitudine în conştiinţa oamenilor din Kobe şi din nprejurimi.

După ce s-a aşternut praful şi supravieţuitorii şi-au dat seama de mensiunile dezastrului, ei au fost cuprinşi de depresie. Unii oameni au încercat – şi aline nefericirea, satisfăcându-şi nevoile de bază – mâncare şi adăpost.

Dezastrele stârnesc sentimente stranii, şi unul dintre cele mai surprinzătoare rupuri de filantropi a fost banda crimei organizate, Yamaguchi-gumi. Oamenii bişnuiţi mai mult să ia, decât să dea, au început să distribuie opt mii de mese pe într-o parcare. Şi-au oferit bunurile, vehiculele, forţa de muncă şi au depus orturi pentru a-şi hrăni vecinii. Un supravieţuitor, Masazaku Koga a spus: „Îmi nintește de perioada de după război. Totul era în ruină şi nu ştiam cum vom uşi să ne refacem vreodată. Dar cutremurul ne-a unit din nou pe toţi. Am

văzut oameni o generozitate despre care crezusem că dispăruse din Japonia". 1

Acest al doilea cutremur ca putere din istoria Japoniei a provocat pierderea aproximativ 7 miliarde de dolari2 în venituri, din impozite, pentru anul fiscal 1995 n întreaga ţară.

Principalele industrii din Kobe – construcţia de nave, producţia de oţel: inele chimice şi de produse alimentare – au fost grav avariate de cutremur şi uite uzine au rămas închise complet timp de câteva zile. Cei care au reuşit să ia lucrai după ce s-a restabilit alimentarea cu curent electric au operat la o pacitate mult redusă, aproximativ 60% sub producţia normală. 90% din bricile de încălţăminte din Kobe au fost grav avariate de cutremur şi multe te industrii mai mici au fost complet distrase. Creşterea perlelor artificiale s-a trecupt vreme de aproape şase luni.

În zilele imediat următoare, după cutremur, s-a simţit lipsa mijloacelorenţiale de subzistenţă – alimente, apă, adăposturi. O parte din populaţie s-a ezat în corturi, la primărie, iar alţii au rămas în clădiri avariate şi nesigure, îste trei sute de mii de oameni au rămas fără locuinţă. Amploarea distragerilor n Kobe a dus în mod obligatoriu la o operaţiune de triere (pe bază de priorităţi) către oficialităţi, astfel încât multe clădiri periculoase nu au fost împrejmuite u, dacă au fost, barierele s-au dovedit insuficient de rezistente.

Aprovizionarea a început să funcţioneze abia după câteva zile, inclusiv msporturile de la Fabrica de bere Kirin, una dintre cele mai importante companii

1 *Ibidem*, p. 66.

2 EQE Risk Management *Report on the January 16 1995 Kobe, Japan Earthquake*.

4

de bere din Japonia. Având în vedere traumele suferite de locuitorii din Kobe, e de presupus că au fost foarte bucuroşi să primească aceste transporturi de bere. Dar n-a fost să fie. Fabrica Kirin a trimis în oraş mii de lăzi cu sticle de bere de un litru, dar le-a umplut

cu apă în loc de bere.

Aşa cum se întâmplă adesea în cazul cutremurelor majore, Kobe a fost afectat şi de incendii, provocate de avarierea conductelor de gaz, de prăbuşirea încălzitoarelor şi a sobelor. Se estimează că peste l milion de metri pătraţi din Kobe au fost distruşi de incendiile de după cutremur.

Aproximativ 180.000 de clădiri au suferit distrugeri parţiale sau totale, în portul Kobe, peste 90% din cele 187 de dane ale portului au fost afectate. Autostrada Hanshin cu o lungime de zeci de kilometri s-a prăbuşit în câteva locuri. La 25 ianuarie, la nouă zile după cutremur, 367.000 de gospodării din Kobe încă nu aveau apă curentă.

Cadavrele reprezintă o problemă extrem de importantă în cazul marilor dezastre. Şi la Kobe au existat mii de oameni care au murit în cutremur şi ale căror trupuri au trebuit recuperate, identificate şi îngropate sau incinerate. Oficialităţile au transformat o cameră mare, dintr-o şcoală, în morgă şi au pus pe uşă o inscripţie: *Camera Sufletelor Paşnice*.

Gripa şi pneumonia au devenit şi ele o problemă, înrăutăţită şi mai mult de frig, de vremea umedă de iarnă şi de lipsa de adăposturi.

Oamenii s-au descurcat cum au putut şi timp de încă un an de la cutremur se mai puteau vedea corturi şi colibe aproape în toate spaţiile deschise.

Este drept, Kobe s-a refăcut şi, în cele din urmă, portul s-a redeschis, trenul ultrarapid a fost pus din nou în circulaţie, şoseaua s-a reparat şi maşinile au început să alerge în viteză pe ea, iar acolo unde fuseseră numai mormane de moloz casele au fost reconstruite.

Cutremurul din 1995 a scos la iveală punctele vulnerabile din construcţia de clădiri şi autostrăzi din Kobe, din sistemul de protecţie publică şi de pază împotriva incendiilor. Unele sisteme s-au prăbuşit, dar cele mai multe au făcut faţă; era nevoie să se implementeze programe noi.

Raportul EQE a ajuns la următoarea concluzie: „Cutremurul de la Kobe este un exemplu extrem de şocant cu privire la ceea ce poate

face un seism dintr-o societate modernă industrializată". 2 Raportul EQE şi-a propus să evidenţieze resursele în cazul reacţiei la cutremur, deoarece nu este nevoie decât de 20 de secunde Pentru ca „o societate industrializată modernă" să nu mai fie ce-a fost.

1 *Ibidem*.

2 Ibidem.

Coliziunea între Doña Paz şi Vector, 1987

LA 100 MILE SUD DE MANILA, FILIPINE, ÎN LARGUL INSULEI MARINDUQUE

20 decembrie 1987 43 8 6 de morţi1

Dormeam, *în momentul când am auzit explozia*, *în numai două secunde*, *a izbucnit un incendiu uriaş pe vas şi peste tot auzeam urlete şi ţipete*, *plânsete şi vaiete*. *Am sărit în apă*.

— Paquito Osabel2, supravieţuitor de pe Doña *Paz* în *Povestirea teologului*, de Henry Wadsworth Longfellow, Elizabeth vorbeşte despre „vapoare care trec în noapte… Doar un semnal şi o voce îndepărtată în întuneric…"

1 Deşi este un dezastru destul de recent, numărul de morţi nu este sigur şi nu poate fi confirmat. Sunt diverse surse care vorbesc de numere diferite, de la 3.000 la 4386. Şi numărul de persoane aflate la bordul feribotului Doña Paz este incert. Unele surse susţin că erau peste 4.000

de oameni înghesuiţi pe feribot; altele apreciază că nu erau decât 1500. Indiferent care este cifra reală a pasagerilor feribotului, toate sursele sunt de acord că vasul era supraîncărcat cu mult mai mulţi pasageri decât era permis.

2 Roger Smith, *Catastrophes and Disasters*, p. 175.

156

Dacă aceste cuvinte ar fi fost valabile în ziua de 20 decembrie 1987, mii de pasageri ai feribotului care mergeau la Manila ca să sărbătorească Crăciunul ar mai fi apucat să se bucure de sărbătoare.

Coliziunea dintre feribotul Doña *Paz* şi petrolierul *Vector* a avut drept rezultat cea mai mare pierdere de vieţi omeneşti, pe mare, în

timp de pace.

Doña *Paz* a părăsit portul Tacloban din insula filipineză Leyte. A pornit spre nord, prin Marea Visayan, prin Canalul Jintotolo, apoi în Marea Sibuyan şi se apropia de mica insulă filipineză Marinduque, când s-a ciocnit de petrolierul *Vector*, care se îndrepta spre insula Masbate şi transporta opt mii trei sute de barili de petrol.

Un membru al echipajului SUA de pe Doña *Paz* îşi amintea accidentul:

În momentul când s-a produs accidentul cu Doña *Paz*, eram staţionat în Filipine… Aveam misiunea de căutare şi salvare în cadrul echipajului elicopterului SH-3G Seaking… Elicopterele militare au venit la faţa locului, dar nu au localizat supravieţuitori, în schimb, au localizat multe cadavre care au trebuit recuperate. Am citit în Pacific *Stars and Stripes în ziua* aceea că Doña Paz *s-a cioc*nit cu un petrolier cam pe la ora zece în seara zilei de duminică. După ciocnire a izbucnit un incendiu foarte puternic, care s-a văzut şi de pe alte vase aflate pe mare. După coliziune, petrolierul s-a rupt în două şi s-a scufundat imediat. Ziarul spunea că de pe petrolier nu au supravieţuit decât două persoane, în schimb, Doña Paz *nu s-a* scufundat imediat. S-a aplecat mult, apoi s-a răsturnat şi s-a scufundat la două ore după coliziune. Dacă îmi amintesc bine, nu au existat decât 24 de supravieţuitori de pe Doña Paz*. Timp d*e mai multe săptămâni după aceea, s-au văzut trupuri care ajungeau la mal şi unele au fost recuperate în mod cu totul surprinzător în plasele pescarilor, ceea ce a tulburat serios populaţia de pescari din regiune. Un prieten din escadronul meu avea rude la bordul feribotului Doña Paz *când ac*esta s-a scufundat. A fost un eveniment foarte trist…

După explozia descrisă de acest membru al echipajului, *Vector* a răspândit mii de galoane de petrol pe mare. În momentul în care flăcările exploziei au ajuns la acesta, marea a luat foc, transformându-se într-un ocean de flăcări.

Mulţi dintre pasagerii de pe Doña *Paz* au preferat să se arunce în apă în loc să rămână pe feribotul care se înclina tot mai mult.

Nefericiţii aceştia au sărit chiar în petrolul care ardea. Au luat foc imediat şi nu au reuşit să stingă flăcările nici măcar scufundându-se complet în apă. Nu încape nicio îndoială că unii Pasageri au preferat să se înece în loc să sufere o agonie cumplită, arzând de vii.

1 www.greatshipwrecks.com.

l 157

Mulţi însă dintre ei au luat decizia de a rămâne pe vas. Poate nutreau slaba speranţă că bărcile de salvare vor veni imediat, vor stinge incendiul şi îi vor transfera în deplină siguranţă pe un alt vas. Însă aceste visuri disperate s-au năruit, şi toţi cei rămaşi pe feribot s-au scufundat odată cu el. Nu ne mai rămâne decât să sperăm că cei care au rămas pe vas, în timp ce acesta se lăsa la fund, au murit mai înainte, asfixiaţi din cauza fumului înecăcios.

Şi mulţi dintre membrii petrolierului *Vector* au ajuns în apă, iar câţiva dintre ei au reuşit să rămână la suprafaţă, plutind pe resturi de lemn sau de altă natură. Aproximativ treizeci de persoane au supravieţuit dezastrului şi au fost salvate în timpul nopţii şi în dimineaţa următoare. Unii dintre aceşti supravieţuitori au suferit arsuri grave şi au murit ulterior din cauza lor. Mii de trupuri n-au mai fost recuperate niciodată, încă trei sute de cadavre au plutit spre mal în următoarele câteva zile. Toate acestea, după cum susţin autorităţile filipineze, au fost mutilate saumâncate de rechini.1

Nici până în ziua de astăzi nu este clar de ce s-au ciocnit *Doña Paz* şi *Vector* în acea zi de Crăciun în apele teritoriale ale insulelor filipineze. Traficul maritim din preajma acestor insule a fost întotdeauna periculos. Fie că este vorba de nesocotirea regulilor de navigaţie marină, de incompetenţă, de suprapopularea căilor de navigaţie, de echipamentul radar şi de navigaţie necorespunzătoare sau de vase aflate întâmplător în acele locuri, apele acestea au o lungă istorie de nenorociri.

Faptul că Doña *Paz* era, probabil, supraîncărcat, ar putea să ne sugereze că marinarii din aceste ape nu respectă prea strict regulile de siguranţă. Probabil acesta este şi unul din motivele pentru care nu s-a

putut şti niciodată care este numărul exact al victimelor accidentului. Este însă o speculaţie, deoarece; chipajele ambelor vase au pierit în accident, iar vasele se află pe fundul oceanului.

Indiferent de numărul real de suflete care şi-au găsit sfârşitul în ciocnirea dintre Doña *Paz* şi *Vector*, este tragic faptul că trebuie să ne întoarcem cu; îndul la perioada războiului şi la vasele scufundate în timpul luptelor pentru a întâlni ceva similar cu acest uriaş număr de morţi într-o catastrofă maritimă.

Notorietatea ciocnirii dintre Doña *Paz* şi *Vector* îi este conferită de faptul că aceasta s-a produs pe timp de pace, iar victimele au fost persoane civile.

1 *Ibidem*.

Explozia Bisericii din Rhodos.

1856

PALATUL MARELUI MAESTRU, STRADA

CAVALERILOR RODOS, GRECIA

3 aprilie 1856 4.000 de morţi

De trăsnet şi furtună; *de ciumă*, *molimă şi foamete*; *de război şi ucidere*, *de moarte bruscă*, *Dumnezeule Mare*, *apără-ne*.

— Carte de rugăciuni, 1662

Şi le-a zis: *Am văzut pe satana ca un fulger căzând din cer*.

— Sfânta Evanghelie după Luca, 10: 18

— LJangătul clopotelor nu putea fi ignorat.

Toate clopotele din turlele bisericilor din oraşul Rodos de pe insula Rodos Alinau. De regulă, în fiecare turlă de biserică se trăgea clopotul de două ori pe 2 i: o dată dimineaţa, ca să amintească de citirea rugăciunii Angelus, apoi la

[159

amiază, din obişnuinţă. Aceste bătăi zilnice erau lente şi calme, iar clopotele amuţeau în mai puţin de un minut. Cacofonia pe care o auzeau în noaptea aceea locuitorii din Rodos contrasta puternic cu sunetul demn pe care îl scoteau clopotele dimineaţa şi la amiază.

Clopotarii trăgeau cu frenezie de funiile de la baza turlelor

înalte. Clopotarii erau fie băieţi foarte tineri, fie bărbaţi mai în vârstă. Bărbaţii mai în vârstă care, de regulă, erau mai grei, rămâneau cu picioarele înfipte în podea în timp ce funia mergea în sus şi în jos. Dar tinerii erau adesea ridicaţi de la podea cu câţiva centimetri şi rămâneau atârnaţi de clopote. Unui observator străin i s-ar fi putut părea de-a dreptul comică această scenă şi chiar dacă chipurile băieţilor erau serioase şi solemne aşa cum se cuvenea misiunii lor sacre, cei mai mulţi dintre ei recunoşteau că este cât se poate de nostim să fie ridicaţi în aer în timp ce trăgeau clopotele.

Clopotele se trăgeau pentru că aerul era plin de fulgere. Secole la rând, bisericile europene au crezut că dacă trăgeau clopotele cu furie în timpul furtunilor cu fulgere şi trăsnete, vor ţine la distanţă forţele demonice care loveau pământul cu fulgerele lor. Ceva mai târziu, în vremuri mai luminate, credeau că zgomotul clopotelor întrerupea fluxul de electricitate al fulgerului şi că aceasta împiedica producerea trăsnetului. Aşa cum era de aşteptat, acest lucru nu se întâmpla întotdeauna şi de multe ori tocmai clopotniţa bisericii era lovită de trăsnet în timp ce clopotarul trăgea de funie, ucigându-l astfel pe acest nefericit membru al turmei credincioşilor.

În 1856, Palatul Marelui Maestru, o clădire magnifică înălţată în secolul al XIV-lea, se afla pe Strada Cavalerilor din Rodos. Palatul îşi avea propria biserică, Biserica Sf. Ioan şi în fiecare zi, atât în palat, cât şi în biserică, se aflau mii de oameni.

În 1856, insula Rodos era sub stăpânirea turcilor otomani. Armata lor de ocupaţie pusese stăpânire pe Palatul Marelui Maestru, care avea subsoluri largi şi spaţioase. Turcii au umplut repede aceste spaţii cu cantităţi însemnate de praf de puşcă. Armata trebuia să aibă acces uşor la praful de puşcă pentru arme şi bombe, iar amplasamentul central al Palatului Marelui Maestru, cu uriaşele lui capacităţi de depozitare, era cum nu se poate mai potrivit pentru invadatorii turci. Grecii fuseseră alungaţi din Rodos în momentul ocupării insulei de către turci şi dacă vreun grec ar fi fost găsit în oraş fără autorizaţie, probabil că ar fi fost decapitat.

Nu era ceva neobişnuit pentru acele vremuri ca pivniţele bisericilor să fie utilizate ca depozite ale morţii. Iar exploziile inevitabile ale acestor depozite extrem de inflamabile nu reprezentau un lucru ieşit din comun, în 1769, b Brescia, în Italia, o ameţitoare cantitate de o mie de tone de praf de puşcă a fost depozitată în subsolurile de sub biserica St. Nazaire. Într-o noapte fierbinte de august, turnul clopotniţei de la St. Nazaire a fost lovit de trăsnet şi a luat foc. Imediat după aceea întreaga cantitate de praf de puşcă a explodat. Au fost ucişi peste 3.000 de oameni şi oraşul Brescia a fost distrus de explozie în proporţie de aproape 20%.

La 3 aprilie 1856, explozia de la Palatul Marelui Maestru a luat un tribut mai greu.

Cauza a fost aceeaşi – trăsnetul – şi 4.000 de oameni aflaţi fie într-una din cele două clădiri, fie în zona imediat înconjurătoare a Palatului au fost ucişi de explozie. Aşa cum s-a întâmplat şi la Brescia, praful de puşcă depozitat în subsolurile palatului a explodat, şi forţa detonării a dărâmat complet uriaşul palat, precum şi biserica alăturată, Sf. Ioan. Palatul dăinuia de peste 450 de ani, dar a fost ras de pe faţa pământului într-o clipă din cauza unui trăsnet care, după cum s-a văzut, nu a fost abătut din drum de sunetul clopotului.

Acest trăsnet şi explozia care a urmat ar putea fi cea mai cumplită catastrofa din istorie cauzată de fulger. Astăzi, bătrânul oraş Rodos este locuit de numai 6.000 de oameni. Numărul morţilor din explozia din anul 1856 – 4.000, ilustrează în mod clar tributul enorm luat de trăsnetul trimis de cer.

Palatul Marelui Maestru a fost o grămadă de ruine timp de aproape 80 de ani. În 1939, în timpul ocupaţiei italiene din Grecia, invadatorii fascişti s-au gândit că lui Benito Mussolini i-ar face plăcere să locuiască într-un palat somptuos ca acesta. Şi dacă nu Mussolini, atunci regele Italiei, Vittorio Emmanuele II, ar putea să-l găsească pe placul lui. Italienii au reconstruit palatul de la parter în sus, respectând cu meticulozitate proiectul iniţial al structurii.

Turiştii care vizitează astăzi Palatul reînviat al Marelui Maestru

sunt, fără îndoială, recunoscători meşterilor italieni pentru că au redat Greciei unul dintre cele mai măreţe edificii ale sale.

161

Jeurgerea de substanţe chimice de la Bhopal

BHOPAL, INDIA

7 3 decembrie 1984

— „3828 de morţi1

...

În artele vieţii, omul nu inventează nimic; dar în artele morţii întrece însăşi Natura şi produce prin chimie şi maşini toate dezastrele provocate de ciumă, molime şi foamete.

— George Bernard Shaw, *Om şi Supraom*

1 Acesta este numărul total oficial, publicat de guvernul indian. Clinica de Documentaţie inătate Publică din Bhopal susţine că cifra reală a morţilor este de 8.000 şi că peste 500.000 lameni au fost răniţi în timpul accidentului şi după aceea.

Potrivit declaraţiei guvernului indian, din ianuarie 2001, reprodusă de Union Carbide pe met (www.bhopal.com) în „Chronology", numărul total de răniţi a fost de numai 203 469, ilcat după cum urmează:

O victime cu *invaliditate totală permanentă*

2680 persoane cu *invaliditate parţială permanentă*

18 922 persoane cu *leziuni permanente fără invaliditate*

1313 persoane cu *invaliditate temporară din cauza leziunilor permanente*

7172 persoane cu *invaliditate temporară din cauza unor leziuni permanente*

173 382 persoane cu *leziuni temporare fără invaliditate*

Guvernul indian mai afirmă că 155 203 persoane au solicitat examen medical, dar nu au niciun fel de leziuni. www.corpwatch.org./truc/bHopal/factsheet.html.

Ji/rao veste minunată! Bogata companie americană Union Carbide urma să construiască o uzină într-un ţinut foarte sărac din

India şi îşi anunţase intenţia de a angaja opt sute de muncitori indieni. Oamenii erau încântaţi de această îmbunătăţire a nivelului lor de viaţă pe care, fără îndoială, aveau s-o genereze aceste numeroase locuri de muncă. Dar ceea ce nu ştiau, totuşi, la vremea respectivă, era că această preţioasă Union Carbide avea să fie cauza morţii multora dintre ei.

Sute de cadavre zăceau împrăştiate pe străzile din jurul uzinei Union Carbide în acea nefastă dimineaţă de 3 decembrie 1984. Multe dintre ele erau acoperite de vomă, urină, fecale şi aveau pielea de culoare purpurie. Inhalarea gazelor toxice îi făcuse să-şi piardă controlul funcţiilor corpului şi se sufocaseră în propriile fluide.

În timpul nopţii, cam în jurul orei 1.00, patruzeci de tone de gaz de izocianat de metil, o substanţă chimică folosită la prepararea insecticidelor, a scăpat dintr-un rezervor al uzinei Union Carbide, în momentul în care o mare cantitate de apă a fost pompată din greşeală în rezervorul în care era ţinută substanţa. Apa şi gazul nu se amestecă şi rezervorul a făcut explozie. Norul de gaz toxic rezultat de aici s-a ridicat deasupra uzinei şi s-a împrăştiat peste Bhopal, pe o suprafaţă de 1500 de kilometri pătraţi, ucigând oamenii în paturile lor, lăsând cadavrele pe străzi şi trimiţând mii de indieni, în agonie, în spitalele care nu erau nici informate, nici pregătite pentru a face faţă unei asemenea catastrofe.

Poziţia oficială a corporaţiei în privinţa muncitorilor care au fugit de la faţa locului a fost exprimată de dr. Thomas Petty, expert în boli pulmonare de la Universitatea din Colorado, care a fost angajat de Union Carbide pentru a-i consulta pe răniţii din Bhopal. „Foarte mulţi pacienţi ar fi putut fi salvaţi dacă nu ar fi intrat în panică", a spus dr. Petty. „Au început să fugă, ceea ce i-a făcut să respire mai profund. Dacă s-ar fi mulţumit să plece încet de la locul accidentului nu ar fi inhalat atât de mult agent poluant".

Se pare, aşadar, că fuga i-a ucis pe muncitorii îngroziţi, care se sufocau.

Doctorii de la spitalele locale, neavând niciun fel de informaţii

pentru a putea să-şi trateze victimele, au telefonat la medicul uzinei Union Carbide. Ce îi intoxicase pe aceşti oameni? Cum să-i trateze? doreau ei să ştie. Doctorul de la Union Carbide a spus că izocianatul de metil nu era decât o formă mai puternică a gazului lacrimogen şi că nu trebuia decât să spele victimele cu cantităţi abundente de apă.

Evident, apa s-a dovedit a fi inutilă în tratarea oamenilor care inhalaseră izocianat de metil şi tributul morţii a început să crească alarmant.

Uzina a fost închisă rapid şi directorul executiv al Union Carbide de la vremea aceea, Warren Anderson, a plecat imediat cu avionul spre India ca să evalueze liaţia şi să ia măsuri pentru redresarea acesteia. Anderson a fost arestat imediat ce Ionul lui a aterizat în India, apoi după ce a fost eliberat pe cauţiune, s-a întors in re grabă în Statele Unite.

A fost accidentul cu substanţe chimice toxice de la uzina Union Carbide Bhopal – cel mai cumplit accident industrial din istoria lumii – rezultatului sabotaj din partea unui „angajat nemulţumit”?

La 10 mai 1988, aproximativ trei ani şi jumătate după explozie, Union irbide a publicat un studiu efectuat de Arthur D. Little, Inc., care arăta „practic, l certitudine”, că „incidentul” (cuvântul folosit de Union Carbide) fusese lovocat de un „angajat nemulţumit”. Această afirmaţie nu a fost luată în rios nici de tribunal, nici de opinia publică, în special din cauza măsurilor treprinse de uzina Union Carbide împotriva acestui angajat suspect. Dacă cidentul care ucisese mii de oameni şi lăsase invalizi alte sute de mii, ar fi st cu adevărat rezultatul unui sabotaj, atunci făptaşul – teroristul biochimic în fi fost urmărit şi adus în faţa justiţiei. Union Carbide nu a urmărit persoana care o considera răspunzătoare pentru sabotaj şi, astăzi, mulţi oameni cred această afirmaţie a reprezentat o strategie publicitară menită să abată atenţia la vinovăţia companiei Union Carbide.

Au existat accidente industriale care au provocat mai multe daune mediului e exemplu Exxon Valdez – vezi capitolul 94), dar scurgerea de substanţe chimice e la Bhopal a alarmat întreaga lume şi

a stimulat eforturile îndreptate în direcţia laborării unei noi legislaţii care să impună norme mai stricte de protecţie a luncii pentru industriile care lucrează cu substanţe periculoase. De ce? Pentru cercetările ulterioare ale accidentului chimic de la Bhopal au arătat că Union Carbide avea două seturi de reguli de protecţie a muncii: unul pentru uzinele din ţaţele Unite şi altul pentru cele din străinătate. Când au fost comparate regulile e protecţie a muncii de la uzina din Bhopal cu cele ale companiei Union Car-ide din Virginia de Vest s-a văzut clar că accidentul de la uzina din Bhopal zisese aproape inevitabil. Iar dacă acest lucru a fost posibil la una dintre cele mai ian companii chimice din lume, unde se putea presupune, în mod rezonabil, că ecuritatea muncii era o prioritate, a continuat raţionamentul, ce se putea întâmpla i uzine mai mici care lucrau tot cu substanţe chimice, dar cu mai puţin profit şi, eci, cu posibilităţi mai reduse de a cheltui bani pentru echipamente de protecţie, protocoale de securitate şi planuri de măsuri în caz de urgenţă?

După cinci ani de litigii în Statele Unite şi în India, Union Carbide a [ezolvat divergenţa cu guvernul indian oferind suma de 470 de milioane de „i. (Ţinând seama de faptul că au fost aproximativ 550.000 de victime, daceasta înseamnă cam 850 de dolari pentru fiecare dintre acestea. Dacă banii ar fi fost investiţi cu un câştig de 10% timp de douăzeci de ani, cifra ar fi ajuns la 3, 1 miliarde de dolari, aproximativ 5600 dolari de victimă.)

Această înţelegere a imunizat compania împotriva acuzaţiilor penale. Aranjamentul a fost repede contestat în tribunal de grupurile de victime şi, în cele din urmă, s-a mărit suma pe care a trebuit s-o plătească Union Carbide şi s-a anulat imunitatea în faţa procedurii penale. Fostul director executiv al companiei Union Carbide a fost acuzat imediat de omucidere din culpă de către guvernul Indiei, dar s-a ascuns pentru ca să nu i se poată înmâna actul de chemare în judecată. Union Carbide a refuzat să răspundă în locul lui sau să-i informeze pe avocaţi unde se află.

Union Carbide a susţinut că prin plata celor 470 de milioane de

dolari, în baza acordului din 1989, compania şi implicit toţi directorii săi au fost exoneraţi de răspundere, în plus, compania nu recunoştea jurisdicţia Curţii Districtuale din Bhopal. Interesant este şi faptul că un judecător american, John Keenan de la Curtea Districtuală din Manhattan, a dat o decizie scrisă prin care ordona companiei Union Carbide să se „supună jurisdicţiei Curţilor din India". Până acum, Union Carbide a refuzat să respecte decizia Curţilor şi fostul director executiv Warren Anderson nu este de găsit.

Se estimează că un număr de 10 – 15 oameni mor în fiecare săptămână la Bhopal şi în împrejurimi, din cauza expunerii la izocianat de metil rezultat în urma accidentului din 1984.

Cutremurul din San Francisco.

1906

SAN FRANCISCO, CALIFORNIA

18 aprilie 1906

3.000 de morţi1

Pagube materiale în valoare de 500 milioane de dolari2

Trupele federale, membrii Forţelor Regulate de Poliţie şi membrii Poliţiei Speciale au fost autorizate de mine SA UCIDĂ toate persoanele angajate în jafuri sau în comiterea oricăror alte infracţiuni.

— Declaraţia primarului din San Francisco, Eugene Schmitz, după producerea cutremurului

Străzile se mişcau de parcă ar fi fost valurile unei ape. În timp ce mergeam, în jos, spre Market Street, zidul exterior al unei clădiri s-a prăbuşit şi a

1 Decenii la rând, s-a crezut că numărul oficial al victimelor cutremurului din 1906 de la Sin rancisco a fost de aproximativ de 700 persoane. Noile studii şi cercetări efectuate în anii '80 de tare Serviciul de Geologie al Statelor Unite au arătat că adevăratul număr al victimelor a fost de jroximativ 3.000 şi poate chiar mai mare. Această cifră include şi oamenii împuşcaţi pentru jaf după cutremur.

2 La valoarea dolarului din anul 1906.

fifi dr *ajuns atât de aproape de mine că am fost orbit de praf. Apoi*

am văzut primii morţi. Erau încărcaţi şi stivuiţi într-o maşină, ca nişte carcase de animale la măcelărie, plini de sânge, cu craniile strivite şi membrele zdrobite. Un om a strigat la mine: „*Fii atent la sârma aia*!" *Abia am scăpat de o moarte sigură*.

— Sam olfe, supravieţuitor al cutremurului în primele cincisprezece minute după declanşarea cutremurului din 1906, de la San Francisco, în oraş au izbucnit peste cincizeci de incendii.

Conductele de gaz s-au spart când terenul a început să se unduiască şi, aproape imediat, gazul din conducte a luat foc.

Dezastrul a fost amplificat de avarierea conductelor de apă ale oraşului. Cele mai multe din conductele de apă din San Francisco traversau falia San Andreas şi s-au rupt în momentul în care s-au produs acele vibraţii violente.

Pompierii nu puteau stinge focul fără apă, astfel că oraşul San Francisco a continuat să ardă trei zile încheiate.

Oamenii disperaţi recurg la acţiuni disperate. Se povesteşte că familiile italiene turnau vin peste foc în încercarea de a-l domoli şi că pompierii au pompat apă din canalizare în furtunuri ca să stingă incendiile.

Armata a aplicat chiar un plan asemănător cu cel care se foloseşte, în genere, pentru a opri extinderea focurilor în păduri. Soldaţii au dinamitat clădirile în speranţa de a opri înaintarea focului. Din păcate, metoda nu a dat rezultate şi exploziile nu au făcut decât să înrăutăţească şi mai mult lucrurile.

San Francisco este situat pe falia San Andreas care are o lungime de 900 de kilometri: este joncţiunea dintre plăcile tectonice care formează treimea de vest a continentului nord-american şi care se întinde din nord-vestul Californiei până în Golful California. Aceste plăci tectonice plutesc pe metalul topit de sub ele şi se află într-o continuă mişcare. Când uriaşele plăci de rocă se lovesc una de alta se produc cutremure. De cele mai multe ori, vibraţiile unui cutremur sunt de scurtă durată, dar pierderile de vieţi omeneşti nu sunt niciodată date uitării şi uneori, este, nevoie de ani de zile pentru repararea

stricăciunilor catastrofale.

Cutremurul cu magnitudinea 8, 3 care a lovit oraşul San Francisco i-a trezit pe locuitorii săi la ora 5.13 într-o dimineaţă de miercuri, 18 aprilie 1906. Primul val de mişcări seismice a durat treizeci sau patruzeci de secunde. După o pauză de zece secunde a urmat un al doilea val, care a durat douăzeci şi cinci de secunde. Asta a fost tot. În aproximativ un minut, oraşul San Francisco avea să fie distrus.

Cutremurul a demolat 28188 de clădiri, inclusiv primăria „antiseismică", în valoare de 5 milioane de dolari, precum şi nenumărate hoteluri, teatre, blocuri de apartamente, şcoli, fabrici, biserici, mii de case individuale şi alte imobile portante. Oamenii care au reuşit să scape din clădirile în care se aflau în timpul f67

rului au fost în pericol de a fi loviţi de diverse obiecte şi mulţi dintre ei chiar ceidentaţi de acestea.

I oamenii, nici animalele nu au scăpat Una dintre cele mai impresionante fotografii dezastrului înfăţişează un grup de oameni, în picioare, peste mai mulţi cai de icişi de cărămizile căzute. Fuga dintr-o clădire pe cale să se prăbuşească nu era una salutară. Agnes Zink, care a reuşit să fugă din clădirea ei, lăsându-se să îl pielea goală printr-un tobogan de gunoi, a fost arestată pentru indecenţă în il în care a atins pământul cu picioarele.

remurul, care s-a simţit până în Oregon şi Nevada, a întrerupt furnizarea t electric, ceea ce a amplificat catastrofa, între 200.000 şi 300.000 de au rămas fără adăpost. Oraşe de corturi au apărut imediat în toate-s (inclusiv câteva locuite de cele mai harnice prostituate ale oraşului), trugerile provocate de cutremur au pus în pericol sănătatea publică, le au fost îndepărtate cât mai curând cu putinţă, dar nu suficient de repede le ţine la distanţă de şobolani, dintre care mulţi erau purtători ai pestei e. Aceştia se hrăneau cu trupurile celor morţi, după care îi muşcau pe cei să doarmă afară. Timp de un an, după cutremur, San Francisco a trebuit aţă şi unui număr de peste 150 de cazuri de ciumă bubonică.) a cutremur au apărut relatări de tot felul

despre eroismul şi durerea or. A.P. Giannini, întemeietorul prestigioasei Bank of America şi-a n foc toate bunurile şi, imediat ce a avut posibilitatea, a început să credite pentru reconstrucţie din „filiala" sa improvizată: o scândură un butoaie.

I au fost mai puţin norocoşi. Sunt multe relatări despre oameni striviţi mături, conştienţi, dar fără nicio speranţă de a mai fi salvaţi sau de a lui, care îi implorau pe poliţişti să-i împuşte pentru a-i scuti de chinuri, liţişti le-au îndeplinit dorinţa.

onstrucţia oraşului San Francisco a durat aproximativ trei ani. Dar oraşul sufere, totuşi, din nou. În 1989, a fost lovit de un cutremur cu magnitudinea a provocat pagube de peste 5 miliarde de dolari. (Vezi capitolul 88.) scutabilul pericol pe care îl prezintă falia San Andreas reprezintă preţul l plătesc locuitorii pentru bucuria de a trăi în frumosul lor oraş.

Relatarea lui Enrico Caruso, supravieţuitor al cutremurului de la San Francisco endarul cântăreţ de operă Enrico Caruso dormea în hotelul său când s-a cutremurul de la San Francisco. Cu o seară în urmă, Caruso cântase m şi a oferit această relatare pentru numărul din l iulie 1906 al revistei ze *The Sketch*. (După cutremur, Caruso a jurat că nu va mai pune piciorul în San Francisco şi s-a ţinut de cuvânt.)

dMi-aţi cerut să vă spun ce am văzut şi ce am făcut în timpul acelor zile teribile în care am fost martor la distrugerea oraşului San Francisco? Ei bine, ziarele americane au publicat multe relatări ale aşa-ziselormele aventuri şi cele mai multe dintre ele au fost inexacte. Unele ziare au susţinut că eram înnebunit de frică, că mi-am târât *valiza afară* din hotel într-un parc, că m-am aşezat pe ea şi am plâns. Dar nimic din toate acestea nu este adevărat. Am fost speriat, aşa cum erau toţi ceilalţi oameni, dar nu mi-am pierdut capul. Locuiam la Hotel Palace, acolo unde erau şi alţi colegi ai mei şi mă simţeam foarte bine. Aveam o cameră la etajul cinci şi marţi seara, în noaptea de dinaintea catastrofei, m-am dus la culcare cu un sentiment de foarte mare mulţumire, în seara aceea cântasem în *Carmen* şi spectacolul fusese un succes. Eram cu toţii foarte încântaţi şi, aşa cum am spus mai înainte,

m-am dus la culcare pe deplin satisfăcut de prestaţia mea.

Dar ce deşteptare! Trebuie să ştiţi că am somnul destul de uşor – mă trezesc întotdeauna devreme şi, dacă nu mai am stare, mă scol şi fac o plimbare. Aşadar, în dimineaţa zilei de miercuri m-am trezit cam pe la ora cinci, simţind că patul meu se clatină ca şi când aş fi fost pe un vapor traversând oceanul şi, o clipă, mi-am spus că probabil visez că traversez apele ca să mă întorc în frumoasa mea ţară. Aşa că, la început, nu mi-am făcut probleme, dar văzând că zdruncinăturile continuă, m-am ridicat şi m-am dus la fereastră. Am ridicat jaluzelele şi m-am uitat afară. Iar ceea ce am văzut m-a îngrozit. Am văzut cum se prăbuşeau clădirile, am văzut bucăţi mari de zid cum cădeau şi, de jos, din stradă, auzeam ţipete de bărbaţi, de femei şi copii.

Am rămas încremenit şi mă gândeam că am un coşmar cumplit şi cam patruzeci de secunde nu m-am mişcat din loc, în timp ce clădirile se prăbuşeau una după alta şi camera mea continua să se clatine ca o barcă pe mare. În acele patruzeci de secunde m-am gândit la patruzeci de mii de lucruri diferite. Mi-a trecut prin faţa ochilor toată viaţa mea de până atunci şi mi-am amintit lucruri banale şi lucruri importante. M-am gândit la prima mea apariţie pe scena operei, când eram emoţionat neştiind ce primire mi se va face, apoi m-am gândit din nou la spectacolul cu *Carmen* din seara precedentă, în cele din urmă, mi-am revenit şi am chemat valetul. Acesta a venit foarte repede şi foarte calm şi fără cel mai mic tremur în voce mi-a spus: „Nu este nimic”. Dar oricum, m-a sfătuit să mă îmbrac repede şi să ies în loc deschis, căci, altfel, s-ar putea ca hotelul să se prăbuşească şi să ne strivească, între timp, tencuiala de pe plafon căzuse, acoperind patul, covorul şi mobila şi mi-am zis şi eu că este timpul „să fac ceva”. Valetul mi-a dat nişte haine. Nu ştiu ce fel de haine erau, dar mi-am tras pantalonii şi mi-am pus haina, mi-am tras nişte şosete în picioare şi pantofii. Camera continua să se zguduie, aşa că am sărit în sus, devenind foarte agitat. Nu neg că îmi era fiică, convins fiind că hotelul se va prăbuşi şi ne va

O

strivi. Şi în tot acest timp auzeam zgomotul zidurilor care se prăbuşeau şi urletele înspăimântate ale oamenilor.

Apoi am fugit pe scară în jos şi am ieşit în stradă. Valetul meu, om curajos cum este, s-a întors şi mi-a băgat toate lucrurile în valize şi le-a târât, în jos, pe scară cinci etaje scoţându-le afară una câte una. În timp ce el se ducea să mai aducă încă una şi încă una, eu priveam la cei care sosiseră deja şi cineva a încercat să-mi ia o valiză, susţinând că este a lui. „Nu, este a mea, am spus eu”; dar omul nu voia să plece. Atunci a venit spre mine un soldat. I-am spus că eu sunt Caruso, artistul care a cântat în *Carmen* în seara precedentă. Omul şi-a amintit de mine şi i-a făcut semn să dispară omului care manifesta atâta interes pentru bagajele mele. M-am îndreptat apoi spre Union Square, unde am văzut câţiva prieteni şi unul dintre ei mi-a spus că a pierdut totul, în afară de voce, dar este recunoscător Cerului că i-a rămas măcar atât. Şi mi-au spus să mă duc într-o casă care mai stătea, încă, în picioare. Dar eu am spus că nu eşti în siguranţă decât într-un spaţiu deschis, aşa că prefer să rămân într-un loc unde nu mă pândea pericolul să fiu îngropat sub clădiri. Aşa că m-am întins pe jos în acea piaţă ca să mă odihnesc puţin, în timp ce valetul meu păzea bagajele şi, curând, am început să văd flăcările. Tot oraşul parcă luase foc. Am rătăcit toată ziua de colo-colo şi i-am spus valetului meu că trebuie să plecăm, dar soldaţii nu ne lăsau să trecem. Nu găseam niciun vehicul în care să ne încărcăm bagajele şi în noaptea aceea am fost siliţi să dormim pe pământ, sub cerul liber. Mă dureau toate mădularele din cauza acelui aşternut atât de tare. Valetul meu a reuşit să găsească un om cu o căruţă care a spus că ne duce până la Oakland Ferry contra unei anumite sume şi noi am fost de acord. Ne-am stivuit bagajele în căruţă, omul a dat bice calului şi am pornit.

Pe drum, am văzut scene oribile: clădiri în ruine, peste tot praf şi fum. Căruţaşul nu părea să se grăbească deloc, ceea ce mă făcea câteodată, să-mi pierd răbdarea, pentru că abia aşteptam să mă întorc la New York, unde ştiam că am să găsesc un vapor ca să mă întorc

înapoi în frumoasa mea Italie, la soţia şi băieţii mei. Când am ajuns la Oakland am găsit un tren care tocmai se pregătea să plece şi oamenii au fost foarte amabili, s-au ocupat de bagajele mele şi m-au lăsat să mă urc, fapt pentru care le sunt foarte recunoscător. Călătoria până la New York a fost lungă şi plicticoasă; am dormit foarte puţin, pentru că încă mai simţeam zguduirile acelea cumplite care îmi provocau greaţă. Chiar şi acum nu pot dormi mai mult de o oră fără să mă trezesc, pentru că experienţa pe care am trăit-o a fost cumplită.

Atacul terorist din 11 septembrie

2001

NEW YORK CITY, WASHINGTON, D.C., PENNS YLVANIA

11 septembrie 2001;

3036 de morţi1

Am calculat dinainte numărul de oameni care urmau să fie ucişi de partea inamicului pe baza poziţiei turnului. Am calculat că etajele care vor fi lovite vor fi trei sau patru la număr. Eu eram cel mai optimist dintre toţi… datorită *experienţei mele în acest domeniu, consideram că focul care va izbucni din cauza benzinei din avion va* topi *structura de metal a clădirii care se va* i *prăbuşi în zona lovită de avion împreună cu toate etajele de deasupra ei. Asta era tot ce puteam spera.*

— Osama bin Laden, 7 noiembrie 2001

1 Această cifră care este corectă la nivelul datei de 5 septembrie 2002, este defalcată după cum urmează:

NEW YORK: 2803

(Notă: Această cifră include şi teroriştii şi pasagerii şi echipajele de pe cele două avioane deturnate: American Airlines 11: 92, United Airlines 175: 65.)

171

strivi. Şi în tot acest timp auzeam zgomotul zidurilor care se prăbuşeau şi urletele înspăimântate ale oamenilor.

Apoi am fugit pe scară în jos şi am ieşit în stradă. Valetul meu, om curajos cum este, s-a întors şi mi-a băgat toate lucrurile în valize şi le-a târât, în jos, pe scară cinci etaje scoţându-le afară una câte una. În

timp ce el se ducea să mai aducă încă una şi încă una, eu priveam la cei care sosiseră deja şi cineva a încercat să-mi ia o valiză, susţinând că este a lui. „Nu, este a mea, am spus eu”; dar omul nu voia să plece. Atunci a venit spre mine un soldat. I-am spus că eu sunt Caruso, artistul care a cântat în *Carmen* în seara precedentă. Omul şi-a amintit de mine şi i-a făcut semn să dispară omului care manifesta atâta interes pentru bagajele mele. M-am îndreptat apoi spre Union Square, unde am văzut câţiva prieteni şi unul dintre ei mi-a spus că a pierdut totul, în afară de voce, dar este recunoscător Cerului că i-a rămas măcar atât. Şi mi-au spus să mă duc într-o casă care mai stătea, încă, în picioare. Dar eu am spus că nu eşti în siguranţă decât într-un spaţiu deschis, aşa că prefer să rămân într-un loc unde nu mă pândea pericolul să fiu îngropat sub clădiri. Aşa că m-am întins pe jos în acea piaţă ca să mă odihnesc puţin, în timp ce valetul meu păzea bagajele şi, curând, am început să văd flăcările. Tot oraşul parcă luase foc. Am rătăcit toată ziua de colo-colo şi i-am spus valetului meu că trebuie să plecăm, dar soldaţii nu ne lăsau să trecem. Nu găseam niciun vehicul în care să ne încărcăm bagajele şi în noaptea aceea am fost siliţi să dormim pe pământ, sub cerul liber. Mă dureau toate mădularele din cauza acelui aşternut atât de tare. Valetul meu a reuşit să găsească un om cu o căruţă care a spus că ne duce până la Oakland Ferry contra unei anumite sume şi noi am fost de acord. Ne-am stivuit bagajele în căruţă, omul a dat bice calului şi am pornit.

Pe drum, am văzut scene oribile: clădiri în ruine, peste tot praf şi fum. Căruţaşul nu părea să se grăbească deloc, ceea ce mă făcea câteodată, să-mi pierd răbdarea, pentru că abia aşteptam să mă întorc la New York, unde ştiam că am să găsesc un vapor ca să mă întorc înapoi în frumoasa mea Italie, la soţia şi băieţii mei. Când am ajuns la Oakland am găsit un tren care tocmai se pregătea să plece şi oamenii au fost foarte amabili, s-au ocupat de bagajele mele şi m-au lăsat să mă urc, fapt pentru care le sunt foarte recunoscător. Călătoria până la New York a fost lungă şi plicticoasă; am dormit foarte puţin, pentru că încă mai simţeam zguduirile acelea cumplite care îmi provocau greaţă.

Chiar şi acum nu pot dormi mai mult de o oră fără să mă trezesc, pentru că experienţa pe care am trăit-o a fost cumplită.

47

Atacul terorist din 11 septembrie

2001

NEW YORK CITY, WASHINGTON, D.C., ţ PENNSYLVANIA

„*: 11 septembrie 2001

3036 de morţi1

Am calculat dinainte numărul de oameni care urmau să fie ucişi de partea inamicului pe baza poziţiei turnului. Am calculat că etajele care vor fi lovite vor fi trei sau patru la număr. Eu eram cel mai optimist dintre toţi… dat*orită experienţei mel*e *în* a*cest domeniu, co*n*sideram că* fo*cul car*e *va izbucni din cauza benzinei din avion va* top*i str*u*ctura de* m*etal a cl*ă*dirii car*e *se* va *prăbuşi în* zon*a lovită de* a*vion împreună cu* t*oate etaj*e*le de* d*easupra ei. As*ta *era tot ce* p*uteam spera.*

— Osama bin Laden, 7 noiembrie 2001

1 Această cifră care este corectă la nivelul datei de 5 septembrie 2002, este defalcată după cum urmează:

NEW YORK: 2803

(Notă: Această cifră include şi teroriştii şi pasagerii şi echipajele de pe cele două avioane deturnate: American Airlines 11: 92, United Airlines 175: 65.)

171

L/a 11 septembrie 2001, inimaginabilul s-a produs la New York şi în America, de acum înainte lumea se va gândi întotdeauna la ceea ce s-a întâmplat atunci.

Două avioane pline de pasageri şi cu rezervoarele încărcate au fost deturnate la Boston şi conduse, în mod deliberat, pentru a se izbi de cele două turnuri mene de la World Trade Center, ucigând toate persoanele de la bordul ambelor Ioane (inclusiv pe teroriştii sinucigaşi), precum şi 2673 de persoane care nu au tişit să fugă din clădirea în flăcări înainte ca aceasta să se prăbuşească. Cifra inide şi pompierii şi poliţiştii care au intrat în clădire imediat după ce au ajuns

la faţa putut şi au fost prinşi la etajele superioare, arunci când clădirea s-a prăbuşit.

În Manhattan, distrugerile s-au întins pe o suprafaţă de peste opt hectare. Curăţarea degajarea zonei de resturi a continuat pe tot parcursul anului 2002 şi proprietarii idirilor au jurat să reconstruiască totul. Deşi resturi umane au fost găsite în fiecare zi, pertii în medicină legală consideră că mulţi oameni au fost complet incineraţi de nzina în flăcări sau striviţi total sub tonele de ciment şi oţel. Rămăşiţele pământeşti a [e de oameni nu au mai fost recuperate niciodată.

Încă şase luni după atacul de la New York arderea sticlei, a echipamentelor de ou, a vopselelor, izolaţiilor şi a altor substanţe chimice care se află în interiorul bi clădiri moderne cu birouri a poluat aerul din Manhattan. Mulţi lucrători se plângeau dificultăţi de respiraţie şi alte probleme de sănătate legate de inhalarea gazelor tice. Este prea devreme să ne pronunţăm asupra efectelor pe termen lung ale iendiului de la World Trade Center.

Efectul imediat al acestui atac a fost atât de puternic şi fără precedent, îl staţiile de televiziune pe cablu şi-au întrerupt programele curente, imediat să prăbuşirea turnurilor şi au transmis un mesaj de condoleanţe sau au preluat nsmisiile de la CNN ori de la alte canale de ştiri care relatau tragedia.

A fost cel mai cumplit atac terorist de pe teritoriul Statelor Unite.: şedinţele George W. Bush a declarat imediat război împotriva făptaşilor şiirat că se va face dreptate.

În acelaşi timp în care avioanele se zdrobeau de cele două turnuri din >rid Trade Centre, un avion cu încărcătură similară se izbea de Pentagon, ntrolul asupra celui de-al patrulea avion, despre care se crede că se îndrepta re Capitoliu sau către Casa Albă, a fost preluat de pasageri, astfel că aeronava s-a buşit pe un câmp din Pennsylvania.

WASHINGTON: 189

La Pentagon: 125

La bordul avionului American Airlines 77: 64 (teroriști, pasageri

şi echipaj)

PENNSYLVANIA: 44

La bordul avionului United Flight 93: 44 (teroriști, pasageri, echipaj).

Atacurile au fost legate imediat de persoana expatriatului saudit Osama bin Laden şi de reţeaua lui teroristă Al Qaeda. Bin Laden era deja pe lista celor căutaţi de FBI pentru legătura lui cu atacul terorist cu bombe împotriva ambasadelor de la Dar es Salaam, Tanzania şi Nairobi, Kenya, din 7 august 1998, precum şi pentru implicarea lui în alte atacuri teroriste cu bombe din întreaga lume. După atacurile din 11 septembrie s-a oferit o recompensă de 25 de milioane de dolari pentru informaţiile care ar putea duce la prinderea şi condamnarea lui bin Laden.

Se credea că sediul organizaţiei Al Qaeda s-ar afla în Afghanistan, unde era la putere regimul taiibanilor, aşa că Statele Unite au început o campanie militară împotriva acestora şi a agenţilor organizaţiei Al Qaeda, ascunşi în nenumărate peşteri secrete din Afghanistan. Pe la mijlocul lunii noiembrie 2001, talibanii au fost înlăturaţi de la putere.

Atacurile cu antrax: există vreo legătură cu Al Qaeda?

La 4 octombrie 2001, când ţara încă îşi mai lingea rănile – din punct de vedere emoţional, economic, politic şi militar – de pe urma atacurilor din 11 septembrie, Statele Unite au fost confruntate cu o nouă ameninţare posibilă. Un bărbat în vârstă de şaizeci şi trei de ani din Florida a fost diagnosticat cu inhalare de antrax. Guvernatorul Floridei, Frank Bogan, a vorbit în faţa mass-media şi a recunoscut că, deşi unele ţări au dezvoltat antraxul ca pe o armă biologică, nu există nicio dovadă că acesta ar fi un atac bioterorist.

Dar, în mai puţin de o săptămână, după ce alţi doi locuitori ai Floridei au fost diagnosticaţi pozitiv cu infecţie produsă de antrax, oficialităţile guvernamentale au raportat că tulpina de antrax care a infectat victimele din Florida nu era naturală, ci fabricată artificial.

O zi mai târziu, o angajată de la NBC din New York a fost

diagnosticată pozitiv ca fiind contaminată cu antrax. Femeia deschisese o scrisoare care fusese acoperită cu praf de antrax.

Acum nu mai încăpea nicio îndoială. America era din nou atacată.

Întrebarea care s-a ridicat imediat a fost: „Este vorba de un atac terorist din afară, sau din interior?"

Mulţi experţi şi oficialităţi guvernamentale credeau că Irakul este implicat în aceste trimiteri poştale cu antrax.

O sursă a CIA, citată în ziarul britanic *Guardian*, din octombrie 2001, spunea: „Prepararea pudrei de antrax necesită spălări repetate în centrifuge de dimensiuni mari, urmate de uscări intensive, ceea ce presupune existenţa unor spaţii etanşe. Tehnologia aceasta costă milioane de dolari. O asemenea substanţă nu se poate produce în peşterile din Afghanistan. Este o dovadă concludentă a implicării unei agenţii de spionaj de stat. Poate că Iranul are această capaci

173

e. Dar nu pare probabil din punct de vedere politic. Atunci nu mai rămâne decât kul".

Unii oameni au considerat însă că Osama bin Laden şi reţeaua lui terorista Qaeda sunt la originea trimiterilor poştale cu antrax, aceasta reprezentând a un fază a unui atac terorist concertat împotriva Americii.

Trimiterile cu antrax au provocat infecţii în 18 cazuri: 11 prin inhalare, 7 n piele. Cinci persoane au murit din cauza acestei boli.

Autorităţile poştale continuă să ofere şi acum două milioane de dolari compensa pentru informaţiile care vor conduce la o arestare în cazurile de tniteri poştale cu antrax.

Inundaţiile de la Johnstown

JOHNSTOWN, PENNSYLVANIA

31 mai 1889

2500 de morţi

Pagube materiale în valoare de 17 milioane de dolaril

Văzut de jos, digul arăta ca o înspăimântătoare colină de moloz,

eventual opera de eroziune a unui gheţar. *Avea o înălţime de 25 metri*, *măsurată de la fundul văii*, *şi o lungime de peste 300 metri*. *De-a lungul anilor*, *digul a ajuns să arate ca ciupit de vărsat din cauza arbuştilor şi a copacilor care creşteau în crăpăturile zidului*. *De jos nu era niciun indiciu că apa lacului fusese zăgăzuită de această creaţie a omului*.

— David McCullough, *Inundaţiile de la Johnstown*

O asemenea avalanşă de orori nu s-a abătut niciodată asupra vreunui oraş american. *Orori peste orori*, *nenorociri peste nenorociri*; *faliment*, *orfani*, *văduve*, *moartea copiilor*, *distrugerea căminelor*, *cimitire supraaglomerate şi scene atât de cumplite*, *încât nu poţi crede că cineva le poate privi şi rămâne după aceea cu mintea întreagă*.

— *New York World*

1 în dolari, la valoarea anului 1889.

175

ste prevenit este înarmataşa se spune. Dar avertismentul trebuie luat în serios pentru ca să aibă loc înarmarea.

În cazul catastrofei din 1889, de la Johnstown, Pennsylvania, a ruperii digului şi inundării regiunii, toată lumea din Johnstown şi din împrejurimi cunoştea potenţialul pericol care ameninţa oraşul şi pe locuitorii acestuia. Micile inundaţii din zonă erau ceva obişnuit şi expresia „S-a rupt digul, luaţi-o la deal" reprezenta o glumă curentă în Johnstown şi în oraşele învecinate. Aşa cum se întâmplă adesea, cei care preziceau catastrofa, oricât de limitate ar fi fost avertismentele lor, erau priviţi ca alarmişti, lebuni sau laşi, şi trimişi la plimbare cu un gest neglijent al mâinii sau erau luaţi în râs le locuitorii oraşului Johnstown în faţa cărora îşi exprimau îngrijorarea.

Poveştile despre inundaţiile de la Johnstown, dintre care multe sunt relatate în ucrarea lui David McCullough *The Johnstown Flood*, precum şi de Jay Robert ash în ampla sa monografie, *Darkest Hours*, sunt aproape incredibile şi, cu toate Acestea, s-au întâmplat în realitate.

Biserica metodistă din Johnstown a fost ridicată cu totul din temelii *într-o ingură bucată* şi transportată în josul văii. Oamenii

povesteau că au auzit tot Impui clopotul bisericii în timp ce aceasta plutea la vale.

Apele au luat treizeci şi şapte de locomotive, fiecare dintre ele cântărind peste atruzeci de tone şi le-au cărat cu ele ca şi când ar fi fost trenuleţe de jucărie.

O femeie a fost prinsă între o duzină de cadavre şi îngropată sub ceasta povară a morţii toată noaptea. Prin întuneric, părul unei femei foarte a plutit peste faţa ei tot timpul şi ea n-a putut să-l oprească. Când i cele din urmă a fost salvată, îşi pierduse minţile din cauza „torturii apei" i-a spaimelor nopţii.

Tone de resturi s-au adunat la joncţiunea dintre râurile Little Conemaugh Stony Creek, iar sobele aprinse care fuseseră luate de ape au dat foc laterialelor inflamabile aflate printre ruine. Totul a luat foc şi 80 de oameniire scăpaseră de inundaţii au fost arşi de vii într-un amestec de sârme, pietre, mne şi cadavre, atât de oameni, cât şi de animale. Imaginaţi-vă ce moarte: să i smuls de un munte de apă, târât pe străzi, înfăşurat în sârmă ghimpată şi lovit 5 pietre, să fii scufundat de nenumărate ori şi să fii lovit din nou, de fiecare iţă când ieşi la suprafaţă, să-ţi fie tăiată faţa de o bucată de metal care se suceşte în apă şi, apoi, să fii prins ca într-o capcană în apa fierbinte, între etalele şi bolovanii încinşi şi, în cele din urmă, să fii ars de viu în această mere de tortură.

Forţa deluviului a fost atât de mare, încât case întregi au fost luate de ape, rate departe şi apoi puse una peste alta ca nişte jucării. Salvatorii i-au găsit supravieţuitori fără haine pe ei, dar teferi. S-au relatat multe povestiri despre) tul că apa smulsese totul de pe ei, dar îi lăsase intacţi.

l în mod cu totul incredibil, după inundaţii, trupul unui locuitor din Johnstown a fost găsit în Steubenville, Ohio, la o distanţă de o sută şaizeci de kilometri.

Digul de la Johnstown a fost construit între anii 1838 şi 1853 de statul Pennsylvania, ca parte a sistemului său de canale. În momentul în care s-au încheiat lucrările de construcţie, calea ferată făcuse ca

transportul pe canale să nu mai fie la modă, astfel că digul nu a fost folosit niciodată.

Statul Pennsylvania a vândut digul cu o înălţime de 25 de metri şi o lungime de 100 de metri Căilor Ferate Pennsylvania, care după aceea l-a cedat congresmenului John Reilly. Acesta, la rândul său, l-a vândut, în pierdere, Clubului de Vânătoare şi Pescuit din South Fork. Astfel neglijenţa şi deciziile greşite au creat condiţiile pentru dezastrul care a urmat.

Digul avea nevoie de foarte multe reparaţii. Clubul a făcut ceva, dar a cheltuit numai 17.000 de dolari, o sumă ridicolă faţă de ceea ce era necesar. Digul crea un lac cu lungimea de 5 km, lăţimea de 2 km şi adâncimea de 30 de metri care a fost umplut în 1852 şi denumit Lacul Conemaugh. Lacul avea peşte şi era folosit pentru plimbări cu barca şi pentru alte activităţi recreative de către membrii clubului de elită. (Din acest club făceau parte Andrew Carnegie şi Henry Clay Frick, magnaţi ai industriei oţelului.). Pe malul lacului s-au construit vile frumoase şi toată zona a devenit o staţiune de odihnă foarte populară în rândul membrilor Clubului South Fork.

Şeful Clubului South Fork, colonelul B.F. Ruff, dorea ca membrii acestuia să fie mulţumiţi – şi să prindă peşte. Ca urmare, Ruff a ordonat ca toate canalele de refulare ale digului să fie astupate, pentru ca peştii să nu poată ieşi din lac şi să treacă în râurile din apropiere. Astfel că a rămas numai un jgheab de scurgere făcut din lemn, deasupra digului, pentru preaplinul de apă.

Mulţi ingineri şi chiar oameni simpli din oraş le spuseseră membrilor clubului că digul are nevoie de reparaţii, dar Ruff a refuzat să cheltuiască mai mult decât cei 17.000 de dolari pe care îi investise deja în dig. Un raport al Corpului de Ingineri ai armatei, întocmit după inundaţii, a citat următoarele cauze ale ruperii barajului: „Coborârea marginii superioare, adâncirea părţii concave de la vârf, închiderea canalului de scurgere de la bază, astuparea gurilor de refulare” – toate aceste operaţiuni fiind executate din ordinul lui Ruff.

După o perioadă cu ploi abundente, barajul s-a rupt la ora 3.10,

în după-amiaza zilei de 31 mai 1889. Apele furioase au lovit oraşul Johnstown patruzeci şi şapte de minute mai târziu, la ora 4.07. Viitura, cu o înălţime de 12 m şi o lăţime de 700 m, a smuls 20 m de pământ în timp ce îşi croia drum spre Johnstown.

Douăzeci de milioane de tone de apă au străbătut, cu o viteză de 60 km pe oră, valea spre Johnstown. Când viitura a ajuns în oraş, a măturat totul în calea

177

1600 de case şi 280 de întreprinderi. Peste 2000 de oameni au murit imediat, iar utorităţile au estimat numărul de morţi la un total de aproximativ 25 00. Unele surse Itează cifre mult mai mari.

Aşa cum se întâmplă adesea în cazul unor mari dezastre, tragedia scoate i iveală ceea ce este mai bun, dar şi ceea ce este mai rău în oameni. Sunt mite poveşti care relatează despre bravura celor care au înfruntat riscul morţii şi-au pus propria viaţă în joc pentru a salva vieţile altora. Dar sunt şi poveşti despre jefuitori lacomi care au tăiat degetele femeilor moarte pentru a le lua ielele. Unii dintre jefuitori au fost prinşi şi supuşi unei judecăţi sumare, urmate b linşarea lor imediată.

În prezent, oraşul găzduieşte un memorial al victimelor inundaţiilor de la shnstown. Mai există şi un muzeu. Povestea inundaţiilor de la Johnstown ontinuă să-i fascineze pe oamenii de toate vârstele, deşi unii dintre ei s-au ascut la 100 de ani după ce s-a dezlănţuit furia apelor.

Unii descendenţi ai supravieţuitorilor inundaţiilor perpetuează în familiile în amintirea tributului pe care l-a luat apa: doi copii din Johnstown născuţi rematur în timpul inundaţiilor au fost botezaţi Flood [Inundaţie].

Explozia vasului *Mont Blanc*.

1917

PORTUL HALIFAX, CANADA

6 decembrie 1917

1635 de morţi Pagube materiale în valoare de 35 de milioane de

dolari1

Casele erau pur şi simplu nişte mase imposibil de distins acolo unde nu fuseseră devorate de flăcările care se ridicau şi coborau, apoi mugeau şi urlau furioase, transformând tot locul într-un cuptor încins.

— Montreal Daily Star

— Îl ieşi explozia vasului francez cu munţii *Mont Blanc* s-a produs în timpul primului război mondial, iar lucrarea de faţă nu include dezastrele provocate de activităţile militare sau pe timp de război (Holocaustul, Hiroshima etc.), dezastrul vasului *Mont Blanc* figurează în paginile acestei cărţi pentru că a fost cea mai mare explozie a tuturor timpurilor, lăsând la o parte faptul că s-a Produs pe vreme de război. De asemenea, aceasta este cea mai mare explozie provocată de mâna omului înainte de lansarea, în 1945, a bombei atomice deasupra

În dolari, la valoarea din 1917.

179

rasului Hiroshima. Numărul de morţi şi pagubele materiale provocate de explozie u transformat-o într-un adevărat cataclism.

Oamenii din Nova Scoţia trăiau, în permanenţă, cu gândul la război. Nu uteau face abstracţie de ceea ce se petrecea în Europa datorită şirului continuu e vapoare care intrau şi ieşeau din portul lor, îndreptându-se spre teatrul izboiului sau întorcându-se ca să se alimenteze înainte de a porni din nou la rum.

În dimineaţa zilei de joi, 6 decembrie 1917, vasul francez de luptă *Mont tanc* a intrat în Portul Halifax care are o lungime de 9 kilometri. El venea din ordul Atlanticului pentru a se întâlni cu vasul britanic de război *High Flyer*. *font Blanc* pornise din Franţa şi mersese către New York, de unde luase o triaşă încărcătură de explozivi. Avea la bord treizeci şi cinci de tone de benzen ichid, două mii trei sute de tone de acid picric uscat (o substanţă folosită la xplozivi), două sute de tone de TNT, zece tone de fitil pentru puşti şi trei sute [e cutii cu muniţie. *High Flyer* urma să escorteze nava *Mont Blanc* în Europa, nde trupele franceze aşteptau cu nerăbdare muniţia şi explozivii pe care îi

acea aceasta.

Mont Blanc a început să se deplaseze prin canalul portului care avea o îţime de aproape 800 m, înaintând încet şi cu grijă către acea parte a canaluluiunoscută sub numele de „Strâmtorile".

În acelaşi timp, vasul belgian *Imo* se îndrepta spre ieşirea din canal. Pilotul le pe *Mont Blanc* s-a alarmat brusc, văzând că *Imo* se îndrepta direct spre asul lui. Pilotul a sunat din sirena vasului *Mont Blanc* şi *Imo* a semnalizat rin fluierături că manevra spre babord, adică spre stânga, ceea ce însemna că a ajunge în acelaşi canal de navigaţie ca şi *Mont Blanc*. *Mont Blanc* era în reapta lui şi căpitanul a sperat că *Imo* a greşit semnalizarea şi că, de fapt, va amâne în dreapta lui, ceea ce ar fi îndemnat că este la distanţă de *Mont Blanc* i de malul Richmond, care forma latura de sud a canalului.

Dar *Imo* a continuat să se îndrepte direct *spre Mont Blanc* şi, deşi acesta a încercat să facă câteva manevre, *Imo* luase un curs de coliziune cu nava încărcată u muniţie de război. Văzând că ciocnirea era inevitabilă, căpitanul de pe *Mont Uanc* a întors nava în aşa fel încât *Imo* să nu lovească în acea parte din carenă ub care era depozitată dinamita. Această manevră a reuşit în sensul *că Imo* nu lovit partea cu TNT, dar a sfâşiat carenă acolo unde se aflau acidul picric, enzenul şi mari cantităţi de fitil de puşcă. Douăzeci şi cinci de barili de benzină u fost eliberaţi în aer, amestecaţi cu acidul, şi focul a izbucnit instantaneu.

Mai întâi, echipajul de pe *Mont Blanc* a încercat cu mult curaj să stingă ocul, dându-şi seama de pericolul ca acesta să ajungă la dinamită. Eforturile 3 r au fost însă zadarnice, şi câteva clipe mai târziu căpitanul a dat ordinul de arăsire a vasului. Oamenii lui au sărit în bărcile de salvare şi au vâslit nebuneşte spre ţărm. *Mont* Blanc era în flăcări şi plutea în derivă, în timp ce *Imo* se îndrepta către malul de nord al canalului şi oraşul Dartmouth. La câteva minute după ce echipajul a abandonat nava, *Mont Blanc* s-a lovit de un chei şi i-a dat foc. Departamentul de Incendii din Halifax a reacţionat imediat, iar agitaţia şi zgomotul au atras spre port zeci de oameni, inclusiv mulţi

copii care au venit în fugă să vadă spectacolul. Mare greşeală!

La ora 9: 05, la douăzeci de minute după ciocnirea dintre cele două vase, *Mont Blanc* a explodat. Suflul exploziei a fost atât de puternic, încât a spulberat suburbia oraşului Richmond şi tot ce se afla acolo. Peste 1600 de oameni au fost ucişi instantaneu. 325 de acri de construcţii au fost făcute una cu pământul. Cioburile zburătoare au orbit 1.000 de oameni; răniţii erau cu miile şi peste tot au izbucnit incendii.

Cât despre *Mont Blanc*, unul din tunurile aflate la bord a fost găsit la o distanţă de 4, 5 kilometri de locul exploziei.

De îndată ce lumea a aflat despre dezastre, au venit trenuri cu ajutoare, muncitori pentru salvare, zeci de lucrători din serviciile medicale. Mulţi dintre răniţi nu mai puteau fi ajutaţi. Lucrurile erau complicate şi de un viscol care s-a abătut peste oraşele Richmond şi Dartmouth timp de câteva zile după explozie, frânând serios eforturile echipelor de salvare, căci molozul şi ruinele s-au acoperit cu zăpadă. Mulţi dintre cei care ar fi putut fi salvaţi au murit din cauza expunerii la frig şi a complicaţiilor generate de faptul că stătuseră atât de mult sub ruine.

Statele Mâine şi Massachusetts au fost deosebit de energice în acordarea de ajutor. Ziarul canadian *The Globe* nota generozitatea acestora, compasiunea şi altruismul oamenilor, într-un reportaj pe pagina întâi intitulat „Splendid ajutor de la aliatul nostru", publicat a doua zi după catastrofă.

w întregul echipaj de pe *Mont Blanc* a supravieţuit, deşi unul din oameni a murit mai târziu, din cauza rănilor căpătate în timpul exploziilor. Din echipajul navei *Imo* au pierit şapte oameni; vasul s-a reconstruit, i s-a schimbat numele şi a fost pus din nou pe apă. S-a scufundat cinci ani mai târziu, după ce s-a izbit de un recif în largul coastelor Insulelor Falkland.

Astăzi, oraşul Halifax comemorează în mod regulat pierderile de vieţi omeneşti în enorma explozie provocată de cineva care a suflat nişte note greşite.

181

Scufundarea vasului *Sultana*

FLUVIUL MISSISSIPPI, LA NORD DE MEMPHIS, TENNESSEE

27 aprilie 1865 peste 1547 demorţi1

Când am ajuns cam la o sută de metri de vas, *agăţat de o scândură grea de lemn*, *parcă tot cerul luase foc din cauza deflagraţiei*. *Sute de oameni*, *tovarăşi de-ai mei*, *erau înţepeniţi sub lemnăria punţii şi au ars de vii în timp ce apa părea o masă-solidă de oameni care se luptau cu valurile*.

— Un supravieţuitor de pe *Sultana2*

L itanic. *Sultana*. Ironia sorţii a vrut ca mai mulţi oameni să moară pe iviu, decât în mijlocul Atlanticului de nord.

Războiul civil se încheiase, în sfârşit. Generalul Lee se predase la 9 aprilie 1865 mii de soldaţi ai Uniunii au fost eliberaţi imediat din închisorile Confederaţiei.

Aceasta este cifra oficială a morţilor şi se crede că este destul de corectă, dar s-ar putea ca mărul de persoane ucise să fie mult mai mare dacă numărul de pasageri clandestini soldaţi ai nunii a depăşit cifra estimată de autorităţi. Unele surse vorbesc de 1700 de morţi. Indiferent care: e cifra reală, este sigur că în dezastrul de pe *Sultana* au murit mai mulţi oameni decât pe *Titanic*.

2 *Revista*. *American Heritage*, octombrie 1955.

I?

Mulţi dintre aceşti oameni nu erau în cea mai bună formă. Condiţiile de detenţie din închisorile sudiste fuseseră cumplite în cele mai multe cazuri. La închisoarea federală Cahaba din Alabama, de pildă, cei cinci mii de soldaţi ai Uniunii trebuia să folosească apa care venea de la o distanţă de peste două sute de metri de la un puţ artizanal, iar această apă curgătoare era utilizată pentru dejecţiile umane, pentru spălarea vaselor murdare, a conţinutului scuipătorilor şi a altor murdării înainte de a ajunge la soldaţi.

Boala era ceva obişnuit şi, în momentul în care au fost eliberaţi, în aprilie 1865, mulţi dintre ei erau slăbiţi, subnutriţi, străvezii şi

bolnavi. Singurul lor gând era să ajungă acasă – înapoi în Nord. Aspectul lor fizic era grăitor în privinţa mizeriilor pe care le îndураseră. Aveau bandajele murdare; câţiva îşi pierduseră o mână sau un picior; unii dintre ei erau orbi.

Vasul cu zbaturi şi aburi *Sultana*, cu o greutate de 1720 de tone a pornit de la New Orleans sprelincinnatila21 aprilie 1865. Avea o capacitate de 376 de pasageri, iar când a părăsit portul New Orleans, la bordul său se aflau aproximativ 100 de pasageri şi cei 80 de membri ai echipajului. *Sultana* mai transporta o cantitate mare de zahăr, plus o sută de cai, catâri, porci şi un aligator de trei metri într-o cuşcă.

Sultana s-a oprit la Vicksburg pe Mississippi unde un inginer a descoperit că unul dintre boilere avea scurgeri. L-au reparat în grabă şi *Sultana* a mai luat din portul Vicksburg încă aproape două sute patruzeci de prizonieri eliberaţi, precum şi alţi optzeci de pasageri civili. Nu se ţinea niciun fel de registru civil şi unul dintre rapoarte susţine că vasul era atât de plin, încât nu mai încăpea niciun suflet.

Când a plecat din Vicksburg, *Sultana* avea o încărcătură de pasageri de peste şase ori mai mare decât limita legală.

Vasul şi-a continuat cursa, în sus, pe Mississippi încă două zile, ajungând la Memphis, în Tennessee, la 26 aprilie 1865, ora 7 dimineaţa. Boilerul avea din nou scurgeri şi a fost din nou reparat. Câţiva oameni au coborât de pe *Sultana* la Memphis, şi, dintr-un motiv sau altul, nu s-au mai întors la bord. Aceştia au fost cei norocoşi. *Sultana* a încărcat cărbune la Memphis şi apoi a pornit spre Cincinnati.

La ora 2.00, în noaptea de 27 aprilie, boilerul reparat deja de două ori de pe *Sultana* a explodat. Suflul exploziei a fost atât de puternic, încât sute de trupuri au fost azvârlite în aer de forţa lui. Multe dintre acestea s-au întors în apă sub formă de bucăţele însângerate. Explozia l-a trezit pe căpitan care a deschis uşa cabinei şi a fost întâmpinat de flăcări şi fum. Focul a cuprins imediat toată nava şi oamenii au început să sară cu sutele în apă. Apa este un refugiu foarte bun în faţa focului, însă mulţi dintre soldaţii Uniunii nu ştiau să înoate şi

r, ia runa, şi pe cei care ştiau să înoate, astfel că s-au înecat cu oţii.

Sultana ardea ca o torţă în noapte. Aproximativ o oră, un grup de şapte iute de soldaţi s-au înghesuit în faţa uriaşului vas ca să vadă cum focul mistuie lunţile. Apoi vântul şi-a schimbat direcţia şi a suflat acel iad spre soldaţii nspăimântaţi. Au ajuns cu toţii în apă şi au supravieţuit numai foarte puţini.

Unul dintre soldaţii Uniunii, fruntaşul Summerville, a supravieţuit primului aflu. A fost aruncat la o oarecare distanţă de vas în timp ce dormea şi s-a ezit apoi în apă. A văzut oameni în jurul său, care se agăţau disperaţi de orice Iuţea. A văzut un cal cu zece oameni agăţaţi de el. Animalul înspăimântat nu putea duce toată această greutate, astfel că oamenii s-au scufundat cu cal cu it. Mai târziu, Summerville şi-a amintit de un om care trecuse pe lângă el stând de pe un butoi. Omul nu avea faţă. Aceasta îi fusese arsă complet de ic, dar omul nici nu ţipa, nici nu plângea. Vâslea fără încetare.

Mai multe vase printre care *Bostana*, *Essex* şi *Tyler* au alergat în ajutorul Lufragiaţilor, ca să mai salveze ce se mai putea, dar peste jumătate din oamenii; la bord pieriseră, încă patru zile după consumarea tragediei, cadavrele auntinuat să iasă la ţărm de-a lungul malului fluviului Mississippi.

Scufundarea vasului *Sultana* a fost unul dintre cele mai cumplite dezastre iviale din toate timpurile, eclipsat numai de coliziunea dintre Doña *Paz* şi*ctor* (Vezi capitolul 42) şi de explozia vasului *Mont Blanc* (Vezi capitolul 48). îsa nu a acordat, însă, prea multă atenţie tragediei, deoarece toţi se concentrau ipra încheierii războiului dintre state şi asupra asasinării lui Abraham Lincoln, cu n-ai douăsprezece zile înainte de scufundarea vasului *Sultana*.

Astăzi, descendenţii supravieţuitorilor şi ai victimelor de pe *Sultana* ţin legătura e ei şi încearcă să menţină vie amintirea marelui vas cu aburi şi a oamenilor care u pierdut viaţa în ziua de 27 aprilie 1865.

1 Nu am luat în considerare în această lucrare dezastrele militare. Deşi este adevărat căitatea celor morţi pe *Sultana* erau soldaţi, dezastrul este inclus aici pentru că nu a fost ondare pe timp de război, iar explozia boilerului şi supia încărcarea exagerată a vasului au tentat cauzele multor morţi.

I Scufundarea *Titanicului*

ATLANTICUL DE NORD

15 aprilie 1912

— 1512 morţi

Carpathia ajuns poziție Titanic zori de zi. Găsit bărci şi vas eşuat. Titanic scufundat aprox. 22.30, 41.16 N; 50.14 W. Toate bărcile găsite conţin aproximativ 675 persoane salvate, echipaj şi pasageri inclusiv. Aproape toţi „salvaţii femei şi copii. Leyland rămas căutare poziție exactă naufragiu. Pierderi totale aproximativ 1800 suflete.

— Textul „Mesajului morţii" de pe *Titanic*, transmis de VMS *Olympic* în ziua de luni, 15 aprilie 1912

I i u se poate scufunda. ce Aceasta era expresia folosită pentru a se descrie vasul VMS *Titanic*.

Eventualitatea ca Titanicul să se scufunde era un asemenea nonsens pentru constructorii vasului, încât, din motive de estetică, au redus numărul bărcilor de salvare de la bord, crezând cu toată sinceritatea că nu va fi niciodată nevoie de ele. Se pare că proiectanţii pizmuiau bărcile de salvare chiar şi pentru spaţiul de pe punte care le fusese alocat, atât de mare era aroganţa comunităţii constructorilor de vase la vremea respectivă şi atât. de uriaşă încrederea în invincibilitatea vasului.

Titanicul era conceput în aşa fel încât putea să plutească chiar şi atunci când – în imite împrejurări trei-patru din cele şaisprezece compartimente etanşe ar fi fost ne şi inundate. Niciunul din membrii echipei de proiectanţi şi niciunul din membrii dpajului nu s-a gândit, vreo clipă, la posibilitatea ca mai multe compartimente să inundate în cazul unui accident.

De aceea, scufundarea *Titanicului* părea ceva imposibil. Şi cu

toate acestea, noaptea fără lună a zilei de 14 aprilie 1912, în călătoria sa inaugurală, îosibilul s-a întâmplat. *Titanicul* a lovit un aisberg, s-a rupt în două şi s-a fundat în Atlanticul de nord în primele ore ale zilei de 15 aprilie.

Cercetări recente efectuate cu ultrasunete au scos la iveală informaţiiitoare despre gaura din carena vasului unde a fost străpuns de aisberg. Avaria de fapt mult mai mică decât s-a crezut la început. Suprafaţa totală deteriorată între 1, 5 şi 2 metri pătraţi, aproape cât un frigider sau un corp omenesc. Nu cistat o spărtură lungă, uriaşă, aşa cum s-a crezut ani la rând.

Eroarea critică din proiectul vasului *Titanic* a fost aceea că peretele părţitor dintre compartimente nu era închis până sus, etanş. Dacă pereţii ar DST dintr-o sigură bucată în loc să aibă o deschizătură în partea de sus, apa aţă prin spărtură ar fi umplut unul din compartimente şi nu ar mai fi avut e să se ducă mai departe. În cazul acesta însă, apa a inundat un compartiment, uns până sus şi a început să-l umple şi pe următorul şi tot aşa mai departe, ctul cumulativ a fost umplerea tuturor compartimentelor până când partea faţă a vasului a devenit atât de grea, încât a început să se scufunde, scoţând; ea posterioară a vasului din apă, ceea ce a făcut ca vasul să se rupă şi să se funde.

O altă problemă majoră, descoperită recent prin metode de testare avansate, prezentat-o oţelul folosit pentru construcţia vaporului. Testele au arătat că >ta era de calitate inferioară, chiar şi pentru standardele din acele vremuri, i important, acest detaliu ar fi putut fi, în sine, irelevant. Vasul frate al *nicului*, *Olympic*, a fost construit în aceeaşi perioadă ca şi *Titanic* şi din ca şi materiale şi a cutreierat mările cu succes vreme de aproximativ azeci şi cinci de ani.

Niturile folosite pentru nituirea plăcilor vaporului *Titanic* au fost examinate a constatat că şi acestea fuseseră confecţionate din oţel de calitate inferioară, conţinea o cantitate periculos de mare (9, 3%) de zgură, ceea ce le făcea te friabile în apă rece. Dar aceleaşi nituri au fost folosite şi la *Olympic*, iar na lui nu s-a rupt în apă rece şi nici

niturile ei nu au sărit afară din plăci în aentele de mare solicitare.

După ce am studiat cu atenţie evenimentul *Titanic* pentru cartea mea din 3, *The Complete Titanic*, am ajuns la concluzia că singurul factor de Drtanţă în scufundarea vasului *Titanic* (evident, în afară de ciocnirea cu srgul) a fost scurtimea pereţilor despărţitori ai compartimentelor etanşe.

l dacă am reconstitui evenimentul exact aşa cum s-a produs, schimbând un singur lucru – prelungind peretele despărţitor până la plafonul compartimentului, *Titanicul* nu s-ar scufunda. Niciuna dintre celelalte probleme – numărul insuficient de bărci de salvare, oţelul de calitate inferioară, niturile friabile, comunicaţiile precare – nu ar mai fi avut vreo importanţă, dacă apa s-ar fi oprit în primele două compartimente.

Motivul pentru care scufundarea vasului *Titanic* este considerată unul dintre cele mai cumplite dezastre ale tuturor timpurilor nu rezidă în numărul de morţi. Multe alte dezastre au avut drept rezultat un număr mult mai mare de victime. Dar scufundarea acestui vapor uriaş încă de la prima sa călătorie a fost un dramatic semnal de alarmă pentru întreaga lume. Catastrofa a demonstrat că omul nu poate crede, nici o singură clipă, că a întrecut forţele naturii. Constructorii *Titanicului*, echipajul şi pasagerii săi erau foarte liniştiţi în legătură cu traversarea oceanului, întinderea vastă a oceanului, prezenţa aisbergurilor, frigul foarte puternic, comunicaţiile limitate, niciunul din aceşti factori nu a fost considerat drept o ameninţare de nedepăşit. Dar Natura avea alte planuri, şi toate milioanele de lire sterline şi orele de muncă investite în *Titanic* au fost anulate, cu nonşalanţă, de un singur aisberg care a zgâriat vasul şi care probabil era foarte bătrân în momentul în care s-a întâlnit cu *Titanic*, vasul care nu se poate scufunda.

Epava *Titanicului* a fost descoperită în 1985 de exploratorul Robert Ballard. De atunci, au continuat fără încetare misiunile de salvare pentru recuperarea bunurilor de pe vas. Camerele de luat vederi au pătruns chiar în vapor, dar există un acord internaţional

conform căruia nu se va clinti nimic de pe punţile sau din interiorul vasului. Se crede că există şi schelete în străfundurile calei.

Vaporul se descompune rapid şi, în cele din urmă, se va fărâmiţa şi va dispărea. Expediţiile regulate pe *Titanic* ţin cronica epavei pe peliculă şi prin obiecte recuperate de pe fundul oceanului care sunt păstrate şi expuse pentru public. Filmul de un succes monumental realizat în 1997 de James Cameron despre *Titanic* a trezit din nou un interes viu printre oamenii din întreaga lume. pentru povestea vaporului *Titanic*.

Scufundarea feribotului *Toya Maru*

PORTUL HAKODATE, JAPONIA

26 septembrie 1954

1155 de morţi

Am simţit o zguduitură cumplită. Podeaua s-a înclinat cu aproximativ 45 de grade şi apa a început să pătrundă pe vas. Toţi oamenii au fost aruncaţi la un loc pe întuneric. Unii au fost împinşi la perete, alţii călcaţi în picioare. Strigau şi gemeau pe întuneric. Era iadul pe pământ.

— Kaichiki Yamazaki, supravieţuitor de pe *Toya Maru*

J. oya Maru este un fel de *Titanic japonez*, dar, spre deosebire de *Titanic*, ribotul feroviar japonez nu s-a scufundat în mijlocul oceanului, ci într-un port. Şi nu i aisberg l-a scufundat, ci o forţă a naturii, încă şi mai puternică, un taifun.

Tributul de morţi luat de dezastrul feribotului *Toya Maru* – 1155 de morţi este «n-ai cu puţin mai mic decât cel al *Titanicului* – 1512 şi e considerat unul dintre: le mai cumplite dezastre maritime din toate timpurile.

Strâmtoarea Tsuguru desparte insulele japoneze Honshū şi Hokkaidō şi este arte circulată între Aomori şi Honshū şi Hakodate de pe insula Hokkaidō. *Toya ani* era un feribot pentru trenuri şi pasageri care făcea naveta prin Strâmtoarea iuguru, cu o lăţime de 100 de kilometri. Vaporul putea să transporte nouăsprezece igoane în greutate de cincisprezece tone (în ziua în care s-a scufundat erau

douăsprezece la bord), plus 1209 pasageri şi 163 de membri ai echipajului şi personal de sprijin, pentru un total de 1372 de persoane (1294 atunci când feribotul transporta vagoane de dormit).

Toya Maru era un vas ale cărui proiect şi greutate îl predispuneau spre înclinare, chiar şi pe o mare calmă. Nu era, în niciun caz, proiectat pentru a face faţă unui taifun, în plus, feribotul era proiectat în aşa fel încât nu avea nicio posibilitate de a împiedica apa să pătrundă pe punte, mărind astfel instabilitatea şi contribuind la tendinţa sa de a se înclina în ape agitate.

Taifunul care a scufundat feribotul *Toya Maru*, botezat de autorităţile japoneze taifunul nr. 15 a luat naştere fie în Oceanul Pacific, fie în Marea Chinei de Est. A lovit malul insulei celei mai sudice a arhipelagului japonez, Kyūshū, la ora 1.00 noaptea, în ziua de 26 septembrie 1954. A trecut pe lângă Kyūshū, pornind spre nord-est, de-a lungul coastei vestice a Japoniei, trecând pe lângă Hiroshima, Golful Toyama şi micuţa insulă Niigata, cu o viteză de şaizeci de kilometri pe oră şi parcurgând distanţa de o mie cinci sute de kilometri dintre Kyūshū şi insula cea mai nordică a Japoniei, Hokkaidō, în mai puţin de o zi. Taifunul nr. 15 a ajuns la portul Hokadate la *amiază*, la aproximativ cinci ore şi jumătate după ce *Toya Maru* ridicase ancora din Hokadate, îndreptându-se spre Aomori pe insula Honshū.

Deşi căpitanul feribotului *Toya Maru* fusese informat despre sosirea taifunului, a luat decizia să părăsească dana, aproape plin cu trenuri şi pasageri. Investigarea ulterioară a accidentului a stabilit că această decizie a reprezentat o „neglijenţă profesională în navigaţie".

Vasul a pornit cu l 314 persoane la bord. Numai 159 au fost salvate şi au supravieţuit. Din cei 1155 de oameni care au murit, 1041 erau pasageri, 73 membri ai echipajului, 41 alte persoane aflate la bord la momentul respectiv. Câteva sute de trupuri au ieşit la mal; alte sute au rămas pierdute în apă şi nu au mai fost recuperate niciodată.

La scurt timp după ce a părăsit dana, înjurai orei 6.40 după-amiază, *Toya Maru* a fost lovită de un vânt puternic, în rafale, şi de valuri foarte înalte. Căpitanul şi-a dat seama că era prea periculos

să navigheze, aşa că a luat decizia sa arunce ancora şi să încerce să înfrunte furtuna în largul mării în loc să se întoarcă în portul Hokadate. A aruncat ancora la şapte şi un minut. Aceasta a fost o decizie neinspirată, deşi, la vremea respectivă, era greu de presupus că *a* vasul ar fi fost în stare să se mai întoarcă în siguranţă în port, chiar dacă ar fi încercat.

Valurile violente au făcut ca unele din vagoanele de tren să se desfacă din armături şi să alunece pe punte, zdrobind mai mulţi pasageri, în timp ce vasul fusese ancorat în port, apa pătrunsese în compartimentele punţii de jos şi motoarele deveniseră, astfel, inoperabile. Căpitanul a încercat să menţină o

(arecare stabilitate folosind motoarele şi cârma, dar, în momentul în care au fost ivadate de apă, nu se mai putea face nimic pentru salvarea vasului *Toya Maru*.

Feribotul a început să ia apă. Vasul s-a îngreunat tot mai mult, până când s-a scufundat. a ajuns pe fundul portului. Puţin mai târziu, *Toya Maru* s-a răsturnat. Printre cei ierţi se aflau şi 50 de americani. Erau membri ai Diviziei de Cavalerie a Statelor nite care se transferau de la Hokkaidō în Honshū, împreună cu membrii familiilor în Tot aici şi-a pierdut viaţa un director executiv al Companiei Max Factor şi un cretar YMCA din Ohio.

În întreaga Japonie au fost distruse, avariate sau scufundate de taifunul. 15 1130 de case. S-au mai scufundat şi alte feriboturi printre care *Tokachi raru*, *Kitami Maru*, *Hidaka Maru* şi *Seikan Maru nr*. *11*. Aceste accidente au oit drept rezultat moartea a 275 de membri ai echipajului, pe lângă tributul: morţi luat de *Toya Maru*.

Într-o anchetă oficială, Agenţia de investigaţie marină locală din Hakodate stabilit că de vină este neglijenţa căpitanului şi a recunoscut şi faptul că vasul l fusese proiectat pentru a împiedica intrarea apei pe puntea trenurilor, ceea a favorizat producerea dezastrului.

Explozia din minele Courrières.

1906

COURRIÈRES, FRANŢA

l o martie 1906

1099 de morţi

Cel ce sapă o groapă poate să cadă în ea.

— EcclesiastullO: 8

JL/a numai treizeci şi nouă de zile după acest tragic dezastru, ochii lumii se vor întoarce către San Francisco, California, şi către cutremurul cu magnitudinea 8, 3, lăsând oamenilor din Courrières, Franţa, povara de a-i jeli pe cei 1060 de mineri şi alte persoane care şi-au pierdut viaţa în această teribilă explozie de mină.

Minele de cărbuni din nordul Franţei se întind pe toată lungimea ţării până la Pas de Calais, zona aflată în apropierea frontierelor cu Belgia şi Germania. Aceste mine sunt adânci şi cu o răspândire impresionantă, întinzându-se în subsolul Franţei ca nişte depozite subterane, pline de bogăţii vechi de mii de ani. Francezii au muncit zeci de ani să sape tunele în aceste depozite, şi intrările de mină sunt presărate

(*Biblia*, 1968, p. 671.

191

peste tot, în regiunea Pas de Calais, ajungând, la nord, până la Lens şi, la sud, până la Verdun.

Exploatarea cărbunelui din mină este una dintre cele mai periculoase operaţiuni pentru om. Ca profesie este murdară, istovitoare, periculoasă şi poate deveni mortală în orice clipă. Una dintre temerile cele mai mari ale minerilor (evident, după prăbuşirea abatajelor într-un tunel) o reprezintă explozia prafului de mină.

Un raport datat 1992 care a fost publicat de United Nations University Press şi intitulat *Poluarea industrială în Japonia*, afirma următoarele în legătură cu exploziile prafului de cărbune:

Exploziile prafului de cărbune… prezintă o problemă aparte, deoarece praful de cărbune se produce peste tot în mină şi se acumulează, prin mişcările aerului şi transportul cărbunelui, pe jos, pe pereţi, pe plafonul minei pe tot drumul de la intrarea în mină până la puţurile cele mai adânci. M De *a*ceea, atunci când se produce o

explozie, cât de mică, undeva în 11 mină, ea este urmată de o reacţie în lanţ alimentată de praful de cărbune, ™ iar explozia care urmează cuprinde întreaga infrastructură a minei. Exploziile prafului de cărbune sunt cele mai periculoase, pentru că se produce o mare cantitate de monoxid de carbon… Praful de cărbune, fiind o substanţă solidă şi nu gazoasă, nu arde complet şi se pot forma nori de praf de cărbune cu mare densitate. Aceasta împiedică circulaţia normală a aerului, contribuind la producerea de monoxid de carbon". Chi*a*r dacă o explozie de praf de cărbune nu se extinde în felul acesta, toţi muncitorii sunt intoxicaţi.

Schimbul de dimineaţă a început devreme lucrul în mină. La ora şapte, minerii râu deja în tunele. Numărul de oameni care se îndreptau în fiecare zi spre străfundurile amântului era uriaş: 1795 de bărbaţi, fiecare cu cască pe cap, şi niciunul dintre ei nu redea că acea zi avea să fie ultima. Ca şi când destinul ar fi aşteptat ca toţi oamenii să le în subteran, la câteva minute după ora şapte, la intrarea în mina Courrières, s-a rodus o puternică explozie a prafului de cărbune.

Ce a provocat explozia? Chiar şi acum, după aproape un secol, nu există un îspuns clar. A fost un scurtcircuit electric? O scânteie care a aprins materialele iflamabile? Nimeni nu poate spune cu certitudine. Se ştie că explozia a aruncat pe ura minei vagonetele cu cărbune şi echipamentul greu. Flăcări mari au ţâşnit afară şi iflul exploziei a smuls acoperişul de la intrarea în mina de alături. Toţi cei care s-au lat în calea acestor rachete ucigaşe au fost ucişi, inclusiv 98 de cai.

Motivul exploziei era, însă, ultimul lucru care îi preocupa atât pe cei prinşi în

1 Jun Ui, *Industrial Pollution in Japan*, Capitolul 5, Secţiunea III.

n subteran, cât şi pe familiile acestora, care doreau cu disperare să afle noutăţi. Minerii care nu erau prea jos în tunelul de la Courrières au fost scoşi afară dintre dărâmături, dar mulţi dintre ei suferiseră arsuri grave şi nu au supravieţuit. Cei care se aflau în apropierea intrărilor, în altă parte, în complexul tunelului, au reuşit să fugă şi să se salveze.

La Courrières săpăturile au început imediat, înaintarea era anevoioasă din cauza acumulărilor de gaze ucigaşe de monoxid de carbon, care se formaseră ca urmare a exploziei. Cu toate acestea, cei de la suprafaţă lucrau febril ca să-i salveze pe cei care mai puteau fi salvaţi. 735 de oameni au supravieţuit. Un procent de 60% din schimbul de dimineaţă al acelei zile a pierit.

La faţa locului domnea haosul. Peste o mie de membri ai familiilor şi prieteni s-au adunat la Courrières ca să aştepte veşti despre cei dragi. Poliţia a trebuit să intervină ca să ţină lumea departe şi, în felul acesta, să le permită echipelor de salvare să lucreze.

Dar un bărbat, Sylvestre, al cărui frate era miner, nu a vrut să audă nimic. El a rupt cordonul de poliţie repezindu-se în mină ca să-şi caute fratele. Cei doi şi-au pierdut viaţa în acea zi, dar nu se ştie dacă au murit împreună.

Eforturile de salvare s-au dovedit a fi inutile. Unul dintre supraveghetorii din mină a stabilit că ar fi nevoie de cel puţin o săptămână ca să se poată săpa suficient de adânc pentru a fi salvate sutele de oameni răspândiţi peste tot în subteran. O săptămână petrecută într-o grotă, fără apă şi fără mâncare, în atmosfera îmbibată cu monoxid de carbon, era o condamnare sigură la moarte. Şi aceasta a fost soarta celor l 060 de oameni dispăruţi în acea zi.

Intoxicaţia cu monoxid de carbon este înşelătoare, în raportul Naţiunilor Unite se spune că monoxidul de carbon otrăvitor înlocuieşte oxigenul din sânge, iar dacă acest proces nu este întrerupt, moartea poate fi iminentă. Dacă victima este aşezată în aer proaspăt, organismul înlocuieşte oxigenul pierdut, dar numai dacă nu-l foloseşte în totalitate pentru altă activitate. „De aceea", se spune în raport, „regula elementară în operaţiunile de salvare din mină este să nu se facă nici nu fel de efort fizic, ceea ce înseamnă că trebuie să se acorde o atenţie deosebită oamenilor care arată ca şi când ar fi perfect sănătoşi". 1

Un miner care a reuşit să scape, s-a întors de paisprezece ori în mină şi de fiecare dată a scos afară câte un tovarăş de muncă. Arăta

foarte bine, dar monoxidul de carbon îşi exercita efectul sinistru şi efortul lui mare de a-şi căra colegii afară îi consuma tot oxigenul pe care îl fabrica organismul. Acest lucru

1 *Ibidem*, Capitolul 5, Secţiunea VII.

193

şi-a spus în cele din urmă cuvântul, şi la a cincisprezecea intrare în mină eroicul bărbat a murit de asfixiere cu monoxid de carbon.

Explozia de la Courrières a fost cel mai sinistru accident de mină din istoria Franţei şi unul dintre cele mai cumplite accidente industriale din istoria lumii.

Scufundarea vasului *Empress of Ireland*

FLUVIUL ST. LAWRENCE

29 mai 1914 1 024 de morţi

Empress of Ireland se oprise în faţa punctului Father Point din cauza ceţei.

A fost lovită la mijloc de vasul Storstad, *care transporta cărbune*. *Vasul*

pierdut.

— Cpt. Henry Kendall, RNR

Htmpress of Ireland şi vasul lui frate, *Empress ofbritain*, au fost construite amândouă de şantierele navale Fairfield Shipbuilding & Engineering din Glasgow, Scoţia, în 1905. *Empress of Ireland* a fost lansat oficial la apă şi a făcut călătoria de inaugurare la 10 ianuarie 1906.

Empress cântărea 14 191 tone brut şi măsura 570 de picioare pe 66 de picioare. Avea cam două treimi din lungimea vasului *Titanic* (Vezi capitolul 50). Era dotat cu motoare gemene în patru timpi care dezvoltau o viteză între optsprezece şi douăzeci de noduri şi executa curse regulate între Québec şi Liverpool pentru Canadian Pacific Line.

Capacitatea vasului era de 3 10 pasageri la clasa întâi, 350 la clasa a doua.

195

10 la clasa a treia. Bărcile lui de salvare aveau o capacitate de

1968 persoane, opacitatea maximă a vasului cu pasageri şi echipaj era de 1860 de persoane, ea ce înseamnă că avea un surplus de 108 locuri în bărcile de salvare.

Empress of Ireland a ridicat ancora din Québec spre Liverpool la 28 mai 114, ora 16.27, având la bord 87 pasageri la clasa întâi, 253 la clasa a doua, 7 la clasa a treia, ceea ce însemna l 057 de persoane, plus echipajul alcătuit în 420 de oameni, în total, în această ultimă călătorie, vasul a avut la bord *11* de persoane. Avea şi marfa în greutate de 1100 de tone şi era comandat; căpitanul Henry Kendall.

Empress se îndrepta spre fluviul St. Lawrence şi totul a fost bine până pe ora l noaptea, în acel moment, vasul de pasageri a trecut de punctul Father Dint şi echipajul, înarmat cu binocluri şi postat în punctele de observaţie, a izut lumini la o distanţă de aproximativ şase mile.

Luminile aparţineau vasului transportator de cărbuni *Storstad*, comandat; căpitanul Thomas Andersen, care transporta unsprezece mii de tone de irbune. Aproape imediat după ce au văzut vasul, s-a lăsat o ceaţă densă care mulat orice fel de vizibilitate. Echipajele nu vedeau nimic în faţa lor, totuşi ibele vase au pornit înainte, fără ezitare, deşi căpitanul Kendall şi-a redus teza.

În jurul orei l.30 noaptea, căpitanul Kendall a văzut brusc vasul *Storstad* iar în faţa lui, răsărind din ceaţă. *Storstad* venea direct către *Empress of dând*.

Kendall a acţionat rapid, dar fără folos. A strigat prin megafon căpitanuluindersen să pornească cu toată viteza înapoi. A ordonat apoi propriului timonier meargă cu toată viteza înainte, încerca din răsputeri să îndepărteze vasele ml de altul, dar era prea târziu pentru o astfel de manevră. *Storstad* a lovit *npress* în mijloc, făcând o gaură cu înălţimea de douăzeci şi cinci de picioare şi ţimea de paisprezece pe una din laturi. Apa a început să pătrundă în *Empress* i o viteză extraordinară, presupunând şaizeci de galoane pe secundă.

Căpitanul Kendall a ordonat, atunci, ca vasul său să meargă cu toată viteza înainte, crând să ajungă cu el la ţărm înainte ca acesta să

se scufunde. A ordonat, de emenea, ca pasagerii să fie treziţi şi să se pregătească bărcile de salvare. Vasul se alinase acum serios din cauza loviturii date de *Storstad*. Chiar dacă toţi pasagerii ar reuşit să ajungă pe punte, bărcile de salvare nu ar fi fost de niciun folos. Toate cercările căpitanului Kendall de a-şi salva nava au eşuat şi paisprezece minute mai ziu, *Empress of Ireland* ajungea pe fundul fluviului St. Lawrence.

Vasulpierdut.

Un număr total de l 024 de pasageri şi membri ai echipajului au pierit. Auistat 453 de supravieţuitori. Căpitanul Kendall a supravieţuit, la fel şi pitanul Andersen şi întregul echipaj de pe *Storstad*.

Tragedia vasului *Empress of Ireland-una* dintre cele mai cumplite dezastre ale tuturor timpurilor – a fost imediat dată uitării. Nu avea multe personaje celebre la bord (spre deosebire de *Titanic*, care făcea prima sa traversare) şi ororile primului război mondial care a început în acelaşi an au abătut atenţia opiniei publice de la dezastrul vasului *Empress*.

Cu douăzeci de zile înainte *ca Empress of Ireland să* se scufunde, căpitanul a primit de la angajatorul lui următoarea scrisoare:

De la: *Director Şef al Serviciilor Oceanice către*: *Căpitan Henry Kendall Data*: *9 mai 1914*

Dragă Domnule.

Încredinţând Domniei voastre acest vas, doresc să vă atrag, în mod deosebit, atenţia asupra importanţei comenzii Domniei voastre şi asupra valorii vasului. Subliniez, pentru Domnia voastră, instrucţiunile companiei cu privire la grija pentru vas şi vieţile pasagerilor.

Navigaţia în condiţii de deplină securitate a vasului trebuie să fie, în orice împrejurare, prima prioritate. Vă recomand să nu vă asumaţi niciun risc care ar putea avea drept rezultat un accident. Siguranţa vieţilor şi a valorilor încredinţate grijii dumneavoastră trebuie să reprezinte principiul fundamental după care urmează să vă conduceţi. Şi nu trebuie să se facă niciun fel de economie de timp cu riscul unui accident.

Nu pot sublinia îndeajuns dorinţa mea ca aceste instrucţiuni să fie

îndeplinite ad litteram. *Este de dorit ca toţi ofiţerii de sub comanda dumneavoastră să aibă în minte acest lucru şi să fie atenţionaţi în mod special de Domnia voastră*, *în plus*, *toţi cei aflaţi la bord îşi vor da silinţa pentru a-i satisface şi a-i mulţumi pe patronii companiei*.

Empress of Ireland stă şi acum pe fundul fluviului St. Lawrence, la o adâncime de 50 de metri.

1 Post-scriptum

Este oare *Empress of Ireland* blestemată?

Există o povestire adevărată despre un scafandru care, cam la un an după dezastru, a făcut mai multe scufundări până la epavă încercând să găsească câte ceva

197

n vestitele bijuterii în valoare de un milion de dolari, închise în seiful căpitanului.

Scafandrul a reuşit să străbată tot drumul şi să ajungă chiar şi în cabina ipitanului, unde se găsea seiful, întreg şi neatins, în timp ce încerca să deschidă iful, costumul scafandrului s-a agăţat în fiarele răsucite ale epavei, iar el nu a mai putut elibera. A murit înecat.

Oare spiritele pasagerilor de pe *Empress of Ireland* l-au lichidat pe acest fuitor cu sânge rece? Nimeni nu ştie sigur, dar bogăţiile pasagerilor continuă stea neatinse pe fundul fluviului St. Lawrence.1

1 Gavin Murphy, „St. Lawrence River Swallows Empress în Just 14 Minutes", 2000. nepeanmuseum. on. ca /empress.html.

Incendiul de pe *General Slocum*

EAST RIVER, NEW YORK, NEW YORK

15 iunie 1904 1021 de morţi

Este absolut imposibil să descrii scena înfricoşătoare de la Slocum. $

Flăcările s-au răspândit atât de repede, *încăptarcă n-a durat mai mult de o» secundă până când toată nava a fost cuprinsă de vâlvătăi*. *Femeile şi copiii*; *săreau disperaţi care încotro* şi *îşi găseau*, *astfel*, *moartea*. *Strădania mamelor de a-şi salva copiii a fost lucrul cel mai cumplit pe care mi-a fost dat să-l văd vreodată*.

— Reverendul Julius G. Schulz, Supravieţuitor de la *General Slocum*, în *New York Times*

IM imănui nu i-a trecut prin minte s-o întrebe pe femeie cum o cheamă. Puntea era în flăcări şi un grup mic de femei făcuseră un cerc în jurul tinerei care îşi alesese un moment cum nu se poate mai nepotrivit pentru a intra în chinurile facerii. Viitoarea mamă gemea şi gâfâia, în timp ce îşi împingea noul născut în ceea ce semăna, din ce în ce mai mult, cu cercurile infernului, descrise atât de sugestiv de Dante.

Alte două femei mai în vârstă, ambele mame, la rândul lor, o ajutau să nască, privind neliniştite către flăcările care se apropiau tot mai mult şi la

199

lasagerii care treceau în goană pe lângă ele, unii, deja, cuprinşi de flăcări.

În cele din urmă, copilul ieşi, dar nu mai aveau timp să-l spele sau să-l iteargă. Tânăra mamă se ridică în capul oaselor, îşi înfăşură fetiţa nou-născută n şal şi alergă spre marginea punţii vasului *General Slocum*. Aruncă o ultimă) privire de jur-împrejur, apoi se aruncă în apa clocotită strângând copilul la piept lin toate puterile.

Fără îndoială că tânăra mamă fără nume se gândise că ei şi copilului ei le-a fi mai bine în apa fluviului East River decât pe puntea unde, în curând, nu ivea să mai fie niciun centimetru pătrat necuprins de flăcări.

Făcuse o alegere. Este dificil, dacă nu chiar imposibil, să ştim dacă a fost legerea corectă. După atacul terorist din 11 septembrie 2001, oamenii blocaţi a etajele superioare din turnurile de la World Trade Center au preferat să se [runce în gol şi să moară, în loc să fie arşi de vii de combustibilul în flăcări, tiau că vor muri, dar au preferat o moarte mai uşoară.

Oare să fi făcut şi tânăra mamă aceeaşi alegere? Sau chiar spera să upravieţuiască împreună cu copilul? Nu se ştie pentru că femeia şi copilul ei – au mai fost văzuţi niciodată.

Vasul cu abur *General Slocum* fusese botezat astfel după numele

unui fiţer din armata americană, care comandase un segment din linia de apărare a lioniştilor de la Gettysburg şi, mai târziu, devenise reprezentant al Uniunii în partea New York-ului.

Povestea vasului *General Slocum* pare de-a dreptul incredibilă, când este latată pe secvenţe. Cum se poate ca un vas care este perfect vizibil de pe nbele maluri ale fluviului să ardă complet, provocând moartea a 1021 de

sageri? Oare pasagerii nu ar fi putut să înoate până la ţărm? Poate că da, dacă ar fi ut cu toţii să înoate şi dacă majoritatea nu ar fi fost femei îmbrăcate în rochii mplicate şi cu copii în braţe.

General Slocum era un vas de agrement foarte solicitat pentru excursii, bordul lui se aflau peste o mie trei sute de pasageri – în cea mai mare parte mei şi copii – care veniseră foarte veseli în acea zi însorită de miercuri ca sărticipe la excursia şcolară anuală sponsorizată de biserica lor, Biserica anghelică Luterană Sf. Marc.

În momentul în care a pornit pe East River, vasul se vedea foarte bine de ambele maluri cu zbaturile lui mari şi punţile înalte.

După o oră de mers, a izbucnit un foc, undeva, pe la mijlocul vasului, subnte. Astăzi, se crede că un marinar aruncase o ţigară într-o debara unde eseră depozitate laolaltă cutii de vopsea şi nişte fin. Un membru al echipajului înţit miros de fin şi a deschis uşa. În felul acesta s-a creat un puternic curent de aer care a înteţit imediat flăcările. Focul s-a extins rapid. Oamenii au început să ţipe, iar echipajul, care nu făcuse niciodată instrucţie, în vederea unui eventual incendiu, a decis că cel mai înţelept lucru pe care îl putea face era să alerge pe punte strigând „Foc!”

Membrii echipajului i-au raportat imediat căpitanului William Van Schaick despre izbucnirea incendiului, dar acesta nu a luat niciun fel de măsuri şi şi-a continuat cursa în josul fluviului. Oamenii de pe mal priveau neputincioşi, cu binoclul, cum focul înghiţea femei şi copii, făcându-i pe mulţi să sară în apă, unde se înecau imediat sau erau

agăţaţi de unul din enormele zbaturi ale vasului, striviţi şi aruncaţi pe fundul fluviului.

Dar nici acum căpitanul nu a oprit vasul, ci dimpotrivă, a ordonat să se meargă cu toată viteza înainte. Ar fi putut să acosteze pe plaja de la Sunken Meadow Is-land, permiţând astfel oamenilor să fugă de pe vasul în flăcări. Dar el a rămas pe apă şi s-a îndreptat către North Brother Island, la câteva mile de locul unde izbucnise incendiul. (Ulterior, căpitanul a afirmat că se temuse să nu aducă incendiul pe mal şi să pună în pericol vieţile oamenilor şi clădirile, dacă ar fi acostat pe plajă.) *General Slocum* a continuat să meargă, şi mişcarea constantă de-a lungul fluviului a înteţit şi mai mult flăcările, transformând vasul într-o adevărată torţă plutitoare. Pompierii din New York şi-au adus echipamentul la cheiul de pe Strada 138, unde se aşteptau ca vasul să fie adus la mal. Ne putem uşor imagina consternarea şi uimirea lor, când au văzut că vasul trece pe lângă ei şi merge înainte cu punţile în flăcări şi pasagerii urlând îngroziţi şi sărind în apă, unde îşi găseau moartea.

Câteva dintre ambarcaţiunile de pe fluviu au încercat să se apropie mai mult de vas, dar, foarte curând, în apele fluviului erau atât de mult trupuri – vii şi moarte – încât nimeni nu se mai putea apropia fără să-şi pericliteze viaţa.

La bord nu era nicio speranţă ca focul să poată fi stins. Furtunurile de nailon erau fie rupte, fie încâlcite; joncţiunile de metal ale furtunurilor erau toate ruginite; nu exista niciun fel de rezervă de apă pentru stingerea focului; colacii de salvare se farimiţau la cea mai uşoară atingere. Balustradele subţiri nu puteau suporta presiunea sutelor de oameni, iar lemnul fragil se frângea, trimiţând oamenii în apă, unde se înecau sau erau zdrobiţi de zbaturile uriaşe.

În cele din urmă *General Slocum* s-a zdrobit de stâncile din largul insulei North Brother Island (căpitanul trecuse pe lângă plajă), şi câţiva dintre pasagerii rămaşi în viaţă au reuşit să se salveze. Ulterior, opinia publică şi anchetatorii au fost şocaţi să afle că absolut toţi membrii echipajului, inclusiv căpitanul, au izbutit să fugă de pe vas

şi au supravieţuit. Căpitanul Van Schaick a fost arestat în momentul în care a pus piciorul pe mal, fiind acuzat, împreună cu întregul echipaj, de neglijenţă şi indiferenţă condamnabilă faţă de pasageri.

În final, căpitanul Van Schaick, care şi-a pierdut vederea în timpul incendiului.

201

3 st condamnat pentru neglijenţă la zece ani în închisoarea Sing Sing. Preşedintele i-a comutat sentinţa după câţiva ani, dar Van Schaick şi-a câştigat o tristătorietate prin faptul că s-a făcut răspunzător de cel mai cumplit dezastru din toată oria New York-ului.

ÎI JH

Viscolul din New York City, 1888

NEW YORK, NEW YORK

12 – 13 martie 1888;

800 de morţi

7 milioane de dolari pagube materiale1 n

Ninsoare uşoară urmată de cer senin; *timp frumos şi rece*.

— 12 martie 1888, prognoza meteo pentru New York Câtv?

În asemenea împrejurări banii nu mai pun în mişcare nimic… j

— Om de afaceri de pe Wall Street, în *New York Times*

Zăpadă de vânzare! *Veniţi cât mai curând ca să evitaţi îmbulzeala*!

— Graffiti realizat după viscolul din 1888

1 La valoarea dolarului din 1888.

Asta numiţi voi viscol?

— Vizitator din Texas în timpul viscolului din 1888.

203

Spectacolul trebuie să continue. Aceasta este regula sacră a tuturor jsioniştilor scenei, inclusiv a cântăreţului de operă german Ludwig Barnay.

stătuse cu mare nerăbdare spectacolul de luni seara, de la Academia de Muzică view York. Publicul american reacţiona cu mult entuziasm şi pasiune la farmecul lui şi ştia că acest spectacol avea să

fie memorabil.

Ludwig mersese pe jos de la hotelul lui până la Academie, pentru că în

York ninsese foarte mult, încă de dimineaţă, şi trăsurile cu cai nu puteau croiască drum prin nămeţi. Nu-i displăcea să meargă pe jos. Avu numai să se înfăşoare foarte bine la gât cu un fular călduros, în timp ce mergea reu, prin *zăpadă*, către teatru.

Ludwig Barnay se duse direct în cabina lui ca să se pregătească pentru tacol. Observase că mulţimea care se afla în faţa intrării actorilor era mai numeroasă decât ar fi fost de aşteptat pentru un spectacol atât de imporşi îi trecu prin minte şi faptul că, poate, furtuna de zăpadă era mai puternică crezuse el la început. E drept că telefoanele nu funcţionau şi auzise nişte un despre un feribot care rămăsese înţepenit, prins în gheţurile portului

York, dar văzuse şi oameni care dădeau *zăpada* în faţa casei şi erau şi a magazine deschise (dar nu foarte multe).

Nu contează, îşi spuse Ludwig. Spectacolul trebuie să continue şi am să atât de frumos în seara aceasta, încât publicul va uita de vântul care şuiera îoşător.

Directorul de scenă stătea cu mâna pe umărul lui Ludwig. Când îi făcu regizorul, îl bătu uşurel pe Ludwig de două ori pe umărul stâng. Era il lui să intre în scenă.

Ludwig Barnay păşi mândru pe scena Academiei de Muzică, în costumul legant, gata să cânte. Ajunse în mijlocul scenei, se întoarse cu faţa către e… şi sunetele îi îngheţară în gâtlej.

Sala era goală. Ce era asta? Vreo glumă proastă în stil american? se întrebă vig. Dar atunci, auzi câteva aplauze – doi sau trei oameni băteau din palme văzu că, de fapt, erau vreo zece – doisprezece oameni în sală, împrăştiaţi) lo, în multitudinea de scaune goale. Ludwig rămase neclintit o clipă, uitându-se la şirurile nesfârşite de scaune

Auzi introducerea muzicală, dar nu începu să cânte. Se înclină o dată, se rse şi ieşi din scenă. Cei câţiva temerari care îşi croiseră drum prin nămeţi-l audă pe Ludwig Barnay n-au mai ascultat nimic altceva,

decât urletul: oşător al viscolului din 1888.

5 loaia s-a transformat în *zăpadă* şi a început să cadă peste New York, iar după miezul nopţii de luni, 12 martie. Până dimineaţă la ora 7, stratul de zăpadă avea deja peste 25 de centimetri, iar în ziua de 13 martie, când ninsoarea s-a oprit, acesta măsura 50 de centimetri.

După ce viscolul s-a potolit şi oamenii au început să dea zăpada, de sub aceasta au ieşit la iveală trupurile îngheţate ale celor morţi. Politicianul Roscoe Conklin, care era să moară din cauza viscolului, dar a fost găsit la timp, le şoptea salvatorilor săi: „Acolo e moartea însăşi… oamenii mor peste tot… am văzut trupuri înţepenite ieşind din zăpadă". Un brutar a murit îngheţat în timp ce îşi făcea livrările de pâine. Newyorkezii rămăseseră suspendaţi în trenuri până când câţiva cetăţeni ingenioşi au găsit nişte scări şi au luat câte douăzeci şi cinci de cenţi de la fiecare ca să-i dea jos din tren. Alţi newyorkezi, la fel de întreprinzători, le vindeau pasagerilor rămaşi în trenuri sandvişuri pregătite acasă, pe care New York *Times le numea* „cu indiferent ce", cu alţi douăzeci şi cinci de cenţi bucata. Casele au luat foc. Caii au murit îngheţaţi, întreaga zonă pe care indienii algonquin o numeau Mahatta (mai târziu, Manhattan), era complet paralizată.

Viscolul din 1888 a fost extraordinar de puternic şi de persistent. S-a întins din Maine, în jos, de-a lungul întregii coaste, până la Washington şi, spre vest, de la New York până la frontiera cu Ohio. Aducea cu el un vânt cu o viteză de 100 kilometri pe oră şi cantităţi uriaşe de zăpadă, în Connecticut şi Massachusetts stratul de zăpadă atingea 130 centimetri; troienele ajungeau până la 15 – 20 metri; vasele s-au scufundat în port; operatorii telegrafului de la New York au fost nevoiţi să telegrafieze la Londra pentru a retransmite mesajele către oraşe din Noua Anglie şi din alte părţi ale Statelor Unite. Sistemele de alarmă împotriva incendiilor s-au blocat. S-a întrerupt furnizarea de curent electric. East River a îngheţat. Copiii nu s-au mai dus la şcoală. Oamenii de afaceri care porniseră spre birouri s-au întors după câteva minute şi şi-au petrecut ziua de lucru împreună cu familia, eveniment aproape de neimaginat.

New York Times descrie foarte sugestiv o scenă a viscolului din 1888:

Pe la ora 3 după-amiaza, Gara Centrală şi împrejurimile ei care, de obicei, sunt atât depline de activitate, aveau o înfăţişare jalnică şi deprimantă. Interiorul gării şi curtea de afară, unde, de obicei, se auzea şuieratul aburului de la locomotive şi fluierul sirenelor, erau cufundate acum într-o linişte mormântală. Vântul spulberase zăpada în gara uriaşă împingând-o până sub acoperişul transparent şi lăsând-o apoi să cadă, din nou, moale, deasupra şinelor, acoperindu-le cu nămeţi albi care semănau, astfel, cu nişte uriaşe sicrie albe în aşteptarea înmormântării. În interiorul uriaşei structuri metalice nu se auzea niciun sunet în afară de urletul vântului.1

Tributul vieţilor secerate de viscolul din 1888 este evaluat la 400 de decese provocate direct de furtună (oameni care au murit îngheţaţi, de infarct, accidente

1 *The New York Times*, 13 martie 1888.

20S

nortale), plus alte aproximativ 400 de cazuri de moarte după încetarea viscolului. A fost unul dintre cele mai cumplite viscole din istoria omenirii şi incapacitatea de a prevedea sosirea şi forţa lui a cauzat mult mai multe morţi decât s-ar putea produce i zilele noastre.

Accidentul feroviar din India.

1981

FLUVIUL BAGMATI, BIHAR, INDIA

6 iunie 1981

peste 800 de morţi

Frumosul pod feroviar…

Din păcate, sunt foarte trist că trebuie să spun

…atâ*tea vieţi au* fo*st secerate…*

Care vor rămâne în amintire atât de mult timp.

— William McGonagall

IVeţeaua de căi ferate a Indiei măsoară aproximativ o sută de

mii de kilometri şi are paisprezece mii de trenuri care transportă zilnic peste treisprezece milioane de oameni. Multe trenuri sunt mult supraîncărcate faţă de limita legală sau transportă pasageri care călătoresc fără bilete. Ţinând seama de această intensitate a traficului feroviar, nu este de mirare că, în India, se produc aproximativ 400 de accidente în fiecare an, dintre care peste 250 sunt cauzate de erori umane.

În India au existat accidente feroviare foarte serioase, inclusiv deraieri, ciocniri frontale, defecţiuni la echipamente, incendii, coliziuni cu autobuze şi maşini.

207

În 1981, un accident din nordul statului Bihar şi-a dobândit faima, până acum necontestată, de cel mai cumplit accident feroviar al tuturor timpurilor.

Din păcate, India are o lungă istorie de tragedii şi nefericiri. Epidemiile şi foametea sunt ceva comun în India, iar dezastrele naturale şi vremea proastă, inclusiv cutremurele, inundaţiile, uraganele, seceta, cicloanele şi taifunurile sunt evenimente omniprezente pe lista nenorocirilor din această ţară.

La 6 iunie 1981, se crede că vremea proastă şi ghinionul s-au combinat pentru a provoca un dezastru feroviar în care au murit peste 800 de oameni, unii din cauza ciocnirii, alţii înecaţi. Cu toate acestea, există în continuare o controversă cu privire la cauza reală a accidentului şi la numărul adevărat de morţi.

Râul Bagmati şerpuieşte prin partea de nord a Indiei şi trece apoi în Nepal. Este traversat de mai multe poduri de cale ferată pe toată lungimea lui. În ziua accidentului, un tren cu zece vagoane traversa un pod peste Bagmati, în Samastipur, India, când un ciclon sau nişte vânturi foarte puternice au lovit trenul şi au aruncat şapte dintre vagoanele acestuia în apele fluviului de dedesubt. Pe şine au mai rămas doar locomotiva şi două vagoane.

Multe autorităţi au dat crezare poveştii cu ciclonul, deşi, la scurt timp după accident, au început să circule alte versiuni cu privire la

accident, inclusiv o declaraţie din partea ministrului pentru dezvoltare rurală. Potrivit uneia din cele mai frecvente relatări, cele şapte vagoane ale trenului au zburat de pe pod în momentul în care mecanicul a frânat mult prea brusc, pentru a nu lovi un bivol care stătea pe şine.

David Fry, istoric al căilor ferate, respinge această teorie:

Este puţin probabil ca simpla frânare să poată provoca un asemenea accident. Forţele angajate în frânarea unui tren de pasageri sunt destul de uniform repartizate. Toate vehiculele sunt frânate în mod individual şi au greutăţi asemănătoare. Explicaţia ar fi fost mai plauzibilă dacă s-ar fi referit la un tren de marfă… în care vagoanele învecinate pot avea sarcini foarte diferite pe ax şi capacităţi de frânare diferite. Dar în cazul unui tren de pasageri… [fiecare vagon] al trenului este frânat în mod individual.

Indiferent de cauza care a determinat plonjarea trenului în apa adâncă de douăzeci de metri, cert este că sute de oameni au murit şi că multe trupuri nu au mai fost recuperate niciodată. Configuraţia terenului şi a fluviului au făcut ca recuperarea să fie extrem de dificilă, iar scafandrii militari indieni, după ce au lucrat zile întregi la vagoanele eşuate şi aflate sub apă, au scos la suprafaţă numai 80 de cadavre. După cinci zile de eforturi susţinute, au fost scoase la

1 Citat în danger-ahead-railfan.net/accidents/samastipur/home.html. 208

r suprafaţă numai 212 cadavre. Cu toate acestea, trenul era plin de pasageri şi se crede că cifra de 800 este cel mai aproape de numărul real de victime.

În ultimele două decenii, India a făcut mari eforturi pentru a îmbunătăţi siguranţa transportului pe căile ferate, dar rata accidentelor continuă să fie neobişnuit de mare. În 1995, 395 de persoane au murit atunci când s-au ciocnit două trenuri de pasageri, în 1999, au pierit 200 de persoane într-o altă ciocnire frontală, în parte, motivul pentru care numărul morţilor este atât de mare în accidentele de cale ferată din India îl constituie faptul că pasagerii umplu până la

refuz vagoanele şi, după aceea, aplică modalităţi inedite de a mai găsi spaţiu: stau atârnaţi de ferestre sau călătoresc pe acoperişul vagoanelor.

Un alt factor care contribuie la această rată este uzura trenurilor din India. Multe locomotive datează de pe vremea când India se afla încă sub controlul britanicilor, iar o parte dintre şine şi poduri sunt la fel de vechi şi au nevoie de reparaţii serioase.

India deţine trista notorietate de a fi ţara în care s-a produs cel mai cumplit accident feroviar al tuturor timpurilor. Ţinând seama de rata accidentelor din India cauzate de erori umane, la care se adaugă cele produse de deteriorarea echipamentelor, este foarte probabil că, dacă vreodată numărul de morţi provocate de accidentul de la Bihar din 1981 va fi depăşit, acest lucru se va petrece într-un alt accident feroviar tot în India.

58

r; Tornadele din cele trei state

MISSOURI, ILLINOIS, INDIANA

18 martie 1925

Peste 689 de morţi1

Pagube materiale în valoare de peste 500 de milioane de dolari2

Cred că vine furtuna, *Jim*.

— T.H. Phillips, muncitor de la căile ferate, către ajutorul său, Jim.

Ma A, ce bună e plăcinta asta cu mere, îşi spuse Lemley în timp ce mai un o îmbucătură. Stătea pe scaunul lui preferat, din restaurantul lui preferat, lin Poplar Bluff, Missouri, şi mânca o plăcintă cu mere după ce terminase dejunul, îl deranja faptul că trebuia să mănânce desertul în grabă, dar voia să se-ntoarcă la lucru înainte să înceapă să plouă. Cerul arăta cam ciudat când intrase n restaurant, şi se gândea că nu era exclus să vină o furtună cu tunete şi fulgere.

Dintr-odată, în timp ce Limley ducea o bucată de plăcintă la gură, icoperişul restaurantului zbură în întregime spre cer. Înainte ca Lemley să-şi

1 Aceasta este cifra oficială a morţilor, dar foarte multe alte persoane au fost date dispărute.

Iţele nu au mai fost găsite şi s-a presupus că au murit.

2 La valoarea dolarului din anul 1925.

10

fi * – ” – poată da seama ce ciudat era să stea într-un restaurant fără acoperiş cu o bucată de plăcintă suspendată în dreptul gurii, toţi cei patru pereţi ai restaurantului dispărură – zburară pur şi simplu care încotro – ca şi când ar fi fost nişte cărţi de joc suflate de acolo de un Golia, iar el fu aruncat la pământ. Lemley a mai putut vedea cum peretele din faţă al restaurantului a zburat spre răsărit, iar uşa dublă cu geamuri s-a trântit de câteva ori încoace şi încolo până când geamul s-a făcut ţăndări.

Şi, apoi, nu a mai fost nimic altceva decât vântul care sufla prin restaurantul gol. Nimeni nu a fost rănit şi, în mod surprinzător, mesele au rămas neclintite. Lemley s-a ridicat de pe podea şi s-a dus la camionul lui. Oamenii începuseră să se adune în parcarea restaurantului. Lemley s-a urcat în camionul lui şi s-a dus acasă, unde şi-a petrecut următoarele şase ore în pivniţă, îşi spunea că, dacă o să supravieţuiască, o să se ducă înapoi şi o să plătească mai târziu plăcinta cu mere. Şi aşa a fost.

Ulterior i-a povestit unui reporter calvarul prin care trecuse. „Mai întâi a zburat acoperişul”, îşi amintea el, „şi după aceea toţi cei patru pereţi au dispărut. Am rămas aşa, pe scaun… şi în jurul meu nu mai era nimic şi ţineam bucata de plăcintă în mână. Apoi am ieşit afară”.

Se crede că tornadele din cele trei state au fost cel mai puternic şi mai devastator sistem de tornade din istoria Americii. Ele au reprezentat o serie de opt tornade cumplite de gradul F5, care au suflat cu o viteză de peste o sută de kilometri pe oră pe un parcurs de 300 de kilometri în cele trei state timp de cinci ore, ucigând sute de oameni, rănind mii şi distrugând oraşele.

Furtuna era ca un film horror. O şcoală plină de copii pur şi

simplu a explodat din cauza forţei vântului. Toţi copiii din interior au fost sfârtecaţi de puterea exploziei.

Tornada principală s-a format la începutul după-amiezii din ziua de 18 martie 1925 în Ellington, Missouri. A ajuns la Annapolis cu o viteză de o sută de kilometri pe oră, distrugând 90% din oraş. Apoi a părăsit statul Missouri cu o viteză de aproximativ 90 de kilometri pe oră şi a intrat în statul Illinois, unde a lovit localitatea Gorham, care a fost complet rasă de pe faţa pământului; au urmat, apoi, Murphysboro, distrus în proporţie de 40%; DeSoto, 30%; West Frankfort, 20% apoi Parrish, 90%. De la Gorham la Parrish au pierit 541 de persoane şi 1423 au fost rănite grav, şi asta într-un interval de numai 40 de minute. La West Frankfort, Orient Mine, a doua mină de cărbuni ca mărime din lume, s-a prăbuşit, fiind complet distrusă. La Princetown, Indiana, fabrica de conserve şi murături Heinz a fost făcută una cu pământul.

Tornada a lovit apoi Griffin, Indiana, localitate pe care a distrus-o în întregime, după care a trecut la suburbiile oraşului, unde a ras de pe faţa pământului 85 de ferme, în drum spre Indianapolis, şi-a pierdut puterea şi s-a stins, fără a mai provoca alte pagube.

211

După ce tornadele au trecut prin oraşele din calea lor, toate sistemele de omunicaţii şi conductele de apă au fost distruse, iar furnizarea de curent electric s-a întrerupt. Sute de oameni au fost îngropaţi sub dărâmături, şi eforturile e salvare nu s-au făcut suficient de rapid pentru a le salva vieţile. Incendiile are au izbucnit după tornade au provocat şi ele pagube enorme, în unele zone, esăvârşind dezastrul început de furtuni.

Întrucât aceste tornade masive au lovit ca din senin, oamenii n-au avut în^2 să se pregătească şi să se adăpostească (aşa cum ilustrează, în mod dratiatic, povestea lui Lemley) şi deoarece după trecerea tornadei nu a mai existat urnizare de apă, curent electric şi nici sistem de comunicaţii, eforturile de alvare s-au dovedit dificile şi, în unele locuri, imposibile. Multe dintre cadavre u au fost revendicate

de nimeni, pentru că iudele cele mai apropiate fuseseră i ele ucise. O scenă deosebit de impresionantă a avut loc în faţa unei şcoli rimare distruse de tornadă. Toate trupurile copiilor care fuseseră ucişi acolo u fost întinse pe saltele subţiri în timp ce directorul, care supravieţuise, încerca a le identifice. Niciunul dintre părinţi nu a venit să le ia, pentru că fuseseră ci şi şi ei în furtună.

Tornada din cele trei state a provocat pagube imposibil de redat în cuvinte, într-o perioadă de timp foarte scurtă, şi a ilustrat încă o dată puterea mortală, urprinzătoare şi nediscriminatorie a forţelor naturii.

59

Incendiul de la Teatrul Iroquee.

1903

CHICAGO, ILLINOIS

30 decembrie 1903 602 morţi

Restaurantul plin de morţi

Scenele din restaurantul Thompson, a cărui clădire este lipită de teatru, erau înspăimântătoare, dincolo de puterea de sugestie a cuvintelor. Puţine sunt împrejurările în care o jumătate de oră de încleştare pe câmpul de luptă provoacă mai multă groază decât acea jumătate de oră care a transformat locul într-un osuar cu grămezile uriaşe de cadavre şi urletele de agonie ale muribunzilor. La acestea se adăuga deruta medicilor şi a surorilor care se luptau să reaprindă câte o scânteie de viaţă.

Trupurile erau peste tot, înşirate de-a lungul pereţilor, trântite pe mese, atârnând ici şi acolo. Unele dintre ele erau carbonizate atât de tare, încât nu mai puteau fi recunoscute, altele bășicate, altele negre din cauza asfixierii. Unii oameni fuseseră striviţi în panica creată de incendiu.

Tropăitul continuu al detaşamentelor de poliţie care aduceau alte şi alte trupuri, eforturile medicilor de a reda viaţa şi nebunia

213

rudelor şi a prietenilor care pătrundeau prin cordoanele de

poliție ca să scotocească prin grămezile de cadavre, toate aceste alcătuiau o scenă de groază, pe care cititorul cu greu și-o poate imagina.

— *The New York Times*, joi, 31 decembrie 1903

X catrul Iroquee, nou-nouț, se afla între Dearborn Avenue și State Street dinntrul orașului Chicago. Zona era foarte animată în acea după-amiază de iarnă și o ultime uriașă de oameni aștepta cu nerăbdare să-l vadă pe vestitul cântăreț și. nsator Eddie Foy *în B ar bă-Albastră*.

Peste tot era plin de copii, în acea zi de 30 decembrie, copiii erau în vacanță. Mulțimea a intrat în teatru și se știe că au fost 1830 de spectatori într-un teatru i o capacitate de 1602 locuri. Peste 225 de persoane stăteau în picioare pe intervalulntre scaune și în fundul sălii. Se crede că 1.000 din cei 1830 de spectatori erau >pii. Pe lângă public, în teatru se mai aflau încă 275 de persoane care făceau parte n echipa de tehnicieni, distribuție și alți lucrători; așadar, în clădire, se aflau în total [05 de persoane.

Teatrul Iroquee era inaugurat de numai 38 de zile și lucrările de construcție mai mtinuau între spectacole. Proprietarii teatrului obținuseră toate documentele; cesare în vederea deschiderii sălii de spectacol, dar aveau ieșiri de incendiu fără: ari fixe sau portabile, fără stingătoare de incendiului corespunzătoare, fără alarmă >ntra incendiului, cu un sistem de aspersoare care nu funcționa, treizeci de ieșiri în iz de incendiu dintre care douăzeci și șapte încuiate cu lacăt, scaunele tapițate cu o nepă foarte ușor inflamabilă, fără cortină de azbest pentru separarea scenei și fără i personalul teatrului să fi făcut nici măcar un exercițiu în caz de incendiu.

Dar în pofida acestor surse de pericol, Teatrul Iroquee se lăuda, fără rușine, că >te „absolut imun la incendii". Această propagandă avea drept scop să-i liniștească slocuitorii orașului care mai aveau încă în memorie Marele Incendiu din Chicago în 1871. Nu conta dacă era adevărat sau nu. Se pare că singurul lucru care îi iteresa pe directori și pe proprietari era ca publicul să creadă că nu există niciun ericol de incendiu.

Primul act din *Barbă-Albastră* a decurs fără incidente. Actul al doilea a început u un grup care cânta „în lumina palidă a Lunii", un cântec care cerea un efect de inimi menit să învăluie scena într-o nuanţă azurie. Lumina dată de arcul electric a început să facă scântei, şi acestea au aprins o bucată de voal care atârna din decor, ocul putea fi văzut din sală, dar era mic şi nimeni nu s-a sinchisit de el. La început, flânuitorii de decoruri au încercat să-l stingă cu nişte bastoane, dar nu au făcut decât i creeze curenţi de aer care l-au înteţit mai tare. Când focul a început să se întindă, fost observat de mai multă lume şi s-a creat un început de tensiune.

Protagonistul spectacolului, Eddie Foy, care se afla în culise şi îşi aştepta rândul.

14

a înţeles că, dacă cineva strigă *Foc*! sau se repede spre ieşire, se va stârni panică. De aceea, a ieşit în fugă pe scenă, îmbrăcat numai pe jumătate în costum şi s-a adresat publicului: „Nu vă neliniştiţi, nu intraţi în panică, totul e în ordine".

Apoi Foy a strigat către lucrători să lase în jos cortina de azbest. Şi, întrucât nu exista cortină de azbest, lucrătorii au lăsat în jos o bucată de decor pictat care s-a înţepenit la mijlocul drumului, în acel moment, aproape toţi actorii au fugit pe uşa din spatele scenei. Deschiderea acestei uşi a creat un curent puternic, ceea ce a făcut ca focul să se înteţească şi mai mult, iar flăcările s-au repezit pe sub piesa de decor, pe jumătate lăsată în jos, direct în capul publicului.

S-a creat panică.

Toată lumea a început să alerge către ieşirile obişnuite şi cele de incendiu, în ultimă instanţă, numai 200 de persoane au murit din cauza arsurilor sau asfixiaţi. Alţi 402 au murit striviţi de mulţimea care se îmbulzea spre ieşiri şi spre singura scară care dădea spre foaierul mic al teatrului.

Pompierii au sosit foarte repede, dar nu puteau face mare lucru, din cauza trupurilor din faţa uşilor principale şi din foaier, care formau o grămadă înaltă de peste doi metri.

În cele din urmă, focul a fost stins. Apoi a început munca deprimantă a îndepărtării trupurilor. Se estimează că pompierii şi echipele de salvare au scos două-trei cadavre pe minut din teatru, fără oprire, timp de aproape trei ore. Au fost recuperate zece coşuri cu bani şi bijuterii. Sute de morţi erau copii şi incendiul de la teatrul Iroquee a fost cea mai cumplită catastrofă din istoria teatrului din SUA.

La început, proprietarii au încercat să dea vina pe spectatori pentru propria lor moarte, spunând că aceştia au intrat în panică şi s-au strivit unii pe alţii, cauzând astfel moartea multor persoane. Teatrul nu prezenta niciun pericol, au susţinut ei, dar investigaţiile făcute atât de poliţie, cât şi de ziare au scos la iveală încălcarea regulamentelor şi folosirea unor materiale de calitate inferioară. Proprietarii şi directorii au fost daţi în judecată, dar procesul nu a avut loc niciodată şi la scurt timp după aceea, au început să iasă la suprafaţă diverse nereguli din cadrul departamentelor de poliţie, incendii şi inspecţie urbană a oraşului Chicago, precum şi în cazul altor agenţii guvernamentale. Este greu de crezut că un teatru care prezenta în mod clar un astfel de pericol ar fi putut să primească autorizaţie de inaugurare, dacă cineva nu ar fi fost plătit.

Aşa cum se întâmplă întotdeauna în cazul dezastrelor de masă, teatrul Iroquee i-a atras pe acei profitori execrabili, fără pic de conştiinţă, care au venit în fugă la clădirea în flăcări, pretinzând că sunt salvatori şi au intrat în teatru pentru a-i jefui pe

215

rţi. Aşa după cum meritau, mulţi dintre aceşti hoţi au murit în incendiu, din cauza mlui inhalat, a arsurilor sau striviţi de populaţia cuprinsă de panică.

Incendiul de la teatrul Iroquee a declanşat o amplă campanie de inspectare utufor teatrelor din ţară. Totodată, s-au elaborat standarde noi, mai stricte, ritoare la siguranţa clădirilor. Într-un editorial, *New York Herald* susţinea un incendiu de dimensiunile celui de la teatrul Iroquee nu s-ar putea proe niciodată la New York. Cu toate acestea, după incendiu, jumătate din rele din New York au trebuit să fie închise

din cauza încălcării normelor de uritate.

Şi, vorbind despre editoriale, o caricatură din *Chicago Daily Tribune*, din inuarie 1904, înfăţişa un teatru cu uşa închisă cu un drug mare de metal, it cu un lacăt peste care se aşternuse o pânză de păianjen. Cuvintele erau de os.

Teatrul Iroquee nu s-a mai deschis niciodată sub acest nume. În 1904, s-a; schis sub numele de Teatrul Colonial şi a funcţionat până în 1925, când a demolat. Trei ani mai târziu, în acelaşi loc, s-a înfiinţat Teatrul Oriental; a funcţionat până în 1998. Astăzi, clădirea adăposteşte Centrul Ford pentru; Interpretative, Teatrul Oriental. Teatrul Ford respectă toate regulamentele tru prevenirea incendiilor şi normele de securitate a clădirilor.

II

Uraganul George

ANTIGUA, ANGUILLA, BARBUDA.

ST. KITTS, NEVIS, GUADELUPE.

HISPANIOLA, INSULELE VIRGINE – SUA.

INSULELE VIRGINE – MAREA BRITANIE.

PUERTO RICO, REPUBLICA DOMINICANĂ.

HAITI, CUBA, BAHAMAS, FLORIDA.

LOUISIANA, MISSISSIPPI, ALABAMA

20 – 30 septembrie 1998

602 morţi Pagube materiale în valoare 5, 9 miliarde de dolari

La prima vedere, *era linişte*. *Iar atunci îl auzeai din nou*. *Huruia ca remorca unui tractor mergând cu viteză pe autostradă*.

— Frank Vega, supravieţuitor al lui George din Puerto Rico

Noi dormim în copaci, *asemenea animalelor noastre*.

— Crescătorul de vite Clovis Daniel, care şi-a pierdut toată turma din cauza lui George

Dananierul lui Ernest Hemingway, în vârstă de 150 de ani, s-a prăbuşit – o na auraganului George.

Cu toate acestea, toţi descendenţii pisicilor cu şase degete ale lui Hemingway ăpat nevătămaţi de furtuna de pe Islamorada.

La începutul lui octombrie 1998, Associated Press relata despre un grup levi din Key West, Florida, de la Şcoala elementară Poinciana, care

steau cum au scăpat cu viaţă din Uraganul George. Unul dintre elevi îşi iţea că urletul vântului din timpul cumplitei furtuni l-a făcut să creadă că

Halloween. Dar sărbătoarea de Halloween nu durează decât o noapte;

unele şi pagubele provocate de George aveau să rămână în amintirea icnilor din Florida Keys şi din Insulele Caraibe încă mulţi ani.

George a fost unul dintre cele mai cumplite uragane ale tuturor timpurilor, nd parte din categoria celor cu cea mai lungă durată. Chiar şi Serviciul

corologic Naţional, care este cunoscut pentru relatările şi prognozele lui

dive, a fost impresionat de George şi l-a poreclit „uraganul care, pur şi piu, nu vrea să moară".

George a luat naştere la 13 septembrie ca o furtună, în largul coastelor ale lor Capului Verde, din Africa, în patruzeci şi opt de ore a devenit o iresiune tropicală, s-a transformat, curând după aceasta, în furtună tropicală poi în uragan, la 17 septembrie.

A atacat, la început, insulele din Caraibe: Antigua, St. Kitts, Nevis, apoi îno Rico unde a produs pagube majore. După aceea a devastat Republica minicană şi Haiti, a lovit Florida Keys, a urcat în sus, în Louisiana, pe ssissippi şi a pătruns în Alabama. George a suflat fără încetare timp de zece 2 înainte să se stingă pe coasta Golfului.

Din cele 6 miliarde reprezentând pagube provocate de George, au fost gurate l miliard în Statele Unite şi aproximativ l miliard în zona Caraibelor. stul daunelor au constat din pierderi care au trebuit să fie finanţate fie de işele devastate, fie prin donaţii de ajutorare, iar o parte nu au fost nici reparate; i plătite.

George a lăsat mulţi oameni fără adăpost: peste 100.000 în Republica îminicană, cel puţin 18.000 în Haiti, 17.000 în teritoriul

american din Puerto co, 3.000 în St. Kitts.1

În plus, George a provocat pagube considerabile recoltelor de pe insulele: care le-a atacat şi în unele zone a compromis aproape total industria turistică, irismul şi agricultura reprezintă principala sursă de venit a populaţiei din sulele Caraibe, astfel că impactul lui George a fost catastrofal. La 11 iunie 1999.

Associated Press noia faţă daunelor provocate de recoltele distruse, clădirile guvernamentale avariate, veniturile din turism pierdute şi o uriaşă populaţie rămasă peste noapte fără adăpost".

În Republica Dominicană s-au înregistrat pagube de peste l miliard de dolari: 70% din poduri şi 90% din recoltă au fost distruse.

Puerto Rico a fost ţara cel mai crunt lovită, cu pagube în valoare de 2 miliarde de dolari. Un număr de-a dreptul ameţitor3 milioane de oameni au rămas fără electricitate şi apă, 33113 locuinţe au fost distruse, alte 50.000 avariate. Recolta de cafea a ţării a fost distrusă în proporţie de 75%, iar cea de banane în proporţie de 95%; 65% din numărul de găini au fost ucise de furtună.

În Haiti, cadavrele mai erau scoase la iveală şi la o lună după trecerea lui George. Cele mai multe morţi din Haiti au fost provocate de inundaţii şi de alunecările de noroi. De ani de zile, pentru haitieni devenise un obicei să taie copacii şi să facă din ei mangal. Era o sursă de existenţă, dar, în acelaşi timp, acest lucru a subminat sistemul foarte eficient, existent în natură, prin care frunzişul copacilor reuşea să absoarbă cantităţi uriaşe de apă de ploaie. Din cauza despăduririi pantelor munţilor din Haiti, ploile torenţiale aduse de George au creat avalanşe întregi de noroi de-a dreptul ucigaşe care i-au îngropat pe oameni de vii. Recoltele compromise au reprezentat, în Haiti, 300 de milioane de dolari.

În Cuba, Fidel Castro a făcut eforturi considerabile să adopte o atitudine pozitivă faţă de uragan ţării sale. A.P. relata că „Fidel Castro pare uşurat la gândul că nu au fost ucişi decât 5 oameni după evacuarea populaţiei spre zonele sigure. «Prima noastră victorie este să reducem pierderile», a decretat Castro". Cu toate acestea, au fost

distruse 3481 de locuinţe, alte 60 475 fiind avariate. Un număr total de 20.000 de locuinţe au fost complet inundate; agricultura a înregistrat pagube considerabile în întreaga ţară; 200.000 de oameni au fost evacuaţi în timpul furtunii şi după aceasta.

Şi Statele Unite au avut partea lor de suferinţă provocată de George. În general, ploile torenţiale declanşate de uraganul George au înregistrat între 50 şi 70 centimetri peste tot, în statele din sud pe care le-a afectat.

În Florida Keys, vântul a suflat cu o viteză de 140 km/oră timp de zece ore. Aproape un sfert din populaţie a fost evacuată; trei sferturi de milion de oameni nu au mai avut curent electric.

În Keys au fost aduşi 340 de poliţişti şi 700 de membri ai Gărzii Naţionale pentru a preveni jafurile şi vandalismul şi pentru a-i asigura pe turiştii dezorientaţi că totul este în ordine, în Keys au fost avariate 1536 de locuinţe. George a dat naştere la treizeci şi şapte de tornade.

În Alabama, vântul a suflat cu 120 km/oră, iar în apropierea coastei s-au produs falun cu o înălţime de peste opt metri. S-au produs de asemenea inundaţii severe şi 77.000 de oameni au rămas fără curent electric.

George a fost un uragan de categoria 4 care a arătat oamenilor din zona pe are a lovit-o ce înseamnă să trăieşti, cu adevărat, o poveste de groază. Cu toate acestea, toate pisicile lui Hemingway au scăpat cu bine.

—!

Marele uragan din Noua Anglie.

1938

LONGISTAND, NEW YORK; STATELE DIN NOUA ANGLIE

21 septembrie 1938

Peste 600 de morţi

Pagube materiale în valoare de 400 de milioane de dolari1

Facilităţile acestei bănci sunt disponibile pentru cei care au suferit pierderi, ca urmare a recentei furtuni devastatoare. Prima Bancă

Naţională din Boston.

— Anunţ pe prima pagină a ziarului *Boston Evening Globe* a doua zi după uragan.

Cel mai bun prieten al omului într-o nouă variantă

La Stony Point, New York, digurile construite de o colonie de şaizeci de castori au salvat trei autostrăzi, din partea superioară a statului New York, de inundaţiile provocate de Marele Uragan din 1938. Castorii au mers chiar mai departe:

1 La valoarea dolarului din anul 193 8. Daunele ar însemna 18 miliarde de dolari la nivelul anului 2000.

tăiat copaci, în noaptea uraganului, pentru a consolida digurile deja construite ce cau apele fluviilor care, altfel, ar fi luat cu ele Autostrada 6, Şoseaua Johnstown, tostrada 9 şi Şoseaua 17.

În pădurile din Vermont, New Hampshire, şi din nordul starului Massachusetts copacii păreau tăiaţi de mâna unui uriaş care s-a năpustit nebuneşte între ei şi i-a retezat cu o secure de jumătate de kilometru… Astăzi, locul se prezintă ca o pustietate dezolantă, presărată cu trunchiuri căzute, rădăcini şi buturugi smulse din pământ, într-un amestec haotic… Oficial, pierderile sunt estimate la aproape două miliarde metri cubi de masă lemnoasă.

Sfârşitul Recesiunii

Două milioane de arbori reprezintă un număr foarte mare, dar Marele agan din Noua Anglie din anul 1938, alias Expresul de Long Island, a distrus un miliarde de arbori în opt ore, în Long Island şi în statele din Noua Anglie, care le-a lovit în ziua de 21 septembrie a acelui an de pomină – anul Marii cesiuni.

Şi, apropo de Marea Recesiune, uraganul devastator a marcat sfârşitul lei crize economice pentru cea mai mare parte a statului Noua Anglie, „tuna a produs atât de multe distrugeri, încât o mulţime de oameni au foşticitaţi pentru lucrările de reconstrucţie şi reparaţii şi, în felul acesta, a început ouă eră de dezvoltare şi creştere economică. Salariile perioadei de recesiune inte de uragan erau de aproximativ 2 dolari pe zi; ele au început să crească) a furtună, în momentul în care

au fost trimise fonduri federale ca ajutor, intru statele afectate. Un timp, volumul de muncă a depăşit numărulrătorilor disponibili conform paradigmei clasice a cererii şi ofertei.

Stricăciunile provocate reţelei de 30.000 de kilometri de linii telefonice şi ipamentelor centralelor telefonice au fost enorme; numai prin eforturile a ia mii şapte sute de lucrători de la Societatea Bell Telephone, acestea aveau fie repuse în funcţiune. Administraţia Proiectelor din Construcţii din starul ssachusetts a suspendat imediat toate proiectele de construcţii ornamentale şi le-a cerut celor opt mii de lucrători să participe la acţiunile „eparaţii şi curăţenie din zona Boston.

Marele Uragan din Noua Anglie, din anul 1938, a luat naştere la: ptembrie în preajma Insulelor Capului Verde, în largul coastelor Senegalului, ip de câteva săptămâni a traversat spre vest Oceanul Atlantic, fără să se grăbească.

1 Michael Wynn Jones, *Deadline Disaster*, p. 123.

ajungând la nord de Puerto Rico la 18 septembrie. Apoi a început să se deplaseze tot mai repede, atingând viteze de nouăzeci de kilometri pe oră, o viteză record pentru uraganele din Oceanul Atlantic.

Uraganul a atins coastele insulelor Bahamas şi coasta Floridei la 19 şi respectiv, 20 septembrie şi a ajuns pe coasta Capului Hatteras („Cimitirul Atlanticului"), Carolina de Nord, în dimineaţa de 21 septembrie. Şi-a continuat apoi traseul spre nord şi a lovit Long Island ca un buzdugan uriaş, cam pe la amiază, în aceeaşi zi. A devastat Fire Island şi Hamptons. Apoi a traversat Long Island Sound şi a lovit în Milford şi New Haven, Connecticut, ajungând apoi în nord, în statul Nutmeg, până la Hartford, în cele din urmă, a pornit spre nord, spre Canada, nu înainte însă de a face în urma sa un prăpăd atât de mare, că mai dăinuie şi astăzi în memoria celor din Long Island şi Noua Anglie. Aşa cum se întâmplă adesea în cazul marilor dezastre, jefuitorii nu au întârziat să-şi facă apariţia, în noaptea de 21 septembrie, după trecerea furtunii, cetăţenii din Long Island au patrulat pe străzi şi pe

ţărm înarmaţi cu bâte. Furtuna făcuse destule stricăciuni şi nu aveau de gând să-i lase pe tâlhari să mai producă şi altele.

Timpul de care a avut nevoie Marele Uragan ca să ajungă până în Noua Anglie pare să fi fost suficient pentru ca oamenii să primească avertismente şi să se pregătească pentru a înfrunta furtuna. Dar în acea zi staţiile de radio nu au difuzat buletine meteorologice despre furtuna ce se apropia. Cele mai multe staţii de radio transmiteau un discurs al lui Adolf Hitler. Cehoslovacii invadaseră de curând Germania, şi Hitler rostea un discurs bombastic în care cerea retrocedarea zonei ocupate, Sudeţii. Staţiile de radio au considerat că este mai important să difuzeze discursul lui Hitler decât să avertizeze oamenii cu privire la iminenţa acestei furtuni cumplite.

Furtuna a fost un vizitator nedorit în Noua Anglie şi relatările despre forţa ei sunt uimitoare.

În timp de furtuna traversa New York-ul, vântul provocat de ea era atât de puternic, încât Empire State Building a început să se balanseze.

Uraganul a smuls farul din Rhode Island, vestitul Providence, şi l-a târât după sine.

Soţii Livingston Gibson din Westhampton Beach, Long Island, s-au urcat pe acoperişul casei lor ca să scape de furia apelor în creştere, însă casa a fost smulsă din temelii de forţa vuitului şi cărată pe deasupra golfului Moriches Bay, iar soţii Gibson s-au trezit pe terenul de golf din Westhampton. Domnul şi doamna Gibson, trei şobolani şi un şarpe au supravieţuit acestei „excursii”.

Estimările cu privire la totalul pagubelor sunt diferite, dar Serviciul Meteorologic Naţional a publicat o listă a stricăciunilor provocate de furtună, şi cifrele sunt copleşitoare.

223

8900 de case, vile şi clădiri distruse;

15.000 de locuinţe avariate;

peste 2600 de ambarcaţiuni de agrement scufundate sau distruse;

peste 3300 de ambarcaţiuni avariate;

2605 de vase de pescuit scufundate sau distruse;

3369 de vase de pescuit avariate;

peste 600 de morţi şi peste 1700 de răniţi.

Ceea ce îţi dă fiori când examinezi aceste cifre este faptul că sunt scăzute, dică sunt scăzute în comparaţie cu ceea ce s-ar putea întâmpla dacă un uragan a o asemenea putere ar lovi astăzi Long Island. Mulţi specialişti în studierea irtunilor consideră că o furtună de puterea şi dimensiunile uraganului din 938 ar produce cel mai mare dezastru din întreaga istorie a Statelor Unite acă ar lovi astăzi în aceleaşi locuri, în 1938, Long Island era subdezvoltat şi i toate acestea pagubele s-au ridicat la 400 milioane de dolari, la valoarea jlarului din 1938. Astăzi, o asemenea furtună ar duce la o redefinire a termenului; atastrofa".

1 Această cifră este furnizată de Arthur A. Francis, „Remembering the Great New England rricaneof *1938*", *înăalemevening News*, 21 septembrie 1998.

l

Coliziunea de pe pista din Tenerife.

1977

AEROPORTUL LOS RODEOS, INSULA TENERIFE, INSULELE CANARE

27 martie 1977??

583 de morţi

Acum suntem gata de decolare.

— Jacob van Zanten, Căpitanul cursei KLM 4805

— *Uite-l*... uită-*te la el! La* na*i*b*a... tică*losu*l vine sp*re no*i*! Dă-te la o parte*! *La o parte*! *La o parte*!

— Prim Ofiţer Bragg, cursa Pan Am 1736, chiar înainte de coliziune

Voliziunea fatală dintre cele două avioane jumbo jet Boeing 747 a fost cel mai cumplit accident din istoria aviaţiei civile. Şi chiar dacă ceaţa şi o greşeală de pilotaj au contribuit şi ele la producerea accidentului, acesta poate fi pus, pe drept cuvânt, şi pe seama

terorismului.

A existat oare o bombă la bordul unuia dintre cele două avioane care s-au ciocnit?

225

Au fost cele două avioane sabotate, cumva, de teroriști?

A fost vreunul din cele două avioane sau amândouă deturnate și după ea pilotate pentru a se ciocni unul de altul?

Nici vorbă de așa ceva.

Cu toate acestea, ceea ce a provocat coliziunea a fost o bombă amplasată teroriști.

La 27 mărie 1977, o bombă a explodat într-o florărie din terminalul oportului Las Pălmaș din Insulele Canare, rănind opt persoane, dintre care i, grav. În momentul acela, avionul KLM 4805 se îndrepta spre Las Pălmaș aind de la Amsterdam; avionul Pan Am 1736 pornea de la aeroportul Kennedy New York, unde se oprise pentru realimentare și pentru a lua alți pasageri, pa ce decolase de la Los Angeles. După explozia bombei din Las Pălmaș și amenințarea unei a doua bombe, aeroportul a fost închis, ambele avioane d deviate spre aeroportul Los Rodeos din Tenerife, Insulele Canare, unde aterizat la un interval de patruzeci de minute unul de altul.

După o întârziere de aproximativ patru ore, aeroportul Las Pălmaș s-a eschis, și din greșeală ambele avioane s-au pregătit de decolare în același p. Avionul KLM s-a ridicat în aer, iar pilotul și echipajul de pe Pan Am l-au ut cum se îndrepta direct spre ei cu nouă secunde înainte de impact. Pilotul la Pan Am a încercat să vireze spre stânga și să iasă din calea avionului M mărind viteza pentru a se ridica de pe pistă, însă, în momentul în care a toate aceste manevre, coliziunea era inevitabilă.

Avionul KLM s-a ridicat de la sol, iar trenul lui de aterizare și motoarele u ciocnit imediat de Pan Am. KLM a continuat să se înalțe încă treizeci de tri până când pilotul a pierdut complet controlul avionului, iar acesta s-a obit de sol și a luat foc pe pistă, cam la 250 de metri de locul de unde; clase. Avionul Pan Am un s-a mai ridicat de la

sol, s-a rupt în mai multe aţi şi a luat foc în momentul în care a fost lovit de avionul KLM.

De pe avionul KLM nu a supravieţuit nimeni. Din cei 335 de oameni zenţi la bordul avionului Pan Am au supravieţuit şaizeci şi unu. De fapt au >ravieţuit şaptezeci de persoane, dar nouă dintre ele au fost grav rănite şi au rit ulterior. Numărul total de morţi în această catastrofă a fost de 583, cel cumplit accident aviatic din istoria aviaţiei civile.

O investigaţie amănunţită a tragicului accident a condus la concluzia că n-ai căpitanul de pe avionul KLM 4805, Jacob van Zanten, a fost de vină tru coliziune. După cum s-a arătat în raportul final, van Zanten a decolat i s-a fi avut permisiune; nu a ascultat de comanda turnului: „aşteaptă la rând tru decolare" şi nici nu a renunţat la intenţia de a decola când a văzut că Pan

747 continua să ruleze pe aceeaşi pistă. Van Zanten se grăbea să se ridice nou în aer. Dacă ar mai fi aşteptat, şi-ar fi depăşit timpul de zbor permis, ceea ce ar fi provocat inconveniente pasagerilor şi mari probleme liniei aeriene.

Au mai existat şi alţi factori complementari care au contribuit la accident, printre care ceaţa groasă de la sol şi puternicul accent spaniol al controlorului de trafic de la Los Rodeos, ceea ce a avut drept rezultat înţelegerea greşită de ambele părţi a unor cuvinte şi fraze. Avioanele au primit instrucţiuni de rulare care le-au pus, în cele din urmă, faţă în faţă, la capetele opuse ale aceleiaşi piste. Pan AM ar fi trebuit să părăsească pista la o anumită ieşire, dar căpitanul nu a văzut-o din cauza ceţei.

Ca urmare a tuturor acestor greşeli, dintre care unele şi de pilotaj, s-a produs cel mai cumplit accident imaginabil. Singurul lucru care ar fi putut amplifica dimensiunile catastrofei l-ar fi reprezentat producerea coliziunii în aer.

Faptul că, în urma accidentului, şi-au pierdut viaţa sute de oameni a dus la elaborarea unor reguli noi cu privire la limba folosită de controlorul de trafic, la instrucţiunile de rulare şi la configuraţia

pistei.

Aşa cum se întâmplă adesea în cazul cataclismelor provocate de mâna omului, măsurile de precauţie au venit prea târziu pentru cei 583 de oameni care şi-au pierdut viaţa la Tenerife, în 1977.

Explozia din portul oraşului Texas, 1947

TEXAS CITY, TEXAS

16-l 7 aprilie 1947 552 de morţi pagube materiale în valoare de peste 100 de milioane fie dolari

Pentru nuthele lui Dumnezeu, *trimiteţi Crucea Roşie*! *Oraşul a sărit în aer*!

— Operatoare telefonică din Texas City

y i dacă află cineva? întrebă neliniştit soţul adresându-se soţiei lui care a chef de joacă.

— Cum să afle? Doar n-ai de gând să te descalţi în faţa cuiva!

Soţul dădu din cap. Satisfăcută, soţia continuă să-i vopsească unghiile de icioare cu lac roşu aprins.

— Sper că n-ai de gând să faci asta, spuse ea tachinându-l. Nu vreau să şi în picioarele goale în preajma nimănui în afară de mine.

l

Soţul zâmbi şi dădu din cap în tăcere, propunându-şi să cumpere pe ascuns o sticluţă de dizolvant.

Membrii echipelor de salvare curăţau drumul în faţa a patru oameni care cărau un bust către morgă. Morga era de fapt garajul McGar, singura clădire rămasă în picioare, suficient de mare ca să adăpostească toţi morţii. Oamenii cărau un bust pe care îl aşezară cu grijă pe o masă. Părul de pe piept le întărea convingerea că era torsul unui bărbat, dar acesta nu avea nici cap, nici membre. Adânc îngropată în pieptul lui era o cheie de maşină.

În acel moment garajul-morgă gemea de supravieţuitori care încercau să identifice trupurile celor dragi. Nu părea o sarcină uşoară, deoarece majoritatea cadavrelor erau arse şi chircite, adesea imposibil de recunoscut.

O femeie se apropie de masa pe care zăcea torsul de bărbat şi

ochii îi căzură pe cheie. I se părea, cumva, cunoscută.

— Aţi putea să scoateţi cheia aceasta şi să mi-o daţi? îl rugă ea pe un tânăr cu un şorţ plin de sânge.

— Sigur, doamnă.

Omul luă un bisturiu şi dezgropa cheia din pieptul omului. I-o dădu femeii care se uită la ea întrebătoare.

— Mă întorc imediat, îi spuse ea tânărului.

Femeia a fost găsită mai târziu plângând cu sughiţuri în maşina ei, care se afla pe aleea din faţa casei. Torsul fără cap era al soţului ei.

— Uită-te la acesta, îi spuse Amy surorii sale, Janet.

Janet privi în jos şi văzu un cadavru cu jumătate din faţă smulsă de suflul exploziei şi cealaltă jumătate carbonizată. Janet nu fu deloc şocată de cumplita privelişte. Văzuse mult prea multe în ultimele câteva zile ca să se mai lase impresionată.

— Nu, nu este P eter.

Amy vru să plece mai departe, când fu oprită în loc de un ţipăt sfâşietor. Întoarse capul şi o văzu pe Janet în genunchi, aplecată peste picioarele arse ale cadavrului. Când înălţă capul, Amy observă că unghiile de la picioarele acestuia erau date cu lac roşu.

În ziua de sâmbătă 12 aprilie 1947, vasul comercial francez *Grandeamp* a intrat în portul din Texas City, cărând bumbac, frânghii, echipament pentru puţurile de petrol şi alune. *Grandeamp* se oprise aici pentru a încărca trei sute de tone de nitrat de amoniu, un îngrăşământ foarte inflamabil şi chiar explozibil. La distanţa de două dane se afla vasul comercial american *High Flyer*. Şi acesta venise în Texas City pentru a încărca îngrăşăminte pe bază de nitrat de amoniu.

22Q

„–, – ” >-iaitl „”-”* un incident, dar în seara zilei de miercuri, 16 aprilie, undeva sub punte a izbucnit un incendiu, probabil din cauza unei ţigări aruncate neglijent undeva. La început, focul a fost destul de mic şi echipajul nu a vrut să utilizeze prea multă apă. Aproape toată încărcătura de la bord ar fi fost compromisă dacă s-ar fi udat şi, întrucât de ea depindeau salariile oamenilor, au lăsat ca focul să le

scape de sub control. A doua zi de dimineaţă când soarele s-a înălţat pe cer, o coloană groasă de fum negru se vedea deasupra vasului *Grandeamp*.

Între timp, autorităţile portuare intraseră în alertă, pentru că la mai puţin de două sute de metri de locul unde era ancorată nava *Grandeamp*, se afla uzina chimică

Monsanto, îngrijorate ca nu cumva focul să se extindă, autorităţile portuare au chemat pompierii şi, aşa cum prevedea procedura în caz de incendiu, s-a ordonat ca vasul

Grandeamp să fie remorcat în afara portului la o distanţă de siguranţă de mai.

Era o decizie corectă, dar fusese luată *mult prea târziu*.

În timp ce aştepta să vină şlepurile care s-o remorcheze, nava a explodat

u o asemenea forţă, încât a fost înregistrată ca un cutremur de un detector eismic aflat tocmai în Denver, Colorado, la o distanţă de o mie cinci sute de ilometri. Explozia s-a auzit de la o distanţă de peste 200 de kilometri şi toţi ei 227 de oameni care veniseră la docuri ca să se uite la incendiu au fost ucişi e loc. Toate ferestrele din Texas City au zăngănit, la fel ca şi cele din localitatea ralveston, aflată de partea cealaltă a golfului, la o distanţă de cincisprezece ilometri. Treizeci şi două de blocuri din oraş au fost rase de pe faţa pământului două avioane care zburau la trei mii de metri deasupra oraşului Texas City i fost făcute bucăţele, omorându-i pe cei patru oameni aflaţi la bord, printre re John Morris şi Fred Brumly din Pelly, Texas.

Dar dezastrul nu s-a oprit aici. Explozia vasului *Grandeamp* a fost, de pe, o cumplită tragedie în trei acte. La câteva minute după explozia rgobotului a avut loc al doilea act, atunci când a sărit în aer uzina chimică nsanto, împreună cu cele trei rezervoare (pline) de petrol din apropiere.

Forţa combinată a nitratului de amoniu, a substanţelor chimice inflamabile i uzină şi a petrolului din rezervoare a fost descrisă de un expert ca ceva

ne apropiat de puterea unei bombe nucleare de randament scăzut. Sute de sâni au fost turtite în numai câteva secunde, multe dintre ele cu oameni un tru. Structurile metalice au fost smulse din uzină şi de pe vapor cu o menea viteză, încât oamenii au fost decapitaţi şi amputaţi dacă fuseseră atât ghinionişti încât să se afle în calea acestor rachete ale morţii. Patru fraţi au striviţi de un vagon de cale ferată care a fost smuls şi azvârlit în aer, în ari.

Personalul din echipele de salvare şi pompierii, precum şi trupele *militare* zise de preşedintele Truman au sosit foarte repede în Texas City şi au început că ceea ce trebuia făcut – şi anume, să-i ajute pe răniţi, să strângă morţii, să adune membrele şi bucăţile de trupuri omeneşti răspândite peste tot şi să menţină ordinea.

Dar Texas City mai trebuia să înfrunte şi actul al treilea al acestei tragedii macabre.

A doua zi după explozia vasului *Grandeamp*, a uzinei de produse chimice şi a rezervoarelor de petrol, a explodat şi cargobotul american *High Flyer*, căci încărcătura lui de nitrat de amoniu s-a detonat din cauza focului provocat de infernul din ziua precedentă.

Coşmarul a fost şi mai cumplit; mulţi dintre locuitorii oraşului au fugit, iar unii dintre ei nu s-au mai întors niciodată.

A durat mulţi ani şi a fost nevoie de peste 100 de milioane de dolari pentru reconstruirea oraşului Texas City, dar acesta a fost refăcut, iar astăzi, când cineva pomeneşte aici despre „explozie", toată lumea ştie despre ce este vorba.

Dezastrul din tunelul italian.

1944

TUNELUL ARMI, BALVANO, ITALIA

2 martie 1944

Is 521 de morţi

…un a*man*t *de* t*un*el *mic*uţ… *şi t*ot c*e* a*re* m*oa*r*tea mai otr*ăv*it*o*r *în ea…*

J – Charles Dickens, *Casa cu stafii*

JLra dimineaţă, devreme. Unii ar spune, poate, chiar în miezul

nopţii, la erno, în Italia.

Gara oraşului la ora patru dimineaţa.

l Deşi soarele încă nu răsărise, în gară se desfăşura o activitate febrilă – se tarea şi se descărca marfa, pasagerii urcau în trenuri, cei rătăciţi erau în eptare.

Itari.

Majoritatea pasagerilor care călătoreau în mod legal cu acest tren erau

Era război, şi în Europa se desfăşurau mişcări de trupe şi aveau loc expediţii marfa, pe lângă agitaţia de rutină a civililor care călătoreau cu treburile lor.

La ora cinci dimineaţa, trenul compus din patruzeci şi şapte de vagoane marfa şi două locomotive cu abur ieşi încet din gara Salerno. (Salerno se *l* află pe coasta de sud-vest a Italiei, în apropiere de locul unei alte tragedii cumplite, erupţia vulcanului Vezuviu-Vezi capitolul 34.)

Trenul de marfa fusese deja aglomerat când părăsise gara; câteva minute mai târziu devenise supraaglomerat. Sute de oameni fără bilet aşteptau să se urce în tren, în apropiere de orăşelul Balvano, unde trenul începea să urce panta spre Muntele Armi. Trenul ar fi trebuit să transporte în principal bunuri şi mărfuri pentru aprovizionare, dar, până la urmă, aproximativ şase sute de oameni s-au urcat în vagoane.

Pasagerii civili şi militari umpleau vagoanele trase de cele două locomotive alimentate cu cărbune. Cărbunele era de o calitate foarte proastă, deoarece tot cărbunele superior se folosea pentru efortul de război. Avea o mare cantitate de praf şi nu ardea curat şi nici eficient. Dar asta era tot ce puteau obţine căile ferate în timp de război.

Trenul începu să urce pe Muntele Armi, scoţând nori uriaşi de fum negru pe coşurile locomotivelor. Mecanicii ştiau că este o problemă şi că greutatea suplimentară a pasagerilor care se urcaseră ilegal în tren dădea foarte mult de furcă celor două locomotive cu abur

care abia reuşeau să tragă după ele vagoanele grele.

Trenul ajunsese la tunelul Armi şi reuşise să-l străbată parţial, când locomotivele n-au mai făcut faţă sarcinii. Roţile trenului au început să patineze şi trenul s-a oprit definitiv în mijlocul tunelului.

Ce era de făcut? Cei doi mecanici italieni au început să se certe în legătură cu cea mai bună soluţie de urmat.

Unul dintre ei voia să alimenteze locomotivele cu cantităţi uriaşe de cărbune şi să încerce să urce panta prin tunelul lung. După ce vor fi ajuns în vârful pantei, îşi imagina el, va fi uşor să meargă în jos.

Al doilea mecanic nu credea că locomotivele vor putea să tragă toată acea greutate şi să străbată kilometrii de pantă rămaşi, indiferent de cantitatea de cărbune folosită. El ar fi vrut să oprească complet locomotivele şi să dea drumul trenului să alunece uşor înapoi, folosind frânele ca să-l stopeze după ce va ajunge la nivel plan. Intenţiona, probabil, să dea jos pasagerii clandestini care provocaseră acea problemă.

A

În timp ce dezbaterea se încingea, focurile continuau să ardă în cuptoarele celor două locomotive, iar coşurile lor scoteau aceiaşi nori groşi de fum negru care se răspândea în interiorul tunelului.

Fumul acesta era încărcat cu monoxid de carbon.

Potrivit definiţiei oficiale a monoxidului de carbon, acesta este un gaz inodor, insipid şi incolor şi deosebit de toxic, care ia naştere în timpul arderii. Monoxidul de carbon inhibă capacitatea sângelui de a transporta oxigen în ţesuturile corpului, inclusiv la organe vitale cum sunt inima şi creierul. Poate provoca vătămări grave oamenilor şi, în concentraţii mari, ucide în câteva minute.

233

Se crede că cei 521 de pasageri care au murit prin asfixiere în tunelul din Muntele Armi, în timpul celui de-al doilea război mondial, au sucombat în câteva minute. După unii autori, moartea a survenit în câteva secunde.

Judecând după rapoartele păstrate, se poate conchide că în

aerul din interiorul unelului concentraţia de monoxid de carbon a atins 10.000 – 12 800 ppm. cesta este nivelul care poate provoca moartea în timp de două până la trei mute de expunere. Ţinând seama de aceasta, precum şi de faptul că tunelul ste foarte lung, aşadar posibilităţile de ventilaţie naturală sunt limitate, oamenii. În tren probabil că nici nu şi-au dat seama ce s-a întâmplat cu el. Din cei aproape 600 de pasageri, au supravieţuit mai puţin de 100, şi aceasta numai pentru că se aflau în ultimele vagoane care rămăseseră în afara tunelului atunci înd se oprise trenul.

Concentraţiile scăzute de monoxid de carbon provoacă mai multe implome fizice uşor de identificat, cum ar fi durere severă de cap, senzaţie de boseală, ameţeală, senzaţie de vomă şi chiar convulsii. La nivelul concentraţiei e 12 800 ppm, probabil că pasagerii au fost cuprinşi brusc de o ameţeală mplită şi din cauza imposibilităţii de a respira, au sucombat aproape stantaneu. Întrucât era încă dimineaţă, devreme, şi majoritatea pasagerilor o prezentau militarii extenuaţi, este aproape sigur că mulţi dintre ei dormeau momentul opririi trenului. Pentru aceşti oameni, moartea a survenit în timpul mnului şi probabil că nu s-au mai trezit ca să-şi poată da seama ce se întâmplă ei.

Vestea despre dezastru – unul dintre cele mai cumplite accidente feroviare istoria Europei – nu a ajuns în paginile ziarelor. Cenzura militară a ascuns 2 ste fapte teribile până după sfârşitul războiului.

I

Prăbuşirea avionului 123 aparţinând Japan Airlines, 1985

MUNTELE OTUSAKA, JAPONIA

1 2 august 1 985 520 de morţi

Ah, *nu mai e nicio speranţă*.

— Masami Takahama, căpitanul zborului 123

u ştiau cât timp le-a mai rămas, dar îşi dădeau seama că erau condamnaţi. Zguduiturile violente, coborâşurile şi urcuşurile înspăimântătoare, şirurile de măşti de oxigen dansând în aer, panica întipărită pe feţele stewardeselor, toate acestea spuneau un singur

lucru: avionul avea să se prăbuşească şi s-ar putea ca nimeni să nu supravieţuiască.

Din cei 524 de oameni de la bordul avionului, numai 4 au supravieţuit. Aceştia au fost găsiţi după îndelungi căutări aruncaţi pe o pantă împădurită a muntelui, înconjuraţi de resturi fumegânde şi de bucăţi de trupuri omeneşti.

Mulţi dintre cei care şi-au pierdut viaţa au lăsat scrisori de adio celor dragi, un mesaj din partea celor care ştiau că vor muri şi voiau să-şi ia un ultim rămas-bun de la familie şi prieteni.

235

Este uimitor faptul că multe dintre aceste scrisori s-au păstrat intacte. Bucăţele mici şi fragile de hârtie care au reuşit, cumva, să rămână întregi şi să-i aştepte pe lucrătorii în costume albe din echipele de salvare care au strâns cu grijă lucrurile morţilor. Cum poţi oare să scrii o scrisoare sfâşietoare de adio într-un avion care se zguduie din toate încheieturile, în mijlocul ţipetelor celor condamnaţi şi să înregistrezi ceea ce se petrece?

Nu ştim cum au reuşit autorii scrisorilor să facă acest lucru, dar au găsit forţe pentru un ultim strigăt. Se pare că iubirea este surdă la urletul morţii.

Timp de şapte ani, fuzelajul de la pupa acestui avion 747 făcuse faţă presiunii a 12319 aterizări şi decolări, zburase prin vânt şi ploaie, îndurase temperatura scăzută de la altitudinea de zece mii de metri. Timp de şapte ani, nimeni nu şi-a dat seama de fisurile lui. Aripioara de pe coada fuzelajului fusese grav avariată în timpul unei aterizări forţate din Ōsaka, Japonia, din 1978, iar compania Boeing – producătorul lui – l-a reparat şi a declarat că avionul este apt pentru zbor în siguranţă.

Dar nu era aşa.

Cercetările au scos la iveală faptul că reparaţiile nu au respectat nici măcar standardele din propriile manuale de reparaţii ale Companiei Boeing. Reparaţia defectuoasă a făcut să se acumuleze o presiune prea mare pe fuzelaj care a început să se fisureze. Şi nimeni

nu a observat.

Se vor scurge şapte ani înainte de a se afla adevărul, dar neglijenţa revoltătoare a companiei Boeing avea să coste viaţa a 520 de oameni în ceea ce trebuie considerat un accident ce putea fi prevenit.

Avionul Boeing 123 avea la bord 524 de persoane – 509 pasageri şi 15 nembri ai echipajului – în momentul în care a decolat fără probleme la 12 august 1985, ora 18.12, de pe aeroportul Haneda din Tokio, îndreptându-se spre sud: tare Ōsaka.

La 12 minute după decolare, când avionul se afla la opt mii de metri înălţime şi avea o viteză de 500 de kilometri pe oră, echipajul a simţit o vibraţie neobişnuită şi auzit un zgomot puternic. Fuzelajul de la pupă cedase, în cele din urmă, şi se npsese complet, luând odată cu el toată presiunea hidraulică de care avea nevoie vionul pentru a putea fi pilotat. Spicuim din înregistrările din cabină:

CĂPITANUL: Tot sistemul hidraulic a căzut.

COPILOTUL: Da, domnule.

CĂPITANUL: Coborâm.;,).

COPILOTUL: Da, domnule.

Cincisprezece secunde mai târziu.

CĂPITANUL: Presiunea hidro s-a dus. COPILOTUL: Toată? CĂPITANUL: Toată.

Echipajul pierdu controlul avionului şi acesta plonja până la 2000 de metri, în timp ce viteza îi scădea periculos, ajungând la 180 km/oră, ceea ce crea pericolul ca motoarele să se oprească în aer. Folosind inerţia motoarelor, pilotul a reuşit să se redreseze până la patru mii de metri, apoi a început să cadă din nou, de astă dată aproape vertical.

Plonjând spre pământ, avionul a atins mai întâi un vârf de munte, dar nu s-a zdrobit de el la prima izbitură, în acel moment, poate fi auzită vocea căpitanului pe înregistrarea sonoră din cabină: „Ridică nasul, ridică nasul, ridică nasul… Flapsurile sus, flapsurile sus, flapsurile sus…”

La trei secunde după ce a trecut razant de primul vârf de munte, avionul s-a prăbuşit în pădurea de pe Muntele Otusaka. Avionul se afla la aproximativ nouăzeci de kilometri de Tokio şi prăbuşirea a avut loc în minutul patruzeci şi cinci al acestui ultim zbor fatal.

Echipele de salvare au reuşit să ajungă la locul accidentului abia a doua zi de dimineaţă, din cauza izolării sale şi a faptului că prăbuşirea avusese loc la apusul soarelui, în munţi, vizibilitatea pe timpul nopţii este aproape zero, astfel că avionul şi cei patru supravieţuitori ai lui au trebuit să aştepte până dimineaţa.

Scena de la locul accidentului era cumplită. Cadavrele şi bucăţile de trupuri omeneşti erau împrăştiate peste tot şi au fost găsite în copaci la zeci de metri de locul prăbuşirii.

Patru oameni supravieţuiseră – Yumi Ochiai, o stewardesă care nu era de serviciu; o fetiţă de doisprezece ani care a fost găsită într-un copac; şi o mamă cu fetiţa ei de opt ani. Toate aceste persoane stătuseră în partea din fund a avionului şi reuşiseră cumva să supravieţuiască impactului, precum şi nopţii, petrecute în pădure, cu oasele rupte şi pline de răni.

Prăbuşirea zborului 123 a reprezentat cel mai cumplit accident aviatic al tuturor timpurilor în care a fost implicat un singur avion. Coliziunea din Tenerife este singurul accident aviatic în care s-au pierdut mai multe vieţi omeneşti, dar acolo au fost implicate două avioane. (Vezi capitolul 62.)

Boeing a recunoscut că accidentul a fost provocat de reparaţia neglijentă efectuată cu şapte ani în urmă şi şi-a asumat în întregime răspunderea. Procedând astfel, compania de avioane i-a împiedicat pe supravieţuitori s-o dea în judecată, iar compania de asigurare a firmei Boeing a rezolvat problemele financiare. Japan Airlines, operatorul zborului 123, şi-a recunoscut şi el partea de vină – căzându-se de acord asupra unei împărţiri a vinovăţiei în proporţie de 80/20 – pentru inspecţii necorespunzătoare şi neglijenţă.

Incendiul de la Cocoanut Grove.

1942

BOSTON, MASSACHUSETTS

Sâmbătă, 28 noiembrie 1942 492 de morţi

Dacă cei dinăuntru ar fi aşteptat cu răbdare la mesele lor şi ar fi ieşit afară în ordine, ar fi fost mai puţini morţi, au declarat oficialităţile, căci focul în sine nu a fost foarte grav. Pompierii aflaţi la faţa locului l-au caracterizat ca pe un „foc rapid" care a cuprins ornamentele clubului de noapte şi pe care l-ar fi stins fără probleme dacă ar fi putut să ajungă la el.

— *New York Times*, 30 noiembrie 1942

Stanley Tomaszewski a supravieţuit incendiului de la Cocoanut Grove, deşi chibritul lui fusese cel care îl declanşase.

Era ora zece într-o seară de sâmbătă şi băiatul de şaisprezece ani lucra de mai multe ore în clubul de noapte foarte aglomerat, plin de fum şi de zgomot, de la Cocoanut Grove. Locul era plin în acest weekend de Ziua Recunoştinţei din timpul celui de-al doilea război mondial, cu soldaţi veniţi acasă în permisie, care petreceau înainte de a fi îmbarcaţi şi trimişi în Europa; se mai aflau acolo şi localnici care ieşiseră în oraş să-şi petreacă seara, suporterii care fuseseră la meciul de fotbal foarte contestat dintre Holy Cross şi Boston Collège şi chiar şi celebrităţi ce veniseră în vizită, inclusiv o stea din filmele western, cow-boy-ul Bucklones.

Capacitatea legală a localului era de 460 de persoane, în seara aceea, însă, în club se înghesuiseră aproape 1.000 de oameni. Se pare că nimeni nu fusese întors de la uşă.

Cocoanut Grove fusese decorat în aşa fel încât să semene cu un paradis tropical. Avea palmieri de hârtie, pâlcuri de bambus din plastic, tapet tropical ieftin, draperii de stofă la geamuri şi plafonul din împletituri de piele. Peste tot atârnau fâşii de mătase viu colorate. Toate aceste materiale erau foarte inflamabile.

Existau treisprezece posibilităţi de a ieşi de la Cocoanut Grove – teoretic. Localul avea douăsprezece uşi mici împrăştiate prin toată clădirea, la care se adăuga uşa mare turnantă de la intrarea din faţă. Nouă din cele douăsprezece uşi erau întotdeauna încuiate; una dintre

uşi era complet blocată, astfel încât rămâneau numai uşa mare turnantă şi alte două uşi mici de acces. Ferestrele clădirii erau bătute în scânduri.

Cu puţin înainte de ora zece, barmanul John Bradley i-a spus lui Stanley Tomaszewski, băiatul de serviciu, să înlocuiască un bec care fusese scos de un client din salonul de jos, Melody Lounge. Salonul de jos era scăldat într-o lumină mai intimă, dar se pare că unui oaspete nu i se păruse suficient şi mai scosese un bec. Astfel, colţul în care se afla el cu prietena sa a fost scufundat în beznă totală. Stanley Tomaszewski a trebuit să aprindă un chibrit ca să vadă ce face în timp ce încerca să pună becul nou.

Acest chibrit a provocat moartea a 492 de persoane, în câteva secunde, un palmier de hârtie din apropiere a luat foc şi valul flăcării a străbătut tot plafonul salonului Melody Lounge. Focul a urcat apoi pe scările de piatră în salonul principal, supraîncărcat, al clubului de noapte. Exact în momentul în care dirijorul orchestrei a ridicat bagheta ca să înceapă imnul, o femeie cu părul în flăcări a strigat „Foc!" şi s-a declanşat panica.

Întrucât cele mai multe din uşile clubului erau în permanenţă închise pentru ca oamenii să nu poată intra fără să plătească taxa, majoritatea celor de sus s-au năpustit spre uşile turnante, care s-au blocat imediat din cauza nenumăraţilor oameni ce încercau să treacă prin ea în acelaşi timp. Pompierii au raportat ulterior că au găsit o mulţime de corpuri arse şi strivite când au demontat uşile turnante, în timp ce mulţi oameni au murit arşi de vii sau sufocaţi din cauza inhalării fumului gros scos de materialele care ardeau mai greu, alţii au fost striviţi în picioare de mulţimea cuprinsă de panică.

Acum ştim că Cocoanut Grove reprezenta o capcană a morţii. Pe lângă faptul că era supraaglomerat, clubul de noapte prezenta o sumedenie de pericole

239

are au făcut ca numărul de morţi să fie atât de mare. Incendiul a contribuit ulterior la implicarea, în Boston, a unor legi mult mai stricte

de protecţie împotriva incendiului. Focul a distrus complet interiorul clubului în mai puţin de cincisprezece minute, a ora 10.20, când au sosit pompierii, întreaga clădire era în flăcări.

Victimele au fost transportate la cele câteva spitale aflate în apropiere, nând la grea încercare resursele medicale din zonă. S-au adus imediat cantităţi semnate de sânge şi sulfamide de la Washington şi New York. Victimele cu suri grave au fost aşezate pe tărgile cu picioare înalte din holurile spitalelor na când au putut fi tratate. Cele 200 de victime cu arsuri de la Cocoanut ove au primit foarte puţine îngrijiri la locul accidentului. Se crede că stabilirea respiraţiei, administrarea de lichide şi combaterea durerii (care astăzi irezintă proceduri standard) ar fi redus rata mortalităţii victimelor de la Co-anut Grove cu cel puţin 50%. Incendiul de la Cocoanut Grove a schimbat în care sunt tratate acum, de către personalul medical de urgenţă, victimele arsuri.

Oamenii internaţi în spitale sufereau de arsuri de diverse grade şi de xicaţie prin inhalare de fum. Majoritatea victimelor aveau pe corp arsuri suprafaţă de aproximativ 13 – 70%, cele mai multe în zona feţei şi a mâinilor. talizarea a durat între l şi 143 de zile, media fiind de aproximativ o lună. Duminică dimineaţă, toţi morţii şi răniţii fuseseră scoşi din club. Mesele, nele, paharele şi efectele personale ale victimelor fuseseră aruncate pe arul din faţa clubului de noapte de forţa apei din furtunurile pompierilor, în zilele următoare, poliţia din Boston a trebuit să facă faţă şi jefuitorilor au luat cu asalt clădirea avariată pentru a pune mâna pe portofele, poşete ice alte obiecte de valoare aflate acolo.

Ancheta efectuată după aceea la Cocoanut Grove a scos la iveală eroase încălcări ale legii protecţiei împotriva incendiilor şi a protecţiei cu. Proprietarul clubului, Barney Welansky a fost trimis la închisoare eună cu alte persoane implicate. Welansky a fost condamnat la patruzeci i de ani de închisoare.

Cocoanut Grove a fost dărâmat în 1945. În locul lui, se află acum garajul rearea unui hotel. O placă comemorativă aminteşte de tristul

eveniment cut în acest loc.

fi

Incendiul din trenul egiptean, 2002

REQA AL-GHARBIYA, EGIPT

20 februarie 2002 373 de morţi j

Fumul venea peste noi şi am început să ţipăm şi să lovim cu picioarele în uşi, şi atunci focul s-a năpustit în vagon, aşa că am sărit din tren în mers.

— Mounir Gerges, supravieţuitor, pentru CNN;

v

An Capitolul 22 al Genezei, Dumnezeu i-a poruncit lui Abraham să-şi sacrifice fiul, pe Isaac, ca ofrandă pe un altar arzând.

Dumnezeu i-a spus lui Isaac „Ia pe fiul tău, pe Isaac, pe unicul tău fiu, pe care-l iubeşti, şi du-te în pământul Moria şi arde-l acolo pe un munte, pe care ţi-l voi arăta Eu!" 1

Oare Abraham a protestat împotriva poruncii deosebit de crude a lui Dumnezeu? Dimpotrivă. S-a sculat dis-de-dimineaţă, a pus şaua pe măgar şi a pornit la munte spre ţara Moria împreună cu fiul său, Isaac.

Ajuns acolo, Abraham le-a spus celor doi oameni care îi însoţiseră pe el şi pe Isaac în călătorie să aştepte împreună cu măgarul. „Rămâneţi aici cu asinul.

Facerea, 22.2. *Biblia sau Sfânta Scriptura*, Bucureşti, 1968, p.31. (în continuare, pentru textele biblice se foloseşte aceeaşi versiune a traducerii româneşti; n.trad.)

241

ar eu şi copilul o să ne ducem până acolo şi, după ce ne vom închina o să ne întoarcem voi".

Abraham a luat atunci lemnele din spinarea catârului, le-apus în spatele băiatului, aprins o feştilă şi au pornit la drum.

În drum spre locul de sacrificiu, Isaac, care nu era prost, s-a hotărât să orbească. „Iată, foc şi lemne avem; dar unde-i oaia pentru jertfa?" l-a întrebat pe tatăl său.

„Fiul meu, se va îngriji Dumnezeu de oaia jertfei sale!" i-a

răspuns braham.

Când a ajuns la locul despre care Dumnezeu îi spusese că este perfect pentru ofrandă omenească, Abraham a construit un altar, a aşezat lemnele sub el, l-a gât pe fiul său şi l-a pus deasupra focului ritual. Apoi a scos cuţitul cu gând a-l omoare pe fiul său înainte să-l pună în foc. Dar în momentul în care ridica uţitul, Dumnezeu i-a vorbit în cele din urmă şi i-a spus să se oprească. „Să nu dici mâna asupra copilului, nici să-i faci vreun rău, căci acum cunosc că te temi Dumnezeu şi pentru mine n-ai cruţat nici pe singurul tău fiu".

Apoi Dumnezeu i-a făcut rost lui Abraham de un berbec pe care să-l sacrifice în cui lui Isaac şi Abraham s-a întors acasă şi a devenit bogat, căci ca răsplată din artea lui Dumnezeu, i s-a înmulţit seminţia.

Această poveste se află la baza sărbătorii islamice Eid al-Adha sau arbătoarea Sacrificiului, care durează patru zile. Este una dintre cele mai nportante sărbători din calendarul islamic.

Miercuri 20 februarie 2002, peste 3.000 de egipteni s-au înghesuit într-un en din Cairo ca să străbată cei patru sute cincizeci de kilometri până la Luxor: ntru a petrece sărbătoarea religioasă împreună cu familiile lor. Trenul de asageri avea unsprezece vagoane şi era conceput să transporte câte 150 de rsoane în fiecare, dar rapoartele poliţiei şi cele de la faţa locului arată că a st, probabil, un număr dublu de pasageri.

Un incendiu izbucnit în tren a ucis 373 de oameni, în cel mai cumplit Izastra feroviar din istoria Egiptului.

Trenul aglomerat a părăsit Cairo cam pe la ora 11.30 în ziua de marţi, 19 bruarie. După circa o oră şi jumătate de mers, a explodat o maşină de gătit cu iz care a proiectat flacăra prin şapte vagoane. Trenul nu avea vagon restau-nt şi nici alte facilităţi pentru gătit, astfel că era ceva obişnuit ca pasagerii – şi aducă nişte sobiţe cu ei ca să-şi prepare o cafea pe timpul drumului.

Trenul cuprins de flăcări a continuat să alerge pe şine încă vreo patru. ometri, oprindu-se în cele din urmă într-un orăşel situat la şaizeci de kilometri d de Cairo. Se pare că neacţionarea frânelor de

urgenţă imediat după ce cui a fost detectat a contribuit la răspândirea lui datorită curentului de aer format. Mai târziu s-a relatat că mecanicul n-a avut nici cea mai mică idee că izbucnise un foc în tren.

După ce s-a oprit trenul, pompierii şi poliţia au venit la faţa locului, dar a mai durat câteva ore până să poată fi stins incendiul.

Priveliştea din interiorul vagoanelor era sumbră. Zeci de trupuri fuseseră arse şi deveniseră de nerecunoscut şi mormane întregi de cadavre se topiseră unele în altele din cauza temperaturii foarte ridicate a flăcărilor. Cadavrele arseseră împreună cu scaunele – hainele, ţesăturile şi carnea de om formând un enorm conglomerat carbonizat.

Vreo 40 de oameni au murit când au sărit din tren ca să scape de flăcări. Dar unora dintre ei nu li s-a oferit nici această posibilitate. Multe cadavre au fost găsite în spatele grilajelor şi barelor care blocau câteva dintre geamurile trenului. Un tânăr muncitor în construcţii, în vârstă de 22 de ani, Said Fuad Amin, a sărit pe geam când a văzut o femeie care alerga prin vagon cu hainele în flăcări. Amin a scăpat numai cu o mână ruptă şi câteva vânătăi. Trenul mergea încă foarte repede, atunci când Amin s-a decis să sară. „Mă gândeam că oricum am să mor", a spus el mai târziu agenţiei Reuter, „aşa că am sărit".

Aproximativ 65 de persoane au fost spitalizate şi tratate de diferite răni.

Guvernul egiptean a anunţat că va plăti imediat 650 de dolari ca ajutor de urgenţă pentru supravieţuitori şi familiile victimelor.

În Egipt circulă peste o mie trei sute de trenuri şi pentru mulţi dintre cei săraci, trenul este singura modalitate accesibilă de a călători. Turiştii şi oamenii bogaţi călătoresc, de regulă, în trenuri rapide cu aer condiţionat; cei săraci folosesc trenurile vechi, mai încete, care sunt adesea supraaglomerate.

Există o ironie tragică în faptul că mulţi dintre morţi se duceau să celebreze sărbătoarea religioasă a salvării lui Isaac de moartea prin foc. Cei 373 de oameni care au murit nu au avut norocul lui.

Dezastrul de la mina Monongah.

1907
MONONGAH, VIRGINIA DE VEST
— *J*. 6 decembrie 1907
362 de morţi

Imediat ce sunt scoase din mină, trupurile sunt duse la morgă şi pregătite pentru înmormântare. După ce sunt puse în sicrie, sunt duse în încăperea de alături, pe unde se perindă un şir necontenit de oameni, cât e ziua de lungă. Când un trup este recunoscut de rude sau de prieteni, informaţia este transmisă imediat procurorului E.S. Amos, care a fost de serviciu din momentul în care s-a adus din mină primul trup neînsufleţit.

— John F. Cowan, *West Virginia Despatch*

— l între cei 362 de oameni ucişi în acest dezastru, cel mai cumplit accient minier din istoria SUA, numai unul singur nu era miner.

Un domn îmbrăcat într-un costum elegant, având o servietă plină cu ocumente şi trabucuri, a fost găsit mort printre mineri şi uneltele acestora, tigropat în tunel la fel ca toţi ceilalţi.

Omul era un agent de asigurări, iar documentele pe care le avea la el erau oliţele de asigurare pe care încerca să le vândă minerilor în dimineaţa zilei de decembrie 1907.

Unul dintre departamentele din cadrul Ministerului Muncii este Administraţia Protecţiei Muncii şi a Sănătăţii (OSHA). Aceasta supraveghează condiţiile de la locul de muncă şi aplică normele de protecţie a muncii pentru a menţine siguranţa lucrătorilor. De asemenea, mai există şi Administraţia Securităţii Mineritului şi Sănătăţii MSHA) – acea unitate care monitorizează principalele mine din Statele Unite.

În 1907, mineritul era o ocupaţie mult mai periculoasă decât astăzi, riscul de accidentare fiind incomparabil mai mare decât în zilele noastre.

Într-un raport intitulat „Războaiele miniere din Virginia", aflat la Arhivele Statului Virginia de Vest, se notează că Virginia de Vest a rămas cu mult în urma altor principale state producătoare de cărbune,

în ceea ce priveşte reglementarea condiţiilor de lucru în mine. Între 1890 şi 1912, Virginia de Vest a avut cea mai mare rată a morţii dintre toate celelalte state, în Virginia de Vest s-au produs numeroase accidente miniere, inclusiv cel mai cumplit dezastru dintr-o mină de cărbuni din întreaga ţară". 1

Următorul pasaj este preluat dintr-un studiu contemporan efectuat de Administraţia Securităţii Mineritului, în care se face o succintă trecere în revistă a celor petrecute în timpul dezastrului de la mina Monongah din 1907.

La ora 10.20 dimineaţa în ziua de 6 decembrie 1907, s-au produs explozii la minele nr. 6 şi nr. 8, din Monongah, Virginia de Vest.

Exploziile care au zguduit minele la ora 10.28, au provocat un cutremur care s-a simţit până la doisprezece kilometri, zguduind clădirile şi carosabilul, aruncând violent oamenii şi caii la pământ şi smulgând tramvaiele de pe şine… Minele erau legate între ele pe sub pământ, fiind considerate drept mine model, cele mai moderne din industria minieră.

Pentru acţionarea echipamentelor de tăiat se folosea curentul electric, cărbunele se transporta cu ajutorul locomotivelor, şi zonele mai mari ale minelor erau ventilate cu ventilatoare mecanice. Un timp părea că iadul s-a dezlănţuit pe pământ. Toate oficialităţile locale ale minei lipseau. Era imposibil să se estimeze natura şi amploarea catastrofei, şi nici nu se putea şti dacă mina luase foc sau era plină de gaz.

Curând după explozie, patru mineri au ieşit printr-o mică deschizătură, ameţiţi şi plini de sâhge, dar nu foarte grav răniţi. Supravieţuitorii năuciţi nu puteau spune nimic despre soarta celor rămaşi sub pământ.

Lucrând febril, voluntarii au dat la o parte dărâmăturile de la intrare; o şi au încercat să pătrundă în mină. Dar, curând au început să cadă seceraţi de aerul toxic din mină şi au trebuit să fie salvaţi la rândul lor. Explozia umpluse mina cu „abur negru", o atmosferă în care nicio

1 Arhivele de stat din Virginia de Vest, Centrul Istoric Virginia de Vest.

245

fiinţă umană nu putea trăi, blocase puţul principal cu resturi de vagoane şi lemne şi dărâmase unul dintre ventilatoare, ceea ce micşora considerabil puterea de ventilaţie. Praful înecăcios de cărbune, molozul şi echipamentul distrus blocau înaintarea echipelor de salvare compuse din voluntari. Ventilatorul mare, de la mina nr. 8, fusese distrus şi se folosea un ventilator mai mic pentru aerisirea ambelor mine. La ora 4.00 dimineaţa, s-au auzit nişte gemete în apropiere de o gaură de lucru şi un salvator a fost lăsat în jos cu o frânghie. La o adâncime de /i circa 30 de metri l-a găsit pe minerul Peter Urban, care şedea pe trupul di zdrobit al fratelui său, Stanislaus, privind în gol, şi plângând cu sughiţuri, „., fără să se poată controla. Era ultimul supravieţuitor al dezastrului de la „Monongah.

*; Voluntarii istoviţi au constatat că, în mină, condiţiile erau de a nesuportat, temperatura crescuse enorm, gazul le provoca dureri de cap şi ameţeală.

În unele abataje, materialele de ventilaţie şi trupurile au trebuit să fie ridicate 300 de metri deasupra plafoanelor prăbuşite şi a maşinilor distruse, cărucioare, vagonete, lemne şi fire electrice. Mirosul de cadavru era aproape insuportabil şi devenea din ce în ce mai puternic pe măsură ce se înainta. Voluntarii nu au pierdut nicio clipă din vedere faptul că s-ar putea să mai fi fost unii oameni în viaţă în interiorul minei.

Îmbălsămătorii au început să lucreze de îndată fără întrerupere, în schimburi. Sicriele se aliniau de ambele părţi ale străzii principale. Banca servea drept morgă. Bisericile prestau servicii funerare de câteva ori pe zi şi zeci de oameni săpau şiruri lungi de gropi la poalele dealurilor din apropiere.

Au început disputele în legătură cu identificarea victimelor şi, nu o dată, un cadavru a fost revendicat de două familii. Dezastrul de la mina Monongah soldat cu 362 de morţi a lăsat în urma sa peste 1.000

de văduve şi orfani.

Juriul Procurorului Curţii din Marion, după ce a ascultat mai multe depoziţii, a ajuns la concluzia că victimele dezastrului au murit din cauza unei explozii provocate fie de o detonare, fie de aprinderea şi explozia pulberilor explozive din mina nr. 8.

Ulterior, s-a aflat că la unul dintre trenurile cu optsprezece vagonete, marcate cu cărbune, s-a rupt un cârlig de cuplare, ceea ce a făcut ca lanţul de vagoane să pornească înapoi pe o pantă şi să se izbească de o linie de curent electric. Accidentul a provocat un scurtcircuit care a produs scântei şi, astfel, s-a aprins) raful de cărbune inflamabil, ceea ce a dat naştere exploziei. Un accident similar, în

1 *Departamentul Muncii*, *al Securităţii Mineritului şi Sănătăţii*, părţi din expunerea referitoare la dezastrul minier expusă on-line la www.msha.gov. Vezi Website-ul pentru expunerea completă.

146

care s-a aprins praful de mină, producându-se apoi o explozie, se petrecuse cu un an în urmă în Franţa (Vezi capitolul 53), provocând un accident în care au murit 1099 de oameni.

Mina Monongah producea patru milioane de tone de cărbune pe an şi, aşa cum relatează Administraţia Muncii, aceasta era „ultimul răcnet" al tehnologiei pentru vremea aceea, în ziua catastrofei, minele fuseseră inspectate la ora 5.00 şi declarate sigure pentru muncă. Şi, ca să spunem drept, aşa şi erau. Dar accidentele se întâmplă şi niciodată nu se va şti de ce s-a rupt cuplajul trenului. Era oare prea slab? Fuseseră vagonetele supraîncărcate cu cărbune? Cineva fusese neatent?

Indiferent care este adevărul, cert e că legătura dintre vagonete s-a rupt, iar cei 362 de oameni au murit în acest tragic accident.

&

n 9

t; j.

Coliziunea aeriană saudito-kazahă.

1996

AEROPORTUL INDIRA GANDHI, NEW DELHI, INDIA

12 noiembrie 1996 349 de morţi

N-am mai văzut niciodată aşa ceva – atâta moarte… N-am *ştiut cum să reacţionez. Oamenii erau pur şi simplu prea şocaţi ca să mai poată reacţiona.:*

— Rakesh Agarwal, student la Colegiul din

Charkhi Dadri, în *The Washington Post* i,.

JLxistă un vechi proverb care spune că o mare parte din tot ceea ce face aul este fie pentru Dumnezeu, fie pentru bani. Războaiele sunt purtate în acele lui Dumnezeu; oamenii îşi dedică vieţile obţinerii banilor. Spiritualitatea câştigul material sunt factori motivaţionali foarte puternici. Şi uneori cetluiesc soarta unui om.

Marţi, 12 noiembrie 1996, un Boeing 747 saudit a decolat de pe aeroportul (lira Gandhi din New Delhi, India, încărcat cu peste trei sute de pasageri care mergeau în Arabia Saudită, în pelerinaj, la un loc sfânt islamic sau ca să caute un nou loc de muncă. Dumnezeu sau bani.

Avionul saudit a decolat la începutul serii şi controlorul indian de zbor i-a spus să se ridice la cinci mii de metri, în timpul acestei operaţiuni, un avion de marfă kazah care avea treizeci şi şapte de pasageri, în afara membrilor echipajului, se apropia de aeroport şi a primit instrucţiuni să coboare la patru mii şase sute de metri.

Distanţele standard pentru zbor sunt universale, valabile pentru toată planeta: trei mii de metri pe verticală şi opt kilometri pe orizontală între avioane. Astfel, avionul saudit şi cel kazah ar fi fost în cadrul limitelor de distanţă cerute – la limită –, dar echipamentul de la aeroportul Indira Gandhi nu era suficient de performant pentru a-i informa pe controlorii de zbor că cele două avioane se aflau pe acelaşi culoar de zbor şi se îndreptau direct unul spre altul. Echipamentul radar pe care îl folosea turnul de control era perimat şi nu avea transponder, ceea ce le-ar fi furnizat controlorilor informaţiile vitale.

O persoană oficială indiană (care a dorit să-şi păstreze anonimatul) a declarat la CNN.com: „Ar fi fost mult mai bine să fi avut un transponder. Dacă cele două avioane se apropie unul de altul, acest

lucru nu se vede pe radarul tradiţional".

În momentul accidentului, compania americană Raytheon instala un nou echipament de radar la aeroportul Indira Gandhi, ceea ce ar fi permis controlorilor de zbor să afle la ce altitudine trec avioanele unul de altul. Statele Unite nu terminaseră încă verificarea sistemului pentru utilizare la momentul accidentului şi toate comunicaţiile şi instrucţiunile depindeau de echipamentul în uz la data respectivă.

După ciocnire, guvernul Indiei a spus că, deşi echipamentul nou nu era operaţional, echipamentul existent era adecvat şi funcţiona în mod corespunzător. A dat vina pe o eroare de pilotaj – mai exact pe pilotul sovietic – pentru acest accident. S-a spus că pilotul sovietic nu ştia suficient de bine limba engleză şi, întrucât engleza este limba oficială a controlorilor de zbor în întreaga lume, o problemă de comunicare ar fi putut contribui uşor la producerea tragediei. Liniile aeriene kazahe au ripostat imediat şi au dat asigurări lumii întregi că piloţii lor aveau o calificare corespunzătoare şi vorbeau fluent limba engleză.

Într-o perioadă de şase luni între 1994 şi 1995, au existat trei situaţii în care avioanele indiene au fost pe punctul să se ciocnească în aer. Asociaţia Piloţilor Comerciali din India a investigat cazurile şi a incriminat echipamentul perimat şi inadecvat pentru transportul aerian. La CNN.com s-a raportat că „Asociaţia piloţilor a recomandat instalarea unor sisteme de radar de ultimă oră, cum sunt transponderele, echipamentul de comunicaţii VHF şi echipamentul o/io

CÂT n pentru a asista aterizările. Dar guvernul nu a făcut acest lucru", a spus grupul. C.M. Ibrahim, ministrul Aviaţiei Civile din India a negat că sistemele de control de zbor şi echipamentele acestora ar fi fost perimate…

O altă problemă ridicată a reprezentat-o faptul că toate avioanele de construcţie rusească foloseau sistemul metric, în timp ce avioanele de construcţie occidentală utilizau ca unitate de măsură

piciorul. Se pune întrebarea de ce nu se cade de acord asupra unui standard într-o chestiune la fel de importantă ca utilizarea limbii engleze.

Avionul saudit cu 312 oameni la bord era în aer de numai şapte minute, când s-a ciocnit cu avionul de marfă kazah care venea la aterizare cu 37 de persoane la bord.

Ancheta a scos la iveală că pilotul saudit a supravieţuit impactului iniţial şi a reuşit cumva să controleze prăbuşirea avionului. Există dovezi că a condus în mod deliberat avionul mai departe de un sat şi s-a prăbuşit pe un câmp gol. „Este meritul pilotului dacă sătenii au scăpat vii şi nevătămaţi", a spus Jeet Ram Gupta, avocat din Charkhi Dadri, care a fost martor la accident.1

Resturile, trupurile, marfa şi bagajele din cele două avioane au acoperit o zonă de peste opt kilometri.

Avionul saudit a săpat un şanţ cu o lungime de 60 de metri şi o adâncime de 5 metri în câmpul indian. Bucăţi de metal erau împrăştiate peste tot terenul, necultivat atunci, dar unde se planta, de regulă, *mazăre*.

Cele două avioane au aterizat la zece kilometri unul de altul şi nicio persoană aflată la sol nu a fost rănită în această coliziune.

Un pilot american în vârstă de treizeci şi doi de ani care deservea ambasada Statelor Unite din New Delhi, a fost martor al ciocnirii de la înălţimea de şapte mii de metri. „Am observat pe partea dreaptă [a avionului]", a declarat el pentru *The Washington Post*, „un nor mare cu o lumină portocalie în mijlocul lui. Intensitatea strălucirii a scăzut şi cele două mingi de foc au căzut pe pământ".

După prăbuşire, pompierii, poliţia şi oamenii din satele învecinate au venit (imediat la faţa locului, sperând să-i salveze pe supravieţuitori. Dar nu au găsit decât bucăţi arzând şi resturi de trupuri omeneşti.

În apropiere nu exista morgă, astfel că trupurile au fost duse înapoi la aeroport şi puse pe blocuri de gheaţă în hangare, urmând a fi identificate.

S. S. Sidhu, fost secretar general al Organizaţiei Internaţionale a Aviaţiei „ivile a declarat pentru CNN că „la nivel internaţional, 75% din accidentele le aviaţie sunt determinate de erori umane, şi numai 25% se datorează Defecţiunilor mecanice sau ale sistemelor".

Pare să fie adevărat în cazul acestei coliziuni aeriene catastrofale, dar hipamentul de calitate inferioară a avut şi el partea sa de contribuţie.

Washington Post, 13 noiembrie 1996, A01 şi www.Washington Post.cOrn

50

70

Prăbuşirea avionului DC-10 aparţinând Turkish Airlines, 1974

PĂDUREA ERMENONVILLE, FRANŢA

3 martie 1974 346 de morţi

Nu știam că e un mort… am *crezut că era altceva care căzuse din cauza exploziei… era* o f*emeie, deși n*u *puteam* s*pune c*u *certitudine că este fe*m*eie, pentru că era complet strivită, ruptă* în *bucăţele… Avea cap*ul *într-un loc*, *iar creier*ul *în altul… Apoi a*m *aler*gat *mai* d*eparte și* a*m văzut-o pe cealaltă femeie… unul din sâni îi* fu*sese smuls… era* m*oartă și e*a, *și* zdr*obită complet*.

— Un ţăran francez care a fost martor la prăbuşirea avionului DC-101

Complet zdrobiţi

Din cei 346 pasageri şi membri ai echipajului care au murit în acest tragic accident ce putea fi prevenit – primii şase au pierit de o moarte mai cumplită decât poate fi redată în cuvinte.

1 Jay Robert. Nash, *Darkest Hours*, pp. 573 – 574.

Ceilalţi 340 de oameni aflaţi la bord au murit instantaneu într-o explozie puternica atunci când avionul s-a lovit de pământ, în apropiere de Paris, cu o viteză de aproximativ 700 de kilometri pe oră. Copacii au fost retezaţi, iar cei care au mai rămas în picioare erau plini de haine zdrenţuite şi de bucăţi de trupuri omeneşti dezmembrate. S-a găsit o nună care ţinea un ghid al restaurantelor din Paris. Un pantof

stingher se afla pe una din roţile avionului. Părinţii unei tinere au aflat că identitatea fiicei lor fusese confirmată pentru că echipa de căutare găsise o jumătate din capul acesteia, dar numai atât. Restul dispăruse.

Primele şase victime au trecut prin calvarul de a cădea din cer şi de a muri la impactul cu solul. Au trebuit să trăiască coşmarul căderii libere, fixaţi încă în scaunele lor, pe deplin conştienţi şi nevătămaţi în timp ce se prăbuşeau vertiginos spre pământ.

Avionul Liniilor Turce DC-10 se afla la aproximativ 40 de kilometri nord-est de Paris la o înălţime de peste 4.000 de metri, în momentul în care o uşă din spate, de la compartimentul de bagaje, din cauza închizătorii defecte, s-a deschis brusc, în timpul zborului. Compartimentul din spate s-a decompresat rapid, ceea ce a făcut ca acesta să se dezmembreze imediat. Podeaua s-a rupt şi şase pasageri de pe scaunele din spate, fixaţi cu centura de siguranţă, au fost aspiraţi şi aruncaţi spre pământ.

Şi destinele celorlalţi pasageri ai avionului turc DC-10 erau pecetluite, dar aceştia aveau să rămână în avion.

În momentul în care podeaua de la compartimentul din spate al avionului s-a rupt, au fost smulse toate cablurile care controlau avionul. Acesta s-a transformat instantaneu într-un bolid care nu mai putea face faţă efectului gravitaţiei.

Avionul s-a prăbuşit în pădurea Ermenonville şi a croit un drum al morţii şi distrugerii lung de un kilometru şi lat de o sută de metri, sfărâmându-se în mai multe bucăţi. Oamenii aflaţi la bord au fost sfâşiaţi cu sălbăticie de impact. Izbitura a fost atât de puternică, încât echipele de căutare au găsit numai patru trupuri întregi din cei 346 morţi – iar acestea au fost descoperite la o distanţă de zece kilometri faţă de locul impactului. Recuperarea părţilor de trupuri omeneşti şi identificarea acestora au reprezentat unul din momentele cele mai oribile din istoria aviaţiei. Unii lucrători nu au putut face faţă unei privelişti atât de macabre şi au părăsit imediat locul accidentului. Pădurea era scăldată în sânge şi presărată cu resturi de trupuri omeneşti pe o suprafaţă uriaşă. Este de înţeles că unii oameni nu au

putut face faţă unui astfel de carnagiu.

Avionul DC-10 981 pornise de la Istanbul, Turcia, şi se îndrepta spre Londra. Aeronava s-a oprit la aeroportul Orly din Paris pentru o scurtă escală. Aşa cum am mai spus, acest tragic eveniment ar fi putut fi evitat. Cu doi ani înainte de accidentul din Franţa, uşa din spate de la compartimentul de bagaje

252.

a unui avion DC-10 care se îndrepta de la Detroit la Buffalo, fusese smulsă î; timpul zborului deasupra localităţii Winslow, Ontario, aproape la fel ca şi uş de la avionul turc. Din fericire pentru pasageri şi echipaj, cablurile de contra! deşi grav avariate, nu au fost retezate atunci când uşa a fost smulsă. Făcra dovada unei îndemânări exemplare, pilotul a reuşit să aterizeze la Buffalo far pierderi de vieţi omeneşti. Toţi cei şaizeci şi şapte de pasageri aflaţi la bord a supravieţuit accidentului.

Ancheta a scos la iveală faptul că uşa a zburat din avion din cauz sistemului său defectuos de închidere. De aceea, McDonell-Douglas a deci să înlocuiască mecanismul de închidere la toate avioanele DC-10 identice e un sistem mai sigur, şi să instaleze o fereastră de vizitare care să permit confirmarea vizuală a faptului că încuietoarea se află la locul ei. Totodată elaborat instrucţiuni pentru personalul aeroportului cu privire la închidere corectă a încuietorii.

Dar în cazul acestei DC-10 nu s-a făcut nimic, cu excepţia faptului că s-a afişat instrucţiunile. Mai mult, din nefericire pentru cei aflaţi la bordul avionuh Liniilor Turce, care au plecat de la aeroportul Orly, muncitorul care a inch: uşa din spate a compartimentului pentru bagaje era algerian şi nu putea’s citească instrucţiunile în limba engleză.

În ultimă instanţă, McDonell-Douglas a afirmat că mecanismul d închidere a uşii ar fi funcţionat bine dacă Liniile Turce nu ar fi fost neglijen! cu întreţinerea echipamentului. Liniile Turce au respins acuzaţia şi, în 1975, s-a intentat o mulţime de procese, rezolvate apoi discret în tribunale, în felul acest; nu s-a dezvăluit clar cine a fost de

vină pentru producerea catastrofei. Est adevărat că dosarul de securitate al Liniilor Turce era foarte prost la momenti accidentului, dar rezolvarea pe cale privată a conflictelor a ţinut departe e ochii publicului dosarele lucrărilor de întreţinere şi reparaţii.

Avioanele DC-10 au fost, în cele din urmă, reparate, dar numai după e Administraţia Aviaţiei Federale a dat o directivă referitoare la repararea corec a încuietorilor. Directiva AAF este obligatorie; un buletin informativ trimis e fabricant liniilor aeriene care operau cu DC-10 (adică ceea ce se trimises după primul accident) nu era obligatorie, fiind privit mai degrabă ca o sugesti Până în 1974, sugestia lui McDonnell-Douglas de a se repara încuietorile de uşa compartimentului de bagaje ale avioanelor DC-10 nu a fost luată înseam

2 f

Incendiul de la Magazinul Universal L'Inovation

BRUXELLES, BELGIA

22 mai 1967

322 de morţi

Pagube materiale în valoare de 23 de milioane de dolari

Un om a fost transformat într-o torţă vie în faţa ochilor mei, în momentul în care şovăia dacă să sară sau nu de la o fereastră de sus.

— Pompierul Jacques Mesmans1

H/ra ca o scenă de film, deşi tânăra de douăzeci şi doi de ani Catherine Seydel nu se aşteptase să ajungă în mijlocul unui film personal de groază, prin simplul fapt că intrase într-un magazin universal ca să probeze nişte haine.

Magazinul Universal L'Inovation de pe Rue Neuve, din Bruxelles, era unul dintre cele mai mari din ţară. Clădirea se înălţa cu cinci etaje peste icoperişurile caselor, oarecum îngrămădite, din partea mai veche a oraşului. În mai 1967, magazinul a fost decorat în mod festiv cu steaguri americane, cu

1 Jay Robert Nash, *Darkest Hours*, p. 335.

54

panglici roşii, albe şi albastre şi afişe de călătorii turistice în oraşele americane. Dacă n-ar fi fost angajaţii şi expeditorii care vorbeau franceza şi olandeza, ţi-ai fi putut imagina că te afli într-un magazin american. La 22 iulie 1967, L'Inovation a programat o mare promoţie de mărfuri americane, pe care o plănuise de multă vreme.

Cu două luni înainte de momentul în care era planificată să înceapă marea demonstraţie de extravaganţă, cam pe la *amiaza* zilei de 22 mai 1967, un incendiu a izbucnit la etajul patru al magazinului şi imediat s-a stârnit panică. Cumpărătorii s-au repezit către ascensoare, trântindu-se unii pe alţii la pământ, în încercarea lor disperată de a scăpa de foc. Se pare că focul a izbucnit atunci când un cilindru de gaz a explodat cumva la unul din nivelurile superioare ale magazinului, dar a existat imediat bănuiala de intenţie criminală, acuzaţie care nu a fost dovedită niciodată. Focul a izbucnit în alte două locuri aproape imediat după explozia iniţială.

Magazinul L'Inovation era foarte mare. În momentul în care a izbucnit incendiul, în magazin se aflau cel puţin două mii cinci sute de oameni la cumpărături, plus încă o mie cinci sute de angajaţi la cele cinci etaje ale imobilului. În raport cu aceste cifre, numărul de morţi a fost, din fericire, relativ mic. Dar chiar şi cu „numai" 322 de victime, incendiul de la L'Inovation este cel mai cumplit dezastru produs vreodată într-un magazin.

Primii cumpărători care şi-au dat seama că izbucnise un incendiu au fost cei de la etajul trei; Catherine Seydel era în cabina de probă şi încerca nişte rochii. Auzind agitaţia de la etajul de deasupra lor, cumpărătorii au început să se îmbulzească rapid către ieşiri. Fără să-i pese de cele din jurul ei, Catherine Seydel a ieşit din cabina de probă, probabil ca să se privească într-o oglindă mare. Şi atunci a început filmul ei personal de groază.

În momentul în care a ieşit din cabina de probă a fost luată de valul mulţimii care se rostogolea spre ieşiri. Bluza pe care o încercase i-a fost smulsă imediat de pe corp şi nu mai îndrăznea să spere nimic altceva, decât că va reuşi să scape.

Mulţimea a luat-o pe Catherine şi a împins-o către unul din zidurile exterioare de la etajul al treilea unde se aflau mai multe ferestre, dar care, din nefericire, erau toate blocate. Un alt cumpărător a spart geamul cu pumnul gol şi Catherine a reuşit să se caţere pe pervaz, unde a rămas să aştepte îngrozită, gândindu-se că soarta îi era pecetluită, dar a fost salvată de pompieri.

L'Inovation nu avea sistem de aspersiune. Avea alarmă împotriva incendiilor şi cincisprezece pompieri angajaţi cu normă întreagă, dar aceştia au intervenit de-abia în momentul în care a izbucnit incendiul, încercând să stingă flăcările cu micile extinctoare manuale. Nu au reuşit să facă mare lucru.

Aşa cum am văzut în multe incendii de proporţii, în momentul în care

255

Ieşirile sunt blocate şi ascensoarele nu funcţionează, oamenii se urcă pe pervazurile ferestrelor. Aşa s-a întâmplat şi la incendiul de la hotelul Wincoff (Vezi capitolul 84); în timpul catastrofei de la World Trade Center (Vezi capitolul 46) oamenii au sărit de pe pervaz pentru că existau scări exterioare pe clădiri.

În timpul incendiului de la L'Inovation, numeroşi clienţi şi angajaţi au coborât pe scări şi mulţi dintre ei au sărit. De-a lungul străzii Neuve erau parcate maşini, şi oamenii s-au orientat spre ele, sperând ca acestea să le amortizeze şocul căderii. Cei care au căzut pe maşini au supravieţuit, deşi cu răni destul de grave uneori. Cei care au ratat maşinile şi au căzut pe trotuar şi-au pierdut viaţa, preferând să moară de căzătură decât arşi de vii, decizie pe care mulţi oameni sunt siliţi s-o ia, în astfel de ocazii.

Câţiva au reuşit să se caţăre pe acoperişurile caselor vecine şi să fugă înainte ca aceste structuri să ardă, la rândul lor, până în temelii. Alţii au rezistat cu curaj şi au aşteptat până şi-au întins pompierii plasele, scăpând, astfel, cu bine.

Pe măsură ce focul se înteţea, acesta a cuprins şi acoperişul clădirii unde L'Inovation depozitase o mare cantitate de rezervoare de

butan pentru camping, îşi închipuiseră, probabil, că erau mai în siguranţă acolo, departe de oameni.

Focul a găsit butanul, şi rezervoarele au explodat, ceea ce a reprezentat finalul catastrofal pentru clădire şi pentru mulţi dintre cei care au murit în această tragedie. Pompierii încercau să ţină sub control incendiul, care era o deflagraţie urbană clasică; asta, până în momentul în care rezervoarele de butan care explodau au completat scena, ceea ce a depăşit cu mult posibilităţile pompierilor.

Magazinul a fost distrus în întregime, la fel şi cele câteva clădiri din vecinătate.

Ca în multe dezastre, au existat şi acte de eroism în timpul incendiului de la L'Inovation. Un bărbat care scăpase din infern şi-a dat seama că în magazin mai erau mulţi copii care nu reuşiseră să iasă. Şi-a făcut curaj şi a luat-o la fuga înapoi, către clădirea în flăcări şi, printr-un miracol, a reuşit să iasă conducând un grup de copii mici.

După stingerea incendiului, pagubele au fost estimate la aproximativ 23 de milioane de dolari. Erau incluse aici şi mărfurile distruse în timpul incendiului, precum şi structura ca atare.

Probabil că anchetatorii şi personalul din echipele de salvare au văzut în cenuşa şi molozul rămase în urma incendiului, printre trupurile arse, multe urme de roşu, alb şi albastru.

256

xy

Tornadele din jumlatea-a vestică sa. U.A., l>74

DINDIANA, KENTUCKY, 01[O, ALABAMA, TENNESSIE, C AROLINA DE

3 – 4 apriliel!"4

315 morţi

PagiflMBfimateriale. În valoare dep

.: „dolari de *de in casă şi în clipa aceea am skfim înce*pe o /*e. Pe* s-*SU*? *e* V'Bit/".

atunci noi – suntem şapte în casă – ne-acat cu tort» V to/" *PelOS Pe pardoseala din bucătărie*... Apoi *toa*te *fal*e *sau ce au spfirt deo*dată –

se auzea cum se sparg în toată casa. După *n & n-am mai-\mai atfit decilvântul*

Noroiul şi cioburile zburau peste tot şi / «? e *toată lui/ă*
fără încetare. Şi nu se auzea decât vântul.
Frances Kennett, *The Greatest Disasters ofk-Centurv* f?, p. 132

Bătrâna şedea în balansoarul ei şi se uita drept înainte, privind peste tot şi nicăieri.) ale că se gândea la tinereţea ei, poate nu se mai gândea la nimic. Un membru al arzii Naţionale din Ohio îngenunche în faţa ei cu arma petrecută pe umăr şi casca ib braţ.

— Doamnă? spuse el blând. Sunteţi rănită? Vă simţiţi bine? Puteţi să-mi

uneţi cum vă cheamă, vă rog?

Femeia îşi aţinti, pur şi simplu, privirea într-un loc de pe gulerul indianului, dar rămase cu ochii pironiţi în gol. Nu rosti niciun cuvânt, iar upul ei se mişcă aproape imperceptibil, exact atât cât era necesar pentru ca dansoarul să se clatine uşor înainte şi înapoi.

Omul renunţă, se ridică în picioare şi îşi puse casca pe cap. Se uită împrejur zări un doctor de la Crucea Roşie câteva case mai încolo.

Gardianul extrase din buzunar un fluier strălucitor de argint, scoase un uierat ascuţit şi îl repetă apoi de trei ori, cu note ceva mai scurte. Auzind mnalul, doctorul ridică privirea şi gardianul îi făcu semn cu mâna.

Doctorul îşi luă geanta şi porni spre locul unde se aflase casa bătrânei. Pe ăsură ce se apropia îşi dădea seama ce se întâmplase. Casa bătrânei fusese: zmembrată, zidurile şi acoperişul fuseseră luate de tornadă, iar interiorul zisei se transformase într-un morman de moloz, în mijlocul lor bătrâna şedea balansoarul ei, acelaşi balansoar în care şezuse când tornada se abătuse asupra. şei ei şi continua să şadă tot acolo, aparent teafără şi nevătămată.

Doctorul clătină din cap în timp ce evalua şocul produs de trauma suferită; femeie şi se întreba cum s-o trateze. Casa dispăruse din jurul ei, în timp ce se afla în balansoar. Nu era de mirare că nu putea să vorbească.

Doctorul păşi cu grijă peste farfuriile sparte, mobile, rame de tablouri şi: e amintiri care îi împodobiseră cândva casa. Se apropie de femeie, se lăsă pe ţie, aşa cum făcuse şi gardianul, şi o privi în ochi. Nimic.

— Doamnă? începu el. Puteţi să vă ridicaţi în picioare? Puteţi să-mi spuneţi în vă numiţi? Niciun răspuns, numai balansarea uşoară a scaunului.

Mai târziu, în timpul nopţii, numai balansoarul rămăsese acolo, dar acum i gol. Femeia se afla la spital, conectată la un monitor. În ultimele cinci ore nu făcuse altceva decât să clatine din cap.

Seria de tornade care a devastat cinci state în aprilie 1974 intra în categoria tunilor care nu pot fi anticipate. Nu există nicio altă caracterizare mai bunăntru dezastrul care s-a abătut asupra Vestului mijlociu şi a Sudului în acea măvară – şi este uşor să ne imaginăm un locuitor din oricare dintre statele: state care se uită la cer, dă din cap şi exclamă: „Un coşmar!”

Într-un interval de optsprezece ore, unsprezece state din Statele Unite şi nada au fost lovite de 148 de tornade, cea mai cumplită dezlănţuire de tornade

8

l din aceste state în ultima jumătate de secol. Peste l o tornade s-au abătut asupra acestor state în primele opt ore, şi cinci state – Alabama, Kentucky, Ohio, Indiana, Tennessee – au suferit pagube atât de mari încât au fost declarate zone sinistrate de către preşedintele Nixon.

Furtuna s-a declanşat în Decatur, Alabama, în jurul orei 16.40, şi s-a încheiat la Winslow, Ontario, optsprezece ore mai târziu, lăsând în urma sa distrugeri ce păreau provocate de un adevărat cataclism, şi un record de înregistrat în cărţi. Drumul parcurs de cele 148 de tornade se întindea pe o lungime de aproape patru mii de kilometri de la sud la nord şi unele oraşe s-au dovedit mai puţin norocoase decât altele.

Xenia, Ohio, a fost unul dintre oraşele cel mai cumplit lovite din Vestul mijlociu; tornadele au făcut una cu pământul aproape trei

sferturi din oraş. Guin, Alabama, a primit din plin lovitura tornadelor, şi când acestea s-au terminat, oraşul era distrus în proporţie de 100%. Vânturile antrenate de aceste tornade ucigaşe au avut viteze uluitoare de 300 până la 480 de kilometri pe oră. O tornadă tipică de gradul I, F l, antrenează vânruri cu viteze cuprinse între 100 şi 150 kilometri pe oră (Vezi diagrama „Scara Tornadelor").

Oamenii care au supravieţuit în urma tornadelor din 1974 au fost fie foarte norocoşi, fie au făcut tot posibilul pentru a se pregăti dinainte pentru astfel de dezastre (ceea ce, trebuie să recunoaştem, este foarte puţin) construindu-şi adăposturi împotriva tornadelor în pivniţele caselor lor sau pe proprietăţile lor, şi adăpostindu-se acolo imediat după ce s-a declanşat furtuna.

Mulţi dintre supravieţuitori au ieşit la suprafaţă după trecerea furtunii şi s-au trezit într-un inimaginabil peisaj de ruine şi moloz.

Tornadele din 1974 nu au fost primele care au lovit aceste zone, şi, fără îndoială, nici ultimele, dar, în mod clar s-au dovedit cele mai dezastruoase.

Tornadele F4 şi F5 din 3 aprilie 1974 Tornadele F51

Locul Morţi Răniţi

Indiana, Kentucky şi Ohio 3 210

Mississippi şi Alabama – 30 280

Kentucky şi Indiana 31 270

Ohio 34 O

Indiana 6 76

Alabama 28 260

Sursa: Serviciul Naţional de Meteorologie

1 în filmul cu Helen Hunt din 1996, *Twister*, F5 este poreclită „Degetele lui Dumnezeu" – şi pe bună dreptate.

259

Tornadele F4

ocul Morţi Răniţi

ennessee şi Kentucky 5 6

reorgia şi Carolina de Nord 3 40

Uabama şi Tennessee 22 250
ennessee 22 271
hio 2 39
Centucky (8 tornade) 24 623
ndiana (6 tornade) 36 702
corgia (2 tornade) 15 84
Jabama 3 17 g

Pe lângă tornadele F4 şi F5, alte 120 de tornade F1-F3 au fost înregistratei Statele Unite şi Canada.

73

Încăierarea de la meciul de fotbal din Lima, 1964
STADIONUL NAŢIONAL, LIMA, PERU
24 mai 1964
318 morţi

1 *în ţările în care fotbalul este una dintre puţinele distracţii şi defulări* Pi *emoţionale pentru o masă de oameni săraci şi fără astâmpăr*, *jocul – f dobândeşte proporţiile unui anumit tip de război controlat*.

— Robert Lipsyte, *The New York Times*, mai 1964

Aportul.

Oamenii care nu sunt suporteri sportivi înflăcăraţi nu pot înţelege fanatismul manifestat de cei care sunt pe deplin devotaţi echipelor, jucătorilor sau, în general, anumitor sporturi. Fiecare dintre noi cunoaşte pe câte cineva care are logo-ul echipei lui favorite aproape peste tot; pe cineva care îşi planifică viaţa în funcţie de programul din sezonul respectiv al echipei sale; cineva care este deprimat dacă echipa lui favorită nu a înregistrat performanţe pe măsură.

Deoarece sportul este o activitate pe care oamenii o desfăşoară în timpul lor liber, el este considerat divertisment. Însă jucătorii, antrenorii şi suporterii l-au considerat ceea ce este, în esenţă, jocul profesional: ceva înrudit cu o

261

rădanie eroică, nobilă, mult mai mult decât petrecerea agreabilă a unui număr de e.

Sportul este o capcană la fel ca şi ştiinţa: statisticile sunt urmărite cu atenţie; tortul are propria sa ramură de medicină: „medicina sportivă”; previziunile pronosticurile referitoare la rezultatele jocului au ajuns să utilizeze formule calcule complexe.

Adesea este folosit limbajul militar de către autorii articolelor despre sport, are descriu jocul dintre două echipe ca pe „o bătălie crâncenă”, îi numesc pe ştigători „victorioşi”, identifică terenul de joc cu un „câmp de bătălie” şi îl id pe antrenorul echipei ca pe un soi de general care îşi conduce trupele în ptă. De fapt, suporterii serioşi se simt ofensaţi dacă li se spune cu uimire spreţuitoare „Nu este decât un joc”. Cel mai recent exemplu al ridicării de-berate a sportului la nivelul a ceva mult mai mult decât un simplu joc a fost amărui din 22 martie 2002 al ziarului *USA Today*. Turneul NCAA („Nebunia n martie”) era în plină desfăşurare şi, pe prima pagină, ziarul titra cu litere oase, uriaşe: „Numai un joc? Nu tocmai”.

Sportul.

Nimic din cele de mai sus nu are vreo noimă pentru cei care nu sunt implicaţi sport; şi totuşi este teribil de important pentru cei care trăiesc pentru sport şi >nsideră că acesta reprezintă una dintre laturile cele mai emoţionante şi mai tiplinite ale vieţii lor.

Astfel de pasiuni pot deveni incendiare. Astfel de pasiuni îi pot face pe meni, altfel raţionali, să-şi piardă minţile, fie şi numai pentru o scurtă perioadă; timp. Astfel de pasiuni au dat naştere unei încăierări în care au murit 318 imeni, o tragedie considerată cel mai cumplit dezastru sportiv al tuturor npurilor.

Lima, Perú. Stadionul Naţional. Aproape patruzeci şi cinci de mii de porteri ai fotbalului au umplut stadionul ca să urmărească meciul Perú – rgentina în calificările pentru Olimpiadă. Tot timpul meciului, mulţimea a st zgomotoasă şi agitată, dar relativ ordonată şi, lucrul cel mai important, menii au rămas pe locurile lor.

Mai erau două minute de joc, şi Argentina conducea echipa din

Perú cu u la zero.

Mulţimea era formată, aproape în întregime, din suporteri ai echipei ruane, astfel că nu e de mirare că toţi spectatorii erau cu nervii întinşi la iximum.

Dintr-odată Lobatón, populara extremă a echipei din Perú, a marcat un l şi mulţimea a început să delireze de bucurie. Scorul era acum egal, unu la u şi părea clar că vor urma prelungirile. Dar în clipa aceea, arbitrul R. Angel zos din Uruguay a anulat golul peruanilor pentru comportament neregulamentar al echipei, iar suporterii au izbucnit într-o explozie de furie. Mulţimea a început să strige şi să bată din picioare, astfel că Pazos a întrerupt jocul trimiţând jucătorii, pentru propria lor securitate, la vestiare.

După ce jucătorii au plecat şi jocul părea să se fi încheiat, toate reţinerile mulţimii au dispărut. Matia Rojas, un localnic solid cunoscut sub numele de Bomba, a pătruns pe teren şi l-a atacat pe Angel Pazos. Patru poliţişti şi doi câini de atac s-au năpustit asupra lui Rojas, în văzul miilor de spectatori furioşi, şi l-au luat la bătaie în mod sălbatic.

În timp ce Bomba era târât afară, mulţimea a rupt gardul care înconjura tribunele şi a intrat pe teren. O asemenea masă de oameni reprezenta o forţă în sine, iar oamenii din partea de jos a valului, care nu putuseră să se mişte suficient de repede, au fost zdrobiţi în picioare şi omorâţi de fanaticii înfuriaţi.

Mulţimea era cuprinsă de furie. Oamenii au aprins focuri în tribune şi au spart toate geamurile din stadion. Poliţiştii, depăşiţi numeric, au reacţionat aruncând grenade cu gaze lacrimogene în tribune şi trăgând focuri de armă pe deasupra capetelor mulţimii. Aceasta nu numai că i-a înfuriat pe suporterii supăraţi, dar a provocat şi o indescriptibilă panică, ceea ce a avut drept rezultat încă şi mai mulţi oameni striviţi sau sufocaţi de valurile de revoltaţi.

Mii de oameni s-au repezit către porţile de fier care duceau afară din stadion, dar, aşa cum se obişnuieşte în timpul meciului, acestea erau toate încuiate. O fetiţă în vârstă de optsprezece luni a fost strivită şi ucisă în momentul în care tatăl ei a scăpat-o din braţe. Alţi

oameni au murit înecându-se cu gazul lacrimogen.

În cele din urmă, porţile au fost deschise şi mulţimea s-a repezit pe străzile oraşului Lima. Mii de oameni au mers atunci spre reşedinţa preşedintelui peruan, Fernando Belaunde, cerându-i ca meciul să fie declarat, în mod oficial, egal. Morţii, răniţii, violenţa nemaiîntâlnită, focurile care izbucniseră peste tot, toate acestea interesau prea puţin mulţimea fanatică obsedată de un singur lucru: echipa de fotbal din Perú nu putea fi considerată învinsă în meciul care tocmai se încheiase.

Mulţimile au străbătut furioase oraşul toată noaptea şi ziua următoare. Mulţi s-au întors la stadion pentru a vandaliza şi ce mai rămăsese şi să fure diverse trofee expuse.

Guvernul peruan a declarat stare de urgenţă în toată ţara, iar spitalele şi morgile din Lima erau ticsite de trupurile răniţilor şi al morţilor. Cadavrele au fost lăsate afară, sub folii, pe pajiştea din faţa spitalului din Lima, pentru ca familiile să le identifice.

În acea zi au murit, în total, 318 persoane şi peste 500 au fost rănite, dintre care unele destul de grav.

Guvernul a adoptat o legislaţie care acorda alocaţii pentru văduve şi.

263

meuiai au pa dezastru, a fost declarată o perioadă oficială de doliu care a durat e săptămână. Cincizeci de persoane au fost arestate pentru rebeliune şi jaf (unii i-ai jefuit chiar şi pe morţi).

Încăierarea, *din* timpul meciului din Lima nu reprezintă singurul dezastru sportiv care s-a soldat cu multe morţi. Dar este oricum cel mai cumplit.

Poate că înclinaţia suporterilor serioşi de a utiliza analogii cu „războiul" pentru competiţiile sportive nu este chiar lipsită de temei.

74

Prăbuşirea avionului DC-10
aparţinând American
Airlines, 1979
AEROPORTUL INTERNAŢIONAL O'HARE CHICAGO, ILLINOIS

25 mai 1979

273 de morţi1.

— *i*

Vârful aripii din stânga s-a lovit primul, iar avionul a explodat şi s-a rupt în bucăţi care s-au împrăştiat peste tot. Aeronava 191 a lovit solul cu aripa stângă şi botul în jos, în câmp deschis, într-un parc de camioane.

Dezintegrarea structurii avionului a fost atât de puternică încât au rămas foarte puţine date utile pentru a fi examinate după impact…

— Din raportul oficial asupra prăbuşirii întocmit de

Consiliul Naţional pentru Siguranţa Transporturilor

X răbuşirea avionului American Airlines DC-10 din 1979 rezumă tot ceea ce îi poate arunca pe călătorii speriaţi într-un paroxism al terorii.

1 Au fost 271 pasageri şi membri ai echipajului la bord; doi oameni la sol. Alte două persoane de la sol au suferit arsuri grave de gradul doi şi trei.

Călătorii cu avionul se gândesc întotdeauna la posibilitatea ca avionul să fie deturnat, să se producă o coliziune în aer, să facă faţă bombei unui terorist smintit, să sufere o intoxicaţie alimentară din cauza mesei ca şi multe alte lucruri asemănătoare, rezultat al „experienţei de zbor", chiar dacă ştiu că şansele că aşa ceva să se întâmple sunt extrem de limitate.

Întotdeauna se porneşte de la premisa că avionul ca atare este bine construit, întreţinut în mod corespunzător şi, cu voia lui Dumnezeu, sigur. Americanii J construiesc cele mai multe avioane din lume şi de aceea sunt cei mai buni. Sau cel puţin aşa ne place să credem, în cea mai mare parte a cazurilor, într-o *covârşitoare* majoritate a cazurilor, acest lucru este adevărat.

Avionul DC-10, care s-a prăbuşit la 25 mai 1979, a fost construit de! McDonnell-Douglas, unul dintre cei mai importanţi şi mai respectaţi fabricanţi: de avioane din lume. Cu toate acestea, problema care a provocat prăbuşirea avionului nu a fost vreunul din milioanele

de coşmaruri posibile pe care le au pasagerii. A fost vorba de un proiect greşit şi de neglijenţă în întreţinerea de \ rutină.

La 25 mai 1979, avionul DC-10 care a decolat de pe aeroportul O'Hare din Chicago, cu 271 de persoane la bord, s-a prăbuşit şi a ars pentru că motorul de pe aripa stângă a avionului a căzut.

Spicuim din raportul NTSB din decembrie 1979:

Martorii au văzut fum sau aburi ieşind din apropierea pilonului

„Motorului nr. 1. În timpul rotaţiei, tot motorul nr. 1 şi pilonul s-au separat de avion, au trecut deasupra aripii şi au căzut pe pistă. Avionul 191 a decolat la aproximativ 2000 m în josul pistei 32R, cu aripile la nivel, s-a ridicat la o altitudine de aproape 100 de metri cu aripile tot la nivel.

La scurt timp după aceea, avionul a început să se întoarcă şi să se rostogolească spre stângă, cu botul în jos, pierzând din altitudine. Pe măsură ce cobora, a continuat să se rostogolească, până când

— aripile au trecut de poziţia verticală.

Aparatul 191 s-a prăbuşit pe un câmp deschis, într-un parc de camioane, la aproximativ 1500 de metri de locul de plecare, pista 32R. Avionul a fost distrus de impact, explozie şi focul de la sol. Au murit două sute şaptezeci şi una de persoane aflate la bordul b aparatului şi două persoane de la sol, iar alte două persoane de la of/ sol au suferit arsuri de gradul doi şi trei.

Ancheta asupra accidentului a scos la iveală câteva detalii cutremurătoare. Este foarte posibil ca pasagerii avionului să-şi fi privit propria moarte la televizor. Aşa cum se întâmplă cu multe avioane, avionul condamnat, DC-10, avea propriul circuit închis de televiziune, ceea ce îi permitea căpitanului să

266

ofere pasagerilor imaginea pe viu a decolărilor şi aterizărilor. Circuitul închis TV fusese pus în funcţiune pentru decolare şi, după ce s-a desprins motorul, nu se ştie cât timp a continuat camera să ofere imagini din cabina pilotului pasagerilor din avion. S-ar putea ca pasagerii să fi văzut manevrele bruşte, disperate, pe care le-a făcut

căpitanul în dorinţa de a salva avionul.

S-a mai constatat că, după aproximativ două mii de metri de rulare în vederea decolării, din avion au început să cadă bucăţi din pilonul de sprijin al: motorului din stânga. Bucăţile căzute au putut fi văzute de controlorii de zbor din turn. În acel moment, avionul s-a înălţat, iar unul dintre controlori, dându-şi seama că ceva nu e în ordine şi că poate fi foarte grav, l-a întrebat prin radio pe căpitanul Walter Lux dacă vrea să renunţe la decolare şi în caz afirmativ, ce pistă doreşte să folosească.

DC-10 nu a mai răspuns, deoarece căpitanul Lux şi echipajul lui se luptau deja cu disperare să salveze avionul. Odată cu pierderea motorului a fost distrus şi tabloul de comandă al căpitanului, ceea ce a făcut ca sistemele de control din cabina pilotului să devină inutile. Avionul s-a întors spre stânga cu aripile în poziţie complet verticală şi după aceea a trecut de verticală când botul acestuia s-a îndreptat în jos. Avionul se afla la numai o sută de metri de pământ, astfel că virajul brusc a adus aripa în jos şi avionul s-a prăbuşit. Distrugerea totală a avionului şi moartea tuturor persoanelor de la bord s-a datorat şi faptului că avionul era plin cu combustibil – avionul se îndrepta spre Los Angeles de la Chicago într-un zbor fără oprire. Aşa cum am văzut şi în septembrie 2001 când două avioane pline cu combustibil au intrat în World Trade Center, chiar dacă ar fi putut supravieţui izbiturii, nu ar fi scăpat din iadul creat de flăcări.

Acesta a fost cel mai cumplit dezastru din istoria aviaţiei SUA, iar raportul NTSB a considerat că întreţinerea necorespunzătoare a avionului a condus la pierderea motorului şi a ajuns la concluzia că pilonul care s-a rupt nu a fost proiectat sau construit pentru a rezista „unor avarii provocate de întreţinere”. NTSB a pus accidentul şi pe seama altor factori – „vulnerabilitatea proiectării legăturii pilonului”, precum şi „deficienţele din sistemele de supraveghere şi raportare ale Administraţiei Federale a Aviaţiei, care nu au detectat şi nu au prevenit utilizarea unor proceduri necorespunzătoare de întreţinere”. S-a stabilit, de asemenea, culpabilitatea fabricantului (McDonell-Douglas)

şi s-a afirmat că lipsa de comunicare între toate părţile implicate a fost un factor major care a contribuit la producerea accidentului.

267

Bomba Pan Am de la Lockerbie.

1988

LOCKERBIE, SCOŢIA

„/”, 21 decembrie 1988

270 de morţi

Este foarte clar că detonarea unui material puternic exploziv, oriunde la bordul unui avion, poate declanşa o catastrofă şi cel mai eficient mijloc de protejare a vieţilor oamenilor îl reprezintă preîntâmpinarea pătrunderii unui\ astfel de material în avion.

— Din raportul Departamentului de investigaţii al accidentelor aeriene din Marea Britanie cu privire la zborul Pan Am 103

<J a

— RYcum, după 11 septembrie, omenirea ştie că nu este neapărat nevoie ca o bombă să fie plasată la bordul unui avion pentru ca acesta să devină o ţintă a teroriştilor şi că avionul ca atare poate fi folosit ca bombă. (Vezi Capitolul 46.) Bombardamentele anterioare, cu avioane, ale teroriştilor dobândesc acum o semnificaţie şi mai sumbră.

La 21 decembrie 1988, o bombă a explodat la bordul avionului Pan Am care se îndrepta spre New York deasupra localităţii Lockerbie din Scoţia.

268

omorând 259 de persoane ce reprezentau pasagerii şi membrii echipajului, precum şi 11 persoane la sol, din Lockerbie.

O bombă confecţionată din exploziv semtex a fost ascunsă într-un radiocasetofon Toshiba care a fost ambalat apoi în haine de nou-născut şi pusă într-o valiză de tip samsonite, plasată în compartimentul pentru bagaje care se afla pe partea stângă a zborului Pan Am 103. Valiza ucigaşă fusese înregistrată pe un zbor Pan Am la Frankfurt, în Germania, şi apoi transferată la zborul 103 pe aeroportul Heathrow din Londra, care avea destinaţia New York. Valiza a fost

scoasă din avionul de Frankfurt şi pusă în Pan Am 103 fără a fi deschisă, examinată cu raze X sau atribuită vreunui pasager anume.

În februarie 1990, Departamentul de investigaţii asupra accidentelor aeriene din Marea Britanie a publicat un raport în care se făceau următoarele afirmaţii:

S-a stabilit că detonarea dispozitivului improvizat a provocat, în mod direct, pierderea avionului. Forţele exploziei directe au făcut o gaură mare în structura fuselajului şi au rupt podeaua cabinei principale. Alte rupturi mari au continuat să se propage, pornind de la cea principală, datorită diferenţei de presiune. Efectele indirecte ale exploziei s-au materializat în daune structurale importante în zone îndepărtate de locul exploziei. Efectul combinat al forţelor directe şi indirecte ale exploziei a fost distrugerea integrităţii structurale şi a fuselajului anterior; botul avionului şi: s, 1

puntea de zbor s-au desprins în 2 – 3 secunde şi cea mai mare parte, j, $>

a avionului s-a dezintegrat după aceea, căzând pe verticală, de la o înălţime cuprinsă între 6.000 şi 3.000 de metri?

Explozia care s-a produs la altitudinea de zece mii de metri a făcut ca treimea din faţă a avionului să se rupă, după care pasagerii au început să cadă prin partea deschisă a avionului. Cei care nu au fost ucişi imediat de explozie erau morţi în momentul în care ajungeau pe sol. Într-o scenă de adevărat film de groază, cadavrele au început să cadă peste Lockerbie, unele dintre ele încă fixate în scaune cu centurile de siguranţă. Morţii au aterizat pe acoperişuri, în mijlocul străzilor liniştite ale oraşului, în crengile copacilor, în curţile oamenilor. Unul dintre pasagerii zborului 103 a aterizat peste o oaie, omorând-o pe loc. Pe lângă morţi, peste Lockerbie au căzut din cer bucăţi de avion. Principalul rezervor de combustibil al avionului a explodat şi a luat foc la impactul provocat de prăbuşirea peste o casă pe care a ars-o până în temelii, împreună cu toţi cei aflaţi înăuntru.

Până în decembrie 1988, Lockerbie era cunoscut pentru urmele lăsate de un dinozaur. După bombardamentul de Crăciun, numele

oraşului a rămas asociat, pentru totdeauna, cu terorismul.

Cine a fost autorul acestui bombardament de pe Pan Am 103? Şi a reprezentat acesta un act de represiune?

La 3 iulie 1988, în timpul războiului dintre Irak şi Iran, vasul american de război *Vincennes* escorta petroliere irakiene prin Strâmtoarea Hormuz. Atunci când pe radarul vasului *Vincennes a* apărut un avion care se îndrepta spre el, *Vincennes* a cerut prin radio avionului să se identifice. Neprimind niciun răspuns, *Vincennes a* doborât avionul de pe cer. S-a aflat, apoi, motivul pentru care avionul nu răspundea la apelurile de pe *Vincennes* – vasul american, presupunând că era vorba de un avion duşman, i-a transmis semnalul pe frecvenţa militară. Avionul era, de fapt, un avion iranian civil, şi rachetele trimise de *Vincennes* au ucis 290 de persoane aflate la bord, printre care 66 de copii.

Cinci luni mai târziu, a fost doborât un avion civil care se îndrepta spre New York, plin cu americani. Imediat au început acuzaţiile de represalii.

În noiembrie 1991, au fost emise mandate de arestare pe numele a doi libieni – Abdelbaset Ali Mohamed Al-Megrahi şi Al-Amin Fhima – localizaţi amândoi în Libia. Guvernul libian a refuzat să-i predea pe suspecţi poliţiei altei ţări şi a insistat să-i judece în tribunalele libaneze. După ani întregi de negocieri la nivel înalt, inclusiv după decizii ale Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite şi ale Curţii Mondiale, s-a convenit ca cei doi cetăţeni libieni să fie judecaţi de o Curte neutră, în Olanda, de un complet de judecată format din trei judecători scoţieni.

În ianuarie 2001, printr-o decizie unanimă a celor trei judecători scoţieni, Al-Megrahi a fost găsit vinovat de crimă; Fhima nu a fost găsit vinovat.

Apelul împotriva verdictului în cazul lui Al-Megrahi este în continuare pendinte.

Indiferent care va fi rezoluţia în privinţa apelului, pentru familiile şi supravieţuitorii bombardamentului provocat de Pan Am

103 şi pentru victimele de la Lockerbie, realitatea este că un act terorist a secerat 270 de vieţi, în timpul procesului, nu s-a stabilit că ar fi fost vorba de o acţiune de represalii, dar Libia este unul dintre cei doi aliaţi arabi ai Iranului (Siria este celălalt), şi ideea unei bombe libiene menită să distrugă un avion american de pasageri ca răzbunare pentru doborârea de către americani a avionului iranian civil de pasageri are în ea o mare doză de credibilitate pentru toţi cei care au fost afectaţi de această acţiune pe ambele maluri ale Atlanticului.

270

Prăbuşirea barajului de la Stava.

1985

STAVA, ITALIA

„" " 19 iulie 1985

„" *i*

269 de morţi

Am văzut sfârşitul lumii. Am văzut un zid alb care venea spre mine. Nu puteam să spun dacă e foc sau altceva.

— Supravieţuitor de la Stava discutând cu un reporter1

A trebuit să-mi arate locurile unde fuseseră hotelurile şi casele. Era ca şi când n-ar fi existat niciodată.

— Giuseppe Zamberletti, ministrul Protecţiei Civile, după o vizită cu elicopterul la Stava2

* \J*randinano Mary, piena della tolleranza che U signore e con voi*..." „Sl*ă*vită fie Maria, cea plină de graţie, Domnul fie cu tine...

Femeia pierduse şirul mătăniilor, nu mai ştia de câte ori rostise rugăciunile în ultimele douăsprezece ore.

1 Lee Davis, *Natural Disasters*, p. 161. *llbidem*.

271

Benedetto e voi fra le donng e benedetta e la frutta del vostro womb, Jesus.

Binecuvântată eşti printre femei şi binecuvântat este rodul pântecelui tău.

Iisus.

Trecuse de miezul nopţii şi femeia îngrozită din Sardinia care venise în vizită la Stava fusese îngropată de vie în noroi, la scurt timp după miezul acelui zile, când apa groasă se năpustise în hotelul în care locuia ea şi o acoperise ca o pătură murdară şi udă care cântărea cât un bolovan.

Mary sânta, *madre del dio*, *pregaper noi ipeccatori*…

Sfântă Maria, Mamă a Domnului, roagă-te pentru noi cei păcătoşi…

Noroiul îi ajungea până la bărbie şi trebuia să se lupte ca să-şi poată ţine capul în sus, căci altfel noroiul gros i-ar fi intrat în gură. Oare o să moară acolo? O s-o găsească cineva? Auzea oameni care ţipau şi zgomote de lopeţi, dar de unde să ştie oamenii că ea este aici? Trecuseră atât de multe ore, recitase atât de multe rozarii şi nu venise nimeni. Dar ştia că nu trebuie să-şi piardă credinţa. Dacă era voia Domnului ca ea să moară acolo, în pântecele hotelului inundat, aşa să fie. O să-şi dea seama când va veni vremea să se scufunde sub noroi. Dar deocamdată trebuie să continue să fie puternică, să se roage şi să creadă.

Ora ed all'ora della nostra morte. *Amen*.

Acum şi în ora morţii noastre, amin.

Femeia trase aer în piept cu multă grijă ca să nu inhaleze noroi şi începu din nou. *Grandinano Mary*, *piena della tolleranza che U signore e con voi*…

Era ora unu noaptea.

Femeia venită în vizită în Sardinia a fost salvată în dimineaţa următoare, exact când răsărea soarele. Rugile ei fuseseră ascultate după ce petrecuse optsprezece ore în noroi. Sterilul este ceea ce rămâne după ce a fost procesat minereul, iar barajele de steril sunt construite pentru a reţine nămolul – steril şi apă – care iese din minele de minereuri, prin conducte, în cadrul procesului de rafinare.

Pe Stava, în Italia, erau două baraje de steril – unul construit în 1961, celălalt în 1970 pentru a deservi mina de fluorit. Fluoritul este un mineral moale – numai coralul, chihlimbarul, gipsul şi talcul sunt

mai moi – folosit la fabricarea geamurilor colorate pentru ferestre, a figurinelor, obiectelor de sticlă, inele de la Stava erau foarte productive astfel că sterilul creştea în permanenţă.

În ziua de 19 iulie 1985, la ora 12.23, ambele baraje de mai sus de Stava u cedat.

Stava, cunoscută ca o destinaţie turistică foarte populară, era deosebit de

72

I

Aglomerată la momentul respectiv, căci oamenii care ieşiseră din oraş să facă vizite se întorceau acum la masa de prânz, care era foarte importantă.

Valul de nămol de steril care a pornit spre Stava cu o viteză de 35 kilometri pe oră era uriaş. Şi deoarece conţinea resturi de minereuri, era mult mai greu decât apa şi, potrivit aşteptărilor, a produs mult mai multe pagube decât dacă ar fi fost numai apă. Copacii au fost smulşi din rădăcini ca şi când un buldozer uriaş ar fi trecut pe acolo. Maşinile au fost ridicate de pe jos şi aruncate cât colo, ca nişte jucării. Clădirile, dintre care unele ar fi putut rezista la o inundaţie numai cu apă, au fost zdrobite şi sfărâmate în bucăţele de valul, mult mai puternic, de steril amestecat cu apă. Oamenii care au avut nefericirea să se găsească în calea apei, au fost striviţi, unii atât de rău, încât nu li s-a mai putut identifica nici sexul.

Stava a fost rasă de pe faţa pământului, dar demonul inundaţiei nu s-a mulţumit cu acest colţişor al Italiei de nord. Valul a câştigat viteză, ajungând cam la şaizeci de kilometri pe oră, şi s-a îndreptat spre sătucul Tesoro, care se afla în apropiere de râul Stava.

Valul a ajuns aici în mai puţin de cinci minute şi Tesoro a primit o lovitură la fel de puternică, înregistrând pierderi mari de case, poduri, copaci şi vieţi omeneşti.

Cercetarea minuţioasă a defecţiunilor barajelor a scos la iveală un adevărat model de neglijenţă din partea ambilor proprietari (mina a fost vândută unor noi proprietari în 1982), precum şi faptul că nu se

făcuse niciuna din îmbunătăţirile necesare pentru preîntâmpinarea dezastrului, în realitate, o lucrare ştiinţifică publicată la un seminar din Gällivare, Elveţia, în septembrie 2001, a arătat că nici cea mai neînsemnată inspecţie de rutină nu fusese efectuată la baraje de vreunul din proprietari.1 în lucrare se consemnează: „Este evident că barajele de pe Stava reflectă practici de proiectare şi de construcţie inacceptabile astăzi". 2

Ca în orice dezastru major, cauzat de neglijenţa colectivă sau de ghinionul colectiv, ruperea barajelor de pe Stava a dat naştere multor procese care au ajuns până la primii proprietari, precum şi la proprietarii de la acea dată. Aceste „răspunderi colaterale" 3 au dus la elaborarea unor legi mai stricte în Italia cu privire la proiectarea, construcţia şi întreţinerea lucrărilor hidrotehnice. Barajele de steril fuseseră excluse, în cea mai mare parte, de la reglementările şi liniile directoare mai stricte. Toate acestea s-au schimbat, însă, după Stava.

1 „Safe Tailings Dam Construction".

2 *Ibidem*.

3 *Ibidem*.

273

Prăbuşirea avionului TWA 800

EAST MORICHES, LONGISTAND, NEW YORK

17 iulie 1996 230 de morţi

J „î

Cauza probabilă a accidentului avionului TWA 800 a fost o explozie a rezervorului de combustibil de la centrul aripii stingi. Din dovezile rămase nu s-a putut stabili nici mecanismul de eliberare a energiei, nici nu s-a putut localiza locul aprinderii în interiorul rezervorului.

— Din raportul oficial al Consiliului Naţional pentru Siguranţa Transporturilor

Pe scurt, am studiat cu foarte mare grijă şi *am luat în considerare toate depoziţiile martorilor. Rapoartele martorilor şi dâra de lumină sunt în concordanţă cu felul în care au descris prăbuşirea avionului 800*.

Nu sunt în concordanţă cu eventualitatea unei rachete. Cu aceasta, prezentarea mea se încheie.

— David Mayer, purtătorul de cuvânt al Consiliului Naţional pentru Siguranţa Transporturilor, la audierea publică finală referitoare la accident

Peste 150 de martori „credibili" – inclusiv câţiva cercetători ştiinţifici – au relatat FBI şi experţilor militari că au văzut o rachetă care a distrus avionul TWA 800.

— *New York Post*

opţile *

de iulie şi august pe malurile din Long Island sunt un amalgam ciudat de arşiţă, mirosuri şi aer sărat. Umiditatea aerului, în timpul zilei, scade uneori cu şapte sau opt grade, dar rămâne foarte cald şi apa conferă aerului o umiditate lipicioasă, ceea ce nu este deloc plăcut.

În noaptea de miercuri, 17 iulie 1996, omul care avea să fie cunoscut drept Martorul 649, a plecat din Westhampton, Long Island, să facă o plimbare, să privească cerul nopţii şi să asculte valurile care loveau ţărmul în timp ce mergea agale.

Exact la ora 20.31, în timp ce stătea în parcarea unei şcoli, martorul 649 a văzut o dâră roşie care se înălţa de la sol, mergea apoi drept în sus, se abătea puţin şi apoi ţâşnea spre cer. În timp ce ochii lui urmăreau dâra, a observat o lumină albă care se mişca de-a curmezişul cerului spre nord-est. Martorul 649 a continuat să privească atent şi peste câteva secunde dâra roşie s-a întâlnit cu lumina albă, iar pe locul din cer unde s-au ciocnit s-a produs o explozie. Apoi resturi în flăcări au căzut în apă. Martorul 649 a privit prăbuşirea avionului TWA 800 şi a tuturor celor 230 de oameni aflaţi la bord.

Prăbuşirea avionului TWA 800 din iulie 1986, în largul coastelor insulei Long Island, a provocat moartea tuturor pasagerilor şi a membrilor echipajului aflaţi la bord. Coborârea sa vertiginoasă pe timpul nopţii în apele de la Long Island Sounds a fost remarcată de mulţi oameni atât de pe mal, cât şi de pe apă.

Mulţi martori au declarat că au văzut un proiectil care s-a înălţat

şi a zburat către avionul 800. Câteva secunde mai târziu a urmat o explozie pe cer şi resturile cuprinse de flăcări ale avionului TWA 800 au fost văzute coborând în apă.

Oare acest proiectil, dâra aceea de lumină roz, a fost o rachetă? Şi în caz afirmativ, a fost vorba de un atac terorist sau poate a fost vreo rachetă rătăcită lansată de una dintre navele Marinei Militare a SUA, angajată într-un exerciţiu de noapte? Oare martorii au interpretat greşit resturile în flăcări desprinse chiar din avion drept un fel de proiectil? Oare adevărata cauză a exploziei avionului a fost o bombă aflată la bord?

Sau, în cazul în care toate aceste ipoteze cad, raportul Consiliului Naţional pentru Siguranţa Transporturilor este corect? Un scurtcircuit electric (din cauza unei izolaţii necorespunzătoare) să fi provocat oare o explozie la unul dintre rezervoarele de combustibil, ceea ce a pecetluit soarta avionului şi a pasagerilor lui? Consiliul Naţional pentru Siguranţa Transporturilor a ajuns la concluzia că, probabil, cauza accidentului a fost un scurtcircuit electric în afara rezervorului aripii centrale.

Dar sute de martori oculari – dintre care mulţi au fost consideraţi suficient de credibili pentru a depune mărturie la tribunal (inclusiv piloţi militari şi piloţi de elicoptere civile) – susţin că au văzut ceva asemănător cu o rachetă sol-aer care s-a îndreptat direct spre avionul TWA 800.

Indiferent care ar fi cauza exploziei, evenimentul care a avut drept rezultat moartea a 230 de oameni şi prăbuşirea unui avion la marginea insulei Long Island, a fost stabilit cu exactitate: o explozie a făcut ca botul avionului TWA 800 să se separe de restul aparatului.

CI şi Consiliul Naţional pentru Siguranţa Transporturilor declară că trupul decapitat al avionului (partea plină cu pasageri) a urcat rapid 1.000 de metri, înainte să se întoarcă şi să înceapă să plonjeze spre apă.

Eforturile de recuperare au început imediat şi au constat în adunarea trupurilor pasagerilor şi a resturilor de avion care mai

pluteau pe apă şi care puteau fi culese. Eforturi mai extinse de recuperare s-au depus şi în următoarele patru luni. Scafandrii de salvare şi militari au executat patru mii de scufundări la locul prăbuşirii şi au reuşit să scoată la suprafaţă 90% din avionul de 17.500 de tone (greutate fără încărcătură) şi să-l reconstituie într-un depozit de pe Long Island. Avionul 747, reconstituit astfel, a fost studiat cu mare grijă şi utilizat pentru formularea concluziilor din raportul oficial al Consiliului Naţional pentru Siguranţa Transporturilor.

Adepţii teoriei conspiraţiilor susţin că avionul a fost doborât, căci resturile lui dovedesc în mod clar acest lucru şi că FBI, CIA, NTSB, Marina Militară şi Casa Albă au conspirat pentru a acoperi aceste dovezi (mergând până acolo încât au îndepărtat unele din părţile avariate ale avionului din depozitul unde se desfăşura reconstituirea) şi au creat apoi scenariul unui „accident" menit să explice prăbuşirea. CIA a pus în circulaţie povestea cu explozia şi apoi a prezentat publicului corpul principal al avionului pentru a susţine versiunea „oficială".

Împrejurările care însoţesc prăbuşirea avionului TWA 800 au făcut obiectul a nenumărate documentare, cărţi, seriale de reviste şi ziare, site-uri web, petiţii şi chiar anunţuri în ziare care ocupau o pagină întreagă. Un astfel de anunţ, din numărul din 15 august 2000 al ziarului *The Washington Post* suna în felul următor: „Am văzut că avionul TWA 800 a fost doborât de rachete şi nu ne vom mai lăsa reduşi la tăcere!" Anunţul susţinea că atât Consiliul Naţional pentru Siguranţa Transporturilor, cât şi toate celelalte agenţii implicate în cercetarea zborului 800 minţeau şi că „America trebuie să ştie adevărul".

Dar s-ar putea ca acest adevăr să nu fie niciodată cunoscut în întregime despre zborul TWA suu.

şi alţii spun una, iar un grup pasionat şi zgomotos de anchetatori, martori şi membri de familie susţin cu totul altceva.

Indiferent care ar fi cauza, cei 230 de oameni care s-au urcat la bordul avionului TWA 800 pentru a merge la Paris au murit şi au ajuns

în apă la numai câteva minute după ce decolaseră, într-unul din cele mai cumplite dezastre din istoria Americii.

Accidentul feroviar de la Quintinshill

NODUL DE CALE FERATĂ QUINTINSHILL, GRETNA, SCOŢIA

22 mai 1915 227 de morţi

Absorbiţi de nenorocirea lor, *puţini supravieţuitori şi-au dat seama că un alt dezastru cumplit avea să se abată asupra lor*. *Dintr-odată*, *peste ei a venit*! *urmarea*. *Prin grămada de fiare răsucite*, *trupuri de oameni morţi sau răniţi*: / *prin mulţimea de eroi care se luptau cu ceea ce mai rămăsese din cele două companii s-a năpustit expresul care mergea spre nord*, *tras de două locomotive şi avea o oarecare întârziere*. *Niciodată nu a mai existat un astfel de dezastru şi nu s-a mai văzut o astfel de scenă pe căile ferate britanice*.

— *The Scotsman*

f

agonul de lemn era răsturnat pe o parte, şi zeci de soldaţi morţi şi răniţi zăceau unul peste altul, prinşi între resturile trenului. Vagonul a luat apoi foc din cauza gazului folosit pentru iluminatul interior, şi flăcările au început să devoreze rapid trupurile soldaţilor. Dacă cineva ar fi putut să intre în inte

278

nor, ar fi putut să-i deosebească pe vii de morţi: cei care erau grav răniţi urlau în timp ce ardeau de vii. Soldaţii de la baza grămezii de trupuri se rugau să aibă parte de un sfârşit cât mai rapid. Mulţi dintre ei nici nu puteau să-şi mişte mâinile sau picioarele. Unii dintre ei nu puteau face nimic altceva decât să privească neputincioşi la focul care se apropia tot mai mult; căldura flăcărilor le ardea pielea feţelor. Apoi sărmanii soldaţi muribunzi au fost martorii unei alte scene de groază. Sutele de gloanţe care se aflau în centurile cu muniţie ale soldaţilor împreună cu cutiile de muniţie depozitate în vagon au început să explodeze din cauza căldurii. Gloanţele detonau în trupurile celor morţi şi ale celor vii, ceea ce pentru soldaţii conştienţi încă era ca şi când ar fi fost împuşcaţi în acelaşi timp de zeci de gloanţe, în câteva

minute, toţi cei din vagon erau morţi, dar gloanţele continuau să explodeze şi să ciuruiască trupurile soldaţilor. Mai târziu, gloanţele care explodau din trupurile soldaţilor morţi au ucis pe mulţi dintre membrii echipelor de salvare, când aceştia au reuşit, în cele din urmă, să pătrundă în vagon, sperând să mai găsească supravieţuitori.

Catastrofalul accident feroviar de la Gretna, din Scoţia, de la nodul de cale ferată Quintinshill, s-a produs la zece luni după începerea primului război mondial şi aspectul cel mai regretabil al acestui tragic eveniment îl constituie faptul că ar fi putut să fie prevenit. Este inevitabil ca soldaţii să moară în luptă, dar să pierzi sute de oameni tineri, puternici şi sănătoşi din cauza neglijenţei, a iresponsabilităţii şi lenei reprezintă, poate, o tragedie mai mare decât să-i vezi murind pe câmpul de bătălie.

Accidentul feroviar de la Quintinshill a fost cel mai cumplit din istoria Marii Britanii. Două trenuri s-au ciocnit frontal şi apoi un al treilea tren a izbit din plin ruinele primelor două, venind cu viteză maximă.

Trenul militar transporta cinci sute de oameni ai Diviziei a 7-a Regale Scoţiene care se îndrepta spre Gallipoli, în Turcia. Trenul militar avea 213 metri lungime şi datorită forţei coliziunii s-a „contractat" până la lungimea uluitoare de numai 67 de metri.

Responsabilitatea accidentului revine celor doi semnalizatori, James Tinsley şi George Meakin care, făcând o serie de greşeli, au lăsat două trenuri să meargă pe aceeaşi linie. După ce trenul militar s-a ciocnit cu un tren local de pasageri, un al treilea tren căruia i se permisese să circule pe aceeaşi linie a intrat, în plin, în resturile primelor două sporind semnificativ numărul morţilor.

Mecanicul trenului militar nu avusese la dispoziţie mai mult de câteva secunde pentru a reacţiona în momentul în care a văzut trenul de pasageri venind direct spre el. Evident că nu avea timp să frâneze şi nici măcar să încetinească, iar ciocnirea s-a produs aproximativ la ora 6.43, în dimineaţa zilei de 15 mai. Un minut mai târziu, al treilea tren condamnat, un expres, a sosit şi el la locul dezastrului.

Tinsley şi Meakin s-au făcut vinovaţi de nenumărate omisiuni şi erori, printre

279

care şi faptul că nu puseseră „inelele" de blocare pe mecanismele de semnalizare în aşa fel încât o linie să nu fie dată liberă pentru circulaţie atunci când era folosită de alt tren.

Divizia a 7-a Regală Scoţiană a pierdut 215 oameni. Mecanicul şi fochistul locomotivei au murit şi ei, împreună cu alţi zece civili. Numărul total de morţi a fost de 227. În plus, alţi 247 de oameni au fost răniţi în accident, unii dintre ei foarte grav.

La patru luni după accident, George Meakin şi James Tinsley au fost judecaţi şi găsiţi vinovaţi de omor din culpă. Tinsley a fost condamnat la trei ani închisoare; Meakin la optsprezece luni. Însă amândoi au suferit o cădere nervoasă în timp ce erau în închisoare şi amândoi au fost eliberaţi pe considerente medicale după ce şi-au ispăşit numai un an de pedeapsă.

Astăzi, în cimitirul Rosebank de pe strada Pilrig din Edinburgh, Scoţia, se află un memorial al celor 215 soldaţi pieriţi în accident.

Inundaţiile din Florenţa, 1966

FLORENŢA, ITALIA

4 – 5 noiembrie 1966

33 – 200 de morţi1

Pagube materiale în valoare de 700 de milioane de dolari2

Distrugerea parţială sau totală a unor opere de artă

nepreţuite *în medie*, *la Florenţa*, *am avut inundaţii cumplite cam o dată la fiecare sută de ani*… dar *cele din 1966 au fost cele mai rele ale tuturor timpurilor. Cred că florentinii ar fi trebuit să se obişnuiască cu inundaţiile, dar oamenii au tendinţa de a uita de aceste evenimente, în cele din urmă, oamenii uită totul. Tinerii din ziua de astăzi nu au nici cea mai vagă idee despre ceea ce s-a întâmplat în 1966, deşi este foarte important să ne asigurăm că oamenii ţin minte astfel de fapte. Când Florenţa a fost inundată, s-a produs o catastrofă. pentru că eram complet nepregătiţi. Uitaserăm.*

— Prof. Umberto Baldini, Şeful Departamentului din Florenţa pentru Restaurarea Patrimoniului Artistic3

1 Numărul foarte diferit de morţi dovedeşte lipsa unor cifre exacte referitoare la morţile cauzate de inundaţii. Cele zece surse consultate de noi au indicat fiecare alt număr de morţi

33, 35, 87, 112, 113, 127, 150, 170 şi 200.

2 La valoarea dolarului din 1966.

3 într-un interviu din *Florence Art News*.

Inundaţiile de la Florenţa, din noiembrie 1966, au distrus opere de artă nepreţuite şi de neînlocuit, materiale de arhivă extrem de rare şi pot fi comparate, pe drept cuvânt, cu distrugerea Bibliotecii din Alexandria din anul 500.

Fluviul Arno trece prin centrul Florenţei. La ora 4.15 în dimineaţa zilei de 4 noiembrie 1 966, după o zi întreagă de ploi dese, necontenite, Arno a ieşit din albie şi s-a repezit peste oraşul nepregătit, cu o viteză de până la 120 km pe oră. Apele au luat cu ele maşini, vaci moarte, mobilă şi alte obiecte în timp ce măturau străzile.

Apele furioase au intrat în magazine, case şi alte clădiri care s-au aflat în calea lor. Peste şase mii din cele zece mii de magazine ale oraşului au fost distruse, inclusiv foarte multe magazine de bijuterii, recunoscute în toată lumea.

Mii de oameni *vizitează*, în fiecare an, mormintele lui Galileo, Michelangelo şi Machiavelli din Bazilica Santa Croce din Florenţa. Vizitatorii rămân uimiţi în faţa acestei moşteniri lăsate de titanii Renaşterii în timp ce păşesc tăcuţi pe lângă criptele lor. După ce inundaţiile au distrus totul şi apa a luat cu ea mii de case, Santa Croce a devenit un refugiu pentru cei fără adăpost.

Bazilica adăposteşte fresce ale maeştrilor Renaşterii printre care şi Giotto, precum şi cea mai vestită lucrare a acestuia, *Crucificarea* lui Cimabue. Această capodoperă, una dintre puţinele lucrări ale marelui părinte al picturii italiene şi profesor al lui Giotto care s-a păstrat până în zilele noastre, a fost afectată de inundaţiile din 1966, 70% din pictură fiind distrusă. Ea a fost, în cele din urmă, restaurată,

dar multe alte opere de artă au rămas nerecuperate sau au fost distruse în aşa măsură încât nu au mai putut fi reparate.

În 1 966, muzeele, bibliotecile şi galeriile din Florenţa adăposteau lucrări inestimabile, cum ar fi partiturile originale, manuscrise ale lui Alessandro Scarlatti şi scrierile lui Amerigo Vespucci, sute de mii de cărţi, manuscrise, in-folio, prime ediţii, ziare şi alte creaţii de tot felul. Se estimează că aproximativ două milioane de volume au fost înghiţite de ape.

Pe lângă aceste rarităţi, oraşul abunda în picturi (inclusiv *uriaşa încununare a Fecioarei* de Botticelli), desene, sculpturi, fresce, statui, ca şi în lucrări unice precum *Porţile Paradisului* a lui Lorenzo Ghiberti din baptisteriul Domului.

F

„Are au fost smulse din clădire şi târâte de apele furioase. Panourile recuperate râu deteriorate atât de grav, încât nu au mai putut fi restaurate. Pagubele provocate de inundaţii au fost amplificate din cauza petrolului. Când apele fluviului s-au năpustit în subsolurile clădirilor din Florenţa, multe ezervoare de petrol au fost distruse şi petrolul din ele a ieşit afară, combinându-se; u apa şi formând astfel un fel de mâzgă murdară şi uleioasă care a produs mult n-ai multe pagube în comparaţie cu cele care ar fi fost cauzate numai de apă. Multe cărţi, tablouri şi manuscrise au fost înmuiate în acest amestec şi nu au iai putut fi recuperate.

Daunele produse în Florenţa şi în zona înconjurătoare au căpătat proporţiile unui adevărat cataclism. Peste 4500 de kilometri de drumuri au fost distruse, 12.000 de case de ţară au fost luate de ape, în oraş, 10.000 de case au fost rase de pe faţa pământului, 50.000 de vite ucise, 16.000 de unelte agricole, cum ar fi tractoare şi treierători au fost distruse, peste 5.000 de familii au rămas fără adăpost, 800 de comunităţi au fost distruse.

Administraţia locală, greoaie şi incompetentă, din Florenţa a avut nevoie de şase zile pentru a începe să aducă în oraş echipamentele de curăţenie. În acest timp, oamenii au folosit ce au

putut, inclusiv mâinile goale, pentru a înlătura nămolul uleios care le umplea casele şi magazinele şi pentru a recupera ce se mai putea.

Lumea a privit înmărmurită la distrugerea comorilor inestimabile, şi voluntari din toată Europa şi din America s-au grăbit să vină la Florenţa pentru a ajuta în munca de curăţare şi de recuperare a manuscriselor, cărţilor, lucrărilor de artă. O tânără americană care se oferise să ajute la efortul de recuperare i-a declarat unui reporter: „Tata ar trebui să ne vadă acum. El crede că generaţia noastră nu are niciun fel de valori". Dar chiar şi cu acest efort herculean, pierderea unor lucrări de neînlocuit a fost inevitabilă.

Ziarul florentin *La Nazione* a numit inundaţiile „cel mai monstruos cataclism natural din istoria Florenţei"; ministrul de Interne al Italiei, Paolo Emilio Taviana, a spus: „Nu există nicio amintire despre o calamitate asemănătoare în memoria oamenilor".

Florenţa şi-a construit dispozitive de apărare împotriva inundaţiilor, iar muzeele şi bibliotecile îşi ţin acum piesele valoroase la etajele superioare ale clădirilor. Dar este păcat, totuşi, că a fost nevoie de un dezastru ca acesta din 1966 pentru ca edilii şi cei care au în grijă unele dintre cele mai măreţe opere de artă ale lumii să devină prudenţi şi să ia măsuri de precauţie pentru protejarea comorilor nepreţuite care le-au fost încredinţate.

283

Bomba de la Oklahoma City

CLĂDIREA FEDERALĂ MURRAH, OKLAHOMA CITY, OKLAHOMA

19 aprilie 1995 168 de morţi

O tornadă de hârtii suflate afară din birourile care au fost distruse de această bombă din zona centrală a oraşului. Mă aflu la exact trei sute de metri în faţa clădirii afectate de suflul puternic al exploziei… clăd*irile din jur*ul *meu au su*fe*rit, şi* ele, d*istrugeri însemnate. Un* z*id de* c*ărămidă s-a prăbuşit pe aco*per*işul une*ia d*intre aceste clă*diri*… la e*taju*l* p*atru a*l *acestui garaj,* u*şile* as*censorului au fost sm*ulse* d*in ţâţâni, atât d*e *mare a* fost p*uterea explozi*ei.*

— Reporterul Ross Simpson, în direct, la radio, foarte curând

după producerea exploziei

1 mă la atacurile teroriste din 2001 de la World Trade Center şi Pentagon (Vezi capitolul 46), bomba de la Oklahoma City din 1995 a fost cel mai cumplit act de terorism din întreaga istorie a Statelor Unite. Deşi, la acea dată, nu se ştia dacă bomba fusese pusă de teroriştii străini, aşa cum a fost cazul atacului din 1993 de la World Trade Center, sau de un american. S-a aflat însă, curând, că atacul fusese pus la cale de un american.

284

Timothy McVeigh, veteran al Războiului din Golf care avea douăzeci şi şapte de ani în momentul exploziei bombei şi care a fost executat în iunie 2001 pentru crima sa, a afirmat că a comis acest act sângeros de distrugere în masă şi de crimă colectivă, ca răspuns la atacul guvernului federal din aprilie 1993 împotriva Complexului lui David Koresh din Waco, Texas, care a avut drept urmare moartea multor adepţi ai lui Koresh. McVeigh vedea în tragedia de la Waco o dovadă indiscutabilă a incapacităţii de control a guvernului şi a decis să se răzbune în felul său împotriva vinovaţilor.

La 19 aprilie – la doi ani după dezastrul de la Waco – McVeigh a venit cu un camion galben marca Ryder de închiriat, până în faţa clădirii federale Alfred P. Murrah din Oklahoma City, a oprit motorul şi, după cum se spune, a rămas o clipă la volan. Apoi s-a dat jos şi s-a îndepărtat foarte calm. S-a îndreptat spre maşina lui, pe care o parcase câteva intersecţii mai încolo şi al cărei motor încă mai mergea în momentul exploziei. Ulterior s-a aflat că McVeigh purta antifoane în urechi ca să-şi protejeze auzul împotriva zgomotului produs de explozie.

În bena camionului se aflau două mii de kilograme de exploziv artizanal, fabricat din benzină şi îngrăşăminte chimice, o încărcătură mortală care a măturat toată faţada clădiri Murrah. Bomba era suficient de puternică pentru a ucide 168 de oameni şi pentru a răni alţi peste 500.

Bomba din camion a explodat la ora 9.02, când funcţionarii

federali erau aşezaţi la birourile lor; când cetăţenii intrau în clădire să-şi rezolve treburile pe care le aveau pe lista lor „de rezolvat" pentru ziua aceea; exact atunci când copiii de la grădiniţa din clădire („daune colaterale" avea să spună ulterior McVeigh cu cinism) îşi luau jucăriile ca să se joace sau cărţile să citească.

Bomba de la Oklahoma City a avut enorme consecinţe sociale.

Atacul de la Oklahoma City, care s-a produs la doi ani după cel de la World Trade Center, a inoculat un nou sentiment de neliniște şi nesiguranţă în conştiinţa americanilor. Terorismul nu exista pe teritoriul american – aşa credeam noi până atunci. Terorismul exista în Palestina, Beirut, Ierusalim, Londra, dar nu în America. Atacul din 1993, de la World Trade Center, fusese comis de străini, aşa că mulţi americani erau dispuşi să-l considere o simplă întâmplare. Dar acum, Oklahoma City ocupa primele pagini ale ziarelor şi ecranele televizoarelor, şi ţara şi-a dat brusc seama că *nu* era în siguranţă şi că nu numai un atac terorist din partea unor străini putea provoca moartea multor americani.

Atacurile monstruoase din 2001 de la World Trade Center şi de la Pentagon au reprezentat ultimul strigăt de deşteptare pentru americani, întărindu-le convingerea că în lume erau oameni care nu-i iubeau. Ironia face ca un alt atac străin să valideze definitiv paranoia naţională care începuse în 1993 şi care s-a amplificat în 1995, cu Timothy McVeigh. Această trilogie a terorismului a schimbat pentru totdeauna faţa Americii.

Timothy McVeigh a fost arestat pentru o contravenţie rutieră minoră, la mai puţin de două ore după explozia de la Oklahoma City. A fost reţinut sub acuzaţii care n-aveau nicio legătură cu bomba şi au lipsit numai câteva clipe ca să fie eliberat, dar s-a făcut asocierea dintre el şi camionul aflat la locul bombei. A fost acuzat de atac terorist cu bombă, condamnat şi apoi executat pentru crimele lui.

Astăzi, clădirea federală Murrah nu mai există. Familiile victimelor şi cetăţenii Americii au fost de acord că ea nu mai trebuie reconstruită, în locul ei, s-a amenajat un parc memorial cu 168 de

scaune – scaune de bronz şi de piatră dăltuite în linii simple, dure, câte unul pentru fiecare victimă. Nouăsprezece dintre ele sunt mici. Ele sunt pentru fiecare din copiii care au fost ucişi în explozie.

Incendiul de la Circul Ringling Bros. şi Barnum & Bailey

4 HARTRORD, CONNECTICUT

t 6 iulie 1944

I, i ţ.

«168 de morţi

M-am dus înapoi după alţii şi un bărbat m-a strigat şi m-a rugat să-l ajut să-şi scoată copilul. Striga din loja mare şi m-am îndreptat spre el. Dar în clipa aceea a căzut înapoi în flăcări.

— Herman Wallenda, din trupa de Zburători Wallenda

Fiecare car, fiecare roabă era folosită fără încetare; muncitorii au trudit zi şi noapte, slujbele de înmormântare se ţineau din sfert în sfert de oră. 1 Mulţimea tăcută se aduna, se împrăştia şi se aduna din nou în cimitire.

— *Time2*

Ultimul lucru pe care doreşte să-l audă un artist de circ în timpul unui spectacol este imnul Statelor Unite, „Stelele şi dungile pentru totdeauna". Marşul tulburător al lui John Philip Sousa a devenit de mult simbolul paradelor

1 Jay Robert Nash, *Darkest Hours*, p. 471.

2 „SixMinutes", *Time*, nr. 197 17 iulie 1944.

OCT

şi al evenimentelor patriotice, dar cânte cul are o cu totul altă semnificaţie în lumea circului. La paradă, imnul simbolizează America, patriotism, gloria străbună, în lumea circului, cântecul se cântă numai atunci când se produce un dezastru sau când acesta este iminent

Imnul a răsunat în după-amiaza zilei de 6 iulie 1944, la Hartford, în Con-necticut, când flăcările au cuprins pereţii de pânză ai marii cupole şi au început să devoreze cu ferocitate cortul uriaş.

Zburătorii Wallenda erau pe biciclete pe sârmă, când a început focul pe peretele lateral al acoperişului, în spatele Sectorului A.

Zburătorii Wallenda şi-au adus repede bicicletele înapoi pe platformă şi au coborât pe scări în timp ce focul se întindea cu repeziciune. Şeful orchestrei, Merle Evans, a dat imediat ordin orchestrei să înceapă să cânte marşul lui Sousa (poreclit „marşul dezastrului" de către cei din lumea circului) şi toţi angajaţii circului din cort şi din spatele scenei au încetat orice activitate şi s-au repezit spre ieşiri. Focul s-a răspândit atât de rapid, încât, la început, publicul nu a avut timp să reacţioneze. Dar lucrurile s-au schimbat în momentul în care bucăţi de pânză în flăcări au început să cadă peste capetele mulţimii. Atunci toţi s-au năpustit spre ieşiri, care au fost blocate imediat de masele de oameni. Copiii erau călcaţi în picioare; adulţii erau striviţi de cuştile de metal ale animalelor; dar, la fel ca pe *Titanic*, orchestra continua să cânte.

În mai puţin de un minut, întregul acoperiş al cortului a fost cuprins de flăcări, în cincisprezece minute, toată partea de sus – cu o lungime de 185 m, o lăţime de 85 m şi o înălţime de 25 m – dispăruse. După stingerea incendiului, s-a constatat că nu mai rămăsese intactă nicio bucăţică de pânză mai mare de câţiva centimetri pătraţi.

În cort se aflau circa 7 – 8.000 de oameni prezenţi la acest matineu şi cea mai mare parte, inclusiv toţi actorii şi personalul circului au scăpat cu viaţă, însă 168 de oameni au murit şi mulţi alţii au fost răniţi în timpul incendiului. Două treimi dintre morţi au fost copii. Peste 100 de trupuri au ars atât de rău, încât n-au mai putut fi recunoscute şi a fost nevoie de amprenta dentară pentru a li se stabili identitatea.

Unii au fost, însă, chiar foarte norocoşi. Elliot Smith, în vârstă de şapte ani, a supravieţuit numai pentru că mormanul de oameni îngrămădiţi deasupra lui a ars complet. O mamă, care reuşise să scape, ţipa înnebunită după cei patru copii ai ei, temându-se că aceştia au fost arşi de vii înăuntru. Dar aceştia au venit alergând spre ea, unul câte unul, până când mama i-a cuprins pe toţi 3 atru în braţele ei.

Piticii circului au fost eroii zilei. Mulţi dintre aceşti oameni micuţi s-au târât de mai multe ori pe sub poalele cortului pentru a scoate copii afară, în peurt timp, hainele de pe ei începuseră să fumege

din cauza căldurii.

bs

Acest incendiu, din iulie 1944, a fost cea mai cumplită tragedie din istoria circului american. S-a aflat, după aceea, că pânza cortului fusese tratată cu parafină amestecată cu gazolină pentru a deveni impermeabilă, ceea ce a făcut-o extrem de inflamabilă. Dar acest tip de tratament era ceva obişnuit la vremea respectivă.

Ulterior, s-a mai aflat că direcţia circului încercase în repetate rânduri să obţină o substanţă pentru întârzierea arderii, fabricată de armată, dar fuseseră refuzaţi de fiecare dată, din cauza războiului. După incendiu, însă, reprezentanţii armatei au venit la circ şi le-au dat tot ce solicitaseră. Din 1945, pânza de cort a fost tratată cu o nouă substanţă care întârzia arderea. Dar, evident, pentru cei 168 de oameni care pieriseră în flăcări, era prea târziu.

Cinci dintre angajaţii circului au fost trimişi la închisoare pentru omor involuntar prin neglijenţă. Aceştia au ispăşit o parte din pedeapsă, dar statul Connecticut i-a graţiat curând şi i-a eliberat la scurt timp după condamnare.

Comportamentul şi integritatea morală a organizaţiei Ringling Bros, după incendiu, sunt legendare. Compania nu a respins nicio cerere de despăgubire şi şi-a asumat întreaga răspundere pentru toate cazurile de deces sau de rănire. A plătit daune de peste 5 milioane de dolari, printr-un acord conform căruia tot profitul net al circului pe următorii zece ani urma să fie folosit pentru plata revendicărilor.

În 1950, s-a descoperit, în cele din urmă, cauza incendiului, dar descoperirea nu a fost făcută în cadrul activităţii de investigare a poliţiei.

Un bărbat din Circleville, Ohio, pe nume Robert D. Segee, a mărturisit că el a pus focul. A spus poliţiei că văzuse un indian călare pe un cal în flăcări care îi poruncise să dea foc. Omul a mai afirmat că după ce avusese această viziune leşinase, iar când îşi revenise în simţiri, focul izbucnise deja. Omul. a fost judecat şi condamnat la două sentinţe consecutive de câte douăzeci şi unu de ani – pedeapsa maximă

permisă de legea din statul Ohio – pentru incendiere. Aşadar, s-a aflat că focul fusese pus şi că toţi acei oameni care pieriseră în flăcări n-ar fi trebuit să moară.

Unul dintre cei care nu ar fi trebuit să moară era cunoscut de zeci de ani sub numele de Micuţa Domnişoară 1565. Era o fetiţă al cărei trup nu a fost revendicat de nimeni la morgă.

Probabil că cel care o adusese la circ pierise în flăcări şi nu avea alte rude care s-o revendice sau care să fi ştiut, cel puţin, că a dispărut.

Este aşa de trist să te gândeşti cât de emoţionată trebuie să fi fost „Micuţa Domnişoară 1565" când a aflat că urmează să meargă la circ.

Astăzi, piatra ei de mormânt nu are niciun nume.

78Q

Incendiul de la Fabrica Triangle

STRADA GREENE ŞI PIAŢA WASHINGTON

NEW YORK

25 martie 1911

f >

145 de morţi

Scările pompierilor nu pot ajunge la locatarii de la etajele care se afla la peste 9 metri de pământ... de aceea, singura lor speranţă de scăpare este să o ia pe scări sau pe scările de incendiu exterioare, în multe din aceste clădiri, ocupanţii fabrică îmbrăcăminte şi alte articole inflamabile. Podelele sunt pline de bucăţele de cârpe, deşeuri şi gunoaie şi adesea sunt îmbibate cu petrol sau grăsime. Nu se face niciun efort periodic de curăţare a pardoselilor. Nu există niciun fel de containere ignifuge pentru deşeurile care se acumulează şi care, în unele cazuri, nu sunt îndepărtate cu zilele. Mulţi dintre muncitori, maiştri şi funcţionari fumează în timpul orelor de program şi în pauza de masă. Jeturile de gaz de iluminat nu sunt protejate de globuri; au reţele de sârmă şi sunt plasate în apropierea materialelor inflamabile... Nu se fac instructaje în caz de incendiu... ieşirile nu sunt marcate şi locaţia scărilor şi a scărilor de incendiu exterioare, adesea, nu este cunoscută. Accesul la scări şi la

*scării*le *exterioare* d*e incendiu este blocat de maşini,* pere*ţi des*păr*ţitor*i *de lemn şi* tea*ncuri de materia*le, i*ar în un*ele *cazur*i *balconul de incendiu exterior este atât de sus faţă de pod*ea *încât*

290

!" femeilor le este aproape imposibil să ajungă la el fără ajutor… În u*nele cazuri, fe*re*strele car*e *duc spr*e *sca*ra *exterioară de* in*cendiu nu* sun*t K;*, *suficient de* mar*i pentru ca* o *persoană adultă să* tre*ac*ă *uş*or *pri*n *ea. „* Alar*mele de* i*ncendiu man*u*ale sau automate sun*t *apro*a*pe nec*u*noscute…*

— Comisia Statului New York pentru investigarea incendiului, „Raport preliminar" al Comisiei de investigare, 1912.

I oliţia a trebuit să folosească plicurile pentru salarii ca să identifice victimele acestui tragic incendiu din fabrică, cel mai devastator din istoria New York-ului şi unul dintre cele mai cumplite dezastre industriale ale tuturor timpurilor. Mulţi dintre lucrătorii fabricii, omorâţi în această explozie, au fost arşi şi carbonizaţi, devenind de nerecunoscut, dar focul a izbucnit puţin înainte de închidere într-o sâmbătă seară după ce toţi fuseseră plătiţi. Numele de pe plicuri a fost singura modalitate de identificare a unora dintre victime.

În zilele noastre, când există reglementări guvernamentale, legi cu privire la protecţia muncii, sindicate şi presa care veghează, condiţiile de muncă din 1911, de la Fabrica de cămăşi a Companiei Triunghiului, par desprinse direct dintr-unul din romanele lui Dickens.

Totuşi, acesta este adevărul: departe de a fi vreo anomalie, fabrica de cămăşi Shirtwaist reprezenta norma pentru acele timpuri.

Şi numai o singură amărâtă scară de incendiu.

— Holtzhauser, medic legist din New York City profund îndurerat, *în New York Times*, 26 martie 1911

Şefii încuiau uşile ca să-i împiedice pe muncitori să plece, obligându-i să stea la maşinile lor de cusut.

Clădirea cu zece etaje avea numai o singură ieşire de incendiu, care era murdară şi necorespunzătoare.

Cele trei etaje ale fabricii erau înţesate de baloturi de materiale foarte inflamabile şi niciun fel de stingătoare la vedere.

Fumatul era permis peste tot.

Mâna de lucru era reprezentată, în cea mai mare parte, de vreo cinci sute de evreice imigrante din Brooklyn, cu vârste cuprinse între *treisprezece* şi douăzeci şi trei de ani.

Cuvântul „neigienic" nu poate descrie nici pe departe condiţiile de lucru din ateliere. Existau motive foarte întemeiate pentru ca aceste locuri să fie numite ateliere de transpirat.

Muncitoarele – inclusiv cele de treisprezece şi paisprezece ani – începeau lucrul în mod normal, la ora şase sau şapte dimineaţa şi rămâneau acolo adesea până la opt seara sau chiar şi mai târziu.

291

Ţinând seama de condiţiile de muncă „de tip bombă cu efect întârziat" din America anilor ’20, este de mirare că tragedii majore, de felul celei de la fabrica Triunghiului, nu s-au produs mai des. Este adevărat, clădirea uriaşă de cărămidă era ignifugă; dar fin interior reprezenta o capcană a morţii.

O fetiţă de treisprezece ani a stat atârnată ţinându-se cu vârfurile degetelor de un pervaz de la etajul zece timp de trei minute. Dar o limbă de foc i-a lins degetele şi fata a căzut în braţele morţii.

— *The New York Times*, *26* martie 1911

Imediat ce a izbucnit focul la etajul opt, sutele de tinere femei s-au repezit; uprinse de panică spre ascensor, spre scări şi spre ieşirile de incendiu.

Focul s-a răspândit rapid la etajele nouă şi zece şi a cuprins scările, făcând astfel imposibilă salvarea pe acolo. Ascensorul nu s-a mai întors înapoi, la îtajele de sus, şi câteva femei au ars de vii, aşteptând ca uşile acestuia să se deschidă. Altele, rămase la etaleje superioare, au refuzat să aştepte sosirea scensorului, aşa că au forţat uşile de la palier şi au sărit în puţul liftului ca să scape de flăcări. Trupurile lor moarte au format o grămadă pe acoperişul scensorului, unde au fost găsite mai târziu de pompieri. Operatorul ascensorului

spus reporterului de la *New York Times* că a simţit bufnitura trupurilor femeilor are se izbeau de acoperişul ascensorului şi că îşi amintea cum zornăiau lonedele din plicurile lor cu salariile care se împrăştiaseră peste tot. La etajele superioare, câteva femei au preferat să sară pe fereastră decât să moară arse de îi. (Exact asta s-a întâmplat şi la World Trade Center, în 2001, după ce avioanele u lovit turnurile. Mulţi oameni preferau să moară sărind de la etajul 80 decât \ ardă de vii. (Vezi capitolele 46 şi 71.)

Pompierii din New York au sosit repede, dar le era greu să se apropie de adire din cauza masei de trupuri împrăştiate peste tot, pe trotuar. După ce – au făcut drum şi au constatat că incendiul era la etajele opt, nouă şi zece, – au dat seama că scările lor erau inutile; acestea ajungeau numai până la ajut şase. Pompierii au întins plase de nailon ca să-i prindă pe cei care ireau, dar femeile erau atât de înspăimântate şi de cuprinse de panică, încât reau câte trei o dată, ceea ce făcea ca plasele să se rupă, astfel că femeile vreau din cauza căzăturii.

Focul a fost stins rapid, dar procesul îndelungat şi anevoios de transportare trupurilor la morgă de-abia începea.

În 15 minute, muriseră 145 de angajaţi, mulţi dintre ei chinuiţi de o moarte mplit de dureroasă.

Proprietarii şi directorii companiei au supravieţuit incendiului. Cei doi >prietari au fost, ulterior, acuzaţi de omor neintenţionat, dar au fost achitaţi, aflat că imediat după izbucnirea focului s-au refugiat pe acoperiş, în loc să descuie uşile ca să poată fugi muncitorii, în cele din urmă, li s-a ordonat să plătească câte 75 de dolari familiilor victimelor.

Incendiul de la Fabrica Triunghiului a avut drept rezultat numirea unei comisii de investigare în fabrică şi elaborarea unor noi reglementări de protecţie a muncii.

Rose Cohen, ultima supravieţuitoare a incendiului de la Fabrica Triunghiului, a murit în anul 2001, în vârstă de 107 ani.

83

Incendiul de pe *Morro Castle*, 1934

LARGUL COASTELOR, ÎN APROPIEREA PARCULUI ASBURY, NEW JERSE Y

8 septembrie 1934 133 de morţi1

*Stăteam singur cu Mary Maloney şi cei doi prieteni cu care b*eam *câte un cocteil în salon. Era în jurul orei 4 dimineaţa. Nu ştiu ce s-a întâmplat. La început am văzut fum, dar mi-am spus că nu poate fi nimic grav, deoarece chelnerul ne-a asigurat că incendiul va fi stins uşor. Aşa că ne-am dus să vedem ce se întâmplă şi, dintr-odată, focul s-a năpustit asupra noastră. Am alergat jos şi am trezit-o pe colega meu de cameră, Helen Williams, am luat o haină şi o vestă de salvare.*

Tocmai mă pregăteam să sar peste bord, dar mi-au spus să aştept. Atunci am încercat să cobor pe o scară defrânghie, dar tocurile mi s-au agăţat în a doua treaptă şi am căzut în apă. Cred că am rămas în apă vreo şapte ore.

— Una Cullen, douăzeci şi unu de ani, supravieţuitoare, în *New York Times*, *9* septembrie 1934

1 Este numărul citat cel mai adesea în privinţa persoanelor dispărute în dezastrul de pe *o Castle*. Totuşi, aşa cum se întâmplă adesea cu aceste cifre, surse diferite dau cifre diferite, 125, 133, 134 şi 137 de morţi.

Castelul părăsit

Văzut de sus, vasul *Morro Castle*, eşuat la câteva sute de metri în largul coastelor din apropierea parcului Asbury din New Jersey, părea ireal şi straniu în acele ape puţin adânci, ca un vas de luptă de jucărie, de vreun metru şi ceva, care plutea într-o cadă de baie de un metru şi jumătate. Un vas de dimensiunea acestui *Morro Castle* ar fi trebuit să se afle în largul mării. După incendiul din septembrie 1934 şi eşuarea ulterioară a vasului în apele din apropierea Parcului Asbury, localnicii au început să ia bani de la turişti pentru a-i lăsa să stea pe plajă şi să privească la epava înnegrită de fum care plutea în apa puţin adâncă. *Morro Castle* se afla de luni de zile în acele ape, dar fascinaţia exercitată de el încă mai persista.

Tributul de morţi plătit în acest dezastru maritim este relativ

mic, în comparaţie cu alte tragedii navale de acelaşi gen (*Toya Maru*, Doña *Paz*, *General Slocum* şi, fireşte, *Titanic*), dar incendiul de pe *Morro Castle* şi eşuarea lui ulterioară este una dintre cele mai cumplite catastrofe ale unui vas de pasageri din istorie, mai ales pentru că nu ar fi trebuit să se producă, în realitate, incompetenţa, aprecierea eronată, greşelile personale şi chiar crimele care au dus la pierderea celor 133 de vieţi omeneşti fac ca accidentul să fie cu atât mai tragic.

Se pare că tot ceea ce ar fi putut să meargă prost în timpul acelei călătorii blestemate a vasului *Morro Castle* a mers într-adevăr cât se poate de prost, inclusiv moartea (presupusa asasinare) a căpitanului vasului, incendiul ucigător de la bord, un uragan cumplit, izbucnit pe neaşteptate, un echipaj alcătuit din marinari beţivi, ticăloşi şi laşi, implicaţi în contrabanda de heroină şi cocaină, în jocuri de noroc ilegale, transport ilicit de arme şi diverse alte afaceri clandestine. Mulţi dintre membrii echipajului de pe *Morro Castle* erau ostili, leneşi şi dificili şi nu păreau să împărtăşească crezul marinarilor după care asigurarea vieţii pasagerilor ar trebui să fie aspectul important al meseriei lor.

Pasagerii nu păreau, însă, să acorde prea multă atenţie problemelor interne ale vasului şi croaziera vasului *Morro Castle*, din Cuba spre New York, era, întotdeauna, foarte solicitată şi locurile vândute în totalitate.

Necazurile au început, în această călătorie fatală, în seara zilei de vineri, 7 septembrie. Căpitanul vasului *Morro Castle*, Robert R. Willmott, era un om foarte sociabil, care se bucura de multă popularitate în rândul pasagerilor şi căruia îi plăcea să ia masa cu ei şi să se plimbe, apoi, printre mesele din sufragerie. În acea seară de vineri însă, căpitanul Willmott nu s-a mai dus la mesele pasagerilor. A cerut să i se trimită în cabină un biftec cu legume. La ora şapte seara, l-a chemat pe medicul vasului, dr. De Witt Van Zile şi l-a rugat să-i

295

aducă cât mai repede un clistir. Doctorul a plecat imediat din cabina căpitanului) pentru a-i îndeplini ordinul, iar când a revenit, l-a

găsit pe corpolentul căpitan; u părul alb, complet îmbrăcat, în micuţa cadă de baie a cabinei, jumătate năuntru şi jumătate afară. Căpitanul murise şi, în scurt timp, a început să jrezinte acea paloare specifică instalării lui *rigor morţiş*.

Acesta a fost începutul unor împrejurări tragice, în care s-au combinat neompetenţa, un ghinion nemaipomenit şi, poate şi anumite acte criminale: are au avut drept rezultat moartea multor pasageri şi distrugerea vasului.

După moartea căpitanului, William F. Warms, primul ofiţer, a preluat omanda vasului. La scurt timp după aceea, *Morro Castle* a fost zguduit de un ragan căruia Warms nu era absolut deloc pregătit să-i facă faţă. Dar nenorocirile că nu se încheiaseră.

Cam la şapte ore după moartea căpitanului, la ora 2.15 dimineaţa, în salonul e corespondenţă al pasagerilor a izbucnit un foc. Acolo se aflau 150 de verturi care fuseseră curăţate cu un lichid inflamabil şi depozitate apoi în ropierea coşului de fum. (Iniţial s-a crezut că o ţigară aruncată neglijent ar fi evocat incendiul.). Trei oameni din echipaj au încercat să stingă singuri focul, nu au reuşit. Furtunurile de incendiu erau aproape uscate. Focul a început să se extindă în tot vasul, arzându-i de vii pe pasageri în ibinele lor, dar Warms nu a trimis semnalul de SOS. în schimb, a dat ordin ca isul să meargă cu toată viteza înainte, sperând că va putea să ajungă în portul ew York, care se afla la o distanţă de patruzeci de mile. Coasta statului New: rsey se afla la numai opt mile distanţă, dar Warms a insistat ca vasul să cargă la New York.

Operatorul radio George Rogers şi-a asumat răspunderea şi a transmis de dezastru care a adus, imediat, în apropiere, mai multe vase de Ivare, precum şi Paza de Coastă, între timp, Warms a ordonat, în sfârşit, să se unce ancora şi pasagerii au început să sară peste bord. Bărcile de salvare au pline cu membrii echipajului, care au ignorat ţipetele pasagerilor ce Cereau, la rândul lor, să se salveze.

În cele din urmă, vasul a fost golit şi supravieţuitorii salvaţi. Warms a fost acuzat de neglijenţă şi condamnat la doi ani de

închisoare, în sentinţa a fost comutată şi nu a făcut nicio zi de închisoare.

Rogers a făcut turul ţării ca eroul de la *Morro Castle*, dar, mai târziu, a t suspectat nu numai că l-ar fi otrăvit pe căpitan, dar şi că a dat foc vasului, i s-a adus nicio acuzaţie în legătură cu *Morro Castle*, dar a fost, în cele din na, condamnat pentru omucidere, după ce şi-a ucis doi vecini cu ciocanul. Un căpitan mort, un incendiu suspect, un echipaj care îşi abandonează agerii, un semnal de alarmă transmis cu întârziere, 133 de morţi. Aceasta a fost moştenirea lăsată de luxosul vas de croazieră M? m> *Castle*.

84

Incendiul de la hotelul Winecoff

ATLANTA, GEORGIA

7 decembrie 1946 119 morţi

Rochia ei de seară strălucea, albă, pe fundalul flăcărilor din spatele ei, cum stătea aşa pe pervazul ferestrei, sus, deasupra străzii. Apoi şi aceasta a luat foc. Femeia a sărit. Dar nu a nimerit în plasa întinsă de pompieri. A aterizat peste firele de electricitate şi a rămas atârnată acolo, în flăcări, în cele din urmă, trupul i s-a desprins şi s-a prăbuşit pe pământ.

— Relatare în ziar a incendiului1

Este o mare tragedie. Publicul este înşelat atunci când se anunţă că un hotel „nu prezintă pericol de incendiu „căci, în realitate, nu este aşa. Agenţiile răspunzătoare ar trebui să interzică utilizarea expresiei „nu prezintă pericol de incendiu „în cazul în care un hotel nu întruneşte condiţiile corespunzătoare, aşa cum s-a întâmplat cu hotelul Winecoff.

— Ellis Arnall, guvernatorul Georgiei2

1 Jay Robert Nash, *Darkest Hours*, p. 616.

2 *The New York Times*, duminică, 8 decembrie 1946.

297

— \ ţ într-o cameră unde erau cinci morţi, un canar cânta printre cadavre. Mii de oameni se adunaseră pe străzile din jurul hotelului Winecoff din Atlanta, privind îngroziţi la zecile de oameni

care stăteau pe pervazurile ferestrelor sau atârnau în afara lor strigând după ajutor.

Hotelul luase foc şi nu exista nicio scară de incendiu. Curând oamenii au început să sară de pe pervazuri, făcând alegerea pe care o impunea situaţia. Ce era mai rău? Să mori ars de viu? Sau să-ţi pierzi viaţa în urma unei căderi de la etajul cincisprezece? Mulţi oameni au preferat să cadă şi, curând, trotuarul s-a umplut de trupurile celor care optaseră pentru această variantă.

Pompierii au rezemat rapid scările de zidurile clădirii şi au început să se l caţăre spre ferestrele de unde oamenii ţipau disperaţi după ajutor. Din nefericire, scările pompierilor ajungeau numai până la etajul zece şi clădirea avea cincisprezece etaje. La etajul cinci, un pompier a reuşit să prindă o femeie care atârna de pervaz şi să şi-o arunce în spate, în timp ce cobora cu spatele scara, spectatorii au văzut, îngroziţi, cum o altă femeie, cuprinsă de panică, a sărit de de un *pervaz* de mai sus, l-a lovit pe pompier şi femeia salvată şi s-au prăbuşi trei pe trotuar unde şi-au găsit moartea.

O femeie de la etajul opt şi-a aruncat fiul de patru ani pe fereastră rugând de cineva să-l prindă. Cineva l-a prins şi copilul a supravieţuit, dar mama lui a [arit imediat după el şi şi-a găsit moartea pe trotuar.

Câţiva oaspeţi ai hotelului au decis să rămână în camerele lor, cu uşile şi restrele închise, întrucât nu aveau cum să fugă, s-au gândit că vor fi mai în [siguranţă în camerele lor, deoarece pompierii vor stinge focul curând şi vor era să-i salveze. Aproape toţi aceşti oameni au murit asfixiaţi. Trupurile lor fost găsite în camerele lor, unde telefoanele şi clanţele uşilor se topiseră din uza temperaturii de peste 1500°F. Constructorul hotelului, W. Frank Winecoff: locuia în hotel, avea un apartament la etajul zece. A pierit în flăcări. Unul dintre supravieţuitori, maiorul Jake Cahill, şi-a salvat mama punând Iscândură peste aleea care separa hotelul de clădirea alăturată. Pe această [îndură a ajutat-o, apoi, pe mama sa să traverseze aleea. Ulterior, când a plecat la hotel, şi-a găsit în stradă sacoul. Cineva îi

furase cecurile de călătorie şi loul, în timp ce el era ocupat să-şi salveze mama.

După incendiu, trupurile au fost aşezate pe stradă, la intersecţia străzilor achtree şi Carnegie, chiar vizavi de cinematograful unde avusese loc premieralului *Pe aripile vântului*. Una dintre cele mai memorabile secvenţe din acest este, fără îndoială, incendiul din Atlanta.

Hotelul Winecoff a ajuns să fie numit „*Titanicul* din Atlanta". La fel după i se considerase că *Titanicul* nu se poate scufunda şi totuşi s-a scufundat, şi despre hotelul Winecofi se spusese că nu prezintă pericol de incendiu, şi cu toate acestea arsese.

Expresia „fără pericol de incendiu" avea o cu totul altă semnificaţie în 1946 decât astăzi. Hotelul Winecoff nu avea sistem de aspersoare, sistem de alarmă împotriva incendiului, uşi împotriva incendiului, scări de incendiu. La cele cincisprezece etaje ale hotelului se putea ajunge numai printr-o scară lungă, în spirală şi cu ajutorul ascensoarelor care opreau la fiecare etaj. Se părea că întrucât hotelul fusese construit numai din cărămidă, era suficient ca să treacă cu succes de inspecţia pompierilor care evaluau pericolul de incendiu.

Focul a izbucnit la ora 3.15 noaptea, la etajul trei al hotelului. S-a crezut multă vreme că o ţigară aruncată neglijent a fost de vină pentru aceasta, dar în 1993, în cartea lor, *The Winecoff Fire*. *The Untoldătory of America's Deadli-est Hotel Fire*, Sam eys şi Allen B. Goodwin afirmă că a fost vorba de un incendiu provocat şi l-au numit şi pe suspect.

Imediat ce i s-a spus că focul se întindea pe coridoare, managerul, Corner Rowan, a chemat pompierii şi apoi a început să sune în toate camerele pe rând şi să strige „Foc!" când răspundea cineva la telefon. A reuşit să sune numai în câteva camere, după care centrala hotelului a amuţit. Pompierii au sosit la ora 3: 42. Toţi cei aflaţi mai sus de etajul cinci erau deja blocaţi şi pompierii au avut nevoie de şase ore ca să stingă flăcările.

În final, tot ce se afla în interiorul celor 194 de camere ale hotelului a ars, dar structura de oţel a rămas intactă. Din cei 280 de

oaspeţi înregistraţi în hotel, la 2 decembrie, 119 au murit, alţi 90 au fost grav răniţi şi 71 au scăpat nevătămaţi.

La câteva zile după această tragedie, legiuitorii din întreaga ţară au început să revizuiască normele de securitate. Incendiul de la hotelul Winecoff rămâne însă cea mai cumplită catastrofa dintr-un hotel din istoria Statelor Unite.

299

85

Prăbuşirea pasărelelor de la Hyatt Regency, 1981

KANSAS CITY, MISSOURI

17 iulie 1981 114 de morţi

Deşi schimbarea proiectului, acum vestit, al detaliilor tijelor suspendate nu a fost efectuată, întregul proiect al celor trei pasarele, inclusiv al celei care nu s-a prăbuşit, a reprezentat o încălcare serioasă a Codului Construcţiilor din Kansas City.

— Din raportul oficial asupra prăbuşirii elaborat de Departamentul pentru Comerţ. Biroul Naţional pentru Standarde

În vara aceea, se cântau la radio melodiile „We Are the Champions" a upului Queen, „Heart of Glass" – Blondie, „Little Jeannie" de Elton John şi, nesfârşit, „Y.M.C. A". de Village People, dar nicio notă din aceste cântece nu auzea la „Ceaiul dansant" săptămânal, de la City Haytt Regency. Muzica *ving* era repertoriul de predilecţie al dansatorilor şi, în ziua de 17 iulie 1981, adunat cel mai mare număr de oameni din cele douăsprezece luni de când deschisese hotelul. Peste o mie cinci sute de persoane ţopăiau în ritmurile muzicii orchestrei lui Steve Miller în atriumul pe patru niveluri din holul spaţios al hotelului, remarcabil prin structura lui aeriană şi cele trei pasarele suspendate deasupra solului.

Oamenilor le plăcea foarte mult să se plimbe pe aceste pasarele şi să se uite în jos, la ceea ce se întâmpla sub ei şi, în noaptea aceea, mulţi consideraseră că muzica era atât de contagioasă, încât erau destul de numeroşi cei care dansau şi pe aceste pasarele.

Cam pe la ora 7.05 seara, la puţin timp după ce şeful orchestrei

Steve Miller a început hitul clasic al lui Duke Ellington „Satin Doll" şi oamenii au început să se mişte în ritmul muzicii, s-a auzit un zgomot înfricoşător, ca un huruit, care a acoperit muzica, în câteva secunde şi în timp ce toţi cei din hol priveau îngroziţi, două dintre pasărelele suspendate s-au prăbuşit, una peste alta, omorând 114 oameni şi rănind alţi 200. Pasarela de la etajul patru s-a prăbuşit peste cea de la etajul doi. Pasarela de la etajul trei era în faţa acestora şi a rămas suspendată şi intactă. Cimentul, tijele de oţel, sticla şi trupurile oamenilor s-au prăbuşit pe podea, îngropându-i pe cei de dedesubt sub tonele de moloz şi ruine şi rănindu-i pe alţii care avuseseră norocul să nu se afle sub pasarele. Majoritatea celor 314 oameni ucişi sau răniţi se aflaseră fie jos, în curtea interioară, fie pe pasarela de la etajul doi.

Lucrătorii echipelor de salvare şi personalul medical au venit de urgenţă la Hyatt. S-a constatat, imediat, că era nevoie de echipament greu pentru a-i scoate pe cei care se aflaseră într-un loc nepotrivit, într-un moment nepotrivit. Munca a continuat fără întrerupere toată noaptea, dar abia la ora şapte dimineaţa a fost recuperat ultimul cadavru de sub ruine.

Imediat au început să apară întrebări. Cum a fost posibil ca pasărelele dintr-un hotel nou-nouţ să se prăbuşească aşa? Dacă erau probleme cu pasărelele, de ce inspectorii de la Direcţia de Construcţii din Kansas City nu au anunţat acest lucru înainte de inaugurarea hotelului? Cine era răspunzător faţă de morţii şi răniţii de acolo?

După o investigaţie foarte lungă şi cu participarea Biroului National pentru Standarde, a doua companii de construcţii străine şi a unei companii specializate în analiza prăbuşirii structurilor, s-a stabilit că motivul prăbuşirii fusese o schimbare de proiect a legăturilor tijelor de suspendare pentru pasarele. Schimbarea – propusă de fabricantul oţelului şi aprobată de firma de construcţii – a transferat, în esenţă, centrul de greutate al pasărelelor de la acoperişul clădirii pe două suduri în asamblarea grinzilor suspendate. Reproiectarea de la un singur centru de greutate care trecea prin toate ansamblurile, la elemente de sprijin individuale legate de bârna suspendată prin fire şi

nituri, a fost o soluţie de construcţie greşită şi modificarea nu ar fi trebuit aprobată. Adăugarea unei fa două tije a mărit considerabil greutatea pe nituri şi pe cutia de asamblare. Cele (două jumătăţi ale grinzii de asamblare au fost sudate pe lungimea lor, ceea ce le-a (redus considerabil capacitatea de a suporta o greutate suplimentară şi, astfel, a abit ruperea sudurii atunci când niturile au cedat şi cutia s-a rupt.

Cu toate acestea, modificarea de proiect a fost aprobată; aşa că s-a executat; onstrucţia, iar inspectorii au declarat că totul este în ordine.

La început, s-a încercat atribuirea vinei victimelor, şi s-a spus că pe cele louă pasarele se înghesuiseră prea mulţi oameni şi le-au supraîncărcat. Cum le putea ca o pasarelă proiectată pentru un anumit număr de oameni să suporte greutate suplimentară? Această teorie a fost curând abandonată, când s-a aflat a tijele de suspensie fuseseră calculate să reziste la o greutate de 34.000 kg. rreutatea totală aflată pe pasarele în momentul prăbuşirii? Numai 9300 kg; va mai mult de 25% din greutatea maximă.

Firma de construcţii dădea vina pe fabricantul oţelului, iar compania roducătoare de oţel transfera responsabilitatea pe constructori.

În cele din urmă, a fost învinuită firma care a asigurat structura de zistenţă, iar sentinţa a stabilit că se făcea vinovată de „o serie de greşeli), îi omisiuni şi neconformităţi” şi că nu se respectase „practica unanim; eptată din construcţii cu privire la comunicarea corectă a intenţiei proiectului construcţii”. La proces s-a arătat, de asemenea, că în timpul construirii telului, acoperişul curţii interioare s-a prăbuşit, iar, fabricantul oţelului şi-a it angajamentul să verifice toate îmbinările de oţel şi sudurile înainte de a; heia proiectul. Această aparentă acceptare a responsabilităţii de către» ricantul oţelului nu a atârnat prea greu în balanţă la adoptarea deciziei de a intribui cea mai mare responsabilitate firmei care proiectase curtea interioară. Cei doi ingineri principali ai proiectului Hyatt şi-au pierdut definitiv licenţa; onstructori în Missouri, dar amândoi practică acum ingineria de

structură ţite state.

Hyatt Regency din Kansas City a avut nevoie de unsprezece săptămâni de traţii şi la alte şaizeci de hoteluri Hyatt, cu curte interioară, s-au efectuat >ecţii detaliate la structura de rezistenţă a propriilor facilităţi. Peste 150 de este au fost declanşate după dezastru, majoritatea fiind însă încheiate în tribunalului.

Prăbuşirea pasărelelor de la Hyatt Regency rămâne una dintre cele mai Mite tragedii provocate de căderea unei structuri de rezistenţă, din istoria

Marele accident feroviar de la Nashville

NASHVILLE, TENNESSEE

9 iulie 1918

101 morţi1

Tatăl meu era oripilat. S-*a dus acolo şi a încercat să ridice vagonul ca să atenueze apăsarea pe care o sufereau victimele*… Un a*lt lucru de* car*e îmi amintesc est*e *o mână prinsă sub vagon. Om*ul *era înţepenit acolo cu* d*oi morţi în* br*aţe. Ur*la *disperat tot timpul: „*O, *Dumnezeule mar*e*! O, Dumnezeule mar*e*! „*Dar *nimeni nu* p*utea fac*e *nimic ca să*-l *ajut*e*.*

— Frank Fletcher, martor al tragediei, pe vremea când avea paisprezece ani2

mai cumplit accident de cale ferată din istoria SUA a avut loc în timpul primului război mondial, şi presa i-a acordat foarte puţină atenţie în momentul în care s-a produs. Multe dintre ziarele timpului n-au pomenit niciun cuvânt despre el, şi cele care au făcut-o i-au alocat un spaţiu restrâns.

101 oameni au murit într-un accident produs prin coliziunea frontală a

1 Unii istorici susţin că acest număr este prea scăzut şi că, de fapt, în accident au murit 115 persoane sau chiar mai multe.

1 Marele accident de la Nashville din 1918, www.ezi.com/-fireball/Disaster 13.htm.

303

două trenuri. Până în ziua de astăzi nu a mai existat niciun alt accident feroviar cu un număr mai mare de morţi.

Aşadar, de ce a fost accidentul mai mult sau mai puţin ignorat? De ce nu s-a produs un val de simpatie şi de sprijin pentru familiile victimelor şi nu s-au cercetat cauzele acestei tragedii?

De-a lungul anilor au fost avansate mai multe teorii, având, toate, un anumit fundament.

În iulie 1918, Statele Unite erau în război de patru ani. Alături de Marea Britanie, Franţa, Rusia, Belgia, Italia şi Japonia, Statele Unite luptau împotriva Germaniei, Austro-Ungariei, Turciei şi Bulgariei, iar americanii erau epuizaţi din cauza efortului de război. Circulau atât de multe ştiri despre victimele de război, încât morţii din rândul civililor, chiar şi în număr atât de mare, nu mai stârneau interesul publicului, aşa că ziarele au reacţionat în mod corespunzător, în noiembrie 1918 s-a semnat armistiţiul care a pus capăt războiului, dar în iulie acelaşi an, bătăliile făceau încă ravagii.

Un alt motiv pentru care ciocnirea dintre cele două trenuri nu a fost reflectată corespunzător în presă este de natură mai insidioasă, şi ne trimite cu gândul la rasismul care se manifesta în America la începutul secolului al XX-lea.

Dintre cei 101 morţi, 87 erau civili iar 14, membri ai echipajului. Din cei de civili, majoritatea erau negri. Unii istorici au estimat că peste 80% din ierţi erau afroamericani, dar proporţia s-ar putea să fie mai mare. Indiferent; are ar fi fost cifra reală, cert este că un mare număr dintre morţi erau negri. Ziarele au relatat accidentul – e drept, pe scurt – şi unul din reportaje lenţionează că aproximativ 50.000 de oameni „au vizitat" locul accidentului; jinii ca să dea ajutor, dar foarte mulţi ca să privească. Din păcate, aveai ce să vezi.

Cele două trenuri se izbiseră unul de altul cu o viteză de 90 km/oră. Explozia s-a auzit până la 3 km şi a fost simţită cam la aceeaşi distanţă, jmii oameni şi-au închipuit, fără îndoială, că la Tennessee s-a produs un întremur.

Scena era macabră. Părţi de trupuri omeneşti dezmembrate

fuseseră iprăştiate peste tot; vagoanele răsturnate erau pline de cadavre care atârnau; ferestrele trenului sau zăceau împrăştiate pe câmpul din jurul şinelor. Imediat s-a auzit de accident, au început să sosească „vagoanele morţii”. Trupurile fost culese, unul câte unul, şi aranjate în grămezi pentru a fi transportate re capelele funerare din zonă. Erau atât de mulţi morţi, încât sicriele fuseseră urâte, unul peste altul. Au fost chemaţi îmbălsămători din alte oraşe pentru ajuta la tratarea cadavrelor, înainte ca acestea să înceapă să se descompună căldura toridă de iulie, din Tennessee.

Aşadar, cum s-a produs această ciocnire îngrozitoare? Mai bine zis, de ce s-a produs şi în ce măsură putea fi prevenită?

Pe linia Nashville, Chattanooga şi St. Louis circulau trenuri locale, precum şi trenuri expres pentru distanţe mai mari. Trenul nr. 4, un tren local, avându-l ca mecanic pe David Kennedy, a intrat în Union Station la ora 7.07, în dimineaţa zilei de 9 iulie, cu şapte minute întârziere. El se îndrepta spre Memphis şi era plin cu muncitori care mergeau la uzinele de muniţie, soldaţi şi călători obişnuiţi.

Trenul nr. 4 procedural, urma să se oprească la gara Shops, unde era o cale ferată dublă, ceea ce le permitea trenurilor să treacă de pe o linie pe alta. Mecanicul Kennedy trebuia să aştepte până se dădea verde, ceea ce însemna că trenul expres nr. 1 trecuse deja şi eliberase şina pe care trebuia s-o folosească trenul nr. 4.

William Floyd, mecanicul de pe trenul expres, era şi el în întârziere în dimineaţa aceea cu aproximativ treizeci şi cinci de minute.

Kennedy a aşteptat la gara Shops şi la ora 7.15 operatorul din turn i-a dat semnal verde, ceea ce însemna că este liber să plece. A pornit imediat şi s-a îndreptat spre Harding cu viteza de 90 km/oră. (Unele surse susţin că mecanicul Kennedy a ignorat un semnal de stop pe roşu din gara Shops.)

În acelaşi timp, trenul nr. 1 a pornit spre Shops pe aceeaşi linie pe care trenul nr. 4, condus de Kennedy, se îndrepta spre est.

Cele două trenuri s-au ciocnit la câţiva kilometri de Shops,

lovindu-se unul de altul cu toată viteza.

Cel puţin 101 persoane au murit şi 171 au fost rănite.

Mult timp, mecanicul Kennedy a fost învinuit de producerea accidentului. Procedura cerea ca el să nu se mişte din Shops până când nu trecea expresul pe lângă el. Dacă operatorul din turn i-a dat semnal verde, poate că o parte din vină să-i fie atribuită acestuia. Cu toate acestea, Kennedy ar fi trebuit să se convingă cu propriii ochi că trenul a trecut, înainte să pornească, întrucât era în întârziere, este de înţeles că a luat de bun semnalul dat din turn; poate s-a gândit că nu văzuse trenul trecând. Cu toate acestea, după aceea, Kennedy a fost considerat vinovat.

În momentul producerii accidentului, căile ferate din SUA se aflau în subordinea unui departament al SUA. Supravieţuitorii au dat în judecată administraţia căilor ferate Nashville, Chattanooga şi St. Louis, dar guvernul le-a luat apărarea. Se spune că a oferit familiilor victimelor câte 100 de dolari pentru fiecare persoană ucisă.

Accidentul feroviar de la Nashville a fost o tragedie de proporţii, dar şi o culme a ironiei.

Mulţi dintre muncitorii uciși aflaţi în tren urmau să se prezinte la prima lor zi de lucru.

Dar ziua accidentului a reprezentat ultima zi de lucru pentru William Lloyd, mecanicul de pe trenul expres. Dacă ar fi trăit, 10 iulie ar fi fost prima lui zi de pensie.

l**9 fe

«l, l fefe

Uraganul Andrew

BAHAMAS, FLORIDA, LOUISIANA

24 august 1992

76 de morţi1 Pagube materiale în valoare de 30 de miliarde de dolari2

S-a auzit un zgomot ca de trenuri care se ciocnesc. Oamenii cântau, ţipau, se rugau, urlau. Copiii răcneau de fiecare dată când se auzea un zgomot neaşteptat. Era cumplit.

— Marsha Repouchin, supravieţuitoare, descriind condiţiile dintr-un adăpost în timpul furtunii3

Totul era distrus în jurul nostru. *Frunzele din copaci dispăruseră*. *Geamurile nu mai aveau ferestre*, *din acoperişuri lipseau părţi*…

1 Din 1992 unii dintre locuitorii din Comitatul Dade, precum şi reprezentanţi ai presei au susţinut că aceste cifre sunt mult subestimate. Astfel, ca şi în cazul altor dezastre de aceste dimensiuni, cifra „oficială" a morţilor diferă foarte mult, în funcţie de sursă. Ca şi în cazul inundaţiilor de la Florenţa (Vezi capitolul 79), există multe surse, şi fiecare dă altă cifră: 14 (*World Almanac*), 15 (National Hurricane Center), 23 (Patrick J. Fitzpatrick, *Natural Disasters Hurricanes*), 40 (National Hurricane Center), 50 (CNN), 58 (FEMA), 59 (*Nexus Magazine*), 76 (*Guinness Book of World Records*).

2 Centrul Naţional pentru uragane din cadrul Serviciului Meteorologic Naţional.

3 Lee Davis, *Natural Disasters*, p. 256.

Eram ca o insulă smulsă din timp, *complet ruptă de lume*. *Aveam cu toţii o senzaţie deosebit de stranie*.

— George Grim, optzeci de ani, supravieţuitor1

Andrew a fost cel mai cumplit uragan din istoria Statelor Unite. A provocat pagube materiale în valoare de 30 de miliarde de dolari şi a lăsat peste un sfert de milion de oameni fără adăpost.

În august 1992, când oamenii au aflat că un uragan pe nume Andrew ameninţa sudul Floridei se scurseseră douăzeci şi şapte de ani de la ultimul mare uragan. Uraganul Betsy a lovit Miami în 1965 şi a ucis 75 de oameni, provocând şi pagube materiale în valoare de 1, 4 miliarde de dolari. Cu toate acestea, din 1965, trecuse mult timp pentru locuitorii din Comitatul Dade (dintre care mulţi nici măcar nu se născuseră când se abătuse Betsy asupra lor) şi convingerea generală era că Andrew nu va fi atât de puternic.

Aşa după cum ştim acum, o asemenea convingere în legătură cu Andrew s-a dovedit greşită căci acesta a fost, în cele din urmă, un

uragan de categoria 4 şi a produs distrugeri inimaginabile în Comitatul Dade şi în Louisiana de sud-vest.

Andrew a adus vânturi cu o viteză de până la 265 km/oră şi a dărâmat clădirile de parcă ar fi fost din mucava. Florida de sud este o zonă în care casele mobile sunt frecvent întâlnite, iar după trecerea lui Andrew nu mai rămăsese niciuna în picioare.

La fel ca şi multe alte uragane, Andrew a luat naştere ca o depresiune tropicală, în Atlantic, în largul coastelor insulelor Capului Verde, la începutul lui august 1992, şi a câştigat forţă pe măsură ce s-a îndreptat către Puerto Rico, cu câteva zile înainte să lovească Florida. Vineri, 2 septembrie, Andrew a trecut la nord de Puerto Rico şi s-a transformat într-o furtună tropicală. Sâmbătă, Andrew ajunsese la statutul de uragan de categoria 4. Duminică s-a abătut asupra Floridei de sud şi, în primele ore ale dimineţii de 24 septembrie, a lovit cu furie Golful Biscayne din Comitatul Dade, distrugând totul în cale.

Andrew a măturat 90% din clădirile din zonă, viteza vântului ajungând până la 270 km/oră.

Vârful sudic al Peninsulei Florida este îngust şi înconjurat de apă din trei părţi. Cele mai multe uragane slăbesc în intensitate când părăsesc oceanul şi se îndreaptă spre masa continentală care le absoarbe energia. Nu acelaşi lucru avea să se întâmple cu Andrew. Uraganul a traversat Florida de sud în numai patru ore şi apoi s-a îndreptat spre Golful Mexic. Apele golfului i-au permis Bui Andrew să-şi menţină forţa şi să rămână o furtună de categoria 4. A străbătut golful şi a atins din nou uscatul în Louisiana, la sud de New Orleans. Apoi şi-a continuat

508

drumul spre nord, spre Mississippi şi Alabama, aducând cu el ploi abundente şi s-a stins apoi în apropiere de Georgia.

Andrew a început să slăbească în intensitate imediat după ce a lovit Louisiana şi în zece ore a devenit o furtună tropicală; douăsprezece ore mai târziu, scăzuse la nivelul de depresiune tropicală. Chiar şi în această fază, furtuna a provocat ploi în timpul

cărora stratul de apă a ajuns la 25 cm în timp ce se îndrepta spre nord, către Mississippi şi Alabama.

Andrew a provocat cele mai multe pagube în sudul Floridei. Baza Aeriană Homestead a fost demolată. Avioanele ei de transport F-16 şi C-130 au fost evacuate la bazele din Carolina de Sud şi Georgia şi nu s-au mai întors niciodată în Florida. Baza militară Homestead contribuise cu 400 milioane de dolari la economia locală şi asigura opt mii de locuri de muncă, dintre care multe pentru civilii din oraşele înconjurătoare. Pentru economia Comitatului Dade, distrugerea bazei aeriene a însemnat o lovitură foarte grea. Cinci ani mai târziu, s-a reconstruit o parte din bază, dar acum nu mai erau angajaţi aici decât aproximativ o mie de oameni.

După trecerea lui Andrew, curentul electric s-a întrerupt în, 4 milioane de case şi magazine din Florida, în Miami s-a impus o oră obligatorie a stingerii pentru a se preveni jafurile, în Statul Sunshine au fost distruse şaizeci şi trei de mii de case, în timp ce, peste 100 de platforme petroliere din Golful Mexic au fost fie avariate, fie distruse când Andrew a făcut ravagii în drumul său spre New Orleans.

În Florida, recoltele agricole au fost distruse; în Louisiana, aproape un sfert de milion de oameni au rămas fără curent electric.

După furtună, a apărut problema gunoaielor şi a deşeurilor, precum şi a şobolanilor şi ţânţarilor pe care acestea îi atrăgeau în mod inevitabil. Exista pericolul izbucnirii unor epidemii, dar autorităţile locale, cu ajutorul guvernului federal, au muncit pentru redeschiderea spitalelor cât mai curând şi, slavă Domnului, nu au apărut focare masive de holeră, tifos, dizenterie şi alte boli cărora le priesc murdăria şi mediile în care bacteriile se pot dezvolta în voie.

Astăzi, sateliţii, care prognozează vremea şi noile tehnologii permit o mai mare acurateţe în precizarea rutelor uraganelor, o avertizare timpurie şi o corectare rapidă a avertismentelor greşite.

În legătură cu capacităţile de previzionare, Jerry Jarrell de la Centrul Naţional pentru Uragane al Serviciului Naţional de Meteorologie a spus: „Progresul în tehnologia de prevedere a vremii

este vital. Pentru fiecare milă pentru care nu trebuie să emitem avertizări suplimentare şi să dispunem evacuarea populaţiei, economisim un milion de dolari".

309

Cutremurul din San Francisco.

1989

CALIFORNIA DE NORD, DE LA SANTA CRUZ PÂNĂ LA SAN FRANCISCO

17 octombrie 1989

62 de morţi

Pagube materiale în valoare de 6 miliarde de dolari (3 miliarde de dolari în San Francisco)

E cutremur!

— Al Michaels de la staţia de radio ABC din Candlestick Park

O

să ieşim de aici, Julio, îi spuse pompierul băieţelului de şase ani care plângea cu sughiţuri.

Mama lui Julio Berumen, Petro, mergea pe banda inferioară a autostrăzii 1 – 880 Nimitz din Oakland, California, când s-a produs cutremurul din 1989. Banda superioară a autostrăzii s-a prăbuşit peste maşina lui Julio, ucigând-o pe mama copilului şi pe prietenul acesteia care şedeau în faţă. Băieţelul şi surioara lui, Cathy, rămăseseră blocaţi pe locurile din spate, sub o lespede de ciment.

310

Muncitorii din echipele de salvare au trebuit să se târască printr-un spaţiu de un metru ca să ajungă la maşina lui Julio. O evaluare rapidă a arătat că Petro şi prietenul ei erau morţi, fetiţa de opt ani fusese rănită grav, dar la prima vedere Julio nu avea nimic grav. Deşi exista riscul ca şi alte părţi ale benzii superioare a autostrăzii să se prăbuşească peste ei, muncitorii au început să lucreze imediat ca să-i elibereze pe Julio şi pe Cathy. Le-a trebuit peste o oră şi jumătate ca s-o descarcereze pe fetiţă din maşină. Doctorii aflaţi la faţa locului au stabilit că avea grave leziuni interne, drept care a fost transportată

de urgenţă la spital. Apoi salvatorii şi-au îndreptat atenţia către Julio. Priveliştea oferită de băieţelul care mângâia părul mamei lui moarte şi striga „mama” îţi sfâşia inima. Se afla sub o bucată uriaşă de asfalt, dar era în viaţă şi trebuia să fie scos din maşină.

La patru ore şi jumătate după ce fusese salvată surioara lui, Julio a fost scos şi el din maşină. Dar procedura fusese înfricoşătoare. Pompierii folosiseră un ferăstrău cu lanţuri pentru a tăia trupul mamei lui Julio şi al prietenului ei şi a trebuit să fie chemat şi un chirurg care să-i amputeze lui Julio piciorul drept. Cu toate acestea, Julio a supravieţuit şi acum are aproape douăzeci de ani.

Epicentrul cutremurului a fost la sud de San José în triunghiul format de Gilroy, Santa Cruz şi Watsonville. La optsprezece kilometri sub scoarţa pământului, Falia San Andreas se mişcase.

Probabil că numai persoanele în vârstă de nouăzeci şi trei de ani au avut o senzaţie de *déjà vu* în ziua de 17 octombrie 1989, când pământul a început să se clatine la San Francisco. Micul grup de persoane originare din San Francisco trebuia să fi avut şase-şapte ani în 1906 când s-a produs cutremurul cu magnitudinea 8, 3 şi probabil că îşi mai aminteau vag de ceea ce însemna să supravieţuieşti unui eveniment atât de devastator.

Cutremurul cu magnitudinea 7, l din 1989 nu a provocat nici pe departe atâtea victime ca dezastrul din 1906 – numai 62 – în comparaţie cu cele peste 3.000, dar pagubele materiale au fost mult mai mari: 500 de milioane de dolari în 1906, în comparaţie cu 6 miliarde în 1989. Multe clădiri, poduri şi case care au fost avariate sau distruse complet de cutremurul din 1989 fuseseră construite după cutremurul din 1906 şi numai în San Francisco s-au înregistrat pagube în valoare de 3 miliarde de dolari.

Dezastrul din 1989 a lăsat în urma sa 3757 de oameni răniţi, unii dintre ei foarte grav, şi 12.000 de persoane fără adăpost.1

Mulţi dintre cei care îşi pierduseră locuinţele erau plecaţi de acasă în momentul producerii cutremurului. Nici nu-şi imaginaseră dimineaţa, când închiseseră uşa în urma lor, că se vor întoarce acasă

împreună cu un reprezentant al Departamentului de Lucrări Publice care le va da voie să strângă, în cincisprezece minute, ce puteau pentru a-şi părăsi locuinţa pentru totdeauna.

1 Muzeul Oraşului San Francisco.

311

Cutremurul s-a produs la ora 5.04 după-amiaza, şi majoritatea americanilor îşi amintesc că l-au văzut la televizor. Al treilea joc din cadrul Seriilor Mondiale fusese programat să se dispute în Parcul Candlestick şi era transmis de televiziune în toată ţara. În momentul în care au început primele vibraţii, acestea s-au văzut la televizor, dar numai până când s-a întrerupt curentul electric, (în San Francisco, întreruperea curentului electric a durat timp de trei zile. Aprovizionarea s-a restabilit complet abia în ziua de 20 octombrie.)

Deşi televizoarele au amuţit aproape imediat, mulţi dintre oamenii care s-au aflat la Candlestick au oferit relatări de martori oculari. O relatare foarte vie provine de la sergentul David Langdon, care a făcut parte din echipele de recuperare de după cutremur:

Partea cea mai înspăimântătoare a cutremurului era să te uiţi la tribunele care erau pline ochi. Imaginaţi-vă Candlestick Park, cum se rupe complet în două şi apoi se reface. Să vezi plăcile de deasupra tribunei superioare cum se despart şi apoi se apropie din nou şi să vezi stâlpii de lumină cum se clatină în dreapta şi în stânga, aplecându-se cam câte cinci metri de fiecare dată – era o privelişte uluitoare, ceva ce n-aţi văzut niciodată. Apoi, să te uiţi la teren şi să-l vezi cum se vălureşte de parcă ar fi fost ocean, pentru că se! mişca exact ca apa; valuri, valuri şi iar valuri. Totul s-a oprit înainte ca oamenii să intre în panică, în zece sau cincisprezece secunde. Suporterii au reacţionat exemplar; mai întâi au aplaudat, gândindu-se că suntem la San Francisco şi e frumos să avem un cutremur la f Seriile Mondiale. Asta până când am aflat ce pagube a produs.1

Aşa cum a remarcat corect sergentul Langdon, primul cutremur a durat cincisprezece secunde, urmat de o replică de magnitudinea 5, 2, treizeci şi şapte de minute mai târziu. Cutremurul a declanşat şi un

val tsunami cu înălţimea de un metru şi jumătate în golful Monterey.

Departamentul Pompierilor din San Francisco a raportat treizeci şi patru de incendii în oraş, din momentul în care s-a produs cutremurul, până la miezul nopţii de 19 octombrie 1989. Printre cauzele acestora s-au numărat exploziile conductelor de gaz, defectarea generatoarelor, luminările răsturnate, scurtcircuitele la instalaţiile electrice, problemele cu cafetierele şi sobele etc.

Au fost şi jafuri sporadice, iar procurorul din San Francisco a dat o declaraţie conform căreia orice persoană arestată pentru jaf va fi reţinută fără a i se oferi posibilitatea de a plăti cauţiune.

1 Dintr-o relatare orală compilată de Eve Iversen de la Universitatea din California la Davis.

312

Cutremurul a provocat şi prăbuşirea unei părţi din podul peste golful Oakland din San Francisco, ceea ce a făcut ca acesta să fie închis timp de o lună pentru reparaţii.

Cei mai mulţi dintre locuitorii oraşului nu s-au pierdut cu firea. La cinci zile după cutremur, peste douăzeci de mii de oameni s-au adunat în parcul Golden Gate ca să asculte Simfonia a IX-a de Beethoven, cea care se încheie cu tulburătoarea *Odă a bucuriei*.

Faptul că zeci de mii de oameni care tocmai trecuseră prin cel mai cumplit cutremur din istoria Californiei din ultimii nouăzeci de ani puteau să asculte o odă în care se manifestă atât de clar bucuria, ilustrează din plin bravura spiritului uman.

Inundaţiile din jumătatea vestică a
S.U.A., 1993
MINNESOTA, DAKOTA DE NORD, DAKOTA
DE SUD, IOWA, ILLINOIS, MISSOURI.
NEBRASKA, WISCONSIN, KANSAS
— Iunie, iulie, august 1993

52 de morţi Pagube materiale în valoare de 18 – 20 miliarde de dolari

Mississippi nu poate fi îmblânzit, învins sau stăpânit… nu poţi *să*-i

stăvileşti drumul cu niciun obstacol pe care să nu-l doboare, să danseze apoi deasupra lui şi sândă.

— Mark Twain

Totul s-a petrecut pe neaşteptate. Apele au început să vină. Pur şi simplu nu se mai opreau.

— Un fermier din Missouri

Uneori trăim într-o lume a extremelor. Belşug sau foamete. Ger sau arşiţă. Secetă sau inundaţii.

314

Când o zonă suferă de o secetă care îţi usucă până şi oasele, goleşte cerul şi aduce praf peste tot, oamenii care locuiesc într-un astfel de bol de praf nici nu-şi pot imagina că ar putea să existe într-o zi prea multă apă. „Am să vâslesc până la magazin dacă e nevoie", ar putea spune ei. „O, Doamne, trimite-ne ploaie din belşug". În timpul furtunii de praf din America (Vezi capitolul 95) nisipul care sufla peste pământ sugera o furtună maronie.

La cealaltă extremă, s-au situat inundaţiile.

America a avut întotdeauna probleme cu inundaţiile, dar acestea n-au avut niciodată amploarea celor din Vestul mijlociu, din vara anului 1993. Lee W. Larson, şeful Laboratorului de Cercetări Hidrologice de la Oficiul de Hidrologie a spus, în 1996, într-o prelegere ţinută la Anaheim, în California, despre inundaţiile din Vestul mijlociu din 1993 că „acestea se numără printre cele mai mari dezastre naturale care au lovit vreodată Statele Unite. Au fost, fără îndoială, cele mai importante inundaţii care s-au produs în Statele Unite". 12

În 1992, în Vestul mijlociu a căzut foarte multă zăpadă şi a plouat abundent, iar în primăvara anului 1993 pământul din statele învecinate cu fluviile Mississippi şi Missouri era îmbibat cu apă. În iunie, 1993, nivelul râurilor crescuse, şi aceşti factori s-au combinat dând naştere unui dezastru.

La 11 iunie, 1993, în Minnesota de sud, a început să plouă şi când ploaia s-a oprit, stratul de apă măsura deja treizeci de centimetri, adăugându-se la ceea ce era deja în râuri şi torente. Aproape încă

treizeci de centimetri au căzut în zilele următoare, şi frontul atmosferic care uda Minnesota şi Iowa nu dădea semne că va părăsi zona.

Iunie a reprezentat una dintre cele mai umede luni din istoria Americii. Nivelul fluviului Mississippi a crescut atât de mult, încât traficul de şlepuri a fost interzis total. Toată vara a plouat din abundenţă, astfel că apele fluviului au atins niveluri record şi a fost necesară evacuarea multor localităţi aflate pe malurile sale.

La Davenport, Iowa, apele fluviului Mississippi au depăşit cu peste doi metri cota de inundaţie; sute de oameni au fost evacuaţi; sute de poduri au fost închise pentru circulaţie.

!

În Missouri, valurile de apă au măturat maşinile şi au înecat oamenii din ele, transformând hectare întregi de recoltă în lacuri. Fluviul Mississippi a inundat puţurile de la West Alton, şi dejecţiile umane s-au amestecat cu apa de băut.

Peste tot, de-a lungul fluviului Mississippi, povestea era aceeaşi. Digurile şi stăvilarele au fost smulse şi luate de apă ca atunci când cineva dă la o parte

1 Lee W. Larson, *Distructive Water*.

noroiul de pe carosabil; niciunul dintre ele nu fuseseră construite pentru a rezista în faţa volumului uriaş de apă care exercita presiune asupra lor.

Asupra ţinutului Nebraska s-au abătut vânturi puternice şi ploi torenţiale.

În Kansas City, apa de ploaie a format un strat de aproape doi metri în cinci ore.

Oamenii din oraşele de pe malul fluviului Mississippi au fost evacuaţi în bărci, şi imaginea bărcilor cu vâsle prin mijlocul străzilor unui oraş era de-a dreptul suprarealistă.

Medicii din spitale au fost nevoiţi să folosească apă îmbuteliată pentru a se spăla pe mâini înainte de operaţie. După mai multe zile de inundaţii, oamenii au văzut, revoltaţi, dejecţii umane plutind pe apă.

Fără îndoială ei au avut senzaţia că sunt înconjuraţi în permanenţă de cea mai mare şi mai dezgustătoare toaletă din lume. Cu toate acestea, aspectul estetic al situaţiei pălea în comparaţie cu riscul pe care-l prezenta pentru sănătatea oamenilor. Bacteriile *Eschirichia coli*, precum şi bacteria care provoacă tetanosul, *Clostridium tetani*, abundă în fecale şi în apele contaminate cu dejecţii. O rană deschisă care vine în contact cu astfel de apă poate fi o adevărată sentinţă de condamnare la moarte pentru persoanele expuse la bacterii. Autorităţile sanitare din Iowa şi Missouri au avertizat imediat populaţia să se vaccineze împotriva tetanosului şi să facă baie după ce a trecut prin apa murdară.

Iată cum sunt prezentate inundaţiile din 1993, din Vestul mijlociu, pe website-ul Canalului Serviciului de Meteorologie:

La sfârşitul verii, în anumite localităţi au căzut peste 10 metri de apă – aproximativ cu 200%. Mai mult decât era normal. Minnesota, Iowa, Illinois şi Missouri au fost lovite cel mai greu. La St. Louis, fluviul a atins adâncimea de 27 m, cu peste 6 m peste cota de inundaţie şi cu peste doi metri peste recordul înregistrat în 1973. Fluviul a rămas la cota de inundaţie în St. Louis peste două luni. Mai departe, spre nord, s-au produs inundaţii record pe râurile Des Moines, un afiuent al lui Mississippi, într-un anumit moment, inundaţiile au dezafectat o centrală electrică importantă, şi Des Moines, Iowa, un oraş cu aproape 200.000 de locuitori, a rămas fără apă potabilă. Transportul şi industriile de-a lungul fluviului Mississippi au fost perturbate luni de zile. Daunele produse transportului terestru şi fluvial din regiune au fost cele mai importante suferite de Statele Unite. Peste 1.000 din cele 1300 de diguri destinate să reţină apele fluviului s-au prăbuşit, deşi oraşele mari, aflate de-a lungul fluviului, ca St. Louis, erau protejate împotriva inundaţiilor de diguri mari. Peste 50.000 de case au fost distruse sau avariate şi 52 de oameni şi-au pierdut viaţa. Peste 20.000 de kilometri pătraţi de teren agricol productiv au devenit inutilizabili. Daunele au fost estimate între 15 – 20 miliarde de dolari.

Inundaţiile din 1993 au avut drept consecinţă o reevaluare

majoră a politicii federale a Statelor Unite în domeniul gestionării apelor şi a planurilor împotriva inundaţiilor. S-a acordat o atenţie deosebită amplasării şi construirii de diguri şi baraje şi managementului zonelor umede.

S-au produs schimbări, dar tot nu există nicio garanţie că luncile de pe văile fluviilor Mississippi şi Missouri vor putea să facă faţă unor inundaţii ca cele din vara anului 1993.

Multe din poliţele de asigurări pentru case nu acoperă daunele produse de inundaţii.

Uraganul Hugo

ANTIGUA, BARBUDA, DOMINICA, GUADELUPE, MONSERRAT, NEVIS.

INSULELE VIRGINE BRITANICE, INSULELE VIRGINE SUA, PUERTO RICO, CAROLINA DE NORD, CAROLINA DE SUD

17 – 23 septembrie 1989

71 de morţi Pagube materiale în valoare de 8, 5 de miliarde1

Nu sunt locuri de muncă. Cecurile şi cărţile de credit nu au nicio valoare. Băncile sunt închise. Nu există electricitate şi nu se ştie câte luni va mai dura până când va fi restabilită. Telefoanele nu funcţionează. Singurul mijloc de comunicaţie cu restul ţării îl reprezintă radioul pe unde scurte. Nu există apă curentă. Nu avem toalete. Nu sunt şcoli. Nu avem unde să aruncăm gunoaiele. Nu sunt spitale. Abia dacă se mai poate vedea o frunză sau o floare pe insulă. Albinele înţeapă pe toată lumea pentru că nu mai au flori.

— Michael Delorenzo, locuitor din St. Croix

1 Patrick J. Fitzpatrick, *Natural Disasters*: *Hurricanes*, p. 134.

Există o regulă elementară potrivit căreia la fiecare 20 de km/oră în plus, daunele se dublează. N-am mai văzut niciodată aşa ceva.

— Guvernatorul din Montserrat

Acum suntem cu toţii tâmplări!

— Un supravieţuitor din Montserrat

Uugo este al doilea uragan ca mărime din istoria SUA, eclipsat numai de uraganul Andrew din 1992. (Vezi capitolul 87.)

Hugo a provocat în total pagube materiale în valoare de 8, 5 miliarde de dolari, dintre care aproximativ 1, 4, în Puerto Rico. Numărul de morţi oscilează între 71 şi 86, în funcţie de sursă, şi dacă luăm în calcul numai partea continentală a Statelor Unite. Cele mai multe surse dau cifra de 71.

Hugo s-a deplasat pe o distanţă de 525 de kilometri, şi a lovit, mai întâi, insula Montserrat ca uragan de categoria 4, cu vânturi având de 190 km/oră. I-a lăsat pe aproape toţi cei 12.000 de locuitori ai insulei fără adăpost. Pe insula Montserrat au murit 9 oameni.

Apoi a urmat insula Guadelupe. Aici, Hugo a ucis 5 oameni şi a lăsat 3500 fără case. A distrus şi aproape o treime din toate drumurile insulei.

Apoi Hugo a lovit micuţa insulă Nevis, unde a provocat 4 morţi şi a distrus 99% din case.

Insula Antigua a fost următoarea, în drumul lui Hugo, şi aici au rămas fără adăpost 33.000 de oameni. Uraganul, însoţit de vânturi cu o viteză de 180 km/oră, şi ploi torenţiale a pornit apoi spre St. Croix şi St. Thomas, provocând distrugeri masive.

Pe St. Croix, distrugerile provocate nu au fost singura problemă.

După trecerea lui Hugo, au început imediat jafurile. Magazinele au fost devalizate şi 220 de deţinuţi au scăpat din închisoarea locală după ce Hugo a deschis-o. Puşcăriaşii au început să fure tot ce le cădea sub mână şi, ceea ce a fost şi mai cumplit pentru turişti, poliţia locală şi membrii Gărzii Naţionale s-au alăturat şi ei bandelor de jefuitori, la fel ca şi toţi ceilalţi locuitori, de la copii până la bătrâni. Turiştii au fost, de asemenea, terorizaţi pe considerente rasiale de jefuitori şi de mulţi dintre locuitorii insulei. Rapoartele au arătat că mulţimi de negri – 75% din populaţia insulei sunt oameni de culoare – au început să mărşăluiască pe străzile devastate, terorizându-i pe turiştii albi şi strigând la ei: „Albi, plecaţi acasă!”

Pentru a restabili ordinea, preşedintele George Bush a trebuit să trimită o mie de poliţişti militari pe teritoriul Statelor Unite, şi să impună legea marţială până când lucrurile au revenit cât de cât la

normal.

319

Pe St. Thomas, 80% din clădirile insulei au fost distruse. A urmat apoi Dominica, unde nu a murit nimeni, însă întreaga recoltă de banane a insulei – principala ei sursă de venit – a fost compromisă.

Antrenând în continuare vânturi cu viteze de 180 km/oră, furtuna a lovit capitala republicii Puerto Rico, San José, cu o deosebită violenţă. Vilegiaturiştij aflaţi în vacanţă, în hotelurile de lux, au devenit brusc refugiaţi, rămaşi pe întuneric şi fără aer condiţionat. Hugo a distrus peste 80% din casele din Puerto Rico, 80% din recolta de cafea, iar aeroportul a fost închis din cauza avariilor.

După ce a părăsit Puerto Rico, Hugo s-a îndreptat către coasta de est a Statelor Unite, ocolind Florida şi pornind drept către cele două Caroline.

Hugo a lovit Charleston, Carolina de Sud, joi, 21 septembrie 1989, cu vânturi ce suflau cu o viteză de aproape 200 km/oră. Curentul electric s-a întrerupt imediat în tot oraşul.

Jumătate din locuitorii din Charleston au fost evacuaţi spre interiorul ţării, în adăposturi, dar unii dintre ei au rămas pe loc şi s-au trezit, brusc, într-un coşmar apocaliptic.

Pe străzi, stratul de cioburi ajungea până la genunchi; vasele din port erau înşirate de-a lungul străzilor; geamurile caselor distruse explodau mereu din a incendiilor; în interiorul clădirilor, stratul de noroi ajunsese de treizeci; centimetri.

Hugo a produs pagube în valoare de peste l milion de dolari la Fort Sumter, e istoric, din timpul Războiului Civil; baza aeriană de la Charleston a fost actic demolată. Confruntat cu această situaţie catastrofală, primarul Charles-n-ului a afirmat: „Ne aflăm în faţa unor distrugeri fără precedent, de care meni nu-şi aminteşte să se mai fi produs vreodată”-1

Un om s-a întors la locul unde ar fi trebuit să fie casa lui. Dar tot ce mai măsese pe parcela lui de teren era un aparat de încălzit apa. Întreaga casă şese smulsă şi aruncată la o distanţă de patruzeci de

metri spre nord, în irtea vecinului.

În ziua următoare, Hugo s-a mutat mai spre centrul părţii continentale „re Charlotte, Carolina de Nord, fiind însoţit de vânturi cu o viteză de peste 00 km/oră şi rafale de peste 135 km/oră.

După ce Hugo a părăsit cele două Caroline, în zonă a început să cadă o toate torenţială, ceea ce a amplificat dezastrul iniţial şi a îngreuiat şi mai mult activitatea de curăţenie.

În cele două Caroline, trei sferturi de milion de oameni au rămas fără rent electric. Toată populaţia din Carolina de Sud şi Carolina de Nord este de l O

1 Lee Davis, *Natural Disasters*, p. 282.20

niilioane de oameni; astfel, una din zece persoane a rămas fără curent electric din cauza uraganului Hugo.

Recoltele din care lina au suferit pagube în valoare de peste 100 milioane de dolari; în Carolina de Sud, pagubele înregistrate de producţia de cherestea s-a cifrat la peste l miliard de dolari.

Hugo a făcut 71 de victime, dintre care peste jumătate în Statele Unite.

Cifrele finale conturează un tablou sumbru a ceea ce poate face furtuna într-o regiune.

Au fost distruse 3785 de locuinţe, 5185 de locuinţe mobile şi s-au pierdut 292.000 de locuri de muncă.

Explozia de pe *Hindenburg*

LAKEHURST, NEW JERSEY

6 mai 1937 3 6 de morţi

După ce a urmărit metodele folosite de echipajul de pe dirijabil, reporterul este ferm convins că numai o stratagemă de război sau un act imprevizibil al puterii lui Dumnezeu ar putea periclita securitatea acestui record german în materie de dirijabile pentru pasageri.

— W.B. Courtney, *Collier's*, 1936

Arde, totul e învăluit de flăcări şi cade peste catarg şi peste noi – este una dintre cele mai cumplite catastrofe din lume! Este o privelişte cumplită! Oh, omenirea şi toţi pasagerii!

— Herb Morrison, transmiţând în direct din Lakehurst, 6 mai 1937

Ydolf Hitler era deosebit de mândru de dirijabilul german *Hindenburg* zvastica, adoptată ca simbol al Germaniei Naziste în 1935, împodobea făloasa ipioarele lui de pe coadă. Se spune că, atunci când i s-a raportat explozia de: *Hindenburg*, Hitler a rămas „mut", refuzând să facă vreun comentariu. Ulrior, deşi agenţia de presă oficială nazistă a anunţat că programul de traversare Atlanticului în dirijabil va continua „neabătut", catastrofa dirijabilului *'ndenburg* a pus, de fapt, capăt călătoriilor pe calea aerului cu acest mijloc de transport, (în mod ironic, ziarul *San Francisco Chronicle* a relatat despre şocul suferit de Hitler cu prilejul accidentului din 7 mai 193 7 pe prima pagină, direct sub titlul „Mulţimea priveşte holocaustul de la Lakehurst".)

Cu mai mulţi ani înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial, Statele Unite nu aveau încredere în Hitler şi în Partidul Naţional Socialist (nazist), dar făceau afaceri cu ei şi permiteau zborurile Germania-America. pasagerii care îşi permiteau să plătească biletul – 400 de dolari în fiecare direcţie – aveau posibilitatea să călătorească de la Frankfurt la New Jersey în numai două zile şi puteau face acest lucru în condiţii de lux. Dirijabilul avea camere elegante cu toalete şi duşuri, apă curentă caldă şi rece, o sală de mese cu ferestre largi (care se şi deschideau) şi erau serviţi în porţelanuri fine, ba mai mult, aveau chiar şi un fumoar.

Hindenburg era cea mai mare navă aeriană a tuturor timpurilor (una din cele două nave surori planificate). Măsura 120 de metri lungime, cu numai aproximativ 100 de metri mai scurtă decât o altă meganavă condamnată, *Titanic*. (Vezi capitolul 50.) *Hindenburg* fusese construit de Compania Graf Zep-pelin şi era considerat ultimul răcnet în tehnologia călătoriei pe calea aerului. Era acţionat cu patru motoare diesel Mercedes-Benz de ultima generaţie, de o mie două sute de cai putere. La vremea respectivă, avioanele erau mici, nesigure şi incapabile să străbată distanţe mari.

Iniţial, nava fusese concepută pentru a fi umplută cu heliu, un

gaz mai uşor decât aerul şi neinflamabil. Când Congresul a adoptat Legea controlului heliului şi a refuzat să vândă Companiei Graf Zeppelin heliul de care avea nevoie (de teamă ca nu cumva naziştii să-şi folosească navele aeriene în scopuri militare), compania germană a decis să folosească cel mai uşor dintre gaze, hidrogenul, care se găsea din belşug, dar care, întâmplător, este şi foarte inflamabil. Constructorii navei nu aveau însă de ales, astfel că au înlocuit heliul cu hidrogen; mai exact, s-au utilizat peste şapte milioane de metri cubi din acest gaz extrem de inflamabil.

În anii ’30, fumatul era considerat un mod firesc – şi în multe cazuri – chiar necesar, de viaţă. Ţigări, pipe şi trabucuri erau aprinse peste tot – chiar şi pe paturile de spital şi, bineînţeles, la bordul dirijabilului – şi singura măsură de precauţie adoptată în eventualitatea unui pericol de incendiu în interiorul unui sac uriaş plin cu milioane de metri cubi de gaz inflamabil o constituia controlul foarte strict al modului în care pasagerii îşi aprindeau ţigările, pipele sau trabucurile. În fumoar, era un aprinzător electric ataşat de un lanţ, şi acesta era singurul mijloc de a se aprinde o ţigară. Pasagerii erau controlaţi la îmbarcare să nu aibă asupra lor chibrituri sau brichete, dar, după aceea, puteau să fumeze după placul inimii la bord, în fumoarul etanş.

Dar nu ţigara unui pasager neglijent a fost cea care a provocat dezastrul de pe *Hindenburg*.

323

În timp *ceHindenburg* se apropia de aeroportul din Lakehurst, New Jersey, membrii echipajului de la sol au observat ceva care flutura pe acoperitoarea externă a navei. Cincisprezece secunde mai târziu, din zona unde se remarcase ruptura au izbucnit flăcările care au aprins imediat învelişul de celuloză al dirijabilului (ce fusese impregnat cu aluminiu şi răşină foarte inflamabilă). O ploaie de foc s-a năpustit peste partea posterioară a navei, în treizeci şi două de secunde, *Hindenburg a* ars până când n-a mai rămas din el decât carcasa în flăcări şi s-a prăbuşit pe pământ. Toate cele şaisprezece camere de hidrogen ale

navei erau cuprinse de flăcări în momentul în care nava a lovit solul.

Pe *Hindenburg* se aflau 61 de membri ai echipajului şi 36 de pasageri. Focul şi izbitura au ucis 13 pasageri şi 22 de membri ai echipajului la bord şi un civil de la sol.

Un băiat de paisprezece ani a fost salvat printr-un miracol, în timp ce era cuprins de flăcări, unul din rezervoarele de balast de pe *Hindenburg a* explodat şi l-a stropit pe băiat cu apă, salvându-i astfel viaţa.

Sosirea dirijabilului *Hindenburg* în New Jersey trezise mult interes în rândurile publicului, aşa că, la faţa locului, se aflau mulţi operatori cu camere de luat vederi şi fotografi. Astfel, mass-media a înregistrat cumplita moarte a lui *Hindenburg*, iar jurnalele de actualităţi cu dirijabilul în flăcări au rulat luni întregi în cinematografele din America şi din Europa.

rit; f-Nu avem usturoi

Ce a provocat incendiul şi apoi explozia de pe *Hindenburg*?

Cei mai mulţi experţi sunt de acord că electricitatea din atmosferă a produs aprinderea. Ani de zile s-a crezut că hidrogenul inflamabil din celulele de gaz ale vasului s-au aprins imediat şi au provocat uriaşa deflagraţie.

Dar studiile mai recente au scos în evidenţă anumite anomalii care au condus ulterior la o altă concluzie.

Într-un articol intitulat „E vina hidrogenului?" publicat în numărul din mai 1997 al revistei *Air & Space Smithsonian*, Richard G. Van Treuren, fost manager al Programului NASA pentru combustibil cu hidrogen, explică de ce el şi mulţi alţii nu mai consideră că hidrogenul aprins a determinat distrugerea bavei *Hindenburg*.

Prima discrepanţă în teoria „hidrogenului arzător" este mărturia căpitanului, potrivit căreia dispozitivele lui nu au indicat nicio scurgere de lidrogen în momentul producerii incendiului şi nimeni n-a simţit miros de isturoi. Usturoiul fusese adăugat în hidrogenul inodor (aşa cum se procedează îi cu mirosul de sulf

adăugat astăzi în gazele naturale) pentru a atrage atenţia

! 24

asupra unei eventuale scurgeri. Niciunul dintre supravieţuitori nu a afirmat că ar fi simţit miros de usturoi.

Ipoteza iniţială era infirmată şi de faptul că filmul care înregistrase prăbuşirea dirijabilului arăta că, atunci când se izbise de pământ, partea din spate a dirijabilului a ricoşat şi a sărit în sus, ceea ce indică existenţa unei importante cantităţi de hidrogen – care, teoretic, ar fi trebuit să fie deja aprinsă şi să ardă.

Concluzia lui Trueren este că frânghiile de ancorare ale dirijabilului au acţionat ca nişte buni conductori de electricitate şi prezenţa plasmei electrice în atmosferă a produs mii de grade de electricitate şi ozon, iar ozonul este fatal în combinaţie cu aluminiul, care fusese componenta esenţială a carcasei lui *Hindenburg*. Carcasa impregnată cu aluminiu şi răşina inflamabilă cu care fusese acoperită au fost cele care au ars, şi nu hidrogenul.

Prăbuşirea dirijabilului şi numărul de morţi pe care le-a cauzat au pus capăt practic călătoriilor pe calea aerului. Dosarul de securitate a acestui tip de transport fusese până atunci impecabil, dar *Hindenburg a* anulat totul printr-un infern spectaculos care a durat numai câteva clipe, înregistrat pe peliculă, el a şocat publicul. La doi ani după prăbuşirea navei *Hindenburg*, *a* avut loc primul zbor transatlantic de pasageri, şi era dirijabilelor mai uşoare decât aerul s-a încheiat.

Post-scriptum

Catastrofa navei *Hindenburg* a pus capăt utilizării dirijabilelor pentru transport. Cu toate acestea, dirijabilul a revenit la viaţă în 2002 ca o alternativă cu costuri reduse şi eficienţă ridicată a sateliţilor de comunicaţii.

În anul 2002, firma londoneză Advanced Technology Group a anunţat lansarea navei sale Stratăat, un dirijabil umplut cu heliu acţionat cu gaz şi energie solară. Stratăat va pluti la 18 kilometri deasupra suprafeţei pământului, mai sus de rutele traficului aerian, va

fi plin cu peste o tonă de echipamente de înaltă tehnicitate pentru transmisii. Un Stratăat va rămâne pe poziţie pe o rază de aproape un kilometru timp de trei până la cinci ani şi va putea acoperi o suprafaţă de aproximativ 100 de kilometri pătraţi – aproximativ dimensiunile unui oraş mare sau chiar ale unui ţinut mai mic. Primul client al ATG a fost Photran, o companie sponsorizată de guvernul Malaysiei.

Incendiul de pe dealurile din Oakland, 1991

DEALURILE DIN APROPIERE DE OAKLAND ŞI BERKELE Y, CALIFORNIA

20 – 24 octombrie 1991

25 de morţi Pagube materiale în valoare de 2 miliarde de dolarii *Trecerea focului de la copaci la acoperişuri şi la streşinile pline cu ace de brad a făcut ca aceste case să ardă una după alta, precum beţele de chibrit dintr-o cutie care se aprind unul de la altul…* Este *cumplit să fii martor la înaintarea focului care înghite casele una după alta şi să nu poţi face nimic.*

— Martorul Don Pearman de la PCI & Associates

JLJ – uminica era întotdeauna şi de demult, zi de odihnă. Chiar şi în anotimpul incendiilor.

Dar ziua de duminică, 20 octombrie 1991, s-a transformat în ceva ce numai zi de odihnă nu putea fi numit în Oakland, California, o furtună de foc a mistuit 1600 de acri, 2500 de case şi magazine, 450 de apartamente şi vile. Nimeni nu ştie cum a început acest incendiu – cel mai cumplit incendiu urban

326

din istoria SUA şi cel mai catastrofal din istoria Californiei, dar se presupune că un foc „suspect" de sâmbătă, 19 octombrie, ar fi fost la originea acestui dezastru masiv.

Focul de sâmbătă a fost stins rapid. Vântul sufla cu numai 7 kilometri pe oră, aşa că nu s-a răspândit prea departe.

Dar în dimineaţa următoare a izbucnit incendiul uriaş care avea să secere 25 de vieţi omeneşti şi există bănuiala că cetina putrezită de pe pământul din pădure (crengi şi ace care cad pe jos) s-a aprins şi a

dus, rapid, la o deflagraţie din cauza vântului care sufla puternic în acea zi.

Incendiul din Oakland şi Berkeley a fost un „incendiu interfaţă". Un asemenea foc izbucneşte la limita dintre natură şi construcţiile urbane şi, în unele cazuri (curţi, livezi, acoperişuri etc.), chiar se amestecă.

În Oakland, în ziua de 20 octombrie 1991 existau toate componentele necesare pentru un incendiu interfaţă între mediul urban şi cel natural: în zonă, aerul avea o temperatură foarte ridicată; în jurul caselor era o mare cantitate de vegetaţie uscată; multe dintre acestea erau construite din materiale foarte inflamabile; în zonă era o lipsă acută de umiditate ca urmare a secetei consecutive timp de cinci ani; vântul care sufla printre dealuri atinsese o viteză foarte mare. Toate aceste elemente, combinate cu bănuiala că focul din ziua precedentă nu fusese stins complet, au favorizat izbucnirea dezastrului.

Cât de repede s-a răspândit incendiul? Destul de repede ca să mistuie 790 de case în prima oră. Intensitatea deflagraţiei a transformat rapid focul într-o furtună de foc, eveniment meteorologic catastrofal în care se formează tornade de foc, prin aspirarea aerului de la bază. Aerul respectiv alimentează flăcările de la vârful tornadei, care în felul acesta se autoîntreţine.

Casele din zona dealurilor Oakland costau, la vremea respectivă, l milion de dolari şi erau foarte căutate. Aceste case ofereau o privelişte spectaculoasă. Podul Poarta de Aur, Golful San Francisco şi oraşul San Francisco însuşi se aşterneau la poalele dealurilor Oakland.

Multe dintre case erau locuinţe unifamiliale ascunse, adesea, în frunzişul vegetaţiei înconjurătoare. Această apropiere a vegetaţiei inflamabile a contribuit considerabil la creşterea pagubelor materiale provocate de incendiu care s-au cifrat la două miliarde de dolari.

Pompierii ajung, în general, mai greu în zonele rezidenţiale îndepărtate. Când sosesc la locul unui incendiu care implică şi natura înconjurătoare, prima grijă a pompierilor este să limiteze incendiul.

Locuinţele individuale sunt considerate mai puţin importante, în oraşe, incendiile sunt stinse mai rapid datorită distanţei mici până la serviciile de pompieri, ale echipamentului şi personalului, dar maşinile pompierilor pot avea nevoie de mai mult de o jumătate de oră ca să ajungă până la dealurile unde focul face ravagii. Aşa s-a întâmplat şi cu incendiile din Oakland.

Şi au mai fost şi alte lucruri făcute greşit care au înrăutăţit şi mai mult situaţia.

Multe din casele din Oakland Hills şi Berkeley erau construite din materiale inflamabile, cu acoperişuri de lemn şi cerdace din materiale nerezistente la foc. De asemenea, numeroase acoperişuri nu erau suficient de înclinate. Câteva case acoperite cu şindrilă nu au luat foc. De ce? Pentru că acoperişurile aveau o înclinaţie atât de mare, încât tăciunii aduşi de vânt din pădure s-au rostogolit pur şi simplu de pe acoperişul abrupt.

După răspândirea focului, au început problemele cu combaterea lui şi salvarea vieţilor omeneşti. Conductele de gaz s-au spart şi s-au produs adevărate fântâni arteziene de flăcări. Curentul electric s-a întrerupt şi rezervoarele de apă au secat. Străzile înguste şi întortocheate i-au împiedicat pe pompieri să ocupe poziţiile necesare pentru a combate focul. Comunicaţiile fuseseră întrerupte din cauza traficului radio şi telefonic foarte aglomerat, atât din partea personalului pompierilor, cât şi a civililor, iar comandanţii pompierilor nu puteau să coordoneze activitatea acestora.

La rândul lor, străzile înguste erau o adevărată capcană a morţii. Maşinile mari ale pompierilor nu se puteau mişca pe ele, iar numărul mare de vehicule abandonate complica şi mai mult lucrurile, în timpul incendiilor din Oakland, mulţi oameni au plecat cu maşinile încercând să scape de foc, iar apoi, văzând că nu reuşesc să iasă din zonă, le-au abandonat şi au fugit pe jos. Aceste vehicule abandonate au devenit obstacole în calea maşinilor pompierilor. Şoferii s-au văzut şi ei blocaţi pe străzile înguste; chiar şi o maşină a poliţiei, plină cu evacuaţi şi un poliţist, a ars împreună cu toţi pasagerii în incendiu.

Printr-o tristă ironie a sorţii, zona izolată din Oakland Hills ar fi putut fi considerată zonă cu pericol de incendiu, ceea ce ar fi permis adoptarea unor măsuri preventive din partea municipalităţii, înainte să înceapă incendiul, dar zona Oakland Hills nu era inclusă printre acestea din cauza unui singur factor: accesul la case se făcea pe drumuri pavate.

Fumul a limitat serios vizibilitatea şi temperaturile au ajuns, în cele din urmă, la 100°C – temperatura necesară pentru incinerarea unui corp omenesc. Asfaltul străzilor a început să se băşice din cauza căldurii. Duminică noaptea, viteza vântului a scăzut la 10 km/oră şi focul a început să se retragă spre zonele deja arse. Era o ameliorare considerabilă a situaţiei, şi pompierii au reuşit să oprească incendiul în ziua a treia şi să-l ţină sub control în cea de-a patra. Efortul pentru stingerea incendiului şi salvarea vieţilor omeneşti a fost uriaş şi a implicat 88 de echipe de aspersori, 6 rezervoare de aer, 16 unităţi helitac, 8 unităţi de comunicaţii, 2 echipe de management, 2 mecanici, peste 700 de membri ai echipelor de recuperare şi salvare, 767 poliţişti, Oficiul pentru Servicii de Urgenţă din California, Agenţia Federală de Management al Urgenţelor, Crucea Roşie, Armata Salvării. Din păcate, a fost nevoie şi de poliţie: jefuitorii deghizaţi în voluntari au devalizat locuinţele celor evacuaţi. Bjj

30% din cei care îşi pieruusoio. a-v/îţi „întoarcă şi să le reconstruiască, iar oraşul şi-a pierdut o mare parte din baza de impozite.

Cu toate acestea, s-au operat anumite schimbări, astfel că, în momentul de faţă, toate rezervoarele sunt menţinute pline în timpul anotimpului incendiilor şi există generatoare de urgenţă în zonă. S-a renunţat, de asemenea, la unele practici periculoase de construcţie care au contribuit la pierderile uriaşe suferite de oraş, iar acum măsurile de prevenire a incendiilor sunt respectate la edificarea noilor construcţii.

Marele incendiu din Londra.

1666

LONDRA, ANGLIA

2 – 6 septembrie 1666 8 morţi

Şi astfel zăcea în cenuşă prea venerabila Biserică, unul dintre cele mai vechi lăcaşuri de cult ale Lumii Creştine.

— John Evelyn, din Jurnalul său, 7 septembrie 1666, referindu-se la distrugerea prin foc a Catedralei St. Paul îi numai opt oameni şi-au pierdut viaţa în această masivă deflagraţie, dar marele incendiu de la Londra, din 1666, reţine atenţia prin faptul că a distrus trei sferturi din capitala Regatului Unit, ştergând de pe faţa pământului ceea ce numim acum oraşul vechi şi ducând la reconstruirea Londrei, aşa cum o cunoaştem astăzi.

Focul a făcut ravagii timp de cinci zile, mai ales după ce s-a răspândit şi a scăpat de sub control. Marele incendiu a ilustrat în mod dramatic neajunsurile sistemului de securitate publică din Londra. După stingerea lui şi începerea reconstrucţiei, s-a înfiinţat primul departament municipala! pompierilor.

330

Incendiul a impulsionat, de asemenea, crearea primei companii de asigurare împotriva incendiilor din lume. Mai bine mai târziu decât deloc.

Incendiul a început ca un foc mic, apoi a crescut foarte rapid şi s-a răspândit pe o arie întinsă.

Thomas Farynor, unul dintre brutarii regelui Carol, a muncit în brutăria lui de pe Pudding Lane până la ora 10 în seara zilei de l septembrie 1666. Atunci a stins focul la cuptoare (aşa a pretins mai târziu) şi s-a dus sus, la culcare.

Câteva ore mai târziu, cam între miezul nopţii şi ora două noaptea (documentele istorice sunt oarecum contradictorii), el şi familia lui au fost treziţi de fumul şi flăcările care veneau de jos. Crezând, probabil, că focul era deja prea puternic pentru a fi ţinut sub control, Farynor nu a făcut nicio încercare să-l stingă şi a fugit împreună cu familia lui pe o fereastră şi apoi pe acoperişurile caselor vecine. Cei mai mulţi dintre membrii personalului din gospodăria lui

Farynor au urmat exemplul stăpânului, cu excepţia unei servitoare, o tânără care avea rău de înălţime şi a hotărât să rămână acasă. A ars de vie şi este considerată prima victimă oficială a incendiului.

În timp ce focul făcea ravagii, a fost chemat primarul, care a fost destul de supărat că fusese trezit din somn şi scos din casă. „Pfui", a făcut el ţâfnos când a ajuns în Pudding Lane. „L-ar fi putut stinge şi o femeie dacă făcea pipi pe el!" Şi s-a dus înapoi la culcare.

La scurt timp după aceea, vântul a început să sufle şi să poarte tăciunii şi cenuşa încinsă dincolo de stradă şi a aprins finul pentru cai depozitat în spatele hanului Star. Combinaţia de case înghesuite din Londra, cu borduri de lemn şi vânt puternic a contribuit, curând, la mistuirea totală a întregului grup de clădiri din jurul fostei brutării Farynor.

Apoi, focul s-a răspândit în tot oraşul, alimentat de butoaiele de vin, ulei pentru lămpi şi răşină care explodau, precum şi de băuturile alcoolice depozitate în subsolurile mistuite de flăcări. Vântul s-a înteţit şi a mai dat şi el o mână de ajutor.

Oameni au început să fugă spre Tamisa, unde luntraşii le cereau sume exorbitante pentru a-i duce dincolo, la loc sigur.

Focul a continuat să ardă până joi, în acea săptămână, atunci când vântul s-a potolit şi eforturile de stingere a incendiului au stăvilit, în cele din urmă, flăcările.

Funcţionarul public englez şi autor de jurnale, Samuel Pepys a descris pe larg acest incendiu:

Locotenentul Turnului… îmi spune că a început în dimineaţa aceasta, la casa brutarului din Pudding Lane şi că a ars total Biserica

St. Magnes şi o mare parte din Fish Street… Sărmanii oameni stau în case până când îi ajunge focul şi atunci încep să alerge spre bărci sau încearcă să treacă apa de pe un mai pe altul cu scările. Şi, printre altele, sărmanii porumbei care nu vor să-şi părăsească casele şi au continuat să planeze în zbor deasupra ferestrelor şi balcoanelor până când, unora dintre ei le-au luat foc aripile şi au căzut pe pământ.

Am văzut cum creşte focul; şi pe măsură ce se întuneca îl

distingem tot mai clar pe lângă turlele bisericilor şi printre coşurile caselor, cât vedeam cu ochii de sus, din oraş, într-o mare urâtă şi răutăcioasă

de flăcări, nu ca o flacără frumoasă a unui foc obişnuit… Am văzut incendiul ca un arc întreg de foc de la un capăt la altul al podului şi

ca un arc peste deal, un arc lung cam de o milă, şi totul era în flăcări şi ardea în acelaşi timp şi se auzea zgomotul oribil al r flăcărilor şi trosniturile caselor distruse.

S-au făcut mai multe încercări de a se stinge focul. Pompierii au dărâmat casele nearse care se aflau în calea focului pentru a opri înaintarea acestuia. Acest lucru nu a fost deloc pe placul ocupanţilor caselor neatinse, mulţi dintre ei neputând fi nici măcar convinşi că locuinţele lor sunt în pericol. Apoi, găleţi de apă transportate de lanţuri umane au fost azvârlite, fără încetare, peste flăcări. Marina comercială britanică a aruncat în aer casele cu praf de puşcă pentru a opri răspândirea focului.

În cele din urmă, potolirea vântului a fost cea care a pus capăt infernului.

Preţul plătit era enorm. Nu mai puţin de 13 200 de case fuseseră arse, la fel 85 din cele 109 biserici din Londra. Peste 100.000 de oameni au rămas fără locuinţă, 400 de străzi au dispărut de pe faţa pământului, suprafaţa totală devastată fiind de 396 de acri. Sute de magazine au dat faliment.

După ce s-a împrăştiat şi fumul, arhitecţii Londrei au proiectat un oraş nou şi frumos, magazine, parcuri şi străzi.

Nerăbdarea a avut câştig de cauză în faţa esteticii şi casele au fost construite jla repezeală, în multe cazuri la fel de înghesuite ca în Vechiul Oraş.

Acum, totuşi, Londra cea nouă, în pofida discutabilei sale planificărirbanistice, are un departament de pompieri foarte eficient.

Samuel Pepys, *Diary*, în Eyewitness to History, p. 188.

Scurgerile de ţiţei de pe *Exxon Valdez*

PRINCE WILLIAM SOUND, ALASKA
24 martie 1989
Pagube materiale în valoare de 3, 03 – 8, 03 miliarde de dolari1
j
Evident, *vom pierde ceva ţiţei şi vom rămâne aici pentru o vreme*.
…
— Căpitanul petrolierului *Exxon Valdez* Joseph Hazelwood

Scurgerile de ţiţei de pe *Exxon Valdez* au schimbat ordinea firească a lucrurilor din Prince William Sound, Alaska, şi impactul lor general asupra mediului înconjurător încă n-a fost determinat.

Din cauza scurgerilor, în cei doi ani care au urmat catastrofei, au murit 13 din cele 36 de membre ale grupului de balene ucigaşe care trăiau aici. Zece ani mai târziu, grupul de balene nu avea decât trei membri în plus. Şi, în mod

1 Pentru diferenţa de 5, 03 miliarde dolari recompense pentru daune s-a făcut apel, şi procesul se mai judecă încă. La 14 iunie 2002, *Exxon Mobil* a depus o moţiune la curtea federală pentru a se reduce recompensele pentru daune la mai puţin de 40 de milioane de dolari.

surprinzător, o balenă mamă şi câţiva dintre descendenţii ei au părăsit grupul şi s-au alăturat altuia, lucru nemaiîntâlnit la balenele ucigaşe.

La ora 12.04, în ziua de 24 martie 1989, *Exxon Valdez* s-a lovit cu rundul le Reciful Bligh şi a aruncat în apa oceanului 19, 8 milioane de galoane (257.000 Barili) de ţiţei. Este echivalentul cantităţii de apă din 125 de bazine olimpice le înot şi reprezenta 20% din încărcătura totală de 53 094 510 galoane de ţiţei i vasului *Valdez*.

Scurgerea de ţiţei de pe *Exxon Valdez* este cea mai mare care s-a produs Teodată în Statele Unite şi figurează pe locul 34 printre cele mai catastrofale curgeri de ţiţei din lume. Este considerată, totuşi, cea mai masivă scurgere de iţei a tuturor timpurilor din cauza pagubelor pe care le-a produs mediului iconjurător. Au fost poluaţi cu ţiţei aproximativ 1800 de kilometri de coastă în Alaska, dintre care 300 de kilometri acoperiţi cu un strat gros. Pata de ţiţei – a întins pe o lungime

de 700 de kilometri, de-a lungul întregii coaste a eninsulei Alaska până în satul Chignik.

Din cele 10, 8 milioane de galoane, aproximativ 1, 5 milioane de galoane îi fost recuperate de echipele de curăţenie; 1, 4 milioane de galoane s-au cufundat pe fundul oceanului; 216.000 de galoane au rămas pe plaje. Restul; crede fie că s-a evaporat, fie s-a degradat prin efectul forţelor naturale, cum şi furtunile de iarnă, ploaia sau acţiunea mareelor.

(În ceea ce poate fi unul dintre cele mai impresionante eforturi din istoria omerţului, veterinarii, biologii şi voluntarii care au curăţat păsările şi vidrele; mare după scurgerile de pe *Exxon Valdez* au folosit detergentul de vase awn pentru a spăla animalele.)

Daunele provocate multor specii din natură din zonă se mai resimt şi tăzi, la peste zece ani după accident.

Este, însă, o tragedie faptul că multe specii, cufundarul comun, cormoranii slasgic, cu creastă dublă şi cu faţa roşie), morsele, raţa arlechin, balenele igaşe şi porumbeii „Guillemot", din zonă, nu şi-au mai revenit după efectele unătoare ale scurgerilor de ţiţei.

Stridiile negre, murleta marmorată, scoicile, heringul de Pacific, somonul *ţ*, vidra de mare, somonul şi scoicile comune sunt în proces de recuperare.

Vulturul pleşuv şi vidra de râu din zonă şi-au revenit complet.

Cum s-a produs accidentul de pe *Valdez*, care s-a soldat cu împrăştierea putut?

Simplu spus, primul secund de pe *Valdez* şi timonierul nu au executat tarcerea spre dreapta aşa cum le spusese căpitanul Joseph Hazelwood, careetrăsese în cabina lui înainte de ancorare. Căpitanului Hazelwood i s-a făcut un test de alcoolemie la câteva ore după accident şi s-a constatat că avea alcool în sânge. Dar el a negat consecvent că ar fi fost capabil de acest lucru şi un juriu l-a găsit nevinovat de faptul că a condus un vas maritim sub influenţa alcoolului. Dar a fost găsit vinovat de neglijenţă, fiind amendat cu 50.000 de dolari şi condamnat la 1.000 de ore în serviciul comunităţii din Alaska.

Procesul împotriva companiei *Exxon*, intentat de statul Alaska şi de guvernul federal al SUA, a fost mai complicat şi a durat doi ani. La 19 octombrie 1991, Curtea Districtuală a SUA a aprobat un pachet de reglementare în trei părţi.

Rezoluţia finală a constat într-un acord penal, un acord de restituire penală şi o reglementare civilă.

În acordul penal, *Exxon a* fost amendată cu 150 de milioane de dolari, dintre care 125 de milioane au fost anulaţi din amendă ca recunoaştere a eforturilor făcute de companie pentru a curăţa pata de ţiţei şi de a executa restituirile private.

În acordul de restituire penală, *Exxon* a plătit 100 de milioane de dolari statului şi guvernelor federale pentru daunele provocate de ţiţei solului şi naturii.

În cadrul reglementării civile, *Exxon a* consimţit să plătească 900 de milioane de dolari, într-o perioadă de zece ani, în fonduri administrate de guvernele federal şi statal.

Deşi cantitatea de ţiţei răspândită de *Exxon Valdez* nu o plasează printre cele mai mari de acest fel, impactul său a fost enorm. Motivul? A împrăştiat ţiţei peste una din zonele cele mai curate şi mai frumoase din lume. O pată de ţiţei în mijlocul oceanului sau într-o zonă cu trafic intens, într-un port deja poluat, nu-i mai supără pe oameni atât de mult ca unda care se propagă într-o zonă sălbatică, neatinsă de mâna omului. Se poate compara cu o maşină care stropeşte cu noroi salopeta deja murdară a unui muncitor sau rochia albă, nouă, a unei femei. Asta este şi ceea ce s-a întâmplat cu pata de ţiţei provocată de *Valdez*. Lumea a rămas înmărmurită la vederea splendidelor peisaje din Alaska şi Prince William Sound mânjite de ţiţeiul negru şi gros, iar fotografiile cele mai impresionante au fost cele ale sărmanelor animale şi păsări neajutorate, complet acoperite de ţiţei.

Ţiţeiul este sângele care dă viaţă oricărei ţări industrializate. Este solventul care permite comerţului şi industriei să existe.

Cu toate acestea, ţiţeiul este greu de găsit, costă scump rafinarea şi transportul lui şi e îngrozitor de greu de curăţat.

Oare scurgerile ca cea de pe *Exxon Valdez* reprezintă preţul inevitabil pe care trebuie să-l plătim pentru energie atunci când o dorim şi în cantitatea de care avem nevoie?

95

Bolul de praf

MARILE CÂMPII DIN SUA: KANSAS.
OKLAHOMA, ARKANSAS, TEXAS, NEW
MEXICO, COLORADO, NEBRASKA.
DAKOTA DE NORD, DAKOTA DE SUD
19321937 Pagube materiale în valoare de l miliard de dolari1

au fost astăzi, Hiram? Sarah Pike era cu mâinile până la coate într-un inar. Frământa aluatul în singurul mod în care putea să împiedice praful să intre în îne.

Hiram Pike traversă bucătăria în izmenele lui lungi, după ce îşi lăsase în erdac salopeta şi cizmele pline de praf. Ajuns în faţa chiuvetei, îşi trecu un get peste robinet şi lăsă o dâră în praful care acoperea garnitura. Hiram scutură zgustat din cap şi dădu drumul la apă.

— Am şters praful acum zece minute, spuse Sarah ca răspuns la reproşul îi nerostit. Toţi aveau nervii întinşi la maximum şi Sarah ştia că Hiram era întotdeauna rost dispus după o vânătoare de iepuri.

La valoarea dolarului din anii ’30.

36

— N-am spus nimic, mormăi Hiram.

Sarah ştia că e mai bine să nu riposteze, aşa că îşi văzu înainte de frământat şi încercă să abată discuţia de la praf, înapoi, la iepuri.

— Câţi au fost astăzi, Hiram?

Hiram închise robinetul, îşi scutură mâinile, apoi luă ştergarul decolorat care atârna în cuiul de lângă fereastră, îl scutură cu un gest mecanic deasupra chiuvetei înainte să se şteargă, după care se întoarse cu faţa spre soţia sa.

— Cam vreo mie. Am adus patru mai mărişori. Poate reuşeşti să faci o tocăniţă.

Iepurii erau aţoşi şi cu carnea tare, dar Sarah reuşea, de obicei,

să facă o mâncare acceptabilă din câte unul adăugând şi câteva condimente şi legume pe care le conservaseră în vremuri mai bune.

Hiram iubea animalele şi nu suporta să le vadă suferind sau murind fără rost. Nu avea nicio problemă când era vorba să taie porci sau vite pentru carne, dar goana după iepuri îl dobora. În fiecare duminică de când începuseră furtunile de praf, zeci de oameni se întâlneau într-un loc unde fuseseră zăriţi o mulţime de iepuri. Formau un cerc cam de un kilometru şi după aceea îl strângeau mereu înaintând către centru şi mânând iepurii în faţa lor. Populaţia de iepuri crescuse vertiginos de când începuse seceta şi se ştia că mâncau absolut tot ce creşte, inclusiv recoltele sărăcăcioase pe care fermierii locali încercau cu disperare să le menţină în viaţă. Aşa că duminica organizau o vânătoare de iepuri. După ce iepurii erau prinşi în mijlocul cercului, fermierii şi copiii acestora îi loveau cu bâte şi ciomege până când îi omorau pe toţi. Nu aveau voie să folosească arme. Hiram participa şi el, bineînţeles, dar nu putea să sufere lucrul acesta. Şi când ajungea acasă era întors pe dos.

— Am să văd ce pot face, spuse Sarah binevoitoare.

— Sunt în cerdac.

— Foarte bine.

Apoi Hiram se îndreptă spre dormitor ca să-şi scoată izmenele lungi şi murdare şi să-şi pună altele curate. Adică, dacă o să aibă altele curate. Uneori, rufele Sarei se acopereau de noroi dacă le punea la uscat într-un moment nepotrivit.

În drum spre dormitor, Hiram spera că va găsi o pereche de izmene lungi curate.

Şi mai spera să plouă.

Hiram ştia că nu trebuia să-şi facă prea mari iluzii nici într-un caz, nici în celălalt.

Şi avea dreptate.

Bolul de praf a fost o perioadă de cinci ani în istoria Americii când gestionarea greşită a terenurilor, secetele teribile şi Marea Recesiune, laolaltă, au contribuit la crearea unei zone de pârloagă

imense în nouă state. Era prea mult de arat; prea mult de plivit; prea puţină ploaie şi rezultatul a fost deteriorarea solului. Fermierii şi-au pierdut fermele şi casele; pământul a fost abandonat. (John Steinbeck a descris această perioadă în romanul *său Fructele mâniei*.)

În 1934, Anuarul pentru Agricultură al guvernului SUA a dat publicităţii statisticile înspăimântătoare:

17 milioane de hectare de teren cultivat au fost distruse de culturile prost gestionate;

50 milioane de hectare de teren arabil îşi pierduseră aproape în totalitate stratul fertil al solului;

În momentul publicării Anuarului, alte 60 milioane de hectare îşi pierdeau total sau în cea mai mare parte stratul de sol fertil.

Oamenii care îşi petreceau prea mult timp afară, încercând zadarnic să împiedice solul să fie luat de vânt, sfârşeau, de cele mai multe ori, înecându-se şi nemaiputând să respire. Unii dintre ei vomitau noroi. Medicii au declarat că oamenii mureau pentru că plămânii lor erau plini de nisip.

În anii primului război mondial (1914 – 1918), fermierii din Vestul mijlociu fuseseră încurajaţi să cultive cât mai mult grâu cu putinţă pentru a sprijini efortul de război. Aceasta a dus la cultivarea a mii de hectare de teren, anterior acoperit de iarbă. Iarba ţinuse dintotdeauna solul bine ancorat, dar atunci când a fost smulsă pentru a lăsa loc culturilor, solul a devenit vulnerabil la vânturile puternice, la soarele fierbinte, la lipsa de ploaie şi la alţi factori atmosferici, astfel încât zone enorme erau în mare primejdie dacă nu ploua. Şi pentru că ploile nu au venit, solul bogat s-a transformat într-un praf mort; şi când a început să sufle vântul, praful a fost spulberat ca *zăpada* în timpul unui viscol.

În aprilie 1935, ziarul *Dollas Morning News* a publicat mai multe glume pe seama situaţiei create de furtunile de praf. Iată una dintre ele:

Gospodinele refuză să mai facă curat în casă atâta timp cât statele. jjjj Oklahoma, Kansas şi Nebraska nu se hotărăsc să rămână pe

loc. Işf

Eforturile guvernului de a-i ajuta pe fermierii sărăciţi au cuprins programe ţie amanetare şi de prevenire a eroziunii solului. Multe dintre acestea veneau prea târziu, astfel că numeroşi fermieri şi-au abandonat pământurile, şi-au bipachetat tot ce aveau şi s-au îndreptat spre California să caute de lucru. Aceştia w devenit muncitorii migranţi cunoscuţi din romanul lui Steinbeck, *Fructele mâniei*. Se estimează că peste 300.000 de fermieri şi familiile acestora şi-au pierdut tot vântul în perioada bolului de praf.

38 – A

Marea secetă s-a încheiat în 1938, când au început ploile. Era prea târziu pentru mulţi dintre cei care renunţaseră la tot, dar politicile înţelepte de gestionare a solului, combinate cu îmbunătăţirea generală a climatului economic şi, firește, cu ploile, au transformat mii de hectare de pământ prăfos în lanuri „acoperite cu chihlimbarul holdelor aurii".

Astăzi, seceta continuă să fie o problemă pentru fermierii din Vestul mijlociu, deşi s-au făcut paşi uriaşi în direcţia prevenirii unei repetări a bolului de praf din anii '30.

Totuşi, nu există nicio garanţie că Mama Natură va fi dispusă că coopereze.

96

Accidentul nuclear de pe Insula Three Mile, 1979

MIDDLETOWN, PENNSYLVANIA

28 martie 1979 Pagube materiale în valoare del, l miliarde de dolari

De fapt, ne gândeam că uzina este mult prea bine proiectată pentru a lua în f *calcul un accident serios. Era un fel de Titanic*.

— Harold Denton, fost reprezentant oficial al Comisiei de Reglementare Nucleară *a*.

An 1977, cântăreţul şi compozitorul Gil Scott-Heron a compus şi a înregistrat un cântec intitulat „Aproape că am pierdut Detroit", care vorbeşte despre un accident cu topire parţială a Reactorului nr. I,

Enrico Fermi din Monroe, Michigan, în octombrie 1966. Titlul cântecului îşi are originea într-o afirmaţie făcută de un inginer din uzină după accident. Uzina a fost închisă timp de patru ani după accident, dar a fost redeschisă şi pusă din nou în funcţiune în 1970. În 1972, a fost închisă definitiv. Reactorul Fermi II, de la aceeaşi locaţie, a fost terminat în 1985 şi va fi închis în 2025.

La doi ani după ce cântecul obsedant al lui Scott-Heron i-a făcut pe oameni să se gândească – şi să se teamă – de un accident la o uzină nucleară – la unitatea nr. 2 (TMI-2) din Three Mile Island a avut loc un accident la unul dintre cele două reactoare. Uzina era în funcţiune de trei luni când s-a produs accidentul şi, înainte fusese închisă, în ianuarie 1979, timp de două săptămâni din cauza defectării a doua supape de siguranţă.

Accidentul de la Three Mile Island a eliberat radiaţii în atmosferă. Slavă Domnului, cantitatea de radiaţii a fost foarte scăzută, nu a provocat morţi şi nici nu l-a obligat pe guvernatorul Pennsylvaniei să ceară evacuarea în masă a zonelor imediat învecinate. Acesta le-a cerut, totuşi, cetăţenilor să stea în case, cu ferestrele închise, până când oficialităţile vor declara că situaţia s-a stabilizat.

Deşi impactul incidentului pare relativ minor (în comparaţie, să spunem, cu accidentul de la uzina nucleară din Cernobîl (Vezi capitolul 36), accidentul de la Three Mile Island a fost cel mai dezastruos accident nuclear din istoria Americii. De la accidentul nuclear de la Three Mile Island din 1979, în Statele Unite nu s-a mai construit nicio centrală nucleară. Acesta este unâezultat direct al celor întâmplate la Three Mile Island. Încă şi mai concludent în privinţa opiniilor din ultimii douăzeci de ani despre energia nucleară este faptul că, înainte de accidentul de la Three Mile Island, fuseseră planificate, proiectate şi finanţate cincizeci şi nouă de reactoare nucleare care n-au mai fost construite după accident. Singurele centrale nucleare noi care au fost puse în funcţiune după Three Mile Island sunt cele care erau deja terminate sau foarte aproape de finalizare la data accidentului.

Chestiunile cu privire la siguranţa în exploatare a uzinelor

nucleare nu pot schimba anumite fapte importante, referitoare la eficienţa lor în generarea de curent electric. După cum afirmă Institutul de Energie Nucleară, apetenţa Americii pentru calculatoare şi dezvoltarea tot mai puternică a economiei digitale va face să crească cererea de curent electric cu 35% până în anul 2010. Astăzi, computerele şi echipamentele periferice reprezintă 13% din întregul consum de energie electrică. Acest procent va ajunge la 25% în anul 2020.

Următoarea diagramă demonstrează de ce nu vom renunţa la energia nucleară – chiar sub ameninţarea producerii unor accidente ca cel de la Three Mile Island, Enrico Fermi şi chiar de la Cernobîl.

Costurile producţiei de energie electrică în 19991

Tipul de energie Costul pe kWh

Gaze naturale 0, 0352$

Ţiiei 0, 0324 $

Cărbune 0, 0207 $

Energie nucleară O 0183 $

1 Institutul de Energie Nucleară, 2001.

Electricitatea produsă de combustibilul nuclear costă aproape jumătate faţă de cea produsă cu ajutorul gazelor naturale, ceea ce, într-o lume însetată de energie, înseamnă foarte mult. Există însă temeri din ce în ce mai mari că accidentele vor continua şi că, într-o bună zi, se va produce unul care va avea efecte apocaliptice.

Ce s-a întâmplat la uzina nucleară de la Three Mile Island şi cine este de vină?

Accidentul a fost o combinaţie de greşeli mecanice şi de eroare umană.

O supapă care controla fluxul de apă de răcire din şi către reactor nu s-a închis aşa cum ar fi trebuit şi apa a început să curgă afară din reactor. Aceasta a făcut ca miezul reactorului să se supraîncălzească, ajungând la peste 2600°C, ceea ce a avut ca rezultat topirea tijelor de alimentare. Aceasta a eliberat gaz radioactiv şi apă radioactivă în zonă.

Alarmele care ar fi trebuit să se declanşeze nu s-au declanşat; dispozitivele de măsură şi ecranele care ar fi trebuit să fie vizibile erau acoperite de etichetele puse de cei care inspectaseră aparatele. Dispozitivele care erau vizibile raportau cifre eronate; tehnicienii nu au avut încredere în indicaţiile de temperatură… şi lista ar putea continua. Rezultatul final a fost că miezul reactorului a fost dezvelit şi expus, iar nivelul de radioactivitate din aprovizionarea primară cu apă a sistemului a crescut de 350 de ori peste nivelul normal, înainte ca situaţia să fie corectată, la cincisprezece ore şi cincizeci de minute după ce s-a produs accidentul.

Posibilitatea topirii totale a miezului reactorului de la Three Mile Island a fost foarte reală. Dacă s-ar fi întâmplat acest lucru, explozia ar fi distrus clădirea şi ar fi răspândit radioactivitate pe sute de kilometri pătraţi în jurul oraşului Middletown şi în alte oraşe şi aşezări din Pennsylvania. Three Mile Island se află la numai câţiva kilometri de Harrisburg. Asta este ceea ce s-a întâmplat, în mod tragic, la Cernobîl şi gazul radioactiv din această explozie s-a răspândit în toată Europa. Dacă Three Mile Island ar fi păţit acelaşi lucru, nu este exclus ca radioactivitatea să fi ajuns până la Los Angeles.

Pentru a se îndepărta urmările accidentului de la Three Mile Island a fost nevoie de 11 ani şi s-au cheltuit 973 milioane $. Unitatea soră, TMI-1, a fost închisă timp de şase ani pentru a se efectua peste o sută de modificări ţinând seama de ceea ce a nu a mers bine la TMI-2, operaţiuni care au costat 95 milioane $. Deşi unii experţi susţin că volumul de radiaţii eliberate în aer a fost atât de mic, încât numai o singură moarte de cancer în plus ar fi putut fi cauzată de accident, este încă prea devreme ca să ne pronunţăm în legătură cu impactul asupra mediului înconjurător şi a populaţiei din zona învecinată cu uzina.

342
admjnistbation-/hoovkr

97
Prăbuşirea Bursei americane, 1929

STATELE UNITE

29 octombrie 1929 Pagube materiale în valoare de 30 de miliarde de dolari

Trebuia să stai la coadă ca să găseşti un loc de unde să te arunci pe fereastră, *şi speculanţii vindeau locuri pentru trupuri în East River*.

— Umoristul Will Rogers, comentând consecinţele prăbuşirii Bursei din 1929

se întindea de-a lungul coridorului, trecea prin uşile duble ale băncii, ajungea la intersecţie şi dădea apoi colţul. Zeci de oameni stăteau la coadă, cuprinşi de panică, însă cei mai mulţi dintre ei încercau să-şi menţină, cât de cât, calmul. Până la sfârşitul zilei, oamenii aceştia urmau să piardă toţi banii pe care îi aveau la bancă. Aproape niciunul dintre ei nu va mai ajunge până la ghişeul casierului ca să retragă ceea ce avea, înainte ca banca să se închidă şi să dea faliment, una dintre cele aproximativ patru mii de bănci care nu au putut supravieţui epuizării depozitelor sale, declanşate de prăbuşirea Bursei în 1929.

Calvin Coolidge nu a anticipat ceea ce avea să urmeze, şi Herbert Hoover a înrăutăţit lucrurile şi mai mult.

Mulţi istorici susţin că reticenţa preşedintelui Coolidge de a impune restricţii guvernamentale speculaţiilor de la Bursă a dus la prăbuşirea acesteia, în 1929.

Herbert Hoover este considerat vinovat pentru că a declanşat Marea Recesiune care a urmat după prăbuşire, prin faptul că a semnat Legea Smoot-Hawley referitoare la tarife, care impunea taxe ameţitor de mari pentru produsele de import. O mie de economişti l-au implorat să-şi exercite dreptul de veto împotriva ei, dar fără niciun rezultat. Smoot-Hawley intenţiona să descurajeze importurile de bunuri care erau disponibile şi în Statele Unite, protejându-i astfel pe micii producători americani. Dar legea nu a acţionat în acest fel şi rezultatul real a fost un război comercial internaţional care a aprofundat şi a prelungit Marea Recesiune.

Se mai discută şi acum dacă Prăbuşirea Bursei din 1929 a fost

adevărata (şi singura) cauză a Marii Recesiuni, întrucât erau mai multe cauze ale Marii Recesiuni din Statele Unite şi ale recesiunii mondiale pe care a declanşat-o, ar fi întrucâtva incorect să considerăm că acesta este singurul eveniment care a precipitat lucrurile.

Dar, ca eveniment luat în sine, Prăbuşirea Bursei din 1929 a avut un efect devastator asupra Statelor Unite şi asupra lumii întregi şi, astfel, trebuie să fie considerat drept una dintre cele mai mari catastrofe financiare din istorie.

În ziua de joi, 24 octombrie 1929, America a avut o imagine preliminară a ceea ce avea să se întâmple. În acea zi, valorile de la bursă au scăzut dramatic şi Bursa din New York s-a transformat într-o casă de nebuni cuprinsă de panică în care brokerii încercau să vândă cu orice preţ acţiunile înainte să piardă totul, în holul Bursei se aflau, în acea zi, peste 1100 de brokeri care executau ordinele de vânzare. Într-o zi normală, 750 ar fi fost o cifră mare. Printre locuitorii New York-ului se răspândise zvonul că exista un fel de stare de urgenţă financiară şi mii de oameni au venit pe Wall Street, încercând disperaţi să afle ce se petrecea în interior.

„Ce aţi auzit? Cât a scăzut piaţa? Ce să facem?" Toate aceste întrebări se auzeau mereu în rândurile mulţimii îngrijorate, când cei care reuşiseră să ajungă la galeria vizitatorilor ieşeau afară.

În galerie se afla, în acea zi, nimeni altul decât Winston Churchill şi, probabil, privea şocat împreună cu toţi ceilalţi cum acţiunile coborau vertiginos tot mai jos şi mai jos.

La ora unu, căderea a fost oprită, când un grup format din cei mai mari bancheri a venit să investească 20 de milioane de $ în cele mai importante acţiuni. Aceasta părea să rezolve situaţia şi, aproximativ, două treimi din pierderile zilei au fost recuperate la sfârşitul acestei zilei de tranzacţionare.

Dar fusese un răgaz temporar şi, după câteva zile de suişuri şi coborâşuri abrupte, în ziua de marţi, 29 octombrie, „Marţea neagră", Bursa s-a prăbuşit, în momentul în care, într-o singură zi, s-au pierdut 15 miliarde de dolari. Până când economia şi-a revenit un deceniu mai

târziu, această cifră s-a dublat, cu

1AA

alte cuvinte peste 30 miliarde de dolari au dispărut din economia Statelor Unite. Cea mai apropiată analogie cu ceea ce s-a întâmplat cu acţionarii individuali, la 29 octombrie 1929, este ceea ce s-a petrecut cu acţionarii de la *Enron*, când compania a dat faliment la începutul anului 1929. CNN a intervievat mai mulţi funcţionari de la *Enron* care îşi investiseră toate fondurile de pensii în acţiuni *Enron* şi au pierdut totul atunci când valoarea acţiunilor a ajuns la câţiva penny. Contul unuia dinte angajaţii *Enron* fusese del, 2 milioane $ înainte de falimentul companiei. După aceea, îi mai rămăseseră în cont 5.500 $. El i-a spus reporterului de la CNN că are intenţia s-o ia de la început. Omul avea cincizeci şi trei de ani în momentul interviului.

Prăbuşirea Bursei a provocat pierderi majore economiei Statelor Unite. A fost unul dintre factorii care au provocat Marea Recesiune, în următorii trei ani de după 29 octombrie, şomajul din SUA a crescut vertiginos, de la şapte la şaisprezece milioane de oameni.

Care a fost cauza prăbuşirii?

Printre motivele enumerate în ultimii şaizeci de ani se numără mărfurile puternic supraevaluate, fraudele comise de brokeri, cumpărările excesive la limită, administrarea defectuoasă a Rezervelor Federale, minciunile marilor mahări ai corporaţiilor cu privire la siguranţa investiţiilor şi viabilitatea companiilor în care au investit oamenii. La acestea se adaugă incompetenţa preşedintelui Hoover şi alte cauze, dintre care unele i-ar face de ruşine chiar şi pe cei mai paranoici adepţi ai teoriei conspiraţiilor.

Ca urmare a prăbuşirii, guvernul a scăzut imediat ratele dobânzilor, ceea ce a făcut să crească masa monetară, dar apoi a făcut greşeala să mărească ratele în 1931, fapt ce a diminuat puterea banilor şi a frânat serios creşterea economică.

Avea să fie nevoie de un deceniu întreg pentru ca economia Statelor Unite să revină la nivelul de dinainte de crah şi, în această perioadă, vor mai surveni şi Bolul de Praf (Vezi capitolul 95), cazuri ca

Hooverville, cozi la pâine, falimente, ipoteci şi, în acelaşi timp, o depresie psihică la scară naţională.

Cel de-al doilea război mondial, cu nevoile lui de producţie şi forţă de muncă – o creştere forţată, ca să spunem aşa – a reprezentat salvarea economiei.

Nu putem să nu ne întrebăm cât ar mai fi durat recesiunea dacă America nu ar fi intrat în război, în 1941.

345

Explozia navetei spaţiale *Challenger* l & KILOMETRI DEASUPRA PĂMÂNTULUI, ÎNDREPTÂNDU-SE CĂTRE ORBITĂ

28 ianuarie 1986

tff 7 morţi

Astăzi, frontierele noastre sunt spaţiul şi limitele cunoaşterii omeneşti. Uneori, atunci când ne întindem cu mina spre stele, cădem înapoi. Dar trebuie să ne ridicăm din nou şi să insistăm în pofida durerii. Ţara noastră este realmente norocoasă pentru că avem încă uriaşe rezerve de curaj, caracter şi forţă – că suntem încă binecuvântaţi cu eroi ca cei din naveta spaţială Challenger.

— Preşedintele Ronald Reagan

Datele de pe telemetru indicau o mare varietate de acţiuni ale sistemelor de zbor care sprijină monitorizarea vizuală a fotografiilor, în timp ce Naveta se lupta, jără folos, împotriva forţelor care o distrugeau… Orbi*terul, afl*a*t sub o sol*i*citare aerodinamică gra*v*ă, s*-a *sjarâmat în mai mul*te sec*ţ*iuni mar*i *car*e *au* ieşi*t apo*i *din min*g*ea de* f*oc…* în *e*xploz*ia *produsă la 73 d*e *sec*u*nde după la*n*sare, membr*ii *echipaj*u*lui şi-au pierdut viaţa, iar ve*hicul*ul *a fost* d*istrus. S-a st*abil*it *drept c*auză *a. explo*z*iei *faptul că un i*n*el O, din* rezervo*rul de com*b*ust*i*bil solid d*i*n dreapta, a ceda*t. V*remea* r*ece a* a*vut şi ea p*artea *sa de co*n*tribu*ţ*ie.*

— NASA

LJ na dintre întrebările formulate cel mai des în legătură cu dezastrul navetei spaţiale *Challenger* este: „Mai erau membrii echipajului în viaţă după explozie?” Mulţi oameni ar dori să ştie dacă

cei şapte astronauţi mai trăiau în momentul în care s-au prăbuşit în mare.

Răspunsul este afirmativ. Cel puţin câteva secunde, după părerea majorităţii experţilor şi poate chiar mai mult. Investigaţiile exhaustive de după accident au arătat că trei dintre sasurile de aer ale celor trei ieşiri de urgenţă recuperate fuseseră răsucite manual după explozie. S-a ajuns la concluzia că forţa exploziei iniţiale nu ar fi fost suficientă pentru a-i ucide pe astronauţi sau a-i face să-şi piardă cunoştinţa, moartea lor fiind provocată de impactul cu apa la o viteză de 300 km/oră. Nu se ştie cât timp a menţinut cabina navei *Challenger* presiunea sau dacă a mai menţinut presiunea după explozie. Aşadar, chiar dacă astronauţii au fost conştienţi după explozie, se pare că îşi pierduseră cu toţii cunoştinţa în secundele imediat următoare şi aşa au atins suprafaţa apei.

Cei şapte membri ai echipajului de pe Challenger erau Michael Smith, Dick Scobee, Judith Resnik, Ronald McNair, Ellison Onizuka, Gregory Jarvis şi Christa McAuliffe.

Rămăşiţele recuperate şi identificate ale membrilor echipajului au fost înapoiate familiilor, la 29 aprilie 1986. Resturile neidentificabile au fost înmormântate în Cimitirul Naţional Arlington, la 20 mai 1986.

La 24 ianuarie 1985, cu un an înainte de lansarea navetei *Challenger*, NASA a lansat naveta spaţială *Discovery*. Temperatura aerului, în momentul lansării navetei *Discovery*, era de 11 °C şi inginerii de la Morton-Thiokol, compania care a fabricat inelele o ale rezervorului de combustibil lichid, au notat că la acea temperatură se produseseră eroziuni la inelul O.

Se presupunea că temperatura în momentul lansării navetei spaţiale *Challenger* avea să fie de aproape O°C.

Inginerii de la Morton-Thiokol, deşi au recunoscut că nu există nicio modalitate să dovedească că vor fi probleme cu inelele o la temperatura de 0° (din cauza lipsei unei testări specifice pentru temperaturi mai scăzute), au menţionat, totuşi, problemele de

eroziune de la *Discovery*, la temperatura de 11°, şi au recomandat amânarea lansării navetei *Challenger*.

Unul dintre managerii de la NASA a contestat concluzia inginerilor de la Morton-Thiokol şi a cerut o decizie din partea conducerii companiei Morton-Thiokol. Conducerea a trimis la NASA un raport în care cita „avizul inginerilor" conform

2 *AH*

căruia inelele o puteau rezista la temperaturile proiectate, şi susţinea că lansarea trebuie să se desfăşoare conform planificării. Inginerii de proiect de la Morton-Thiokol au refuzat să semneze raportul. Alan McDonald, managerul de proiect pentru motoarele cu combustibil solid din partea companiei Morton-Thiokol, se afla în Florida, la NASA, şi a cerut acesteia să respingă raportul managerilor companiei sale şi să nu lanseze nava. El era convins că vremea rece ar putea crea o situaţie de mare risc pentru inelele o şi a cerut amânarea lansării. McDonald a fost învins de managerii de proiect de la NAS şi *Challenger* a fost lansată la ora 11: 38, în ziua de 28 ianuarie 1986. Pe platforma de lansare şi pe navetă se formaseră ţurţuri, în momentul lansării.

Decizia de a se lansa naveta *Challenger* a fost una proastă, care s-a soldat cu pierderea a şapte vieţi omeneşti, distrugerea unei navete spaţiale care costase multe miliarde de dolari şi sistarea, pe timp de doi ani, a programului spaţial de navete al NASA. A fost şi pentru prima dată când Statele Unite au pierdut astronauţi într-un accident cu o navă spaţială în zbor şi americanii şi-au pierdut încrederea în NASA. Dezastrul de pe *Challenger* i-a făcut pe mulţi dintre oamenii-cheie de la NASA să-şi dea demisia şi a condus la decizia utilizării rachetelor de unică folosinţă, în locul navetelor spaţiale, pentru lansarea sateliţilor pe orbită.

Un Comitet al Congresului a fost numit să investigheze cauzele dezastrului şi a ajuns la concluzia că „respectarea programului de zbor şi scăderea costurilor au fost considerate priorităţi mai importante decât siguranţa zborului".

Misiunea *Challenger* a prezentat un interes enorm pentru publicul american datorită prezenţei la bord a profesoarei de liceu din Concord, New Hampshire, Christa McAuliffe – primul cetăţean civil în spaţiu – şi inaugurării programului NASA, „Profesori în spaţiu”. Christa McAuliffe trebuia să le ţină elevilor săi lecţii din spaţiu, un program absolut revoluţionar care stârnise mult entuziasm în rândul profesorilor şi al elevilor.

Misiunea *Challenger* includea şi lansarea unui satelit releu de date şi o serie de experimente legate de Cometa Halley.

Catastrofa de pe *Challenger* figurează printre cele mai cumplite *dezastre* ale tuturor timpurilor, în parte şi pentru că proiectarea, construirea şi lansarea navetelor spaţiale este una dintre cele mai mari *realizări* ale omenirii din toate timpurile. Măreţia realizării este direct proporţională cu dezastrul. *Cauza* dezastrului a fost o eroare mecanică – inelul o a devenit atât de casant din cauza frigului, încât nu a putut împiedica aprinderea gazelor inflamabile pe care trebuia să le ţină închise etanş. Dar adevărata vinovăţie revine factorilor de decizie care au respins posibilitatea unei defecţiuni mecanice şi au trimis naveta *Challenger* la moarte.

348

99

Incendiul de pe *Apollo!*

CAPE KENNEDY, FLORIDA

27 ianuarie 1967 3 morţi

De bună seamă, există întotdeauna posibilitatea unui eşec catastrofal. Acest; lucru se poate întâmpla la orice zbor. Se poate întâmpla atât la primul, cât şi r*, la ultimul. Aşadar, trebuie să te organizezi cum poţi mai bine ca să ţii seama „*de *aceste posibilităţi.*

— Astronautul Virgil Grissom, interviu la televiziunea CBS

Aceasta este misiunea noastră, să facem ca lucrurile să funcţioneze pentru noi. Nu pot înţelege cum se poate să nu fii puţin emoţionat. Nu-mi place să folosesc cuvântul „speriat”.

— Astronautul Roger Chaffee, în acelaşi interviu al CBS

„—.e

1 La datorie

Cei trei astronauţi erau legaţi cu centurile, în scaunele lor, din modulul de comandă al navei *Apollo l* (golit de combustibil), de cinci ore şi jumătate. Cabina fusese închisă etanş de peste trei ore şi astronauţii făcuseră o serie de teste şi simulări, cele mai multe încununate de succes. Cu cincisprezece minute înainte

349

să aibă loc simularea lansării, modulul de comandă s-a deconectat de la sursele externe de energie şi a rămas numai pe energia internă – test cunoscut sub numele de „scoaterea din priză". La ora 6: 31, astronautul Roger Chaffer a spus:

— Foc, simt miros de foc.

În legăturile electrice de sub scaunul lui Virgil Grissom s-a produs un scurtcircuit serios şi a izbucnit aproape imediat un foc care avea să fie alimentat de oxigenul pur din cabină.

Personalul misiunii care urmărea zborul pe un circuit închis vedea flăcările prin ferestrele navei, dar astronauţii nu au putut să deschidă la timp cele şase bolţuri ale uşii pentru a scăpa cu viaţă. Câteva secunde mai târziu, modulul de comandă a explodat şi peretele cabinei a fost sfâşiat. Martorii au văzut flăcările care s-au repezit prin spărtură. Cei trei astronauţi au murit aproape în acelaşi timp, sufocaţi. Temperatura de peste 760 de grade din interiorul modulului de comandă le-a produs arsuri grave, cele mai multe, însă, postum.

A fost nevoie de cinci oameni care au lucrat aproape şase minute pentru a îndepărta cele trei încuietori interconectate ale uşii. În interiorul cabinei, Driveliştea care i-a întâmpinat pe membrii echipei NASA era înspăimântătoare. Trupurile astronauţilor zăceau într-un amestec de nailon şi plastic topit, iar costumele lor spaţiale se topiseră intrând în trupurile lor. Doctorii au sosit la aproximativ opt minute după ce a fost deschisă uşa, dar au avut nevoie de apte ore ca să scoată cele trei trupuri.

Se spune că marinarii nu mor pe uscat; pompierii nu mor în

clădirea epartamentului pompierilor; poliţiştii nu mor în afara serviciului; piloţii nu por la sol… iar astronauţii n-ar trebui să moară pe platforma de lansare într-o avă fără combustibil, chiar înainte de a ieşi din atmosfera terestră, ca să nu ai vorbim în spaţiu.

Şi cu toate acestea, în ziua de vineri, 27 ianuarie 1967, trei astronauţi iericani – Virgil Grissom, Roger Caffee şi Edward White – au murit când a izbucnit în capsula *Apollo*l, în timpul unui test de rutină, pe platforma lansare de unde nu s-au putut elibera.

În 1967, NASA avea misiunea de a îndeplini promisiunea îndrăzneaţă şi Donară a preşedintelui Kennedy, din *25* mai 1961, de a trimite un om pe la înainte de încheierea deceniului. Statele Unite erau angajate, de asemenea.

„În primul rând, consider că această ţară trebuie să-şi ia angajamentul de a atinge acest trainte de încheierea deceniului: să trimită un om pe lună şi să-l aducă înapoi în siguranţă.

un alt proiect spaţial din această perioadă nu va fi mai impresionant pentru omenire sau câmportant pentru explorarea, pe termen lung, a spaţiului; şi niciunul nu va fi mai greu sau costisitor de realizat. Ne propunem să accelerăm dezvoltarea unor nave spaţiale lunare într-o cursă spaţială cu Uniunea Sovietică, astfel că ritmul de construcţie, instruire şi lansare de la NASA era frenetic.

După accident, a fost elaborat un raport de paisprezece volume care a ajuns la concluzia că NASA avea deficienţe mari în anumite domenii şi cercetările amănunţite au scos la iveală „instalaţii, proiecte şi manoperă de proastă calitate”. Raportul a acuzat, de asemenea, NASA de neglijarea problemelor de protecţie a muncii şi de siguranţă. Totodată s-a conturat acuzaţia nerostită că agenţia spaţială se mişca aşa de repede pentru a-i surclasa pe ruşi şi a-i face fericiţi pe politicieni.

Congresul a decis să se revizuiască total şi în mod obligatoriu întregul program spaţial înainte să se continue lansările.

NASA a folosit această închidere forţată pentru a reevalua fiecare dispozitiv din navele şi programele sale spaţiale, reproiectând

şi înlocuind unele piese şi materiale despre care se constatase că sunt de calitate inferioară sau nesigure, sau şi una, şi alta.

Timp de opt luni, Agenţia spaţială şi-a făcut ordine în casă şi, în cele din urmă, a înlocuit circuitele electrice cu altele de calitate superioară, a îndepărtat materialele inflamabile din construcţia navelor spaţiale, a elaborat materiale rezistente la foc pentru interiorul modulelor şi pentru costumele spaţiale ale astronauţilor, iar în cabine s-a utilizat oxigenul pur în conformitate cu anumite protocoale specifice, care ţineau seama de regulile de siguranţă.

Într-un anume sens, accidentul navei *Apollo* la permis Statelor Unite să călătorească spre Lună, să aselenizeze şi să se întoarcă acasă în condiţii de siguranţă. Este foarte probabil că, dacă nu s-ar fi produs incendiul de *pe Apollo*l, NASA ar fi continuat să lucreze în ritmul stabilit anterior pentru programul *Apollo* înainte de accident, şi misiunea *Luna* ar fi eşuat. Dată fiind fiabilitatea echipamentului şi a sistemelor de dinainte de *Apollo*l, s-ar fi putut să ajungem pe lună, dar să nu ne mai întoarcem.

Retrospectiv vorbind, singurul lucru mai rău decât moartea astronauţilor în modulul lor de comandă de pe pământ ar fi fost moartea în nava lor spaţială în timp ce se îndreptau spre lună.

După tragedia navei *Apollo*l, NASA nu a mai pierdut alţi astronauţi în accidente, timp de aproape două decenii. În 1986, naveta spaţială *Challenger* a explodat şi i-a omorât pe toţi cei şapte oameni aflaţi la bord. (Vezi capitolul 98.)

corespunzătoare. Propunem să elaborăm sisteme de propulsie alternative cu combustibil lichid şi solid mult mai mari decât cele actuale, până când vom fi siguri care dintre ele este superior. Propunem să se aloce fonduri suplimentare pentru construirea altor motoare şi pentru explorările fără om la bord – explorări care sunt deosebit de importante datorită unui scop pe care această ţară nu-l va trece niciodată cu vederea: supravieţuirea omului care va întreprinde primul acest zbor îndrăzneţ. De fapt, în sensul cel mai real, nu se va duce pe Lună un singur om – dacă facem acest raţionament afirmativ –,

ci o întreagă naţiune. Pentru că trebuie să lucrăm cu toţii ca să-l trimitem acolo". John F. Kennedy, „Mesaj special pentru Congres cu privire la nevoile urgente ale naţiunii", 25 mai 1961.

Incendiul de la Biblioteca Congresului, 1851

CLĂDIREA CAPITOLIULUI, WASHINGTON, D.C.

24 decembrie 1851

Pierdere inestimabilă a unor cărţi şi documente de neînlocuit

e*

Sunt de acord cu dumneavoastră că este datoria oricărui bun cetăţean să profite de toate ocaziile care i se prezintă pentru a păstra documentele legate de istoria ţării noastre.

— Thomas Jefferson către Hugh P. Taylor, 4 octombrie 1832

În concepţia sa, *libertatea şi iluminarea depind una de alta*; *aşadar*, *educaţia era o răspundere fundamentală a guvernului liber*.

— Merrill D. Peterson, despre Thomas Jefferson1

Mai 1815. Trei tocuri s-au ridicat de pe hârtie şi s-au afundat în trei călimări în acelaşi timp. Mâna lui Thomas Jefferson ţinea unul dintre tocuri; celelalte două erau ataşate la un dispozitiv complex de tije de lemn, leviere şi scripeţi.

1 Henry F. Goff, editor, *The Presidents*, p. 56.

! 52

O maşină cunoscută sub numele de poligraf. Aceste două tocuri urmau mişcările mâinii lui Jefferson şi îi permiteau să facă mai multe exemplare fără să mai fie nevoit să copieze textele la nesfârşit. Lui Jefferson îi plăcea foarte mult poligraful, care fusese inventat în 1803 de americanul de origine engleză John Isaac Hawkins. În zilele noastre, în care putem reproduce instantaneu pe cale digitală un text voluminos, merită să reflectăm la importanţa posibilităţii – pentru acele vremuri – să ai două exemplare dintr-o lucrare scrisă.

Pe hârtia satinată, Jefferson scrisese Memorie, Raţiune şi Imaginaţie în capul a trei coloane diferite. Sub Memorie se afla „Istoria", sub Raţiune „Filosofia", sub Imaginaţie – „Artele Frumoase", în fiecare coloană, Jefferson scrisese mai multe titluri de cărţi,

organizate pe categorii, cu numărul de pagini, dimensiunea şi vechimea aproximativă a volumului de sub titlu.

Jefferson făcea un inventar al celor 6487 de cărţi pe care le vindea guvernului Statelor Unite, la preţul de 23 950 $. Aceste cărţi aveau să formeze baza Noii Biblioteci a Congresului.

La 24 august 1814, în timpul războiului din 1812, trupele britanice au ars Capitoliul american şi Biblioteca Congresului, în toamna următoare, Thomas Jefferson, fost preşedinte, acum la pensie şi aflat în criză de fonduri (era înainte de perioada în care foştii preşedinţi au început să-şi păstreze prerogativele pe viaţa), s-a oferit să vândă guvernului SUA o mare parte din biblioteca personală reînnoită pentru a contribui la refacerea Bibliotecii Congresului. Oferta a fost foarte mult dezbătută în ambele camere; federaliştii din opoziţie ar fi preferat ca fostul preşedinte să-şi doneze biblioteca spre binele ţării. Dar Jefferson, înglodat în datorii, nu-şi putea permite acest lucru, deşi astăzi, din perspectiva istoriei, suntem siguri că, dacă ar fi putut, ar fi făcut-o.

La 30 ianuarie 1815, preşedintele James Madison a semnat un document care autoriza achiziţionarea cărţilor lui Jefferson.

Timp de treizeci şi şase de ani, cărţile lui Jefferson aveau să le ofere membrilor Congresului informaţii despre drept, politică, economie, religie şi război, precum şi beletristică din toate timpurile, de la vechii greci, până la Shakespeare.

Jefferson continua să scrie făcând lista numeroaselor sale cărţi din memorie. Imediat ce avea să termine lista, sclavii lui urmau să umple mai multe căruţe cu această preţioasă încărcătură pentru a le duce la Washington.

În 1851, peste 4300 din nepreţuitele cărţi ale lui Jefferson aveau să fie transformate în cenuşă, alături de alte 30.000 de volume (în total 55.000), în catastrofalul incendiu de la Biblioteca Congresului din clădirea Capitoliului-Portretele originale ale primilor cinci preşedinţi aveau să piară în flăcări, la fel şi alte documente inestimabile, datând din zilele lui Columb, precum şi întreaga colecţie *de* hărţi a Bibliotecii.

Câteva dintre cărţile lui Jefferson au supravieţuit dezastrului, împreună cu unul din documentele lui manuscrise.

Declaraţia originală de Independenţă, scrisă de mâna lui Jefferson, a fost salvata din flăcări.

Cum poate fi considerat dezastru pierderea unor cărţi şi a unor documente? Lucrarea *Cele mai mari 100 de dezastre ale tuturor timpurilor* a analizat tragediile umane soldate cu un număr uriaş de morţi şi distrugeri incalculabile. Şi totuşi, încheiem acest volum cu un incident în care s-a pierdut un tezaur de obiecte care exprimă esenţa manifestărilor spiritului omenesc.

Acest incendiu din 1851, din dimineaţa Ajunului Crăciunului, care a fost provocat de defectarea unui coş de mm din clădirea Capitoliului, a produs daune mari şi o pierdere de materiale, dar nu a făcut victime umane, aşadar, cum poate fi el considerat! un dezastru?

Răspunsul la această întrebare rezidă în faptul că un dezastru cu consecinţei pe termen lung poate fi la fel de devastator pentru omenire ca o mare pierdere de vieţi omeneşti. Răspunsul rezidă, probabil, şi în ceea ce s-a întâmplat cândva, prin secolul al III-lea, şi anume, distrugerea Bibliotecii din Alexandria, Egipt.

Biblioteca din Alexandria fost întemeiată în anul 290 î.Hr. de către Ptolemeu I şi, timp de cinci secole, descendenţii lui Ptolemeu au continuat să adune aici sute de mii de scrieri ştiinţifice, toate operele literare greceşti şi nenumărate lucrări traduse din alte culturi. Biblioteca conţinea, în esenţă, toate cunoştinţele care fuseseră acumulate de-a lungul secolelor.

Biblioteca din Alexandria avea între 450.000 şi 530.000 de manuscrise, care reprezenta probabil astăzi echivalentul a 100.000 – 150.000 de cărţi. Ea a fost iistrusă de invadatorii musulmani în preajma anului 641; manuscrisele şi documentele în fost folosite drept combustibil.

Califul a dat următoarea declaraţie în legătură cu cărţile adăpostite în bibliotecă:

Dacă aceste scrieri ale grecilor nu contravin cărţii lui Dumnezeu,

sunt inutile şi nu trebuie să fie păstrate; *în caz contrar*, *sunt periculoase şi trebuie să fie distruse.1*

Acest evenimentdistrugerea bibliotecii – nune-a împins în evul mediu timpuriu, [totuşi pierderea cunoştinţelor şi a ştiinţei, a posibilităţii ca viitorii studenţi să citească prierile marilor gânditori şi savanţi ai trecutului şi-a pus în mare măsură pecetea pupra perioadei de ignoranţă, superstiţii şi bigotism care a urmat.

Acesta este motivul includerii incendiului din 1851, de la Biblioteca Congresului, între aceste dezastre. Unele dintre cărţile, hărţile şi documentele pierdute ar fi fost, i îndoială, surse inestimabile pentru generaţiile viitoare. Şi o astfel de pierdere este, prin definiţie, un dezastru.

The Catholic Encyclopedia, www.newadvent.org.

SCARA TORNADELOR

Intensitate Viteza vântului

FO 64 km/h

FI 118 km/h

— F2 179 km/h

F3 250 km/h

F4 333 km/h

F5 419 km/h

SURSA: dr. T. Fujita.

MĂSURAREA INTENSITĂŢII UNUI CUTREMUR

Intensitatea cutremurelor este exprimată în magnitudine, folosindu-se scara Richter – de lal, 5 la 10. Aceste numere indică severitatea cutremurului şi pagubele pe care le poate produce.

Scara Richter, care a fost pusă la punct în 1935 de către seismologul american Charles Richter, reprezintă de fapt un logaritm care arată că fiecare număr întreg, succesiv, reprezintă o creştere de zece ori mai mare în putere şi în intensitate.

Cu toate că scara Richter nu mai este atât de des folosită de seismologi (tehnologia prezentă permite citiri ale activităţii seismice mult mai specifice şi mult mai performante), magnitudinile

cutremurului sunt încă exprimate prin folosirea uzuală a scării Richter.

Un alt sistem utilizat pentru descrierea intensităţii unui cutremur este scara Mercalli, care măsoară Intensitatea Cutremurului, şi ea a fost pusă la punct în 1902, de seismologul italian Giuseppe Mercalli. Deşi depăşite, descrierile celor douăsprezece niveluri care apreciază efectele cutremurului în zonele populate, aşa cum au fost ele codificate de Mercalli, reprezintă cu acurateţe pagubele, la diferite niveluri de intensitate, iar ele au fost incluse aici ca exemplificare. Orice cutremur care depăşeşte nivelul 9, este catastrofal în totalitate.

Scara Mercalli

Nivelul I: (gradul 2 pe scara Richter) în general nu este simţit de oameni, dar poate fi detectat de seismologi.

Nivelul îi (gradul 2 pe scara Richter) Este simţit de puţini oameni. Unele obiecte, cum ar fi coşuri, lămpi, se pot balansa dacă sunt suspendate.

Nivelul III: (gradul 3 pe scara Richter) Este simţit de puţini oameni, de obicei, de cei aflaţi în interior. Acest nivel a fost descris ca un fel de vibraţii asemănătoare cu cele produse de un camion care trece prin zonă.

Nivelul IV: (gradul 4 pe scara Richter) Este simţit de mulţi oameni aflaţi în interior, dar de puţini oameni aflaţi în exterior. Vesela, uşile şi geamurile zăngăne.

356

f

Nivelul V: (gradul 4 pe scara Richter) Este simţit aproape de toată lumea, atât în interior, cât şi în exterior. Cei care dorm, se trezesc din somn; obiectele mici, instabile, pot cădea şi se pot sparge; uşile se zgâlţâie. Nivelul VI: (gradul 5 pe scara Richter) Este simţit de toată lumea. Unele *jiese* grele de mobilier se pot mişca din loc; oamenii îşi pierd echilibrul; se sparg geamurile; cade vesela şi se sparge; cărţile cad de pe rafturi; tufişurile şi copacii se unduiesc vizibil.

Nivelul VII: (gradul 5 – 6 pe scara Richter) Este greu de stat în picioare, iar clădirile prost construite suferă avarii care pot fi uşoare

sau grave. Tencuiala, ţiglele, cărămizile şi pietrele încep să cadă; pământul se crapă uşor; apa începe să devină tulbure, deoarece sedimentele se ridică la suprafaţă.

Nivelul VIII: (gradul 6 pe scara Richter) Este dificil de controlat maşinile şi se produc avarii la coşurile clădirilor, la monumente şi la turnuri. Ascensoarele suspendate cad; trunchiurile de copaci se rup; fantele abrupte se prăbuşesc.

Nivelul IX: (gradul 7 pe scara Richter) Se produc avarii mari la clădiri; zidăria este grav afectată; se sparg fundaţiile; se produc avarii importante la rezervoare; conductele subterane se sparg.

Nivelul X: (gradul 7 – 8 pe scara Richter) *Zidăria*, structurile de rezistenţă, fundaţiile sunt, în majoritate, distrase. Se produc fante mari în teren; apa este aruncată cu forţă în malurile nurilor şi lacurilor; şinele de cale ferată se curbează pe alocuri.

Nivelul XI: (gradul 8 + pe scara Richter) Rămân în picioare puţine clădiri din zidărie; şinele de cale ferată sunt serios distorsionate; majoritatea podurilor sunt distrase; conductele subterane sunt complet inoperante.

Nivelul XII: (gradul 8 + pe scara Richter) Distragerile sunt aproape totale. Mase mari de rocă se deplasează; obiectele sunt aruncate violent în aer.

Cantitatea de energie degajată de un cutremur

Magnitudine Cantitatea de energie a unei bombe cu trinitrotoluen

4, O 6 tone

5, O 199 tone

6, O 6 270 tone

7, O 199.000 tone

8, O 6 270.000 tone

9, O 99.000.000 tone

SURSA: G. Lennis, *Earthquake and the Urban Environment*, *vol. 1*.

357

TABEL CRONOLOGIC CU CELE 100

DINTRE CELE MAI PUTERNICE DEZASTRE DIN TOATE

TIMPURILE

Notă: Unele dezastre au durat mai mult timp (Ciuma Neagră sau Ciuma subonică), sau sunt în desfăşurare (epidemia SIDA din lumea întreagă), în lista cronologică, anul de începere al dezastrelor petrecute de-a lungul timpului a fost luat ca an de evaluare.

79 526 542 1333 1347 1485 1520 1556 1666 1755 1780 1813 1815 1846 1851 1856 1864 1865 1876 1883 1887 1888 1889 1891 1896 1896

t.

Erupţia Vulcanului de pe Muntele Vezuviu (34)
Cutremurul din Antiohia, Siria (18)
Ciuma din timpul lui Iustinian (17)
Seceta, foametea şi epidemia din China (5)
Moartea Neagră sau ciuma bubonică (1)
Boala transpiraţiei din Anglia (10)
Epidemia de variolă din Mexic (9)
Marele cutremur din China (14)
Marele incendiu din Londra (93)
Cutremurul de la Lisabona, Portugalia (27)
Marele uragan (32)
Ciuma lui Caragea (29)
Erupţia de la Tambora şi anul fără vară (23)
Foametea irlandeză a cartofului (12)
Incendiul de la Biblioteca Congresului (100)
Dărâmarea Bisericii din Rhodos (44)
Ciclonul din Calcutta, India (24)
Scufundarea vaporului *Sultana* (50)
Foametea din China (4) x
Erupţia vulcanului de pe Muntele Krakatoa (30)
Revărsările fluviilor Galben şi Yangtze (11)
Viscolul din oraşul New York (56)
Inundaţia din Johnstown (48)
Foametea din Rusia (16)

Seceta, foametea şi dezastrul bolilor din India (6)
Tsunami japonez (33)
58
1900 Uraganul Galveston (39)
1903 Incendiul de la Teatrul Iroquee (59)
1904 Incendiul de la *General Slocum* (55)
1906 Explozia de la mina Courrières (53)
1906 Cutremurul de la San Francisco (46)
1907 Dezastrul de la mina Monongah (68)
1908 Cutremurul de la Messina, Sicilia (21)
1911 Incendiul de la fabrica de cămăşi Triangle (82)
1912 Scufundarea vaporului *Titanic* (51)
1914 Scufundarea vaporului *Empress of Ireland* (54)
1915 Accidentul feroviar de la Quintinshill (78)
1917 Explozia vasului *Mont Blanc* (49)
1918 Marea epidemie de gripă (2)
1918 Marele dezastru feroviar de la Nashville (86)
1920 Cutremurul de la Gansu, China (20)
…– < 1921 Foametea din Ucraina (8)
1923 Marele cutremur din Kantō (22)
1925 Tornadele Tristatale (58)
1928 Uraganul din Indiile de Vest şi Lacul Okeechobee (41)
1929 Marele crah de la Bursa Statelor Unite (97)
1932 Bolul de praf (95)
1932 Foametea din Ucraina (7);
1934 Incendiul de la bordul navei *Morro Castle* (83)
1936 Explozia de pe dirijabilul *Hindenburg* (91)
1938 Marele uragan din New England (61)
4 1939 Cutremurul de la Erzincan, Turcia (28)
%1 1942 Incendiul de la Cocoanut Grove (66)
1944 Dezastrul din tunelul de tren care s-a soldat cu victime sufocate – Italia (64)
1944 Incendiul de la Circul Ringling Bros. şi Barnum & Bailey

(81)

1946 Incendiul de la Hotelul Winecoff (84)
1947 Explozia din Portul oraşului Texas (63)
1952 Ceaţa Ucigaşă din Londra (40);
1954 Scufundarea vaporului *Toya Maru* (52)
1964 Revolta de la meciul de fotbal din Lima (73)
1966 Inundaţia de la Florenţa (79)
1967 Incendiul navetei spaţiale *Apollo l* (99)
1967 Incendiul de la Magazinul *L'Inovation* (71)
1970 Ciclonul din Bangladesh (13)
1970 Cutremurul şi alunecarea de teren din Perú (25)
359
r
1974 Uraganul Fifi (38)
1974 Tornadele din partea centrală de nord a Statelor Unite (72)
1974 Prăbuşirea avionului turcesc DC-10 (70)
1976 Cutremurul din Tangshan, China (15)
1977 Cutremurul din 4 martie, România (36)
1977 Coliziunea de pe pista de aterizare din Tenerife (62)
1979 Prăbuşirea avionului american DC-10 (74)
1979 Accidentul nuclear de la Three Mile Island (96)
1979 Izbucnirea epidemiei de SIDA în întreaga lume (3)
1981 Colapsul pasajelor de la Hyatt Regency (85)
1981 Accidentul de cale ferată din India (57)
1984 Scurgerea chimică de la Bhopal (45)
1985 Prăbuşirea avionului japonez Zborul 123 (65)
1985 Căderea de la barajul Stava (76)
1986 Accidentul nuclear de la Cernobîl (37)
1986 Explozia navetei spaţiale *Challenger* (98)
1987 Coliziunea dintre *Doña Paz* şi *Vector* (43)
1988 Cutremurul din Armenia (26)
1988 Atentatul cu bombă de la bordul avionului Pan American

căzut la Lockerbie (75)

1989 Scurgerea de petrol de pe vaporul *Exxon Valdez* (94)

1989 Uraganul Hugo (90)

1989 Cutremurul din San Francisco (88)

1991 Incendiile din Oakland Hills (92)

1992 Uraganul Andrew (87)

1993 Inundaţiile din partea centrală de nord a Statelor Unite (89)

1995 Cutremurul din Kobe, Japonia (42)

1995 r: Atentatul cu bombă din oraşul Oklahoma (80)

1996 Prăbuşirea Zborului 800 (77)

1996 fii Coliziunea avioanelor aparţinând Arabiei Saudite şi Kazakstanului (69)

1998 Uraganul George (60)!

1998 Uraganul Mitch (35)

1999 Cutremurul de la Izmit, Turcia (31)

2001 11 Septembrie 2001, atacurile teroriste (47)

2002 Incendiul din trenul egiptean (67)

2004 Cutremurul din sudul Asiei (19)

360

OFERTA DE CARTE A TRUSTULUI EDITORIAL LIDER

Editurile: ORIZONTURI, LIDER, JURIDICĂ, ŞTIINŢELOR MEDICALE, ŞTIINŢELOR AGRICOLE, ŞTIINŢELOR SOCIALE ŞI POLITICE, SIRIUS, STAR, LUCEAFĂRUL, CARTEA

PENTRU TOŢI

I. SERIA CULTURA GENERALĂ

F. Pepin, GHID DE CULTURĂ GENERALĂ (368 pag. / 198.000 Ici)

F. Braunstein RĂDĂCINILE CULTURII OCCIDENTALE (288 pag. / 148.000 lei)

Michael H. Hart 100 DE PERSONALITĂŢI DIN TOATE TIMPURILE CARE AU

INFLUENŢAT EVOLUŢII OMENIRII (384 pag. / 198.000 lei)

Colectiv 100 CEI MAI MARI SCRIITORI ROMÂNI (360 pag. /

230.000 lei)

Anca Balaci DICŢIONAR MITOLOGIC GRECO-ROMAN (368 pag. / 109.000 lei)

Larousse CRONOLOGIA UNIVERSALĂ (608 pag. / 191.000 lei)

Marcel Bordet ISTORIA ROMEI ANTICE (400 pag. / 148.000 lei)

R. Spangenburg, ISTORIA ŞTIINŢEI vol. l (256 pag. / 98.000 lei)

D.K. Moser ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 2 (256 pag. / 98.000 lei)

ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 3 (224 pag. / 118.000 lei)

ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 4 (256 pag. / 138.000 lei)

ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 5 (304 pag. / 189.000 lei)

E Braunstein ISTORIA CIVILIZAŢIILOR (304 pag / 148.000 lei)

Richard Tames JAPONIA (384 pag. / 137.000 lei)

Alex Hellemans ISTORIA DESCOPERIRILOR ŞTIINŢIFICE (592 pag. / 278.000 lei)

John Simmons 100 CEI MAI MARI SAVANŢI AI LUMII (384 pag. / 180.000 lei)

H. C. Schönberg VIEŢILE MARILOR COMPOZITORI (608 pag. / 290.000 Ici)

K *Zartarian* MARILE CIVILIZAŢII (304 pag. / 160.000 lei)

Pietre Miquel 16 EVENIMENTE CRUCIALE ALE ISTORIEI (192 pag. / 140.000 lei)

Jean Prieur MISTERELE REÎNCARNĂRII (288 pag. / 198.000 lei)

Carol Groneman NIMFOMANIA (336 pag. /198.000 lei)

Charles Panati CARTEA ÎNCEPUTURILOR (520 pag. / 249.000 lei)

D. Eliot Brody ŞAPTE DESCOPERIRI EPOCALE ALE ŞTIINŢEI ŞI ACTORII LOR

A.R. Brody (400 pag. / 199.000 lei)

II. SERIA LUCRĂRI LEXICOGRAFICE

Ioan Lăzărescu DICŢIONAR GERMAN-ROMÂN; ROMÂN-GERMAN (624 pag. /168.000 lei)

Voichiţa Ionescu DICŢIONAR LATIN-ROMÂN (224 pag. / 60.000 lei)

III. SERIA BESTSELLERURI INTERNAŢIONALE

A. Dujovne Ortiz PASIUNEA CONTELUI TOULOUSE-LAUTREC (272 pag. / 148.000 lei)

B.T. Bradford PUTEREA UNEI FEMEI (368 pag. / 148.000 lei)

VIAŢA MERGE ÎNAINTE (368 pag. / 148.000 lei)

—... UN ALT ÎNCEPUT (368 pag. / 148.000 lei)

UN VIS ÎMPLINIT (336 pag. /l 48.000 lei)

REVEDERE LA PARIS (352 pag. / 158.000 lei)

SECRETUL EMMEI HARŢE (416 pag. / 198.000 lei) *Barbara Delinsky* O TAINĂ DIN TRECUT (336 pag. /148.000 lei)

ÎNTÂLNIRE ÎN ALASKA (208 pag. /l 18.000 lei)

„TREI DORINŢE (368 pag. /148.000 lei)

APE TULBURI (432 pag. / 168.000 lei)

JOCUL IUBIRII (416 pag. / 169.000 lei)

SFIDEAZĂ-ŢI SOARTA (336 pag. / 189.000 lei)

ENIGMA VĂDUVEI (336 pag. / 178.000 lei)

C. McCullough TIM (352 pag. / 128.000 lei)

Cristofer Fowler ATRACŢIE FATALA (448 pag. / 128.000 lei)

Danielle Steel VULTURUL SINGURATIC (352 pag. / 159.000 lei)

SUBSTITUIREA (272 pag. / 128.000 lei)

POVESTEA UNEI VIEŢI (256 pag. / 128.000 lei)

wri NTĂ ÎN STILHOLLYWOO măn f4 lfi n-au / 168.000 leii

Danielle Steel CĂLĂTORIA (368 pag. /188.000 lei)

FORŢE IREZISTIBILE (304 pag. / 180.000 lei) *Douelas Kennedy* IDENTITĂŢI FURATE (416 pag. /152.000 Ici) *Ettzabeth Adler* ACUM ORI NICIODATĂ (496 pag. / 142.000 lei)

SECRETELE TRECUTULUI (336 pag. / 149.000 lei)

LA DOLCE VITA (304 pag. / 170.000 lei)

HOTEL RIVIERA (304 pag. /189.000 lei)

E Thornton NEÎNCREDERE (352 pag. / 158.000 lei)

E. Robles NORMA (288 pag. / 118.000 lei)

Erich Segal SINGURA IUBIRE (272 pag. / 13 8.000 lei)

Gayle Lynds ACŢIUNEA MASCARADA (464 pag. / 159.000 lei)

MOZAIC (560 pag. / 169.000 lei)
MAREA SCHIMBARE (544 pag. 7175.000 lei)
CONSPIRAŢIA SPIRALA (528 pag. / 229.000 lei)
G.M. Zamfirescu MAIDANUL CU DRAGOSTE (416 pag. / 160.000 lei)
Harold Robbins MIRAJUL PUTERII (432 pag. / 128.000 lei)
Iris Johansen LANŢUL MINCIUNILOR (352 pag. / 168.000 lei)
Irving Wallace FĂRĂ SCRUPULE (464 pag. / 148.000 lei)
J. Briskin SINGURUL SECRET (560 pag. / 178.000 lei)
Jackie Collins SEDUCŢIE FATALĂ (416 pag. / 168.000 lei)
INTRIGI FAMILIALE LA HOLLYWOOD (464 pag. / 159.000 lei)
INFIDELITĂŢI LA HOLLYWOOD (448 pag. / 198.000 lei) *James Patterson* JACK & JILL (416 pag. / 128.000 lei)
ŞOARECELE ŞI PISICA (432 pag. / 138.000 lei)
MAREA RATARE (384 pag. / 137.000 lei)
TRANDAFIRII SUNT ROŞII (256 pag. / 159.000 lei)
VIOLETELE SUNT ALBASTRE (304 pag. / 190.000 lei) *Jayne Ann Krentz* CASA OGLINZILOR (352 pag. / 188.000 Iei)
CĂSĂTORIE DE FORMĂ (320 pag. / 198.000 lei)
Joseph Finder ORA ZERO (480 pag. /168.000 lei)
Jude Deveraux SA NU-ŢI PIERZI SPERANŢA (352 pag. /168.000 lei)
Judith Krantz TOP MODEL (400 pag. / 148.000 lei)
VOI CUCERI MANHATTANUL (608 pag. / 168.000 lei)
Judith Lennox OBSESIA UNEI IUBIRI (544 pag. / 118.000 lei)
Justin Scott IUBIRE TRĂDATĂ (480 pag. / 138.000 lei)
KC Ellis PARRY HOTTER (240 pag. /120.000 lei)
Kenneth Royce PE URMELE LUI IUDA (336 pag. / 128.000 lei)
Kristin Hannah REGĂSIRE (288 pag. / 198.000 lei)
Leona Blair DE PARTEA ÎNGERILOR (416 pag. / 128.000 lei)
ÎMPLINIRI (416 pag. / 128.000 lei)
Unda Howard CAPCANA (336 pag. / 168.000 lei)
LA VÂNĂTOARE DE BĂRBAŢI (336 pag. /159.000 lei)

ÎNTRE DORINŢĂ ŞI PERICOL (320 pag. / 178.000 lei)
Lloyd C. Douglas MARELE PESCAR (416 pag. / 148.000 lei)
Lucien Bodard VĂDUVA LUI MAO (576 pag. / 119.000 lei)
L. Edmonds FĂRĂ TINE (432 pag. / 118.000 lei)
UN SECRET TERIBIL (480 pag. / 199.000 lei)
Lynda La Plante BELLA MAFIA (560 pag. / 158.000 lei)!
Madeleine Brent PIATRA CAPRICORNULUI (448 pag. / 128.000 lei)
Malika Oujkir, PRINŢESA CAPTIVĂ
Michele Fitoussi (384 pag. / 148.000 lei)
M. Cruz Smith GORKI PARK (448 pag. / 199.000 lei)
Max Seydlitz ANOTIMPURILE LUPILOR (512 pag. / 13 8.000 lei)
M. Higgins Clark FĂRĂ SCĂPARE (288 pag. / 168.000 lei).
REVELAŢIA (336 pag. / 168.000 lei)
ESCROCHERIA (320 pag. / 188.000 lei) *Michael Connelly* PISTE FALSE (416 pag. / 159.000 lei)
DARLING LILLY (320 pag. /189.000 lei)
ANCHETA (352 pag. / 220.000 lei) *Michael Crichton* PRADA (448 pag. / 174.000 lei)
PRIZONIERII TIMPULUI (560 pag. / 188.000 lei) *Michael Hartland* ANUL SCORPIONULUI (432 pag. / 128.000 lei) *Nelson DeMille* JOCUL LEULUI (688 pag. / 13 8.000 lei)
MISIUNE INGRATĂ (752 pag. / 240.000 lei)
Nora Roberts JOCUL DESTINULUI (512 pag. / 218.000 lei)
Odile Weulersse TEODORA, CURTEZANĂ ŞI ÎMPĂRĂTEASĂ (366 pag. / 149.000 lei)
Patriciu Rice APROAPE PERFECT (352 pag. /178.000 lei)
P.-L. Sulitzer, ÎNVINGĂTOAREA (448 pag. / 128.000 lei)
COPILUL CELOR ŞAPTE MĂRI (480 pag. / 138.000 lei)
DINASTIA O'HARA (496 pag. / 128.000 lei) *Paullina Simons* DINCOLO DE PASIUNE (496 pag. / 148.000 lei)
Philip Shelby JOCURI MURDARE (376 pag. / 128.000 lei)
ATAC LA PREŞEDINTE (416 pag. / 137.000 lei)

K. Marcinko, FORŢA SPECIALĂ ALFA
John Weisman (400 pag. / 178.000 lei)
Robert Ludlum MANUSCRISUL LUI CHANCELLOR (512 pag. / 188.000 lei)
COMPLOTUL GENERALILOR (672 pag. / 210.000 lei)
DRUMUL SPRE OMAHA (592 pag. / 198.000 lei)
DRUMUL SPRE GANDOLFO (352 pag. / 168.000 lei)
PROIECTUL HADES (480 pag. / 198.000 lei)
DECEPŢIA LUI PROMETEU (544 pag. / 198.000 lei)
CERCUL MATARESE (532 pag. / 168.000 lei)
NUMĂRĂTOAREA INVERSA MATARESE (544 pag. / 179.000 lei)
PROTOCOLUL SIGMA (560 pag. / 199.000 lei)
DIRECTIVA JANSON (640 pag. / 240.000 lei)
TRĂDAREA LUI TRISTAN (480 pag. / 240.000 lei)
Robert Ludlum, CASSANDRA COMPACT
Philip Shelby (400 pag. / 178.000 lei)
Robert Ludlum, OPŢIUNEA PARIS
Gayle Lynds (480 pag. / 188.000 lei)
CODUL ALTMAN (528 pag. / 258.000 lei)
Sandrabrown ALIBIUL (592 pag. / 158.000 lei)
SITUAŢIE LIMITĂ (256 pag. /118.000 lei)
CĂUTĂRI PERICULOASE (448 pag. / 148.000 lei)
INVIDIE (496 pag. /142.000 lei)
Sandra Brown SEDUCŢIE (208 pag. / 128.000 lei)
CONFIDENTA NOPŢII (432 pag. / 163.000 lei)
S. O'Flanagan DINTR-ODATĂ SINGURĂ (448 pag. / 148.000 lei)
DRAGOSTE LA PRIMA VEDERE (448 pag. / 209.000 lei)
Sylvia Nasar O MINTE SCLIPITOARE (544 pag. / 175.000 lei)
Susan Howatch DOMENIUL PENMARRIC (688 pag. / 158.000 lei)
Susan Howatch ARISTOCRAŢII, DISPARIŢIE MISTERIOASĂ (448 pag. / 168.000 lei)
Ş-am şi Bettina 30 DE SECUNDE

Giancana (448 pag. / 178.000 lei)

Tamara McKinley ULTIMUL VALS AL MATILDEI (512 pag. / 153.000 lei)

SUB SEMNUL BLESTEMULUI (400 pag. / 199.000 lei)

Thomas Harris DRAGONUL ROŞU (400 pag. / 159.000 lei)

DUMINICA NEAGRA (352 pag. / 178.000 lei) *Winston Graham* MARNIE (368 pag. / 128.000 lei)

IV. SERIA CARTE DIVERSA

J. Van Praagh MESAJE DE DINCOLO DE MOARTE (304 pag. / 128.000 lei)

M. Enăchescu DETECTIVUL PARTICULAR O profesie de mare viitor (288 pag. / 118.000 lei)

Harry Harris REVOLUŢIA CHELSKJ (432 pag. / 150.000 lei)

Valter Curzi MANUAL DE CHIROMANŢIE (176 pag. /148.000 lei)

Neil Somervitte ZODIACUL CHINEZESC – 2005 (400 pag. / 178.000 lei)

Petre Ispirescu CELE MAI FRUMOASE BASME (304 pag. /140.000 lei)

V. COLECŢIA ROMANTICA

Amanda Quick INELUL DE ADIO (320 pag. / 168.000 lei)

MEDUZA ALBASTRĂ (368 pag. /159.000 lei) DAMA DE COMPANIE (352 pag. /198.000 lei) *Barbara Delinsky* IMPULS IREZISTIBIL (256 pag. / 128.000 lei)

CAPRICIILE DESTINULUI (384 pag. / 168.000 lei)

C. Cookson ADEVĂRATA DRAGOSTE (432 pag. / 148.000 lei)

Elizabeth Adler NICIODATĂ NU E PREA TÂRZIU (272 pag. / 148.000 lei) *Elizabeth Thorton* ÎMPOTRIVA RAŢIUNII (336 pag. / 168.000 lei)

MISTERIOASA DOAMNĂ (352 pag. / 189.000 lei)

Jude Deveraux TENTAŢIE (336 pag. / 158.000 lei)

ÎMPREUNĂ PENTRU TOTDEAUNA (288 pag. / 168.000 lei)

Madeleine Brent COMOARA BLESTEMATĂ (448 pag. / 128.000 lei)

Mary Balogh PREŢUL NESOCOTINŢEI (416 pag. / 128.000 lei)
MAI MULT DECÂT AMANTA (336 pag. / 140.000 lei)
NU SUNT AMANTA NIMĂNUI (320 pag. / 178.000 lei)
O NOAPTE DE IUBIRE (352 pag. / 199.000 lei)
A D'Ennery DOUĂ ORFELINE (176 pag. /128.000 lei)
Lunnne Ki™ O VARĂ DE NEUITAT (384 pag. / 178.000 leii
VI... MARI PERSONALITĂŢI ALE ISTORIEI
Anton Joachimsthaler SFârşrr ULLUIHITLER (400 pag. /118.000 lei) *Dmitri Volkogonov* LENIN – O nouă biografie (576 pag. / 128.000 lei) TROŢKI – Eternul radical (528 pag. /128.000 lei)
AC *Hmvthome* DIAVOLUL DIN MANUSCRIS (400 pag. /122.000 lei)
Wttkie Collins FEMEIA ÎN ALB (640 pag. /148.000 lei)
André Maurois CLIMATE (288 pag. / 148.000 lei)
Anne Brontë NECUNOSCUTA DE LA WILDFELL HALL (560 pag. / 168.000 lei)
Charles Dickens MARTIN CHUZZLEWITT
voi. l (544 pag. /115.000 lei); vol. 2 (544 pag. /115.000 lei)
Joseph Conrad AGENTUL SECRET (352 pag. / 128.000 lei)
W.S. Maugham JULIA, LIZA DIN MAHALAUA LAMBETH (400 pag. / 148.000 lei)
Samuel Butler ŞI TU VEI FI ŢĂRÂNĂ (480 pag. /158.000 lei)
Maurice Druon CONTESA (192 pag. / 13 8.000 lei)
INTEGRALA CRONIN
A. J. Cronin. FRUMOASA GRACIE (176 pag. /128.000 Iei) SUB STELE (688 pag. /198.000 lei)
l... GRANCANARIA (400 pag. /178.000 lei) CITADELA (464 pag. /168.000 lei) CASTELUL PĂLĂRIERULUI (592 pag. /191.000 lei)
INTEGRALACLAVELL
James Clavell SHOGŪN vol. l + 2 (1392 pag. / 448.000 lei) TAI-PAN vol. l + 2 (912 pag. /388.000 Iei) GAI-JIN vol. l + 2 (1452 pag. / 524.000 Iei) NOBILA CASĂ vol. l + 2 (1404 pag. / 549.000 lei) VÂRTEJUL vol. l + 2 (1664 pag. / 400.000 lei)

VIII. CAPODOPERE ALE SECOLULUI XX

Graham Greene MIEZUL LUCRURILOR (400 pag. / 168.000 lei)

hn Bnăne DRUMUL SPRE ÎNALTA SOCIETATE (288 pag. /148.000 lei)

Ibnâne VIAŢA ÎN ÎNALTA SOCIETATE (288 pag. /l 48.000 lei)

t. de sunt Pietre MILIARDARUL (368 pag. /148.000 lei)

IX. PAGINI IMN ISTORIA LUMII

Vrie Hobsbawm SECOLUL EXTREMELOR (704 pag. /148.000 lei)

X. CARTE MEDICALĂ

Mihălţan, 1. Ulnteanu tantey L. Wiener lectiv

BRONHOPNEUMOPATIA CRONICĂ OBSTRUCTIVĂ

(272 pag. /l 28.000 lei) DIAGNOSTICUL DIFERENŢIAL ÎN DUREREA ACUTĂ

(698 pag. / 633.000 lei) PRIMUL AJUTOR ÎN STĂRILE DE URGENT PÂNĂ LA SOSIREA MEDICULUI

(416 pag. / 163.000 lei)

Traian Ataman CHIRURGIA OTOLOGICĂ (432 pag. / 306.000 Ici)

Colectiv DIAGNOSTIC ŞI TRATAMENT ÎN PRACTICA MEDICALĂ

(1496 pag. /l 299.000 lei)

Colectiv DICŢIONAR MEDICAL ILUSTRAT (632 pag. / 848.000 Ici)

Colectiv HARRISON PRINCIPII DE MEDICINĂ INTERNĂ Ediţia a 14-a

(1090 pag. /200.000 lei) *Richard M. Stone* TESTE DE AUTOEVALUARE ŞI RECAPITULARE HARRISO Ediţia 14

(336 pag. / 400.000 Ici)

Valentin Iftenie MEDICINA LEGALĂ (336 pag. / 251.000 Ici)

Jacques Wallach INTERPRETAREA TESTELOR DE DIAGNOSTIC (1328 pag. / 699.000 Ici)

Colectiv HARRISON MANUAL DE MEDICINĂ Ediţia a 15-a (1200 pag. / 800.000 lei)

Simona Ivana BACTERIOLOGIE GENERALĂ (232 pag.)

XI. CARTE JURIDICA

Valentin Iftenie, INFRACŢIUNILE DE LOVIRE ŞI VĂTĂMARE A INTEGRITĂŢII *Alexandru Boroi* CORPORALE SAU A SĂNĂTĂŢII Cadrul juridic, aspecte medico-legale

(176 pag. /l 64.000 lei)

Marin Voicu CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULU (336 pag. / 128.000 lei)

Ctin Brânzan AVOCATUL POPORULUI O instituţie la dispoziţia cetăţeanului

(432 pag. /l 10.000 lei)

M. – Ketty Guiu ELEMENTUL SUBIECTIV ŞI STRUCTURA INFRACŢIUNII

(144 pag. /l 09.000 lei)

S. Dobrescu, NOUTĂŢI ADUSE DE ACTUALUL COD AL MUNCII

Mihai Şeitan (176 pag. /120.000 lei)

Ştefan Daneş, INDIVIDUALIZAREA JUDICIARĂ A PEDEPSELOR

V. Papadopol (512 pag. / 300.000 lei)

Dorin Ciuncan LIBERAREA PROVIZORIE PE CAUŢIUNE ŞI SUB CONTRO JUDICIAR

(208 pag. /180.000 lei) *Cristian Ionescu* INSTITUŢII POLITICE ŞI DREPT CONSTITUŢIONAL

(448 pag. /300.000 Ici)

* * * Legea nr. 373/24.09.2004 pentru alegerea Camerei Deputaţilor şi a Senatului şi

Legea nr. 370/20.09.2004 pentru alegerea Preşedintelui României

(224 pag. / 195.000 lei)

* * *;, CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ (736 pag. /230.000 lei)

XII. CARTE SOCIALA ŞI POLITICA

Valeriu Râpeanu N. IORGA, M. ELIADE, N. IONESCU – Polemici, controverse, elogii

(336 pag. / 128.000 lei)

PMceiedela Gonx ULTIMUL IMPERIU (256 pag. / 128.000 lei)

Lee M. Silver CLONAREA UMANĂ – Un şoc al viitorului (368 pag.

/ 128.000 lei)

Vasili Mitrokhin, ARHIVA MITROKHIN

C. Andrew (576 pag. / 278.000 lei)

Pierre Lorrain INCREDIBILA ALIANŢĂ RUSIA-STATELE UNITE (368 pag. / 125.000 lei)

Vasile Paul, CENTRELE DE PUTERE ALE LUMII

Ion Cascadorii (256 pag. / 120.000 lei)

André Gamblin ECONOMIA LUMII 2004 (3 60 pag. / 299.000 lei)

G.H. Bennett PREŞEDINŢII AMERICANI 1945 – 2004 (384 pag. / 219.000 lei)

XIII. BIOGRAFII CELEBRE

Frank McLynn PRIN ABISURILE MINŢII. VIAŢA LUI JUNG

UN GURU ALEPOCD MODERNE. VIAŢA LUI JUNG

vol. I (400 pag. / 119.000 lei) voi. O (400 pag. / 119.000 lei) *Constantin Gane* TRECUTE VIEŢI DE DOAMNE ŞI DOMNIŢE

unt. I (*624* oag. / 134.000 Ipiv ™i tt ((*ta* ™<, /-i rannn i»; înger GOYA (544 pag. /148.000 lei)

ÎNŢELEPCIUNEA NEBUNULUI (464 pag. / 215.000 lei)

ois POETUL REBEL – Viaţa lui Shelley (256 pag. / 128.000 Ici)

VIAŢA LUI CHATEAUBRIAND (400 pag. / 131.000 lei)

Ițe LEONARDO (400 pag. / 168.000 lei)

tu/o ULTIMĂ ROMANTICĂ Viaţa Reginei Maria a României (552 pag. / 240.000 lei) *Mac* MARCHIZA DE POMPADOUR (272 pag. /13 8.000 lei)

IVAN CEL GROAZNIC (336 pag. / 135.000 lei)

Ischint, CALIGULA

tel (304 pag. / 178.000 lei)

VIAŢA LUI DARWIN

! (400 pag. /198.000 lei)

Ickson JOSEPHINE – prima împărătească a Franţei (432 pag. /199.000 lei)

ossier PE TREPTELE TRONULUI (240 pag. /159.000 lei)

jver PE EŞAFOD-MĂRIA ANTOANETA-ultima regină a Franţei

(432 pag. / 199.000 lei)

XIV. THRILLER

Royce

FIUL AMBASADORULUI (320 pag. / 128.000 lei)

XV. MEMORIA SECOLELOR

tfosse

PROCESUL LUI SOCRATE (192 pag. / 68.000 lei)

XVI. LAUREAŢI AI PREMIULUI MOBEL PENTRU LITERATURA

Is Mauriac CĂILE MĂRII (256 pag. /128.000 lei)

I *Golding* PIRAMIDA (272 pag. / 128.000 lei)

IrchiU ISTORIA AMERICII (544 pag. / 249.000 lei)

ULTIMELE APARIŢII

Iţe Steel SĂRUTUL (336 pag. / 210.000 lei)

ly Erickson VIAŢA EXTRAVAGANTĂ A LUI HENRIC AL VIII-LEA (480 pag. /199.000 lei)

a Brown DILEMA (224 pag. /189.000 lei)

Roberts DEZVĂLUIRE ŞOCANTĂ (480 pag. / 229.000 lei)

tiv CEA MAI FRUMOASĂ ISTORIE A LUMII (208 pag. /139.000 lei)

h Lennox DRAGOSTE ŞI RĂZBUNARE (464 pag. /175.000 lei)

jhine Cox PUTEREA DRAGOSTEI (364 pag. /169.000 lei)

ctiv ZOONOZE (864 pag. / 850.000 lei)

Scottoline OBSESIA (336 pag. /169.000 lei)

las J. Talley EXAMINAREA CLINICĂ

mi *O Connor* Tratat de semiologie ilustrat (528 pag. / 699.000 lei)

l

CARTOtM

Puteţi primi cartea dorită chiar în momentul apariţiei ei, cu o reducere substanţială de preţ, prin comandă, la adresa:

B-dul Libertăţii nr. 4, al. 117, el. 3, ap. 7, sector 4, cod 040128, Bucureşti

Tel: 337.30.67; 0744.530.970; 0723.335.197;

Fax: 337.48.22

E-mail: lidere-xtreme.ro

Cititorii care solicită carte prin poştă devin automat membri ai *CLUBULUI CĂRŢII LIDER*, beneficiind de următoarele facilităţi:

l. Editurile suportă cheltuielile de expediţie prin poştă a cărţilor comandate, în termen de o săptămână de la data comenzii, solicitantul va primi prin poştă, la domiciliul său, cărţile dorite (comandă de minim trei exemplare) cu plata ramburs.

2. Reducerea preţului de vânzare cu: 10% pentru fiecare comandă de minim trei cărţi, 12% pentru comenzile ce depăşesc cinci cărţi, 1 5% la comenzile de cel puţin zece cărţi.

3. Livrarea cărţilor cu prioritate.

4. Comanda anticipată pentru cărţile în curs de apariţie.

5. Asigurarea materialelor informative: cataloage şi liste de apariţii.

6. Posibilitatea de a comanda cărţi on-line la adresa:

www.trustul-lider.ro Editura îşi rezervă dreptul de a actualizapreţurile. s

IMPORTANT Pentru comenzile prin poştă completaţi talonul cu titlurile dorite. ATENŢIE, NU ESTE NEVOIE SĂ TIMBRAŢI!

În cazul neridicării comenzilor făcute către editura noastră, vă asumaţi achitarea taxelor poştale şi a taxelor de retur survenite prin expedierea coletelor.